RUSKÁ KNIHOVNA

DÍL XI.

SPISY
Ivana Sergějeviče Turgeněva.

SVAZEK II.

Vydavatel J. Otto v Praze

RUSKÁ KNIHOVNA.

Výbor belletristických prací nejpřednějších ruských spisovatelů.

Překlady rediguje **P. Papáček.** — Vydává **J. Otto** v Praze.

Každý svazek v elegantní vazbě o 60 hal. více. Výtisky, tištěné na velinovém papíře a skvostně vázané, každý o 2 K dražší, než výtisk brožovaný.

1. TOLSTOJ hr. LEV NIK., SPISY. Sv. I. *Albert.* Povídka. (Přel. dr. J. Řežábek.) — *Statkářovo jitro.* Povídka. (P. Kaňka.) — *Zápisky markérovy.* (E. V.) — *Ze zápisek knížete Něchljúdova. Lucern.* (B. Sokolova.) — *Tři smrti.* Povídka. (K. Špecingrová-Baušová.) — *Dva husaři.* Povídka. (Dr. P. Durdík.) — *Kozáci.* Kavkazská povídka. (B. V. — L. K.) — *Hr. L. N. Tolstoj.* Napsal J. V. Kalaš. Za 3 K.
2. TOLSTOJ hr. LEV NIK., SPISY. Sv. II. *Vpád.* Vypravování dobrovolníkovo. (O. Z.) — *Kácení lesa.* Povídka kadetova. (J. L.) — *Setkání s moskevským známým ve vojště.* Z kavkazských zápisek kníž. Něchljúdova. (J. K. Pravda.) — *Sevastopol* Válečné obrazy. (J. D. Lužnický.) — *Metelice.* Zimní črta. (J. Ježek.) — *Rodinné štěstí.* Román. (T. Malochyňská.) — *Polykuška.* Povídka. (V. P.) — *Cholstoměr.* Historie koně. (Dr. P. Durdík.) Za 3 K.
3. TOLSTOJ hr. LEV NIK., SPISY. Sv. III. *Dětství, chlapectví a jinošství.* Přeložili J. K. Pravda a E. Hlavina. Za 3 K.
6. TOLSTOJ hr. LEV NIK., SPISY. Sv. IV.—VI. *Anna Karenina.* Román o osmi částech. Přeložil J. Hrubý. Čtvrté vyd. Díl I. za 2 K, díl II. za 3 K, díl III. za K 2·40.
7. TOLSTOJ hr. LEV NIK., SPISY. Sv. VII. *Dekabristé* (K. Štěpánek.) — *Smrt Ivana Iljiče.* (Jar. Hrubý.) — *Zpověď hrab. L. N. Tolstého* (Ig. Hošek.) — *V čem je má víra?* (Kr. V. Křížek.) Za 3 K.
8. TURGENĚV IVAN SERG., SPISY. Sv. I. *Lovcovy zápisky.* První české vyd. úplné. Přel. dr. P. Durdík a K. Štěpánek. — *I. S. Turgeněv.* Napsal J. Hrubý. Za 3 K.
9. DOSTOJEVSKIJ FEODOR MICHAJL., SPISY. Sv. I. *Zápisky z mrtvého domu* (Přeložil H. Jaroš.) — *F. M. Dostojevskij.* Napsal J. Hrubý. Za K 2·40.
10. GOGOL NIKOLAJ VASILJEVIČ, SPISY. Sv. I. *Dobrodružství Čičikova* aneb *Mrtvé duše.* (Přel. Ig. Hošek.) — *N. V. Gogol.* Napsal J. Hrubý. Za 3 K.
11. TURGENĚV IVAN SERG., SPISY. Sv. II. *Rudin.* Román. (Dr. P. Durdík.) — *Mumu.* Povídka. (K. Štěpánek.) — *Zájezdní hospoda.* Povídka. (K. Štěpánek.) — *Faust.* Povídka. (J. K. Pravda.) — *Jarní vody.* Novella. (J. Hrubý.) Za K 3·—.
12. DOSTOJEVSKIJ FEDOR MICHAJL., SPISY. Sv. II. *Chudí lidé.* Román. — *Pan Procharčin.* Povídka. — *Paní domácí.* Novella. — *Polzunkov.* Povídka. — *Slabé srdce.* Novella. — *Ze zápisek neznámého* Přel. H. Jaroš. — *Román v devíti dopisech.* Přel. K. Štěpánek. Za K 3·—
13. GOGOL NIKOLAJ VASILJEVIČ, SPISY. Sv. II. *Večery na dědince blízko Dikaňky.* — *Revizor.* Veselohra o 5 jednáních. — *Rozuzlení Revizora.* Přeložil Ign. Hošek. Za K 2·60.
14. TURGENĚV IVAN SERG., SPISY. Sv. III. *V předvečer.* Román. (J. Veselovský.) — *První láska.* (Bronisl. Herbenová.) — *Šlechtické hnízdo.* Román. (J. Hrubý.) Za K 3·—.
15. SALTYKOV (ŠČEDRIN) MICHAIL JEVGRAFOVIČ, SPISY. Sv. I. *Páni Golovlevi.* Román. Přel. J. K. Pravda. — *M. J. Saltykov.* Napsal J. Hrubý. Za K 3·—.
16. GOGOL NIKOLAJ VASILJEVIČ, SPISY. Sv. III. *Mirgorod.* Povídky, které jsou pokračováním Večerův na dědince blízko Dikaňky. — *Novely a Arabesky.* Přeložil Ign. Hošek. Za K 3·—.

RUSKÁ KNIHOVNA XI.

SPISY
IVANA SERGEJEVIČE TURGENĚVA.

Překlad rediguje

Jaromír Hrubý.

Svazek 2.

RUDIN, JARNÍ VODY
A JINÉ POVÍDKY.

V Praze.
Nákladem J. Otty.

VEŠKERA PRÁVA VYHRAZENA.

Tiskem UNIE v Praze.

89173
T84
JP19
v.2

RÚDIN.

ROMÁN O XII HLAVÁCH S DOSLOVEM.

(PSÁNO R. 1855.)

I.

Bylo tiché letní jitro. Slunce stálo již dosti vysoko na čistém nebi, ale pole třpytilo se ještě rosou. Z nedávno procitlých dolin nesl se vonný, svěží zápach; ve vlhkém ještě a nehlučném lese vesele šveholili ranní ptáčkové. Na vrcholu svahovitého kopce, pokrytého shora dolů právě rozkvetlým žitem, bylo viděti malou vesničku. K této vesničce kráčela po úzké polní cestě mladá paní. Měla bílé mušelínové šaty, na hlavě kulatý slaměný klobouk a v ruce slunečník. Sluha — malý hoch v livreji — opodál ji provázel.

Kráčela nespěchajíc, jako by se kochala procházkou. Okolo ní po vysokém, čeřícím se žitě hnaly se s měkkým šelestem dlouhé vlny, zářící do stříbrozelena, tu do červena. Ve výši zvonili skřivánkové. Mladá paní šla ze svého statku, ležícího asi verstu od vesničky, do níž se nyní ubírala. Říkali jí Alexandra Pavlovna Lipínová. Byla bezdětnou vdovou, dosti zámožnou a bydlela spolu se svým bratrem, Sergějem Pavlovičem Volýncevem, štábním rotmistrem ve výslužbě; byl svoboden a spravoval její statek.

Alexandra Pavlovna došla k vesničce, zastavila se u krajní, velmi vetché a nízké chatrče, zavolala svého malého sluhu a velela mu, aby zašel do chaty a zeptal se, jak se vede nemocné hospodyni. Sluha se brzo vrátil v průvodu schřadlého mužíka s šedivou bradou.

*

„Nu, jak?“ otázala se Alexandra Pavlovna.

„Je živa ještě,“ odpověděl stařeček.

„Mohu k ní zajíti?“

„Proč ne? Ano.“

Alexandra Pavlovna vstoupila do jizby. Jizba byla těsná, dusná a plná kouře... Někdo se zavrtěl a zastenal na lehátku u kamen. Alexandra Pavlovna pohlédla tam a spatřila v polotmě žlutý, vráskovitý obličej stařeny, ovázaný kostkovaným šátkem. Byla až po prsa přikryta těžkým pláštěm. Dýchala těžce a slabě pohybovala hubenýma rukama.

Alexandra Pavlovna přiblížila se k stařeně a rukou se dotekla jejího čela... z něho sálal žár.

„Jak je ti, Matreno?“ otázala se Alexandra Pavlovna, nahýbajíc se k lehátku.

„O — och!“ zastenala stařenka upřeně hledíc na Alexandru Pavlovnu. — „Zle, zle, drahá paničko! Poslední hodinka má se blíží, holoubku.“

„Pán Bůh je milostivý, Matreno: snad se zotavíš. Užívala jsi léku, jejž jsem ti poslala?“

Stařenka bolestně si vzdychla a neodpovídala. Neporozumělať otázce.

„Užívala,“ řekl stařeček, jenž stanul u dveří. Alexandra Pavlovna obrátila se k němu.

„Kromě tebe není nikdo u ní?“ otázala se ho.

„Je u ní děvčátko, její vnučka, ale ta pořád od ní odchází. Chvilku neposedí, tak je rozpustilá. Vody aby babičce podala, — i na to je líná. A já jsem stár — já nemohu.“

„Což abych ji dala odvézti k nám do nemocnice?“

„Ne! Nač do nemocnice! Má-li zemříti, zemře tu jako tam. Žila dosti dlouho, je to vůle boží. Nemůže již ani slézti s lehátka. Kam pak s ní do nemocnice! Jak by ji zvedli, hned by zemřela.“

„Och“ — zastenala nemocná — „krásná paní, neopusť mého sirotka! Naše panstvo je daleko, a ty...“

Stařenka umlkla, bylať se přes moc nutila k mluvení.

„Neměj starosti," pravila Alexandra Pavlovna. „Stane se po tvém přání. Hleď, přinesla jsem ti čaj a cukr. Budeš-li chtíti, pij... Samovar snad tu máte?" dodala, pohlédnouc na stařečka.

„Samovar? — Samovar nemáme, ale můžeme si jej vypůjčiti."

„Tedy se vypůjč, anebo vám pošlu svůj. A domluv vnučce, aby od babičky neodcházela. Řekni jí, že je to hanba."

Stařeček, ničeho neodpovídaje, vzal kornout s čajem a cukrem do obou rukou.

„Tak s Bohem, Matreno!" promluvila Alexandra Pavlovna, „já zase přijdu. Jen si nezoufej a užívej náležitě léku."

Stařenka pozvedla hlavu a nachýlila se k Alexandře Pavlovně.

„Podej mi svou ručku, paničko!" zašeptala.

Alexandra Pavlovna nepodala jí ruky, ale nahnula se k ní a políbila ji na čelo.

„Nezapomeňte," pravila stařečkovi, odcházejíc, „dávejte jí užívati, jak je předepsáno... A čaje jí dejte..."

Stařeček opět ničeho neodvětil a jen se poklonil.

Volně si oddychla Alexandra Pavlovna, octnuvši se na čerstvém vzduchu. Otevřela slunečník a chtěla se vrátiti domů, když tu najednou okolo rohu chatrče přijížděl na nízkém vozíku člověk asi třicetiletý. Měl starý šedivý kabát a na hlavě čepici z téže látky. Obličej jeho byl široký a bledý; oči měl malé, bledošedé a bělavé vousy. Měl bezmála barvu svého oděvu. Spatřiv Alexandru Pavlovnu, hned zastavil koně a zvolal s nenuceným úsměvem:

„Dobrý den! Co tu děláte, smím-li se ptáti?"

„Navštívila jsem nemocnou... A odkud vy jedete, Michájlo Michájlyči?"

Muž, jehož nazvala Michájlo Michájlyč, pohleděl jí do očí a opět se usmál.

„To je dobře," pravil na to, „že navštěvujete nemocnou. Nebylo by však lépe, odvézti ji do nemocnice?"

„Je příliš slabá. Nebylo by možno ji převézti.“

„A svou nemocnici nehodláte zrušiti?“

„Zrušiti? — Proč?“

„Inu, proto.“

„Jaká to podivná myšlenka! Co vám to vlezlo do hlavy?“

„Přece se znáte s paní Lasúnskou, která má asi na vás velký vliv. Podle jejích slov jsou nemocnice, školy — všechno samé hlouposti a zbytečné výmysly. Dobročinnost má býti osobní a osvěta též. To všechno prý je úlohou srdce... tak všem vykládá. Rád bych věděl, po kom to papouškuje.“

Alexandra Pavlovna se zasmála.

„Darja Michajlovna je rozumná žena, mám ji tuze ráda a ctím ji; ale i ona se může mýliti; a proto nevěřím každému jejímu slovu.“

„To dobře děláte,“ pravil Michájlo Michájlyč, pořád ještě sedě na vozíku, „neboť sama svým slovům nehrubě věří. A víte, jsem tuze rád, že jsem vás potkal.“

„Proč to?“

„Pěkná otázka! Jako by mne vždycky netěšilo, když vás potkám. Dnes jste tak svěží a rozmilá, jako dnešní jitro.“

Alexandra Pavlovna se opět zasmála.

„Čemu se to smějete?“

„Čemu? Kdybyste mohl viděti, s jakou lhostejnou a chladnou tváří jste řekl svůj kompliment. Divím se, že jste nezívl při posledním slově.“

„S chladnou tváří... Vám pořád je třeba ohně; a oheň není k ničemu. Vznítí se, načadí a shasne.“

„A zahřeje,“ dodala Alexandra Pavlovna.

„Ano... a popálí.“

„Co z toho? Ať popálí! I to není tak zlé. Přec je lépe než...“

„Podívám se, budete-li tak mluviti, až se jednou notně popálíte,“ vskočil jí mrzutě do řeči Michájlo Michájlyč a udeřil opratí po koni. „S Bohem!“

„Michájlo Michájlyči, počkejte!“ volala Alexandra Pavlovna. „Kdy přijedete k nám?“

„Zítra. Pozdravujte bratra!“

A již se vozík rozejel.

Alexandra Pavlovna hleděla za ním.

„Jaký to pytel!“ myslila si. A skutečně, tak jak zde seděl, shrbený, zaprášený a s čepicí v týle, pod níž čouhaly v nepořádku chumáče plavých vlasů — byl podoben velikému pytli mouky.

Alexandra Pavlovna ubírala se pomalu domů polní cestou. Kráčela se sklopenýma očima. Uslyševši blízký dupot koně, zastavila se a pozvedla hlavu. Naproti ní jel na koni její bratr. Vedle něho kráčel mladý člověk prostředního vzrůstu v lehounkém, rozepjatém kabátě, v lehounkém nákrčníku a v lehounkém, šedivém kloboučku, a máchal hůlkou v ruce. Zdaleka již se usmíval na Alexandru Pavlovnu, ačkoli viděl, že šla zamyšlena, ničeho nepozorujíc. Jakmile se zastavila, přistoupil k ní a radostně, skoro něžně ji oslovil.

„Dobrý den, Alexandro Pavlovno! Dobrý den!“

„A! Konstantine Diomídyči! dobrý den!“ odpověděla. „Přicházíte od Darje Michajlovny?“

„Ano, tak jest,“ odpověděl mladík se zářící tváří; „od Darje Michajlovny. Darja Michajlovna poslala mne k vám. Šel jsem raději pěšky ..., jitro je čarokrásné, a všeho všudy jsou k vám čtyry versty. Přijdu k vám — nejste doma. Váš bratr mi řekl, že jste odešla do Semjónovky. Právě se chystal na pole, šel jsem tedy s ním vám vstříc. Ano. Jak jsem tomu rád!“

Mladý člověk mluvil rusky přesně a pravidelně, ale s cizozemským přízvukem, jehož původ těžko však bylo uhodnouti. Rysy jeho obličeje měly do sebe něco asijského. Dlouhý nos s hrbolem, velké, nepohybné a vyvalené oči, tlusté červené rty, šikmé čelo, vlasy černé jako smůla — všechno svědčilo o východním původu. Jmenoval se Pandalévský. Narodil se v Oděse, byl však vychován kdesi v Bělorusi na útraty jisté dobročinné a bohaté vdovy.

Jiná vdova zaopatřila mu dobré místo. Vůbec dámy prostředních let rády protežovaly Konstantina Diomídyče; uměl je vyhledávati a dobývati si jejich přízně. Také nyní žil u bohaté statkářky, Darje Michajlovny Lasúnské, jakožto přisvojený syn nebo domácí přítel. Byl ke všem velmi laskavý, úslužný, citlivý, a potají vilný, měl příjemný hlas, slušně hrál na piano a měl zvyk, když s někým mluvil, že upíral na něho oči. Šatil se velmi čistě, oděv nosil neobyčejně dlouho, holil pečlivě svou širokou bradu, a vlasy měl hladce přičesané.

Alexandra Pavlovna vyslechla ho až do konce, a pak se obrátila k bratrovi:

„Dnes pořád někoho potkávám. Právě jsem mluvila s Ležňovem."

„Opravdu? Jel někam?"

„Ano. A považ si: jel na drožce a kabát měl z režného plátna celý zaprášený... Jaký to podivín!"

„Může být; ale přece je velmi řádný muž."

„Kdo to? Pan Ležňov?" tázal se Pandalévský jaksi s podivem.

„Ano, Michájlo Michájlyč Ležňov," odvětil Volýncev. „Leč s Bohem, sestro, musím na pole; sejou ti pohanku. Pan Pandalévský tě doprovodí domů..." A Volýncev pustil koně klusem.

„S největší radostí!" zvolal Konstantin Diomídyč a nabídl své rámě Alexandře Pavlovně.

Podala mu své rámě a oba se dali cestou do panského domu.

Konstantin Diomídyč měl patrně z toho velikou radost, že se vedl s Alexandrou Pavlovnou, kráčeltě malinkými kroky, usmíval se, ba jeho východní oči se zarosily, což ostatně dálo se mu často. Konstantina Diomídyče nestálo mnoho namáhání, rozplývati se v citech — ba uměl i slzičku uroniti. A koho by netěšilo vésti pod paží lepou Paničku, mladou a hezky rostlou? O Alexandře Pav-

lovně veškerá Tulská gubernie jednomyslně tvrdila, že jest půvabná a — byla to svatá pravda. Již její přímý, lehounce vyhrnutý nosíček mohl pobláznit každého smrtelníka, nemluvě ani o jejích sametových, hnědých očkách, zlatorusých vlasech, o důlcích na okrouhlých tvářích a jiných vnadách. Ale nejsvůdnějším byl výraz jejího milého obličeje, jenž byl důvěrný, dobrosrdečný a vlídný, jenž dojímal a spolu vábil. Alexandra Pavlovna hleděla a smála se jako děcko; paničky pokládaly ji za „velmi prostou“... Mohla si více přáti?“

„Darja Michajlovna vás tedy ke mně poslala?“ otázala se Pandalévského.

„Ano, poslala,“ odpověděl, při čemž zvuk s vyslovoval jako anglické th, „a nařídila mi, abych vás důtklivě prosil, byste přišla k ní dnes k obědu... Čeká nového hosta, a chce vás, stůj co stůj, s ním seznámiti.“

„Kdo je to?“

„Jakýsi Muffel, baron a komoří z Petrohradu. Darja Michajlovna setkala se s ním nedávno u knížete Gárina a velmi ho chválí jakožto příjemného a vzdělaného, mladého muže. Pan baron zabývá se také literaturou, nebo spíše... ach, jaký to půvabný motýlek! račte se podívati — tedy lépe řečeno politickým hospodářstvím. Napsal rozpravu o jakési velmi zajímavé otázce a rád by slyšel úsudek Darje Michajlovny.“

„Politicko-hospodářskou rozpravu?“

„Úsudek pouze se stránky jazykové, Alexandro Pavlovno, se stránky jazykové. Je vám, tuším, známo, že i v tom je Darja Michajlovna znalkyní. Žukovský často se s ní radíval, a můj dobrodinec v Oděse, ctihodný stařeček Roxolán Mediarovič Xandryka... Vám bezpochyby je známo jméno této znamenité osoby?“

„Není, nikdy jsem o něm neslyšela.“

„Neslyšela jste o takovém muži? To je divno! Chtěl jsem říci, kterak si Roxolán Mediarovič také vždy velmi vážil Darje Michajlovny, že zná tak důkladně ruský jazyk.“

„A není ten baron pedant?“ tázala se Alexandra Pavlovna.

„Není. Naopak, Darja Michajlovna praví, že je hned znáti, kterak je to člověk velmi uhlazený. O Beethovenu mluvil tak výmluvně, že i starý kníže byl nadšen... To bych též rád byl slyšel, vždyť hudba je můj obor. Dovolte, abych vám nabídl toto krásné polní kvítko.“

Alexandra Pavlovna vzala kvítko a po několika krocích upustila je na cestu... Domů bylo ještě asi dvě stě kroků. Nedávno vystavěný a obílený dům přívětivě vyhlédal svými širokými, světlými okny z husté zeleni starých lip a klenů.

„Co tedy vzkážete Darji Michajlovně,“ tázal se Pandalévský, poněkud uražený osudem darovaného kvítka. „Přijedete k obědu? Také váš bratr jest pozván.“

„Ano, přijedeme, zcela jistě. A co dělá Natáša?“

„Natálie Alexějevna je zdráva, chvála Bohu. Ale minuli jsme již rozcestí ke statku Darje Michajlovny. Dovolte, abych se vám poroučel.“

Alexandra Pavlovna se zastavila.

„Což k nám nezajdete?“ otázala se nerozhodným hlasem.

„Srdečně bych rád, ale bojím se, abych se neopozdil. Darja Michajlovna chce slyšeti nový kus od Thalberga, jest mi se připraviti a dobře jej nastudovati. Mimo to pochybuju, že bych vám svým hovorem způsobil radost.“

„Ale ne... proč pak?“

Pandalévský vzdychl a sklopil významně oči.

„Na shledanou, Alexandro Pavlovno!“ pravil po krátkém mlčení a pokloniv se, odstoupil krok nazpět.

Alexandra Pavlovna se obrátila a šla domů.

Konstantin Diomídyč také šel domů. S jeho obličeje zmizela hned všechna sladkost; tvář jeho nabyla výrazu sebevědomého, téměř přísného. I chůze jeho se změnila. Vykračoval si teď delšími kroky a mnohem pádněji než dříve. Ušel asi dvě versty, nenuceně švihaje hůlkou, a náhle opět se ušklíbl. Spatřil u cesty mladou, hezkou selskou dívku, vyhánějící telata z ovsa. Konstantin Dio-

mídyč opatrně jako kocour přikradl se k dívce a oslovil ji. Dívka nejprve mlčela, červenala se a usmívala se, potom zakryla ústa rukávem, odvrátila se a zvolala:

„Jdi svou cestou, pane, věru . . .“

Konstantin Diomídyč jí pohrozil prstem a velel, aby mu přinesla chrpy.

„Nač potřebuješ chrpy? Což chceš věnec plésti, co?“ pravila dívka; „nu, jdi, opravdu . . .“

„Poslouchej, má milá krasotinko,“ počal Konstantin Diomídyč.

„Dej mi přece pokoj,“ vskočila mu dívka do řeči. „Hleď, tamhle jdou mladí páni.“

Konstantin Diomídyč se ohlédl. Skutečně, po cestě běželi Váňa a Péťa,*) synové Darje Michajlovny; za nimi šel jejich učitel Basistov, mladík dvaadvacetiletý, jenž byl právě ukončil studie na universitě. Basistov byl hezky rostlý mladík, měl prostý obličej, velký nos, velké pysky a malé vpadlé oči. Byl nehezký, nemotorný, ale byl při tom poctivý a upřímný. Šatil se nedbale, nedával si stříhati vlasy — ne z marnivosti, ale z lenosti; rád si dobře pojedl, rád si pospal, ale měl také rád dobrou knihu a živou rozmluvu. Za to nenáviděl Pandalévského ze vší duše své.

Děti Darje Michajlovny zbožňovaly svého učitele a pranic se ho nebály. Basistov ke všem ostatním v domě choval se důvěrně, což se domácí paní příliš nelíbilo, ač sama říkávala, že je prosta všech předsudků.

„Dobrý den, dětičky!“ zvolal Konstantin Diomídyč, „jak časně jste si dnes vyšly na procházku! A já,“ dodal, obraceje se k Basistovu: „jsem již dávno venku; to je má náruživost, kochati se přírodou.“

„Viděl jsem, jak se kocháte přírodou,“ zamumlal Basistov.

„Vy jste materialista: Bůh sám ví, co si hned myslíte. Já vás znám.“

*) Zdrobnělá jména místo Ivan a Petr.

Pandalévský, mluvil-li s Basistovem nebo s lidmi jemu podobnými, snadno se rozdráždil, a písmeno s vyslovoval již čistě, ba sykavě.

„Či jste se tam toho děvčete vyptával na cestu?“ tázal se Basistov, koule očima na levo a na pravo.

Cítil, že Pandalévský upírá na něho tupé své oči, a to mu bylo protivno.

„Opakuju, jste materialista a konec. Ve všem vyhledáváte jenom prosaickou stránku . . .“

„Děti!“ vykřikl najednou Basistov velitelským hlasem, „vidíte tam na louce tu vrbu? Kdo k ní doběhne dříve? . . . jeden, dva, tři!“

A děti pádily k vrbě. Basistov běžel za nimi . . .

„Pacholek,“ pomyslil si Pandalévský: „on ty chlapce ještě zkazí . . . pravý pacholek.“

Samolibě vzhlédl na svou vlastní čistou a uhlazenou osobičku, klepnul si rozčepejřenými prsty dvakráte na rukáv, otřepal si límec a šel dále. Přišed do svého pokojíku, oblékl se do starého županu a se starostlivou tváří sedl k pianu.

II.

Dům Darje Michajlovny Lasúnské byl pokládán skoro za první v celé Tulské gubernii. Byl velmi velký a z kamene vystavěný dle výkresů Rastrellia ve vkusu minulého století, a velebně se vypínal na temeni pahrbku, u jehož úpatí tekla jedna z hlavních řek středního Ruska. Darja Michajlovna byla urozená a bohatá paní, vdova po tajném radovi. Pandalévský sice říkával o ní, že zná celou Evropu a Evropa že zná ji — vskutku však Evropa ji znala málo, ba ani v Petrohradě nehrála důležité úlohy. Za to v Moskvě ji všickni znali a navštěvovali. Náležela k vyšší společnosti. Pokládali ji za paní trochu divnou, ne valně dobrou, ale neobyčejně rozumnou. V mládí byla

velmi krásna. Básníci skládali jí verše, mladí páni bývali do ní zamilováni, a hodnostáři se jí dvořili. Od té doby minulo však asi dvacet pět nebo třicet let, a z bývalých půvabů nezbylo ani stopy. „Je-li možná," ptával se mimovolně každý, kdo ji viděl po prvé, „aby tato hubená, nažloutlá, ostronosá a ještě nesestárlá žena bývala někdy kráskou? Je to táž osoba, o níž básníci pěli nadšené hymny? A každý divil se v duchu proměnlivosti věcí pozemských. Pandalévský sice shledával, že Darja Michajlovna ku podivu zachovala si dosud své čarokrásné oči, ale vždyť týž Pandalévský tvrdil, že ji zná celá Evropa.

Darja Michajlovna přijížděla každé léto na svůj statek se svými dětmi (měla tři: sedmnáctiletou dceru Natálii a dva syny, desítiletého a devítiletého) a vedla otevřený dům, to jest, přijímala u sebe pány, obzvláště svobodné; venkovských paniček však vystáti nemohla. Za to dostávala co proto od těch paniček! Darja Michajlovna podle jejich řečí byla pyšná, zkažená a hrozná tyranka a co je nejhorší — dovolovala si takové volnosti v hovoru, až hrůza! Darja Michajlovna nerada se totiž na venkově ostýchala a v jejím volném prostém obcování bylo pozorovati lehké opovržení velkoměstské lvice k venkovskému okolí, k osobám to nevzdělaným a velmi nepatrným... K moskevským svým známým chovala se též velmi nenuceně, ba i posměšně, ale v chování tom nebylo již ani stopy opovržení.

Dovol, milý čtenáři, nepozoroval jsi, že lidé neobyčejně roztržití v kruhu podřízených nikdy nebývají roztržitými ve společnosti lidí výše postavených? Čím to asi? — Ostatně takové otázky beztoho k ničemu nevedou.

Konstantin Diomídyč, osvojiv si konečně Thalbergův kus, odebral se ze svého čistého a veselého pokojíku do salonu, kde zastal již všechnu domácí společnost. Salon byl v plném proudu. Na širokém lehátku rozložila se Darja Michajlovna se skříženýma pod sebou nohama a přebírala novou francouzskou brožurku. U okna na jedné straně vyšívala dcera Darje Michajlovny a vedle ní s druhé

strany seděla mlle. Boncourt, guvernantka, stará, suchá panna šedesáti let, s parukou z černých vlasů pod strakatým čepcem a s bavlnou v uších. V koutě u dveří sedl si Basistov a četl noviny; vedle něho Péťa a Váňa hráli v dámu. Přikloněn ke kamnům, maje ruce do zadu založené, stál tu pán nevysoké postavy s ježatými a šedivými vlasy a s nepokojnýma černýma očima v osmahlém obličeji. Byl to Afrikán Seměnyč Pigasov.

Divný člověk byl ten pan Pigasov. Dopálen byl na všechno i na všechny — zejména na ženské. — Durdil se od rána do večera, někdy velmi trefně, někdy zase malicherně, ale vždy s velkou radostí. Jeho podrážděnost byla téměř dětinská. Jeho smích, zvuk jeho hlasu, slovem všechna jeho bytost zdála se býti prosáklá žlučí. Darja Michajlovna ráda ho u sebe viděla. Obveseloval ji svým spíláním. Byloť vskutku dosti zábavné, neboť jeho vášní bylo všechno přepínati. Na příklad, ať mluvili o jakémkoli neštěstí — buď že hrom zapálil vesnici, nebo že voda protrhla mlýnský jez, nebo že mužík si osekl ruku sekerou — pokaždé se otázal s upjatou přísností: „A jak se o n a jmenuje?“ to jest, jak se jmenuje ta žena, která neštěstí zavinila, poněvadž dle jeho přesvědčení každým neštěstím je vinna ženská, jest jen třeba věc důkladně vyšetřiti. Jedenkráte padl na kolena před neznámou mu skoro paní, která ho mermomocí pobízela k jídlu, a jal se ji prositi se slzami v očích — avšak s výrazem zuřivosti v obličeji — aby ho ušetřila, že se proti ní nedopustil ničeho zlého, a že ji nikdy již nenavštíví. Jednou splašil se kůň s pradlenou Darje Michajlovny, když jel s kopce, a shodil pradlenu do příkopu. Pradlena div se nezabila. Pigasov od té doby jinak neříkal tomu koni, než „dobrý, dobrý koníček“ a líčil ten kopec a příkop jakožto velmi malebná místa.

Pigasov neměl štěstí na světě — proto se v něm tyto pošetilosti ujaly. Pocházel z chudých rodičův. Jeho otec, jenž zastával rozličné podřízené úřady, sotva uměl čísti a psáti a nestaral s e o vychování synovo; živil a šatil

ho — to bylo vše. Matka se s ním mazlila, záhy však umřela. Pigasov sám sebe vychoval. Z vlastního rozhodnutí vstoupil do městské školy, potom do gymnasia, naučil se jazyku francouzskému, německému, ba i latinskému a vystudovav gymnasium s vyznamenáním, odebral se do Děrptu na universitu; tam stále zápasil s nouzí, ale přece universitní studie zdárně ukončil. Schopnosti měl prostřední; za to vynikal trpělivostí a vytrvalostí. Především byl ctižádostivý, hleděl se dostati do vyšší společnosti a udržeti se na rovni s jinými přes všecko protivenství osudu. Učil se pilně a studoval na děrptské universitě, jen aby ukojil svou ctižádost. Chudoba ho trápila a vyvinula v něm dar pozorovací a chytrost. Vyjadřoval se zvláštním způsobem: již v mládí přisvojil si zvláštní způsob zlostné a podrážděné výmluvnosti. Myšlenky jeho nevynikaly nad úroveň prostřednosti; ale mluvil tak, že se mohlo zdáti, že je rozumný, ano velmi rozumný člověk. Dosáhnuv hodnosti kandidátské, odhodlal se nastoupiti dráhu vědeckou. Věděltě, že na žádném jiném poli nemohl by se pustiti o závod se svými druhy; (hleděl si je vybírati z vyššího kruhu, uměl se jim zalíbiti, ba pochleboval jim, ačkoli jim pořád spílal). Ale tu, abych přímo řekl, nedostávalo se mu materiálu. Byl samoukem, a že nestudoval z lásky k vědě, věděl vlastně příliš málo. Při disputaci propadl na dobro, kdežto jiný student, s nímž bydlel a jemuž neustále se smál, člověk zcela obyčejného nadání, ale s pravidelným a důkladným předběžným vzděláním, zkoušku složil skvěle. Tento nezdar Pigasova rozvzteklil. Hodil do ohně všechny své knihy i sešity a vstoupil do státní služby. S počátku vedlo se mu dosti dobře; za úředníka hodil se znamenitě, nejsa tuze horlivý, za to však nanejvýš domýšlivý a rázný; ale proto, že chtěl co nejdříve udělati kariéru — zapletl se, klopýtnul a musil volky nevolky do pense. Tři roky strávil na svém statečku, jejž si pořídil, a z nenadání oženil se s bohatou, polovzdělanou statkářkou, kterou chytil na udici svých nenucených a uštěpačných způsobův. Ale Pigasov stal se

již příliš nedůtklivým a zakrněl. Tiché rodinné živobytí bylo mu na obtíž... Žena s ním prožila několik let, odjela tajně do Moskvy a prodala tam jakémusi obratnému spekulantovi svůj statek, když Pigasov na něm právě dostavěl dvůr. Touto poslední ranou byl úplně ohromen. Žaloval ženu, ale prohrál při. Trávil tedy konec svého života o samotě, jezdil k sousedům, jimž nadával za jejich zády neb i do očí. Sousedé vítali ho vždy s jakýmsi napnutým polosmíchem — neboť zvláštního strachu nenaháněl. Knihy nikdy nebral do rukou. Měl okolo sta duší; nevolníkům jeho vedlo se dobře.

„Ah! Konstantin!“ volala Darja Michajlovna, jakmile Pandalévský vstoupil do pokoje, „Alexandrine přijede?“

„Alexandra Pavlovna vzkazuje vám své díky a velmi se na vás těší,“ odpověděl Pandalévský líbezně, ukláněje se na všechny strany a dotýkaje se svých pečlivě učesaných vlasů tlustou, ale bílou ručkou, na níž nehty byly ostříhány do trojúhelníku.

„A Volýncev také přijede?“

„Také.“

„Tak jak prý, Afrikáne Semënyci,“ pokračovala Darja Michajlovna, obracejíc se k Pigasovu. „Dle vašeho mínění všechna děvčata jsou affektována?“

Pigasov zkroutil pysky a nervosně trhl loktem.

„Já řku,“ počal odměřeným hlasem — mluvívalť i v nejsilnějším záchvatu rozhorlenosti pomalu a zřetelně: „já řku, že mladá děvčata vůbec — o přítomných, rozumí se, nemluvím...“

„Ale to vám nevadí, abyste i o nich myslil totéž,“ přerušila ho Darja Michajlovna.

„Mlčím o nich,“ opakoval Pigasov. „Všechny slečny vůbec jsou affektované v nejvyšší míře — nepřirozeně vyjadřují své city. Lekne-li se na příklad slečna, zaraduje-li se, nebo zarmoutí-li se, učiní nejprve tělem svým nějaký takovýto elegantní pohyb (a Pigasov velmi směšně se nahnul tělem a roztáhl ruce) a potom teprve křikne: ach! nebo se zasměje, nebo se dá do pláče. Mně však

(a tu se Pigasov samolibě usmál) povedlo se přece jednou, že jsem se dočkal pravdivého, nepřetvářeného citu u jedné neobyčejně affektované slečinky!“

„Jak se to stalo?“

Oči Pigasova zajiskřily.

„Udeřil jsem ji do boku osikovým klackem ze zadu, ta vám zakvikla! A já jí: Brávo! brávo! To je hlas přírody, to byl přirozený křik. Budoucně vždy se tak chovejte.“

Všichni v komnatě se dali do smíchu.

„Co to mluvíte za hlouposti Afrikáne Seměnyči!“ zvolala Darja Michajlovna. „Myslíte, že vám uvěřím, že byste byl děvče uhodil klackem do boku!“

„Na mou věru, uhodil jsem ji kůlem, velikým kůlem, jakých užívají při hájení pevností.“

„Mais c'est une horreur ce que vous dîtes là, monsieur,“*) vzkřikla mlle. Boncourt, hrozebně hledíc na chechtající se děti.

„Ale nevěřte mu,“ pravila Darja Michajlovna. „Což ho neznáte?“

Rozhněvaná Francouzka dlouho se však nemohla utišiti a stále něco mumlala mezi zuby.

„Nemusíte mi věřiti,“ pokračoval chladnokrevně Pigasov, „ale tvrdím, že jsem řekl pouhou pravdu. Kdo pak to může věděti, ne-li já? Potom snad také mi neuvěříte, co mi pověděla naše sousedka Čepuzova, Jelena Antonovna, nota bene, sama mi to řekla — jakým způsobem umořila svého vlastního synovce?“

„Čeho jste si ještě nevymyslil!“

„Dovolte, dovolte! Vyslechněte mne a suďte sama. Hleďte, nehodlám ji pomlouvati, neboť ji mám dokonce i rád, pokud totiž lze ženskou milovati; v domě nemá jediné knihy, kromě kalendáře, a čísti neumí jinak leč nahlas; od toho cvičení přichází do potu a naříká si, že se

*) Ale to je hrůza, co tu vypravujete, pane.

jí od toho oči z důlků vyvalují. Zkrátka, je to dobrá žena, služky u ní tloustnou. Nač bych na ni dělal klevety?"

„Inu!" pravila Darja Michajlovna, „vyjel si na svém koníčku Afrikán Seměnyč — teď s něho nesleze do večera."

„Můj koníček... Ale ženské mají docela tři, a s těch nikdy nelezou, leda když spí."

„Jací to jsou ti tři koníčkové?"

„Domluva, pomluva a výmluva."

„Víte-li co?" začala zase Darja Michajlovna. „Bez důvodů si nevyjíždíte na ženské. Nějaká vás jistě..."

„Urazila, chcete říci?" přerušil ji Pigasov.

Darja Michajlovna byla trochu na rozpacích, vzpomnělať si na nešťastné manželství Pigasova a jen hlavou kývla.

„Vskutku, jistá ženská mne velmi urazila," pravil Pigasov, „a přece byla hodná, tuze hodná."

„Která to byla?"

„Moje matka," pravil Pigasov s přitlumeným hlasem.

„Vaše matka? Čím pak vás mohla uraziti?"

„Tím, že mne porodila..."

Darja Michajlovna se zamračila..

„Mně se zdá, že náš hovor nabývá neveselého rázu... Konstantine, zahrajte nám nový kus Thalbergův... Snad zvuky hudby uchlácholí Afrikána Seměnyče! Orfeus ukrotil i divoké šelmy."

Pandalévský sedl k pianu a sehrál skladbu velmi slušně. Natálie Alexějevna poslouchala zpočátku pozorně, potom se dala opět do práce.

„Merci, c'est charmant," pravila Darja Michajlovna. „Mám ráda Thalberga. Il est si distingué.*) O čem jste se zamyslil, Afrikáne Seměnyči?"

„Myslil jsem," začal zvolna Pigasov, „že jsou tři druhy egoistův: egoisté, kteří sami žijí a dávají žíti jiným; egoisté, kteří sami žijí a nedávají žíti jiným; konečně

*) Díky, to je krásné. — On je tak význačný.

egoisté, kteří ani sami nežijí ani jiným žíti nedávají. Většina žen náleží k třetímu druhu.“

„Jak je to pochlebné! Ale jednomu se divím, té vaší jistotě a neomylnosti v úsudcích, zrovna jako byste se ani mýliti nemohl.“

„Kdo to může tvrditi! I já se mýlím. Všickni lidé mohou se mýliti. Ale víte-li, jaký je rozdíl mezi chybou muže a chybou ženy? Nevíte? Nuže: muž, na příklad, může říci, že dvakrát dvě nejsou čtyry, nýbrž pět, nebo tři a půl, ale žena řekne, že dvakrát dvě je — stearinová svíčka.“

„To jsem od vás již slyšela, zdá se mi... Ale dovolte mi otázku, jaký vztah má vaše myšlenka o třech druzích egoistů k hudbě, kterou jste právě slyšel?“

„Žádný, já jsem ani neposlouchal.“

„Inu ‚vidím, brachu, že se nepolepšíš, marná řeč‘,“ pravila Darja Michajlovna, poněkud měníc verš Gribojedova. „Co tedy milujete, jestliže se vám ani hudba nelíbí? Snad literaturu?“

„Miluju literaturu, jenom ne nynější.“

„Proč?“

„Hned vám řeknu. Nedávno jsem jel přes řeku Oku na prámu s jakýmsi pánem. Prám přistal ku příkrému břehu a kočáry bylo vytahovati nám na břeh rukama. Pánův kočár byl náramně těžký. Když převozníci se namáhali, aby kočár na břeh vytáhli, pán tolik hekal, stoje na prámu, že mi ho bylo líto... I myslil jsem si: Ejhle nové upotřebení principu dělení práce! Tak i nynější literatura: jiní táhnou a namáhají se — ona heká.“

Darja Michajlovna se usmála.

„A to jmenují literárním zobrazením nynějších společenských poměrů,“ pokračoval neunavný Pigasov — „hlubokým soucitem k společenským otázkám a Bůh ví ještě jak... Eh, ať se mi klidí s těmi zvučnými slovy!“

„Vidíte: ženské, na něž tak dotíráte, aspoň neužívají tak zvučných slov.“

Pigasov pokrčil ramenem.

*

„Neužívají, poněvadž toho nedovedou.“

Darja Michajlovna zlehka se zapýřila.

„Začínáte býti hrubým!“ podotkla s nuceným úsměvem.

Všichni utichli.

„Kde je Zólotonoša?“ optal se Basistova náhle jeden z chlapců.

„V Poltavské gubernii, můj milý,“ jal se najednou vykládati Pigasov, „v samé Chochlandii,“*) (neboť měl radost, že mohl začíti hovor o něčem jiném). — „Právě jsme mluvili o literatuře,“ pokračoval. „Kdybych měl zbytečné peníze, hned bych se stal maloruským básníkem.“

„Co to zas povídáte! Z vás by byl pěkný básník!“ prohodila Darja Michajlovna. „Což umíte malorusky?“

„Ani dost málo; není toho ani potřebí.“

„Jak to?“

„Inu tak, není potřebí. Člověk vezme arch papíru a napíše nahoře: „Duma“. Potom začne takto: „Hoj ty dola moja dola!“ nebo: „Sede kozačina Nalivájko na kurháně“; anebo: „Po pid horóju, popid zelenóju, hraje, hraje, voropaje, hop! hop!“ nebo něco takového a báseň je hotova. — Jen ji vytiskni a vydej. Malorus to přečte, podepře rukou tvář a hned se rozpláče. Taková je citupIná duše!“

„Dovolte!“ zvolal Basistov, „co to mluvíte? Není v tom ani za mák pravdy. Já byl na Malé Rusi, miluju ji a znám její jazyk... „Hraje, hraje, voropaje“ je holý nesmysl.“

„Může býti, ale chochol přece se rozpláče. Vy pravíte jazyk! Což je na světě nějaký maloruský jazyk? Jednou jsem požádal jistého chochla, aby mi přeložil větu, která mně mani přišla na jazyk: grammatika jest iskustvo pravilno čitať i pisať. — Víte, jak to přeložil? — Hramatyka je vyskustvo pravylno čytaty i pisaty. A to je

*) Chochlandií nazývá se posměšně Malá Rus — země chochlův, od slova chochol. Malorusi holili si druhdy hlavy a nechávali si pouze na temeni chochol vlasů.

dle vašeho mínění zvláštní jazyk? samostatný jazyk? Ano, než bych tomu přisvědčil, dřív bych dovolil svého nejlepšího přítele v moždíři roztlouci . . .“

Basistov chtěl odpověděti.

„Nechte ho,“ pravila Darja Michajlovna. „Vždyť víte, že kromě paradoxův od něho ničeho neuslyšíme.“

Pigasov jízlivě se usmál. Vešel sloužící a oznamoval příchod Alexandry Pavlovny a jejího bratra.

Darja Michajlovna šla jim vstříc.

„Vítám vás, Alexandrine!“ pravila, blížíc se k ní. „Moudře jste udělali, že jste přijeli . . . Vítám vás, Sergěji Pavlyči!“

Volýncev stiskl Darji Michajlovně ruku a šel k Natálii Alexějevně.

„Což ten baron, váš nový známý, přijede dnes?“ ptal se Pigasov.

„Ano, přijede.“

„Je prý velký filosof. Heglem prý hází na všecky strany.“

Darja Michajlovna ničeho neodpověděla. Posadila Alexandru Pavlovnu na pohovku a sama se umístila vedle ní.

„Filosofie,“ pokračoval Pigasov: „— nejvyšší stanovisko! Tahle nejvyšší stanoviska jsou má smrt. A co lze viděti s výšky? Chce-li někdo koupiti koně, nebude se přece dívati na něho s věže?“

„Pan baron chtěl vám přivézti nějaký článek?“ tázala se Alexandra Pavlovna.

„Ano, článek,“ odpověděla Darja Michajlovna s přehnanou nedbalostí. „Článek ‚o poměrech průmyslu k obchodu na Rusi‘ . . . Ale nebojte se: zde to čísti nebudeme . . . proto jsem vás nepozvala. Le baron est aussi aimable que savant.*) A tak dobře mluví rusky. C'est un vrai torrent . . . il vous entraîne.“**)

---

*) Baron je příjemný rovněž jak učený.

**) To jest pravá bystřina . . . on vás unáší.

„Tak dobře mluví rusky," zamumlal Pigasov, „že zasluhuje francouzské pochvaly."

„Vrčte si jen, Afrikáne Seměnyči, vrčte... To se tak hodí k vašim ježatým vlasům... Avšak proč nejede? Víte-li co, messieurs et mesdames?" pravila Darja Michajlovna, ohlížejíc se kolem. „Pojďme do zahrady... Do oběda zbývá ještě asi hodina, a počasí je krásné."

Společnost vstala a šla do zahrady.

Zahrada Darje Michajlovny sáhala až k řece. Bylo v ní mnoho starých lipových, zlatotmavých a líbě páchnoucích alejí, se smaragdovými průsvity v pozadí, mnoho besídek z akacií a bezu.

Volýncev s Natalií a mlle. Boncourt zašli do nejodlehlejší části zahrady. Volýncev kráčel vedle Natálie a mlčel. Mlle. Boncourt šla opodál.

„Co jste dnes dělala?" optal se konečně Volýncev, tahaje konce svých krásných tmavorusých vousů. Byl velmi podoben sestře v obličeji, ale ve výrazu jeho bylo méně pohyblivosti a živosti; oči jeho, krásné a laskavé, hleděly jaksi smutně.

„Vlastně nic," odpověděla Natálie. „Poslouchala jsem, jak Pigasov se vadil, vyšívala jsem na kanvě, četla jsem."

„A co jste četla?"

„Četla jsem... dějiny křižáckých válek," odpověděla Natálie po krátkém váhání.

Volýncev na ni pohlédl .

„A!" prohodil konečně, — „to musí býti zajímavé."

Utrhl větvičku a počal jí mávati ve vzduchu. Kráčeli vpřed ještě asi dvacet kroků.

„Kdo je ten pan baron, s nímž vaše matinka se seznámila?" tázal se opět Volýncev.

„Je to šlechtic ode dvora. Přijel do našeho kraje. Maman ho velmi chválí."

„Vaše matinka dává se snadno unésti."

„To je důkaz, že srdce má ještě velmi mladé," pravila Natálie.

„Ano. — Pošlu vám brzy vašeho koně. Je již skoro zcela pro jízdu vycvičen. Chci jen, aby se pustil s místa do cválu, a dosáhnu toho.“

„Děkuju... Ale činím si pro to výčitky. Vy sám ho cvičíte... je to prý velmi těžké.“

„Víte, že jsem šťasten, mohu-li vám učiniti sebe menší radost, Natálie Alexějevno! Jsem hotov... nejen takové maličkosti...“

Volýncev se zajiknul.

Natalie přívětivě na něho pohlédla a ještě jednou pravila: „Děkuju.“

„Víte,“ pokračoval Sergěj Pavlyč po dlouho trvajícím mlčení, „že bych pro vás... Ale k čemu to mluvím! Vždyť to víte.“

V tom zazvonili v domě.

„Ah, la cloche du dîner!“ zvolala mlle. Boncourt, „rentrons.“*)

„Quel dommage,“ myslila si v duchu stará Francouzka, kráčejíc po schodech za Volýncevem a Natálií na balkon: „Quel dommage, que ce charmant garçon ait si peu de ressources dans la conversation...“**) což lze přeložiti takto: „Ty, můj milý, jsi milý, ale trochu to pokulhává.“

Baron nepřijel k obědu. Čekali ho asi půl hodiny. Hovor za stolem váznul. Sergěj Pavlyč hleděl potají pouze na Natálii, vedle níž seděl, a horlivě jí naléval vody do sklenice. Pandalévský marně se namáhal, aby bavil svou sousedku, Alexandru Pavlovnu: pořád se rozplýval samou sladkostí, ale ona div nezívala.

Basistov válel kuličky z chleba a nemyslil na nic. Ba i Pigasov mlčel a když Darja Michajlovna podotkla, že dnes není milý, příkře odpověděl: „Kdy pak já bývám milým? To není má věc...“ A usmáv se trpce, do-

*) Zvoní se k obědu. Vraťme se.

**) To je škoda, že ten roztomilý jinoch má tak málo látky k rozmluvě.

dal: „Mějte strpení maličko. Vždyť já jsem kvas, d u p r o s t o ï, ruský kvas; ale tenhle váš šlechtic ode dvora . . .“

„Brávo!“ zvolala Darja Michajlovna, „Pigasov je žárliv, již napřed žárliv!“

Ale Pigasov ničeho neodpověděl a jen zamračeně na ni pohlédl.

Uhodila sedmá, a všichni opět se shromáždili v saloně.

„Jak je viděti, nepřijede,“ pravila Darja Michajlovna.

V tom zarachotil povoz, nevelký tarantas vjel do dvora, a za nějakou chvíli vstoupil sloužící do pokoje, podávaje Darji Michajlovně psaní na stříbrném podnose.

Ona proběhla psaní, a obrátivši se k sloužícímu, optala se:

„A kde je pán, jenž přivezl psaní?“

„Sedí v kočáře. Poroučíte, bych ho zavolal?“

„Požádej ho.“

Sloužící odešel.

„To je mrzuté,“ pokračovala Darja Michajlovna. „Pan baron dostal rozkaz, aby se hned vrátil do Petrohradu. Posílá mi svůj článek po svém příteli panu Rudinovi. Pan baron chtěl mi ho představiti — velice ho chválí. Škoda! Doufala jsem, že se baron u nás zdrží . . .“

„Dmitrij Nikolajevič Rudin“ — oznamoval sloužící.

III.

Hostu, jenž vstoupil do salonu, bylo asi třicet pět let. Byl vysokého vzrůstu, poněkud shrbený, vlasy měl kadeřavé, obličej nepravidelný, při tom však výrazný a duchaplný. Jemný lesk zářil v jeho bystrých temnomodrých očích. Nos měl široký a přímý, obrys rtů byl krásný. Oděv měl obnošený a úzký, jako by z něho vyrostl.

Přistoupil hbitě k Darji Michajlovně a učiniv jí malou poklonu, pravil, že již dávno si přál té cti, aby jí

byl představen, a že jeho přítel, baron, velice lituje, že nemohl rozloučiti se osobně. Tenounký hlas Rudina nesrovnával se s jeho vzrůstem a jeho širokými prsy.

„Posaďte se... Těší mne," pravila Darja Michajlovna, a obeznámivši ho s celou společností, tázala se, zdali je zdejší či z jiného kraje.

„Mám statek v T... ské gubernii," odpověděl Rudin, drže klobouk na kolenou: „Zde jsem však nedávno. Mám zde řízení a ubytoval jsem se zatím ve vašem újezdním městě."

„U koho?"

„U doktora. Je to můj starý kollega z university."

„A! u doktora... Lidé ho chválí. Je prý velmi obratný. — A s baronem se dávno znáte?"

„Setkal jsem se s ním letošní zimu v Moskvě. Nyní jsem strávil u něho asi týden."

„Jest velmi vzdělaný člověk?"

„Ano."

Darja Michajlovna přivoněla si k uzlu kapesního šátku, nasáklému kolínskou vodou.

„Jste ve službě?"

„Kdo? Já?"

„Ano."

„Ne... jsem ve výslužbě."

Po krátkém mlčení opět nastal všeobecný hovor.

„Odpusťte, že jsem tak zvědav," promluvil Pigasov, obraceje se k Rudinovi. „Jest vám povědom obsah článku, jejž pan baron poslal?"

„Jest mi povědom."

„Článek jedná o poměrech obchodu... nebo ne, o poměrech průmyslu k obchodu v naší otčině... Tak asi ráčila jste se vyjádřiti, Darje Michajlovno?"

„Ano, jedná o tom..." pravila Darja Michajlovna a položila ruku na čelo.

„Jsem ovšem v těchto věcech špatný soudce," pokračoval Pigasov, „ale jest mi se přiznati, že sám název

článku zdá se mi neobyčejně... jak bych to řekl delikátně?... neobyčejně temným a mlhavým...“

„Proč se vám to zdá?“

Pigasov se usmál a zběžně pohlédl na Darji Michajlovnu.

„A vám je ten název jasný?“ řekl, opět obrátiv svůj malý liščí obličej k Rudinovi.

„Mně? Mně je jasný.“

„Hm... Ovšem, vy to musíte lépe věděti.“

„Bolí vás hlava?“ otázala se Alexandra Pavlovna Darje Michajlovny.

„Ne. To je jen tak... Je to od nervů.“

„Dovolte mi otázku,“ pravil opět nosovým hláskem Pigasov. „Váš známý, pan baron Muffel... tak se jmenuje?“

„Tak.“

„Pan baron Muffel obírá se speciálně politickým hospodářstvím anebo se věnuje této zajímavé vědě jen tak v prázdné chvíli, která mu zbývá uprostřed společenských zábav a úředních prací?“

Rudin ostře pohlédl na Pigasova.

„Baron je v této věci diletant,“ odpověděl lehce se červenaje, „ale v jeho článku je mnoho pravdy a mnoho zajímavého.“

„Nemohu se příti s vámi, když neznám článku. Dovoluju si jen otázku. Spis vašeho přítele, pana barona Muffela, zakládá se více na všeobecných úvahách, nežli na faktech?“

„Ve spisu jsou i fakta i úvahy, založené na faktech.“

„Tak, tak. Povím vám nyní své mínění... Mohu po případě také říci svoje slovo: studoval jsem v Děrptu tři léta... Všechny tyto, tak zvané všeobecné úvahy, hypotesy, soustavy... odpusťte, já jsem venkovan, a proto pravdu mluvím příkře a bez obalu — nikam se nehodí. Je to všechno samé mudrování... aby jen lidi za nos vodili. Dávejte nám, pánové, fakta, více na vás nežádáme...“

„Skutečně!“ pravil Rudin. „Nu a není třeba vysvětliti smysl každého fakta?“

„Tyhle všeobecné úvahy,“ pokračoval Pigasov, „jsou mi protivny jako smrt. Všeobecné úvahy, stanoviska, závody, všechno to jest založeno na tak zvaných přesvědčeních. Každý odvolává se k svému „přesvědčení“ a ještě si vyžaduje úctu k němu, staví je na odiv... Eh!...“

A Pigasov zatřásl pěstí ve vzduchu. Pandalévský se rozesmál.

„Dobře tedy!“ pravil Rudin. „Podle vás tedy není žádného přesvědčení?“

„Není a není.“

„To je vaše přesvědčení?“

„Ano.“

„Proč tedy říkáte, že není žádných? Vy sám právě jste vyřkl jedno přesvědčení.“

Všichni se usmáli a pohlédli vespolek na sebe.

„Dovolte, dovolte přece...“ chtěl pokračovati Pigasov...

Avšak Darja Michajlovna zatleskala rukama a zvolala: „Brávo, brávo, poražen je Pigasov, poražen!“ a tiše vzala Rudinovi klobouk z ruky.

„Počkejte s tou radostí, milostpaní. Je na to času dosti,“ pravil zlostně Pigasov. „Nestačí říci jen pádné slovo s tónem domnělé převahy. Dlužno dokázati, vyvrátiti... My se vzdálili od předmětu sporu.“

„Dovolte,“ chladnokrevně ujal se slova Rudin. „Věc je velmi prostá. Vy nevěříte v prospěšnost všeobecných úvah, vy nevěříte v přesvědčení...“

„Nevěřím, nevěřím, v nic nevěřím.“

„Velmi dobře. Tedy jste skeptik.“

„Nevidím toho potřebu, že užíváte tak učeného slova. Ostatně...“

„Neskákejte do řeči,“ uchopila se slova Darja Michajlovna. „Kss... kss... ks!“ řekl pro sebe v tomto okamžení Pandalévský a ošklíbl se.

„Slovo toto vyjadřuje mou myšlenku," pokračoval Rudin. „Vy tomu slovu rozumíte, proč bych ho neužíval? Vy nevěříte v nic... Proč tedy věříte ve fakta?..."

„Proč? Tohle je hezké! Fakta jsou známá věc, každý ví, co jest faktum... Soudím o faktech podle zkušenosti, podle vlastního citu."

„Což cit nemůže vás klamati? Cit vám praví, že slunce obíhá kolem země... nebo se snad neshodujete s Koperníkem? Ani jemu nevěříte?"

Úsměv zase přeběhl všem po tváři a všickni upřeli zraky na Rudina. „Je to duchaplný člověk," pomyslil si každý.

„Vy vše umíte obraceti v žert," odpověděl Pigasov. „Jest to ovšem velmi originální, ale to se nehodí v našem sporu."

„V tom, co jsem dosud pravil," namítl Rudin, „bohužel, je příliš málo původnosti. To je všechno dávno známo, a tisíckrát bylo to již řečeno. Nejde tu o to..."

„A oč pak?" ptal se Pigasov jaksi drze. Přel-li se, tropíval si nejprve z protivníka šašky, potom se stával hrubým a konečně se zlobil a umlkal.

„Řeknu vám to," pokračoval Rudin, „nemohu se ubrániti upřímné lítosti, když chytří lidé za mé přítomnosti dorážejí na..."

„Na systémy," skočil do řeči Pigasov.

„Ano, dejme tomu, třeba na systémy. Proč vás tak leká toto slovo? Každý systém zakládá se na známosti základních zákonů, principů života..."

„Ale vždyť jich nelze poznati, nelze jich odhaliti? Prosím vás!"

„Dovolte. Ovšem každý jich nezná a jednotlivec snadno se mýlí. A přece jistě se mnou souhlasíte, že na příklad Newton odkryl aspoň některé z těchto základních zákonů. On byl genius, budiž. Ale vynálezy geniů jsou už tím veliké, že se stávají přístupnými všem. Snaha odvozovati všeobecné principy z jednotlivých výjevů jest

jedna z kořenných vlastností ducha lidského a všecko naše vzdělání...“

„Tak tam vy míříte,“ vskočil mu Pigasov do řeči táhlým hlasem. „Vidíte, já jsem praktický člověk a proto do všech těchto metafysických subtilností se nepouštím a nechci se do nich pouštěti.“ -

„Jak je libo! Ale vězte, že samo vaše přání, býti výhradně praktickým člověkem, jest již v svém způsobu systém, theorie...“

„Vzdělání jste řekl,“ opět začal Pigasov. „Vida, co jste si ještě nevymyslil, abyste mně imponoval! K čemu je potřebna ta chválená vzdělanost? Ani halíře nedám za tu vaši vzdělanost!“

„Ale vy se neumíte hádati, Afrikáne Semënyči!“ pravila Darja Michajlovna, jsouc úplně uvnitř spokojena klidností a uhlazenou uctivostí nového svého známého. „C'est un homme comme il faut,“*) pomyslila si, hledíc Rudinovi laskavě do tváře. „Musím ho k sobě upoutati.“ Tato poslední slova řekla si v duchu rusky.

„Vzdělanosti hájiti nebudu,“ pravil po krátkém mlčení Rudin; „nepotřebujet mé obrany. Vy jí nemilujete... každý má svůj vkus. Také by nás to zavedlo příliš daleko. Dovolte, připomenu vám staré pořekadlo: „Ty se hněváš, Joviši: tedy, nemáš pravdy.“ Chtěl jsem jen říci, že všechny tyto útoky na systémy, na všeobecné úvahy atd. zvláště proto jsou hodny politování, že lidé upírajíce systémy, zároveň popírají vůbec vědění, vědu a víru v ni, ba pozbývají též víry v sama sebe, ve vlastní síly. A lidé potřebují této důvěry: nelze žíti pouhými dojmy. Je hříchem báti se myšlenky a jí nedůvěřovati. Skepticismus vždy vynikal jen jalovostí a bezsilím...“

„To jsou jen pořád slova,“ zabrumlal Pigasov.

„Snad. Dovolte však, abych vám toto připomenul: Říkáme-li „to jsou jen pořád slova!“ říkáme to často

*) Totě člověk, jak se sluší.

proto, že sami nemůžeme říci nic kloudnějšího, nežli pouhá slova.“

„Jak to?“ tázal se Pigasov, přimhouřiv oči.

„Rozuměl jste, co jsem vám chtěl říci,“ pravil Rudin s mimovolnou netrpělivostí, již však hned potlačil. „Opakuju vám: Nemá-li člověk pevných principů, v něž věří, nemá-li půdy, na níž pevně stojí, kterak může míti jasné ponětí o podrobnostech, o významu a budoucnosti svého národu? Kterak může věděti, co jest jeho povinností, jestliže ...“

‚Ustupuju vám,“ úsečně odpověděl Pigasov a poklonivše se, odešel stranou, nikoho si nevšímaje.

Rudin se na něho podíval, usmál se zlehka a umlkl.

„Aha! Poradil se s Vaňkem!“ pravila Darja Michajlovna. „Nemějte starosti, Dmitriji... Odpusťte,“ dodala s přívětivým úsměvem, „jak vám říkají po otci?“

„Nikolajič.“

„Nemějte starosti, milý Dmitriji Nikolajiči! On nikoho z nás nemůže klamati. Chce ukázati, že n e c h c e se již příti, kdežto cítí, že se příti n e m ů ž e. Přisedněte si raději sem k nám, a pohovoříme si.“

Rudin přišoupl své křeslo.

„Čím to, že jsme se dosud nikde nesetkali?“ pokračovala Darja Michajlovna. „To je mi divno... Četl jste tuto knihu? C'est de Tocqueville, vous savez?“*)

Darja Michajlovna podala Rudinovi francouzskou brožuru. Rudin vzal tenounkou knížečku do ruky, obrátil v ní několik stránek a položil ji zpět na stůl, řka, že vlastně to dílo nečetl, ale že často přemýšlel o dotčených otázkách! Hovor opět se rozpředl. Rudin byl na počátku jaksi zaražen, jako by neměl slov na vyjádřenou svých myšlenek, ale brzo se rozehřál a hovořil plynně. Za čtvrt hodiny pouze jeho hlas rozléhal se v salonu. Všichni se skupili kolem něho.

*) To jest od Tocquevilla, víte.

Pouze Pigasov stál opodál v koutě u krbu. Rudin mluvil duchaplně, vroucně, věcně — jevil velké vědomosti a značnou sečtělost. Nikdo v něm netušil člověka tak znamenitého. Oblek jeho byl tak neúhledný, dosud o něm tak málo se proslýchalo. Všem bylo nepochopitelno a divno, že najednou na venkově se objevil tak rozumný člověk. Proto je Rudin překvapil tím více, a řekneme, okouzlil, zvláště však Darji Michajlovnu. Byla hrda na svou novou známost a záhy již pomýšlela na to, jak uvede Rudina do vyšších kruhů, neb ačkoli byla již letitá, oddávala se prvním dojmům s dětinskou živostí.

Alexandra Pavlovna, pravda, málo pochopila, co Rudin mluvil. Ale byla také překvapena a unesena, rovněž i bratr její. Pandalévský pozoroval Darji Michajlovnu a žárlil; Pigasov si myslil: „Dám pět set rublů — ještě lepšího slavíka dostanu!“ ... Nejvíce však byli překvapeni Basistov a Natálie. Basistov sotva dýchal; seděl po celou dobu s otevřenými ústy a vytřeštěnýma očima — a poslouchal s takovou pozorností, jako nikdy před tím po všecken svůj život. Natáliiny tváře zčervenaly, zraky její byly nepohnutě upřeny na Rudina, ztemněly a spolu se jiskřily ...

„Jaké má krásné oči!“ pošeptal jí Volýncev.

„Ano, hezké.“

„Škoda, že má ruce veliké a červené.“

Natálie nic neodpovídala.

Podali čaj. Hovor stával se všeobecným, ale již z toho, že všichni vždy náhle umlkli, když Rudin jen ústa otevřel, bylo lze souditi, kterak učinil na ně veliký dojem. Najednou si Darja Michajlovna umínila, že poškádlí Pigasova. Přistoupila k němu a pravila polohlasitě: „Proč pak mlčíte a jenom se jízlivě usmíváte? Zkuste to, a dejte se s ním zase do křížku,“ a nedočkavši se jeho odpovědi, kývnula rukou Rudinovi.

„Neznáte ještě jedné jeho vlastnosti,“ pravila, ukazujíc na Pigasova. „Je to strašný nenávistník ženštin, bez přestání na ně dorážíí. Račte ho obrátiti na pravou cestu.“

Rudin mimovolně pohleděl na Pigasova — s vysoka; byl o dvě hlavy větší než Pigasov. Pigasov div se netřásl zlostí a jeho žlutý obličej zbledl.

„Darja Michajlovna je na omylu," počal nejistým hlasem. „Nejen že nenávidím ženských, ale veškero lidské pokolení je mi protivno."

„Co je příčinou, že jste tak na ně zanevřel?" ptal se Rudin.

Pigasov podíval se mu přímo do očí.

„Bezpochyby zkoumání vlastního srdce, v němž každodenně nalézám nové vady a ničemnosti. Soudím o jiných dle sebe. Snad je to nespravedlivo, neb jsem snad horší nežli jiní; ale co naplat? Je to návyk."

„Rozumím vám a cítím s vámi," pravil Rudin. „Kteráž pak šlechetná duše nestrádala taktéž žízní vlastního ponížení? Nelze však setrvati v tomto neblahém stavu."

„Uctivě vám děkuju za to vysvědčení šlechetnosti, jež je udělil mé duši," pravil Pigasov. „Můj stav, věru, není tak špatný. — I kdybych věděl, že jest způsob, jak se ho zbaviti, nechať, nepátral bych po něm."

„Tím tedy — odpusťte mi to slovo — dáváte své samolibosti přednost před snahou, býti a žíti v pravdě..."

„Jak by ne!" zvolal Pigasov. „Samolibost — tomu i já rozumím, i vy, troufám, rozumíte, a každý tomu rozumí. Avšak pravda — co je pravda? Kde jest pravda?"

„Vy se opakujete, upozorňuju vás," podotkla Darja Michajlovna.

Pigasov pokrčil rameny.

„Co z toho? Já se tážu: Kde je pravda? Vždyť ani filosofové nevědí, co jest pravda. Kant praví, tuhle jest. Ale Hegel dí — nikoliv, prášíš, holečku, tuhle jest!"

„A víte, co praví o ní Hegel?" otázal se Rudin klidným hlasem.

„Opakuju," pravil rozhorlený Pigasov, „že nemohu pochopiti, co jest pravda. Podle mého mínění pravdy na

světě ani není, to jest, existuje pouhé slovo — věci samé není.“

„Fuj, fuj!“ zvolala Darja Michajlovna, „že se neostýcháte tak mluviti, vy starý hříšníku! Pravdy že není? Jaký měl by pak význam náš život?“

„Každým způsobem, Darje Michajlovno,“ odpověděl nevrle Pigasov, „shledala byste, že je to příjemnější, žíti bez pravdy nežli bez vašeho kuchaře Štěpána, jenž umí vařiti výtečné hovězí polévky! A nač potřebujete pravdy, řekněte, prosím vás? Vždyť se z ní nedá ušiti ani čepeček!“

„Žert není odpověď,“ podotkla Darje Michajlovna, „zvláště, když v něm je patrna pomluva.“

„Nevím, jak pravda, ale vidím, že má upřímnost je vám trnem v oku,“ bručel pro sebe Pigasov a odešel hněvivě stranou.

Rudin jal se nyní mluviti o samolibosti a mluvil velmi obratně. Dokazoval, kterak člověk bez samolibosti nic není, že samolibost jest „Archimedova páka“, kterou lze zemi z místa vypáčiti, ale že zároveň jen ten zaslouží jméno člověka, kdož umí krotiti svou samolibost, jako jezdec koně, a kdo svou osobnost obětuje ve prospěch obecného blaha ...

„Sebeláska,“ tak končil svou řeč, „je sebevražda. Sebemilující člověk vadne a jest jako osamělý, neplodný strom; ale samolibost, jakožto účinná snaha po zdokonalení, je pramenem každého velkého činu ... Ano, člověk musí zlomiti úporné sobectví své o s o b n o s t i, aby nabyla práva svobodně se manifestovati.“

„Nemůžete mi půjčiti tužku?“ obrátil se Pigasov k Basistovu.

Basistov hned nepochopil, čeho na něm chtěl Pigasov.

„Nač chcete tužku?“ otázal se konečně.

„Chci si zapsati tu poslední průpověď pana Rudina, abych jí nezapomněl. Vždyť takový výrok, jak sami uznáte, jest jako veliký šlem ve vistu.“

„Jsou věci, z nichž neslušno tropiti si smích a šašky, Afrikáne Seměnyči!“ pravil se zápalem Basistov a odvrátil se od Pigasova.

Zatím Rudin přistoupil k Natálii. Ona vstala. Na její tváři zračila se rozpačitost.

Volýncev, jenž seděl vedle ní, také vstal.

„Vidím tamhle piano,“ začal Rudin měkce a laskavě, jako cestující princ. „To vy hrajete na něm?“

„Ano, hraju,“ odpověděla Natálie, „ale ne valně. Konstantin Diomídyč hraje mnohem lépe než já.“

Pandalévský vzpřímil hlavu a vycenil zuby.

„Nikoli, Natálie Alexějevno, vy hrajete zrovna tak dobře, jako já.“

„Umíte hráti „Krále duchův“ od Schuberta?“ tázal se Rudin.

„Umí, umí!“ odpověděla Darja Michajlovna. „Sedněte si, Konstantine... A vy milujete hudbu, Dmitriji Nikolajiči?“

Rudin jen zlehka naklonil hlavu a projel si rukou ve vlasech, jako by se chystal poslouchati. Pandalévský jal se hráti.

Natálie stála vedle piana, přímo proti Rudinovi. Jeho obličej s prvním zvukem vzal na se nadšený výraz. Jeho tmavomodré oči zvolna bloudily a čas od času utkvěly na Natálii. Pandalévský dohrál.

Rudin ničeho neřekl a přistoupil k otevřenému oknu. — Vonná mlha jako jemná pokryvka vznášela se nad zahradou; dřímavou svěžestí dýchalo blízké stromoví. Hvězdy tiše plály. Letní, slastiplná noc šířila něhu a slast. Rudin hleděl do tmavé zahrady a obrátiv se, řekl:

„Tato hudba a tato noc připomínají mně mé universitní studie v Německu, naše schůzky, naše serenády...“

„A vy jste byl v Německu?“ otázala se Darja Michajlovna.

„Studoval jsem rok v Heidelberku a asi rok v Berlíně.“

„A chodil jste v studentském oděvu? Universitní studenti nosí prý tam zvláštní oděv?“

„V Heidelberku nosil jsem vysoké boty s ostruhami a kabát se šňůrami, vlasy nechal jsem si růsti až na ramena. V Berlíně se šatí studenti jako jiní lidé."

„Vypravujte nám něco ze svého studentského života," prosila Alexandra Pavlovna.

Rudin jal se vyprávěti, ale valně se mu nedařilo. Jeho popisům nedostávalo se barvitosti. Neuměl své posluchače rozesmáti. Ostatně Rudin přešel brzy od svého vypravování o cizině k obecným úvahám, mluvil o významu vzdělanosti a vědy, o universitách a životě universitním vůbec. Rozsáhlými a smělými rysy nakreslil mocný obraz. Všickni ho poslouchali s napnutou pozorností. Mluvil opět mistrovsky, poutavě, někdy ne zcela jasně... ale právě tato nejasnost dodávala slovům jeho zvláštního půvabu.

Hojnost myšlenek překážela Rudinovi, aby se vyjadřoval určitě a přesně. Obrazy střídaly se za sebou, podobenství za podobenstvím, hned neočekávaně smělé, hned svou věrností překvapující. Jeho řeč plála nadšením; o nějaké samolibé hledanosti zkušených mluvků nebylo tu stopy. Nehledalť slov. Slova sama poslušně a samovolně přicházela mu na jazyk. Řekl bys, že každé slovo proudilo se mu přímo z duše, plápolajíc ohněm nejhlubšího přesvědčení. Rudin vládl snad nejvyšším tajemstvím řečníka, totiž „hudbou výmluvnosti". Stačilo, aby se dotekl jedné struny srdce — a všechny ostatní přivede v neurčitý pohyb a chvění. Mnohý jeho posluchač snad ani neporozuměl, o čem vlastně byla řeč, ale přece cítil, jak prsa jeho vysoko se dmula, jak záclony spouštěly se s jeho očí a jak v dáli cosi paprskového zářilo před ním.

Myšlenky Rudinovy nesly se vesměs do budoucnosti a to jim dodávalo cosi uchvacujícího a bujarého... Stál u okna, nehleděl na nikoho zvláště, a mluvil, a jsa nadšen všeobecnou pozorností a soucitem, přítomností mladých žen, krásou noci, a unešen proudem vlastních citů, povznesl se ve své výmluvnosti k poesii... Zvláštní zvuk hlasu jeho, soustředěný a tichý, ještě sesiloval kouzlo.

*

Zdálo se, že ústy jeho mluvilo cosi vyššího, čeho se ani sám nenadál... Rudin mluvil o tom, co pomíjejícímu lidskému životu dodává věčného významu.

„Vzpomínám si na jednu skandinavskou legendu," tak končil svou řeč. „Král se svými vojíny sedí kolem ohně v temné a dlouhé síni. Je noc a zimní doba. Najednou vletí malý ptáček otevřenými dveřmi a druhými vyletí. Tento ptáček — dí král — jest jako člověk na světě: přiletěl z temnoty a uletěl do temnoty a jenom na krátko se těšil teplu a světlu... „Králi," — praví však na to nejstarší vojín, — „ptáče ani ve tmě se neztratí, a své hnízdo již najde..." Tak tomu jest. Život náš je rychlý a nicotný; ale všechno, co se děje velikého, děje se skrze člověka. Vědomí, že jsme nástrojem vyšší moci, nahrazuje člověku všechny jiné radosti; on nalézá v samé smrti svůj život, své hnízdo..."

Rudin umlkl a sklopil zraky s úsměvem mimovolné rozpačitosti.

„Vous êtes un poëte,"*) pravila polohlasitě Darja Michajlovna.

A všichni shodovali se s touto pochvalou — všichni kromě Pigasova. Ten totiž, nedočkav konce dlouhé řeči Rudinovy, zcela tiše vzal klobouk a odcházeje, pošeptal Pandalévskému, nedaleko dveří stojícímu:

„Ne! Pojedu raději k hlupákům!"

Ostatně nikdo ho nezdržoval, ba nikdo ani nepozoroval, že odešel.

Služební přinesli večeři, a za půl hodiny všichni se rozešli. Darja Michajlovna uprosila Rudina, že zůstal u nich na nocleh. Alexandra Pavlovna, vracejíc se s bratrem v kočáře, jala se dávati na jevo častými „ach!" své podivení neobyčejnému umu Rudinovu. Volýncev jí přisvědčoval, jen podotýkal, že se Rudin někdy vyjadřuje trochu nejasně... „to jest nezcela srozumitelně", dodal, chtěje tím bezpochyby objasniti svoji myšlenku. Jeho tvář se

*) Jste básník.

při tom zakabonila a oči jeho, upřené do kouta kočáru, zdály se býti ještě smutnější.

Pandalévský, svlékaje si šle hedvábím vyšité a odebíraje se na lože, prohodil nahlas: „Velmi obratný to člověk!“ a najednou otočiv se surově k svému malému sluhovi, velel mu odejíti.

Basistov nespal celou noc — ani se nesvlekl; psal do samého rána list jednomu svému příteli do Moskvy. Natálie se sice svlekla a lehla do postele, ale také ani na okamžik neusnula, ba ani očí nezavřela. Podepřela si rukou hlavu, a hleděla upřeně do tmy. Byla zimničně rozechvěna a těžký vzdech chvílemi zvedal její ňadra.

IV.

Ráno, sotva že Rudin se oblékl, přišel k němu sluha od Darje Michajlovny s pozváním, aby přišel pít čaj do jejího kabinetu. Rudin ji zastal samotnu. Velmi laskavě ho přivítala, ptala se, zdali dobře si odpočinul, sama mu nalila číšku čaje, tázala se, má-li dosti cukru, nabídla mu papirosku a dvakrát opět opakovala, kterak se diví, že již dávno se s ním neseznámila. Rudin si chtěl sednouti poněkud opodál. Darja Michajlovna však mu ukázala na malé sedátko, stojící u jejího křesla a zlehka nakloněna k jeho straně, jala se ho vyptávati na jeho rodinu, na jeho plány a zámysly. Mluvila při tom nedbale a poslouchala roztržitě; ale Rudin velmi dobře chápal, že se mu hledí zalíbiti a že mu div nepochlebuje. Nadarmo nezařídila toto ranní shledání, nadarmo neoblekla se prostě a při tom velmi vkusně à la madame Récamier! Ostatně Darja Michajlovna brzy přestala se vyptávati a začala mu vyprávěti o sobě, o své mladosti, o lidech, s kterými se znala. Rudin s účastenstvím naslouchal. — Divná věc! — Darja Michajlovna nechť hovořila o kterékoliv osobě, vždy sebe stavěla do popředí, a osoba, o níž mluvila,

vždy jaksi se vytrácela, mizela. I dověděl se Rudin do podrobna, co jmenovitě Darja Michajlovna pravila k jistému znamenitému hodnostáři, jaký vliv měla na toho neb onoho znamenitého básníka. Dle vypravování Darje Michajlovny každý by myslil, že všichni znamenití lidé posledního pětadvacetiletí jen o tom blouznili, jak by se s ní setkali, jak by si zasloužili její náklonnosti. Mluvila o nich prostě, bez zvláštního nadšení a chválení, jako o svých známých, mnohé nazývala podivíny. Vyprávěla o nich, a jako bohatá obruba kolem drahocenného kamene, ukládala se jména jejich ve skvělé řadě kolem hlavního jména: okolo jména Darje Michajlovny ...

Rudin poslouchal, kouřil cigaretu a mlčel, jen zřídka kdy něco prohodil k slovům rozhovořivší se dámy. Uměl mluviti i také rád mluvil; říditi rozhovor neuměl, ale poslouchati též uměl. Ti, které nezastrašil ihned z počátku výbuchem výmluvnosti, rozhovořili se za jeho přítomnosti důvěrně; tak ochotně a shovívavě sledoval nit cizího vypravování. Měl velmi mnoho dobrosrdečnosti — té zvláštní dobrosrdečnosti, jíž mívají lidé, kteří se cítí býti vyššími nad ostatními lidmi. V hádce zřídka kdy dával protivníkovi domluviti; překonával ho svou prudkou a vášnivou dialektikou.

Darja Michajlovna mluvila rusky, i honosila se, že zná důkladně mateřský jazyk, ačkoli gallicismy a francouzská slova často vplétala do hovoru. Schválně užívala prostonárodních obratův, ale ne vždycky jich užívala na pravém místě. Ucho Rudinovo se neuráželo tou divnou pestrotou slov v řeči Darje Michajlovny a sotva asi měl na to — sluch.

Darja Michajlovna umlkla konečně, kloníc hlavu na zadní polštář křesla a upírajíc zraky na Rudina.

„Nyní chápu," počal znova Rudin, „úplně chápu, proč každé léto trávíte na venkově. Vám je tohoto oddechu nevyhnutelně třeba; vesnické ticho po velkoměstském živobytí vás osvěžuje a sílí. Jsem přesvědčen, že musíte hluboko cítiti krásy přírody."

Darja Michajlovna pohlédla se strany na Rudina. —

„Příroda... ano... ano, ovšem... já ji nesmírně miluju. Víte-li však, Dmitriji Nikolajiči, že ani na venkově nelze žíti bez společnosti. A zde skoro nikoho není. Pigasov je zde nejrozumnějším člověkem."

„Ten šedivý starý pán, jenž se včera tak durdil?" tázal se Rudin.

„Ano, ten. Na venkově ostatně i on je vítán — člověka časem rozesměje."

„Není hloupý," podotkl Rudin, „je však na lživé cestě. Nevím, zdali se shodujete se mnou, Darje Michajlovno, ale popírání — popírání úplné a všeobecné k ničemu nevede. Popírejte všechno a snadno vás budou pokládati za moudrou osobu: to je známé chytráctví. Dobrosrdeční lidé hned budou tvrditi, že stojíte výše než to, co popíráte. A to je často lež. Předně ve všem lze najíti skvrny a za druhé: Kdybyste měla pravdu, tím hůře vám bude; váš důvtip, směřující pouze k popírání, chudne a schne. Vyhovíte sice své samolibosti, zbavíte se však opravdových rozkoší, plynoucích z pozorování. Život — vlastní podstata života — uniká vašemu povrchnímu a mrzutému pozorování a konec bude, že se budete stále hašteřiti a lidi rozesmávati. Odsuzovati a kárati má právo jen ten, kdo miluje."

„Voilà m-r Pigassoff enterré,"*) zvolala Darja Michajlovna. „Jaký jste mistr v posuzování lidí! Ostatně Pigasov by vám ani neporozuměl. Vždyť miluje pouze sebe, svou vlastní osobu."

„A plísní ji, aby měl právo plísniti jiné," dodal Rudin.

Darja Michajlovna se zasmála.

„S choré hlavy... či jak se to říká: S churavého svádí na zdravého. — Ach, ano, co soudíte o baronovi?"

„O baronovi? Je hodný člověk, má dobré srdce a mnoho vědomostí — ale nemá povahy. Po všechen život

*) Pan Pigasov je tedy pochován.

zůstane poloučeným, polosalonním člověkem, t. j. diletantem, anebo mluvě bez okolků — nulou... Je to škoda!"

„Jsem téhož mínění," odvětila Darja Michajlovna. „Četla jsem jeho článek... Entre nous... cela a assez peu du fond."*)

„Jaké zde máte ještě známé mezi sousedy?" optal se po přestávce Rudin.

Darja Michajlovna setřásla malíkem popel s pachitosky.**)

„A více tu skoro nikoho není. Alexandra Pavlovna Lipínová, kterou jste včera viděl, jest velmi roztomilá, ale to je vše. Bratr její jest též velmi řádný člověk. Knížete Garina znáte. To jsou všickni. Jsou ještě dva, tři sousedé, ale s těmi nic není. Buď dělají drahoty a myslí si o sobě Bůh ví co, nebo jsou příliš bojácní a jiní zase přes příliš smělí. S paničkami, jak víte, se neznám. Mám ještě jednoho souseda, je prý velmi vzdělaný, téměř učený pán, ale při tom hrozný podivín a fantast. Alexandrine ho zná a snad k němu není lhostejna... Této dámě byste měl věnovati pozornost. Je to roztomilá bytost; musí se jen trochu vyvinouti, ano třeba rozšířiti její duševní obzor."

„Ona je velmi sympatická," podotkl Rudin.

„Učiněné dítě, pravé děcko! Byla vdaná, ale to je všecko jen tak... Věřte mi, kdybych byla mužem, zamilovala bych se pouze do takové ženy."

„Opravdu?"

„Vskutku. Takové ženy jsou alespoň svěží a právě svěžest nedá se padělati."

„A vše ostatní — dá se padělati?" tázal se Rudin a zasmál se, což bylo u něho málo kdy. Když se smál, jeho obličej nabýval zvláštního rázu; vyhlížel jako stařec — oči se skrčily, nos vráskovatěl.

„A kdo je ten, jak pravíte, podivín, k němuž paní Lipinová není lhostejna?" tázal se.

*) Mezi námi řečeno, je to dosti povrchní.

**) Cigaretka, obalená rýžovým listem.

„Jakýsi Ležňov, Michájlo Michájlyč, zdejší statkář.“

Rudin byl překvapen a pozvedl hlavu.

„Ležňov, Michájlo Michájlyč?“ tázal se. „Ten je vaším sousedem?“

„Ano. Znáte ho?“

Rudin pomlčel.

„Znával jsem ho dříve... Je tomu dávno. Je prý bohat?“ dodal, poškubávaje rukou třásně u křesla.

„Ano, bohat jest, ač se šatí velmi nedbale a jezdí na malém vozíku jako pojezdný. Chtěla jsem ho přivábiti do svého domu! Má prý ducha. Mimo to mám s ním jisté řízení... Vždyť víte, že spravuju sama svůj statek?“

Rudin kývnul hlavou.

„Ano, sama,“ pokračovala Darja Michajlovna, „cizozemských novot nezavádím, držím se domácích ruských zvyků. A vidíte, vše se daří, tuším, dosti dobře,“ dodala, ukazujíc rukou kolem.

„Byl jsem vždy přesvědčen,“ podotkl zdvořile Rudin, „že lidé, upírající ženám praktického smyslu, velmi se mýlí.“

Darja Michajlovna spokojeně se usmála.

„Jste velmi shovívav,“ odvětila — „ale co jsem chtěla říci? O čem jsme mluvili? Ano! o Ležňovu. Mám s ním řízení stran vyměřování mezí u polí. Zvala jsem ho několikráte k sobě, i dnes ho čekám. Ale, Bůh ví, proč nepřichází... je vám to podivín!“

Opona, zakrývající dvéře, tiše se rozevřela a vstoupil dvormistr.

Byl to člověk vysokého vzrůstu, šedivý a plešatý. Měl černý frak, bílý nákrčník a bílou vestu.

„Co chceš?“ otázala se Darja Michajlovna a zlehka se obrátivši k Rudinovi, dodala polohlasitě, „n'est ce pas, comme il ressemble à Canning?“*)

„Michájlo Michájlyč Ležňov přijel,“ oznamoval dvormistr. „Ráčíte ho přijati?“

---

*) Není-li pravda, jak je podoben Canningovi?

„Ach, Bože můj!“ zvolala Darja Michajlovna. „My o vlku a vlk za humny! Požádej ho!“

Dvormistr odešel.

„Ten podivín! Konečně přijel, ale ne v čas. Přerušil naši rozmluvu.“

Rudin vstal. Darja Michajlovna však ho zadržela.

„Kam pak? Můžeme rokovati také za vaší přítomnosti. Přeju si, abyste ho také definoval, jako Pigasova. Když vy líčíte, vous gravez comme avec un burin.*) Zůstaňte.“

Rudin chtěl něco namítnouti, ale rozmyslil si a zůstal.

Michájlo Michájlyč, čtenáři již známý, vstoupil do kabinetu. Měl týž šedivý kabát a v osmahlých rukou držel tutéž starou čepici. Klidně se poklonil Darji Michajlovně a přistoupil k čajnému stolku.

„Konečně jste se dal vidět, monsieur Ležňov!“ pravila Darja Michajlovna. „Prosím, sedněte si. Jak jsem slyšela, pánové se znají,“ pokračovala, ukazujíc na Rudina.

Ležňov pohlédl na Rudina a usmál se jaksi zvláštním způsobem.

„Znám pana Rudina,“ odvětil s lehkou poklonou.

„Byli jsme spolu na universitě,“ podotkl polohlasitě Rudin a sklopil oči.

„Též později jsme se setkávali,“ chladně prohodil Ležňov.

Darja Michajlovna s jakýmsi udivením hleděla na oba a pobídla ještě jednou Ležňova, aby si sedl. Ležňov sedl.

„Přála jste si se mnou mluviti stran mezníku?“ počal on.

„Ano, stran vyměření mezí, ale také jsem si přála viděti vás ve svém domě. Vždyť jsme blízcí sousedé a téměř příbuzní.“

„Těší mne velice,“ odvětil Ležňov. „Co se týče mezí, ujednali jsme tu věc s vaším správcem úplně; shoduju se se všemi jeho návrhy.“

*) vy rýjete jak rydlem.

„Věděla jsem to.“

„Jenom mi řekl, že bez osobní rozmluvy s vámi nemůžeme smlouvu podepsati.“

„Ano, tak to jest u mne zvykem. Při té příležitosti dovolte mi otázku: vaši mužíci platí všichni úrok z polí?“

„Ovšem.“

„A přece se staráte o vytčení mezí? To je chvalitebno.“

Ležňov pomlčel.

„Jak vidíte, dostavil jsem se osobně k rozmluvě,“ pravil.

Darja Michajlovna se usmála.

„Vidím, že jste přišel. Vy to říkáte takovým tónem — vám asi nebylo tuze po chuti, přijeti ke mně.“

„Nikoho nenavštěvuju,“ odvětil flegmaticky Ležňov.

„Nikoho? Ale k Alexandře Pavlovně přece jezdíte?“

„Její bratr jest můj starý známý.“

„Její bratr? Ostatně já nikoho nenutím... Odpusťte mi však, Michájlo Michájlyči, jsem starší než vy a proto vás mohu pokárati: že se vám chce žíti tak samotářsky, jako vlk? Či snad se vám nelíbí právě můj dům? Snad se vám já nelíbím?“

„Neznám vás, Darje Michajlovno, a proto nemůžete se mi nelíbiti. Dům máte velmi hezký; ale přiznám se upřímně, rád žiju tak, jak se mně líbí. Nemám ani pořádného fraku, ani rukaviček. Též ani nenáležím k vašemu kruhu.“

„Rodem a vychováním náležíte k němu, Michájlo Michájlyči! Vous êtes des nôtres.“*)

„Rod a vychování nechme stranou, Darje Michajlovno! Na tom nezáleží...“

„Člověk musí obcovati s lidmi. Jaká to záliba, seděti jako Diogenes v sudě?“

„Jemu tam bylo, předně, velmi dobře, a za druhé, z čeho soudíte, že neobcuju s lidmi?“

Darja Michajlovna kousla se do pysků.

---

*) Vy jste našinec.

„To je jiná! Musím pouze litovati, že nemám cti býti mezi těmi, jež navštěvujete...“

„Zdá se mi, že pan Ležňov“ — vložil se do řeči Rudin, — „přepíná cit, jinak chvalitebný, totiž — lásku k svobodě.“

Ležňov neodpověděl a jen pohlédl na Rudina. Nastalo krátké mlčení.

„Tedy,“ počal Ležňov vstávaje, „mohu pokládati naše řízení za skončeno, i řeknu tedy vašemu správci, aby mi poslal smlouvu k podpisu.“

„Ano, řekněte... ačkoli nejste valně vlídný... Neměla bych proto k tomu svoliti.“

„Vždyť to rozmezení je mnohem výhodnější pro vás, než pro mne.“

Darja Michajlovna pokrčila rameny.

„Nechcete ani u mne snídati?“ otázala se.

„Uctivě děkuju. Nikdy nesnídám a také pospíchám domů.“

Darja Michajlovna vstala.

„Já vás nezdržuju,“ pravila, přistupujíc k oknu. „Ani se neosměluju vás zdržovati.“

Ležňov se poroučel.

„S Bohem, monsieur Ležňov! Odpusťte, že jsem vás obtěžovala.“

„Proč pak? Rádo se stalo,“ namítl Ležňov a odešel.

„Je to chlapík, co?“ tázala se Darja Michajlovna. „Slyšela jsem o něm, že je podivín, ale tohle již je příliš.“

„Je stižen touže nemocí, jako Pigasov,“ řekl Rudin. „touhou po originálnosti. Ten si hraje na Mefistofela, tento na cynika. Ve všem tom jest mnoho sobectví, mnoho samolibosti, ale málo pravdy a málo lásky. Vždyť je tu také zvláštní úmysl: vezme na sebe člověk masku lhostejnosti a nedbalosti, snad někdo o něm řekne: ‚Hle, jaký to nadaný člověk a jak hyne bez užitku!‘ Popatřte však bedlivěji a uvidíte, že nadání nemá pražádného.“

„Et de deux!“*) pravila Darja Michajlovna. „Vy jste strašný soudce. Každého prohlídnete.“

„Myslíte?“ prohodil Rudin ... „Ostatně,“ pokračoval, „jak se věci mají, neměl bych o Ležňovu ani mluviti. Kdysi jsem ho miloval — miloval jako přítele!... Ale později nastalo nedorozumění ...“

„Rozhněvali jste se?“

„Ne ... Rozešli jsme se a, jak se podobá, na vždy.“

„Proto jsem též pozorovala, že za jeho přítomnosti nebylo vám jaksi volno. Jsem vám však velice povděčnou za dnešní jitro. Strávila jsem čas neobyčejně příjemně, ale nesmím toho zneužívati. Propouštím vás do snídaně a sama půjdu po své práci. Můj sekretář, vy jste ho viděl — Constantin, c'est lui qui est mon sécrétaire — mne asi očekává. Doporučuju vám ho. Je to velmi řádný, velmi úslužný mladý člověk a blouzní o vás. Na shledanou, cher Dmitrij Nikolajič! Jak jsem vděčna za to baronovi, že mne s vámi seznámil!“

Darja Michajlovna podala Rudinovi ruku. Stiskl ji, potom přiložil ji k ústům a odešel do salonu a ze salonu na terasu. Na terase potkal Natálii.

V.

Natálie Alexějevna, dcera Darje Michajlovny, na první pohled by se čtenáři třeba nelíbila. Tělesně nebyla ještě úplně vyvinuta. Byla hubená, snědá a držela se trochu shrbeně. Rysy jejího obličeje byly však krásné a pravidelné, až příliš vyznačené na sedmnáctiletou dívku. Zvláště ušlechtilé bylo její čisté a rovné čelo, jakož i tenké brvy, téměř nalomené v prostředku. Mluvila málo, poslouchala však a hleděla pozorně, téměř upřeně, jako by ze všeho chtěla vydati počet, co se kolem ní dělo. Často zůstá-

*) Jsou to dva!

vala nepohnuta, spustila ruce a zamyslila se. Na jejím obličeji jevila se pak vnitřní myšlenková činnost. Sotva patrný úsměv objevil se najednou na jejích rtech, a hned zase zmizel. Veliké, tmavé oči pomalu se zvedaly. „Qu'avez vous?"*) ptávala se jí pravidelně mlle. Boncourt a vadila se s ní, že je neslušné pro mladou dívku, aby se zamýšlela a vyhlížela roztržitou. Natálie nebyla však roztržitou, naopak, učila se pilně, mnoho četla a ráda pracovala. Cítila hluboce a silně; nikomu se však s tím nesvěřovala. I za dětského věku málo plakávala, ba i nyní vzdychala zřídka a zbledla, jen když ji něco zarmoutilo. Matka ji pokládala za způsobnou, rozumnou dívku, nazývala ji žertem mon honête homme de fille,**) ale neměla příliš velikého mínění o jejích duševních schopnostech. „Natáša je chladná, na štěstí" — říkávala — „není jako já... tím lépe. Bude šťastnou." Darja Michajlovna se mýlila. Ostatně málo která matka rozumí dobře své dceři.

Natálie milovala svou matku, ale úplné důvěry k ní neměla.

„Nesmíš ničeho přede mnou tajiti," pravila jí jedenkráte Darja Michajlovna, „pak bys byla licoměrnou a vím, že máš tvrdou hlavinku..."

Natálie pohlédla matce do očí a pomyslila si:

„Proč bych neměla míti svou hlavu?" — —

Když ji Rudin potkal na terase, šla právě s mlle. Boncourt do pokoje, aby si vzala klobouk a šla do zahrady. S ranní prací byla již hotova. Natálii přestali držeti jako dívčinku, mlle. Boncourt již dávno ji neučila mythologii a zeměpisu; ale Natálie musila každého jitra za její přítomnosti čísti historická díla, cestopisy a jiné vzdělávací spisy — Darja Michajlovna sama tyto knihy vybírala a držela se při tom, jak tvrdila, zvláštního svého systému. Vskutku však dávala dceři čísti všechno, co jí zasílal její francouzský knihkupec z Petrohradu, vyjma, rozumí se,

*) Co vám schází.
**) Má šlechetná dcera.

romány od Dumasa a Comp., které si nechávala pro sebe. Mlle. Boncourt velmi přísně a kysele pohlížela přes brejle, když Natálie četla historické knihy. Dle pojmů staré Francouzky dějiny byly plny nedovolených věcí, ačkoliv sama z velikých mužů starověku znala — Bůh ví proč — jenom Kambýsa, a z novější doby — Ludvíka XIV. a Napoleona, jejž vystáti nemohla.

Natálie četla též knihy, o jichž trvání mlle. Boncourt neměla ani tušení: znalať zpaměti celého Puškina...

Natálie, potkavši Rudina, zlehounka se začervenala.

„Jdete na procházku?“ otázal se jí.

„Ano, jdeme do zahrady.“

„Smím jíti s vámi?“

Natálie obrátila se k mlle. Boncourt.

„Mais, certainement, monsieur, avec plaisir,“*) spěšně pravila stará panna.

Rudin vzal klobouk a šel s nimi.

Natálii bylo zprvu trochu nevolno, že kráčela spolu s Rudinem po jedné cestičce; brzo však se vzpamatovala. Začal se vyptávati, čím se zaměstnává, a jak se jí líbí venkov. Odpovídala — ne zcela bez rozpaků, ale bez bázlivosti, kterou lidé tak často pokládají za stydlivost. Srdce jí silně bilo.

„Nenudíte se na venkově?“ tázal se Rudin, hledě na ni se strany.

„Kterak bych se mohla nuditi na venkově? Jsem velice ráda, že jsme zde. Jsem tu velmi šťastna.“

„Vy jste šťastna... To je veliké slovo. Ostatně je to pochopitelno: jste mladá.“

Rudin pronesl poslední toto slovo jaksi divně. Těžko říci, záviděl-li jí, anebo jí litoval, že je mladá.

„Ano, mladost!“ dodal. — „Všechen cíl vědy záleží v tom, abychom vědomě zjednali si toho, co mladost má zdarma.“

---

*) Ale, zajisté, pane, s radostí.

Natálie pozorně vzhlédla na Rudina, neporozumělaf mu.

„Dnes jsem rozmlouval celé jitro s vaší matinkou," pokračoval Rudin. „Je to neobyčejná ženština. Pochopuju, proč všickni naši básníci hledali jejího přátelství. — A vy ráda čítáte básně?" dodal po krátkém mlčení.

„On mne zkouší," myslila si Natálie, a odpověděla: „Ano, velmi ráda."

„Básnictví jest řeč bohů. Já sám velmi miluju básně. Ale poesie není pouze v básních, ona je všude, vznáší se vůkol nás... Pohleďte na tyto stromy, na toto nebe — všude věje nám vstříc krása a život. — Kde je krása a život, tam je také poesie."

„Sedněme si zde, na lavici," pokračoval. — „Tak. Mně se nějak zdá, až mi přivyknete (a s úsměvem hleděl jí do očí), že budeme dobří přátelé. Co myslíte?"

„Chová se ke mně jako k dítěti," myslila si opět Natálie a nevědouc, co odpovědíti, otázala se, jak dlouho míní zůstati na venkově.

„Celé léto, podzim a může býti i zimu. Jak asi víte, nejsem zámožný — svůj stateček musím uvésti do pořádku, a mimo to už nemám chuti potloukati se s místa na místo. Jest čas, abych si odpočinul."

Natálie byla překvapena těmito slovy.

„Myslíte opravdu, že jest na čase, abyste šel už na odpočinek?" otázala se ostýchavě Natálie.

Rudin obrátil se tváří k Natálii.

„Co tím chcete říci?"

„Chci tím říci," pravila s jakýmsi nepokojem, „že odpočívati mohou jiní, ale vy... vy musíte pracovati: Vy se musíte starati, jak byste prospěl jiným. Kdo to bude dělati, když ne vy?"

„Děkuju za tak chvalné mínění," přerušil ji Rudin. „Prospěti a býti užitečným jiným snadno se řekne!" (A rukou přejel si obličej.) „Býti užitečným!" opakoval. „Kdybych i dobře věděl, jakým způsobem mohl bych býti prospěšným — kdybych i důvěřoval ve své síly — kde bych našel upřímné, soucitné duše?"

Rudin tak beznadějně máchnul rukou a tak smutně kývnul hlavou, že se Natálie mimovolně tázala sama sebe: „Je to týž člověk, jenž včera mluvil s takým nadšením a s takou radostnou nadějí?“

„Ale ne,“ dodal a nenadále potřásl svou lví hřivou. „To je bláznovství a vy máte pravdu. Děkuju vám, Natálie Alexějevno, srdečně děkuju.“ (Natálie ani nevěděla, zač jí děkuje.) „Vaše jediné slovo připomenulo mi mou povinnost, ukázalo mi mou dráhu... Ano, musím býti činným. Mám-li nadání, nesmím je nechati ležeti ladem. Nesmím mrhati své síly na pouhé tlachání, na daremné prázdné tlachání, na pouhá slova...“

„Slova plynula mu z úst jako med. Mluvil krásně, horoucně, přesvědčivě, — jak hanebná je malomyslnost a lenost, jak nutno pracovati. Sebe sama zasypal výčitkami, dokazoval, že se nesluší mluviti napřed o tom, co chce činiti, ba že je to právě tak škodlivo, jako pýchati špendlíkem dozrávající ovoce; a že to jest jen zbytečné mrhání síly a šťávy. Potom ujišťoval, že není šlechetné myšlenky, která by nenašla sobě vřelého soucitu, a že nepochopitelnými zůstávají pouze lidé, kteří buď sami nevědí, co chtějí, nebo kteří nezasluhují, aby byli pochopeni. Mluvil tak dlouho a končil tím, že ještě jednou poděkoval Natálii a zcela neočekávaně stiskl jí ruku, řka: „Vy jste krásná a šlechetná bytost!“

Taková nenucenost překvapila mlle. Boncourt. Žila sice čtyřicet let na Rusi, ale přece stěží rozuměla rusky, a Rudinovi se pouze divila, že mluvil tak krásně, hbitě a plynně. Připadal jí jako virtuos nebo umělec; a na lidech podobného druhu, podle jejího názoru nelze žádati, aby přísně šetřili pravidel slušnosti.

Vstala, rychle si poopravila šaty a oznámila Natálii, že jest čas jíti domů, hlavně též proto, že monsieur Volinseff (tak nazývala Volýnceva) chtěl přijíti k snídani.

„A tu je sám!“ dodala, hledíc do jedné aleje, vedoucí k domu.

Skutečně byl Volýncev nedaleko od nich. Blížil se nerozhodným krokem a z dálky pozdravoval. Obličej jeho měl bolestný výraz, když se obrátil k Natálii se slovy:

„A! vy se procházíte?“

„Ano,“ odvětila Natálie. „Právě chtěli jsme jíti domů.“

„A!“ prohodil Volýncev. „Tedy pojďme.“

A všichni kráčeli domů.

„Jak se má vaše sestra?“ otázal se Rudin Volýnceva jakýmsi zvláště laskavým hlasem. Včera byl k němu také velmi přívětivý.

„Uctivě děkuju. Je zdráva. Možná, že dnes přijde... Jak se zdá, rozmlouvali jste o něčem, když jsem přišel.“

„Ano, rozmlouval jsem s Natálií Alexějevnou. Řekla mi slovo, které na mne mohutně účinkovalo...“

Volýncev se nezeptal, jaké to bylo slovo. — Všichni se vrátili v hlubokém mlčení do domu Darje Michajlovny.

Před obědem sešla se společnost opět v saloně; jen Pigasov nepřijel. Rudin nebyl právě v nejlepším rozmaru. Prosil ustavičně Pandalévského, aby hrál něco z Beethovena. Volýncev mlčel a hleděl na podlahu. Natálie neodcházela od matky; hned se zamyslila, hned zase dávala se do práce. Basistov nespouštěl očí s Rudina, stále očekávaje, že řekne něco duchaplného. Tak uplynuly asi tři hodiny dosti jednotvárně. Alexandra Pavlovna nepřijela k obědu — a Volýncev, jakmile vstali od stolu, hned dal zapřáhnouti svůj vůz a zmizel, s nikým se nerozloučiv.

Volýncev se rmoutil. Miloval dávno Natálii a stále se chystal, že ji požádá za ruku... Ona mu přála — ale srdce její zůstávalo pokojným: on to dobře pozoroval. Ani nedoufal, že k němu vzplane citem něžnějším. Očekával pouze, že mu zcela přivykne, že se sblíží s ním. — Co ho tak pobouřilo? Snad spozoroval v ní za tyto dva dny nějakou proměnu? Natálie chovala se k němu

UNIVERSITY OF
ILLINOIS LIBRARY
AT URBANA-CHAMPAIGN

právě tak, jako dříve. — Snad mu připadlo, že zcela nezná povahy Natálie, že mu jest Natálie vzdálenější, než si myslil —? Snad procitla v něm řevnivost, snad tušil neurčitě nějaké neštěstí?... Buď tomu jakkoli, on se velmi trápil, ač hleděl svůj bol přemoci.

Když přišel do pokoje své sestry, seděl u ní Ležňov.

„Proč jsi se tak časně vrátil?“ tázala se Alexandra Pavlovna.

„Tak! Nudil jsem se!“

„Je tam Rudin?“

„Ano.“

Volýncev odhodil čepici a sedl.

Alexandra Pavlovna živě se k němu obrátila.

„Prosím tě, bratře, pomoz mi, abych přesvědčila tohoto tvrdohlavého člověka (při tom ukázala na Ležňova), že Rudin je neobyčejně duchaplný a výmluvný.“

Volýncev něco zabručel.

„Vždyť se nikterak s vámi nepru,“ pravil Ležňov, „neupírám ducha a výmluvnosti panu Rudinovi. Pravím pouze, že se mně nelíbí.“

„Což jsi ho viděl?“

„Viděl jsem ho dnes ráno u Darje Michajlovny. Jest u ní nyní velkovezírem. Přijde doba, že i jeho propustí — jenom s Pandalévským nikdy se nerozloučí — ale teď panuje tam Rudin. Viděl jsem ho, jak by ne! On sedí — a ona mne jemu ukazuje: „Podívejte se, můj milý, prosím vás, jací jsou u nás podivínové.“ Já nejsem kůň, jehož vyvádějí ze hřebčince a ukazují milovníkům a znatelům. — Hned jsem odjel.“

„A za jakou příčinou byl jsi u ní?“

„Stran rozmezení. Byla to však pouhá záminka. Chtěla se pouze podívati na mou tvář. Je to zvědavá panička, to je známo!“

„Vás to rmoutí, že nad vás vyniká — to je to!“ promluvila se zápalem Alexandra Pavlovna. „To mu nemůžete odpustiti. Ale já jsem si jista, že kromě vynikají-

cího ducha má také dobré srdce. Pohleďte na jeho oči, když začne...“

„O vznešené poctivosti mluviti...“ vskočil jí Ležňov do řeči, uváděje verš z Gribojedova.

„Vy mne rozhněváte a já se dám do pláče. Velmi lituju, že jsem nejela k Darji Michajlovně a že jsem zůstala s vámi. Vy toho nezasluhujete. Nedobírejte si mne, mám toho dosti,“ dodala káravým hlasem. „Raději mně vypravujte něco o jeho mladosti.“

„O mladosti Rudina?“

„Nu ano. Vždyť jste mi řekl, že ho dobře a dávno znáte.“

Ležňov vstal a prošel se po pokoji.

„Ano,“ začal pak. „Já ho dobře znám. Chcete, abych vám vyprávěl něco o jeho mladosti? Budiž. Narodil se v T..vě a pochází z chudé statkářské rodiny. Otec jeho brzy zemřel — a hoch zůstal samoten s matkou. Byla to výtečná žena, milovala ho nade všecko na světě, duši by byla za něho dala; pouhým chlebem se živila a vynaložila na něho všechny peníze, kde jaké měla. Vychován byl v Moskvě, nejprve na útraty jakéhosi strýce, a potom, když povyrostl a stal se samostatnějším, na útraty jakéhosi bohatého knížátka, jehož vyčenichal... nu, odpusťte, více to neřeknu... s kterým se spřátelil. Potom vstoupil na universitu. Na universitě jsem ho poznal a stali jsme se důvěrnými přáteli. O našem tehdejším životytí vám budu povídati jindy. Nyní nemohu. Potom odjel do ciziny...“

Ležňov pořád se procházel po pokoji. Alexandra Pavlovna sledovala ho zrakem.

„Z ciziny,“ pokračoval Ležňov, „psal své matce neobyčejně zřídka a navštívil ji všeho jen jednou asi na deset dní... Stařenka umřela také za jeho nepřítomnosti, obklopena cizími lidmi, ale až do samé smrti nespouštěla očí s jeho podobizny. Jezdil jsem často k ní, když jsem meškal v Tambově. Předobrá to byla žena a nad míru pohostinná; pokaždé mne častovala třešněmi zavařenými.

Milovala svého syna k zbláznění. Pánové z Pečorinské*) školy řeknou vám, že vždy milujeme ty, kteří sami jsou málo způsobilí, aby milovali jiné; ale mně se zdá, že všechny matky milují své děti, zvláště když od nich daleko žijí. Později jsem se setkal s Rudinem v cizině. Tam k němu přilnula jedna z našich Rusek, — modrá punčoška, už ne mladá ani krásná, jakož se sluší na modrou punčošku. On se s ní tahal dosti dlouho a na konec jí nechal... nebo ne, zmýlil jsem se... ona nechala jeho. V tu dobu jsem ho i já nechal. Toť vše."

Ležňov umlkl, přejel si rukou čelo a téměř unaven klesl do křesla.

„A víte-li co, Michájlo Michájlyči," počala Alexandra Pavlovna, „vy jste zlý člověk, věru nejste lepší než Pigasov. Jsem přesvědčena, že vše, co jste řekl, je pravda, že jste ničeho nepřidal, ale v jak nepříznivém světle jste to všechno vylíčil! Ta ubohá stařena, její obětovnost, její osamělost a smrt, ta modrá punčoška... K čemu to všechno?... Víte-li, že i život nejlepšího člověka — nota bene, ničeho nepřidávaje — lze vylíčiti v takových barvách, že každý se zhrozí. To je také svého druhu pomluva!"

Ležňov vstal a opět se prošel po komnatě.

„Nijak jsem vás nechtěl lekati, Alexandro Pavlovno," pravil konečně. „Nejsem pomluvač. — Ostatně," dodal po krátkém přemýšlení, „v tom, co jste řekla, je skutečně kus pravdy. Nepomlouval jsem Rudina; — kdož ví! — může býti, že od té doby se změnil — snad jsem k němu nespravedliv."

„Tak vidíte!... Slibte mi tedy, že s ním obnovíte známost, že ho dobře poznáte, a potom mi povíte své konečné mínění o něm."

„Milerád... Ale co ty mlčíš, Sergěji Pavlyči?"

Volýncev sebou trhl a pozvedl hlavu, tak jako by ho ze sna zbudili.

---

*) Pečorin je hrdinou románu Lermontova: „Hrdina našeho věku."

„Co mám mluviti. Já ho neznám, a dnes mne bolí hlava.“

„Jsi dnes opravdu nějak bledý,“ podotkla Alexandra Pavlovna. „Je ti snad něco?“

„Bolí mne hlava,“ opakoval Volýncev a odešel z pokoje.

Alexandra Pavlovna a Ležňov dívali se za ním, pohlédli vzájemně na sebe, ale ničeho si neřekli. Oběma nebylo tajemstvím, co se dělo v srdci Volýnceva.

VI.

Uplynulo přes dva měsíce. Rudin po celou tu dobu nehýbal se od Darje Michajlovny. Nemohlať se obejíti bez něho. Cítila potřebu, vyprávěti mu o sobě a poslouchati jeho výklady. Jedenkráte chtěl odejeti s tou záminkou, že mu došly peníze. Ona mu dala pět set rublů; též od Volýnceva si vypůjčil asi dvě stě rublů. Pigasov mnohem řídčeji než dříve navštěvoval Darji Michajlovnu. Rudin ho tížil svou přítomností. Ostatně tíži tu pociťoval ne toliko Pigasov.

„Nemám rád toho mudrlanta,“ říkával Pigasov. „Vyjadřuje se nepřirozeně, jako hrdinové přemnohých našich ruských románů. Řekne: „Já“ a s velikým pohnutím se zastaví... „Já, já“... Užívá pořád takových dlouhých slov. Kýchneš a on ti bude hned obšírně dokazovati, proč jsi právě kýchnul a ne zakašlal... Chválí tebe, jako by dával na jevo, že tě povznáší o stupeň výše ve společenské hierarchii... Začne-li však sama sebe haněti, nepřestane, dokud sám se blátem nepohází — inu, myslíš si, teď se více před lidmi neukáže. Chyba lávky! teď právě se rozveselí, zrovna jako by si hořké vodky zavdal!...“

Pandalévský ostýchal se před Rudinem a velmi ostražitě se mu dvořil.

Zvláštní byl poměr Volýnceva k Rudinovi. Rudin nazýval ho kavalírem, vynášel ho do nebes, ať byl přítomen

anebo nic; ale Volýncev nemohl se s ním spřáteliti a pokaždé cítil bezděky netrpělivost a zlost, když Rudin i za jeho přítomnosti rozebíral jeho ctnosti. „Snad se mi docela posmívá?“ myslíval si a cítil k němu nepřátelství ve svém nitru. Volýncev hleděl přemoci tento cit, ale nadarmo — byl ť žárliv na Rudina. Ba ani Rudin sám, ačkoli vždy hlučně vítal Volýnceva, ač ho nazýval kavalírem a od něho peníze si vypůjčoval, přece nebyl mu nakloněn. Těžko bylo by určiti, co vlastně cítili tito dva lidé, když tisknouce si navzájem přátelsky ruku, hleděli si do očí...

Basistov jako dříve pořád byl ještě ctitelem Rudinovým a hltal každé jeho slovo. Rudin však málo si ho všímal. Jednou strávil s ním celé jitro, probíral s ním nejdůležitější světové otázky a problémy, vzbudil v něm nejživější nadšení, — ale potom si ho nevšímal... Patrně bylo to jen jalové tvrzení, když Rudin řekl, že hledá čisté a oddané duše.

Ležňov jal se nyní častěji navštěvovati Darji Michajlovnu, Rudin však se nepouštěl s ním ani do hádky a jaksi se mu vyhýbal. Ležňov také se měl k němu chladně a vůbec o něm nevyslovoval svého konečného mínění, což velice rmoutilo Alexandru Pavlovnu. Kořilať se Rudinovi; ale důvěřovala také Ležňovu. Všickni v domě Darje Michajlovny hověli choutkám Rudinovým, plníce i nejmenší jeho přání. On určoval, jak dlužno stráviti každý den, každou hodinu. Ani jedna procházka neděla se bez jeho rady. Ostatně nebyl milovníkem nenadálých výletův a zábav, i jestliže se účastnil, dělo se to s dobromyslnou a poněkud nudnou shovívavostí, asi jako když dospělí lidé účastní se dětských her. Ale za to pletl se do všeho, rokoval s Darjí Michajlovnou o správě statku, o vychování dětí, o hospodářství a vůbec o všech záležitostech. Vyslýchal její návrhy a záměry až do nejmenších podrobností, navrhoval též své změny a novoty. Darja Michajlovna bývala u vytržení z jeho slov — ale nic více. V hospodářství řídila se radami, jež jí dával správce, starý, jednooký Malorus, dobromyslný, ale podšitý lišák. —

„Starounké je tlusťounké, mladounké je hubeňounké," říkával, spokojeně se usmívaje a mrkaje svým jedním okem.

Kromě Darje Michajlovny Rudin nehovořil s nikým tak často a tak dlouho, jako s Natálií. Podtají dával jí knihy, svěřoval jí své záměry, četl jí první stránky svých úvah a článků, jež budoucně hodlal dokončiti. Natálie často dobře nechápala, o čem v článku se jednalo, ale Rudin, jak se podobalo, nestaral se tuze o to, aby tomu rozuměla — jen když ho poslouchala. Tato jeho důvěrnost s Natálií nebyla Darji Michajlovně právě vhod. — Ale myslila si: nechť si s ním požvatlá na venkově; bavíť ho jako malá dívčinka. Nebezpečí tu není, a od něho může se mnohému přiučiti. V Petrohradě to všechno spravím."

Darja Michajlovna se mýlila. Natálie nemluvila s Rudinem, jako mluvívá děvčátko. Ona chtivě naslouchala jeho řeči, hleděla si vysvětliti jejich význam, a řídila se jeho úsudkem v svých myšlenkách a pochybnostech. Byl jejím učitelem, jejím vůdcem. Dosavad vřelo to jenom v její hlavě... ale mladá hlava dlouho nevře sama. Jaké blahé chvíle zažila Natálie, když seděla v zahradě na lavičce, v lehounkém průsvitavém stínu jasanů a Rudin jí předčítal Goethova Fausta, Hoffmana, nebo dopisy Bettiny nebo Novalise. Ustavičně se zastavoval, aby jí vysvětloval místa, která se jí zdála býti temnými. Německy mluvila sice špatně, jako skoro všechny mladé Rusky, ale rozuměla velmi dobře. Rudin pak byl všecek pohroužen do německé poesie, německé romantiky a filosofie, a vábil ji za sebou do těch nepovědomých krajů. Byl to neznámý a krásný svět, jenž se tu otvíral před vnímavými jejími zraky. Se stránek knihy, kterou Rudin držel v rukou, čarovné obrazy a nové světlé myšlenky lily se do její duše zurčícími proudy a v jejím srdci, rozechvěném šlechetnou radostí vznešených pocitů, tiše se vzněcovala a rozplameňovala svatá jiskra nadšení...

„Řekněte mi, Dmitriji Nikolajiči," počala jedenkráte, sedíc u okna a vyšívajíc na rámci, „na zimu přece pojedete do Petrohradu?"

„Nevím," odpověděl Rudin spouštěje na kolena knihu, v níž obracel listy. „Budu-li míti k tomu prostředků, pojedu."

Mluvil umdleně, cítil únavu a nedělal ničeho od samého jitra.

„Mně se zdá nemožným, abyste si nemohl opatřiti prostředků."

Rudin zavrtěl hlavou.

„To se vám zdá!"

A významně pohlédl stranou.

Natálie chtěla něco říci, ale zdržela se.

„Podívejte se," začal Rudin a ukázal jí rukou do okna, „vidíte tu jabloň? Zlámala se od tíže a množství svého vlastního ovoce. Toť pravé zobrazení genia..."

„Jabloň se zlámala proto, že neměla podpory," namítla Natálie.

„Rozumím vám. Ale člověku není tak lehko najíti ji — oné podpory."

„Mně se zdá, že soucit bližních... v každém případě osamělost..."

Natálie přišla poněkud do rozpaků a zapýřila se.

„A co budete dělati v zimě na venkově?" dodala spěšně.

„Co budu dělati? Ukončím svou velkou stať — vy víte — o tragičnosti v životě a v umění — předevčírem vyložil jsem vám osnovu její — a pošlu vám ji."

„A dáte ji tisknouti?"

„Ne."

„Proč ne? Pro koho pak budete tedy pracovati?"

„Třeba pro vás."

Natálie sklopila oči.

„Na to nestačí mé schopnosti, Dmitriji Nikolajiči!"

„Dovolte otázku: o čem jedná ona stať?" skromně se optal Basistov, sedící opodál.

„O tragičnosti v životě a v umění," opakoval Rudin. „Pan Basistov si ji také přečte. Ostatně jsem si ještě ne-

osvojil úplně základní myšlenku. Není mně posud ještě dosti jasným tragický význam v lásce.“

Rudin rád a často hovořil o lásce. Z počátku při slově: láska mlle. Boncourt sebou škubala a nastavovala uši, jako starý vojenský kůň, jenž zaslechl trubku, ale potom k tomu přivykla, a leda že sešpoulila ústa a zvolna si šňupla.

„Mně se zdá,“ ostýchavě podotkla Natálie, „tragičnost v lásce — to je nešťastná láska.“

„Docela ne!“ odpověděl Rudin, „to je spíše komická stránka lásky... Tuto otázku třeba postaviti zcela jinak... Musíme hlouběji zasáhnouti... Láska!“ pokračoval, „v ní je všecko tajemstvím, způsob, jak přichází, jak se rozvíjí, jak mizí. Tu se zjeví nenadále, nedopouštějíc pochybnosti, radostna jak den; tu dlouho tlí jako oheň pod popelem a vyrazí plamenem v duši, když je všechno již zničeno; tu se vplazí do srdce, jako had, tu najednou z něho vyklouzne. Ano, ano, je to důležitá otázka. A pak... kdo miluje za naší doby? Kdo se osmělí milovati?“

Rudin se zamyslil.

„Čím to, že Sergěj Pavlyč tak dávno u nás nebyl?“ otázal se náhle.

Natálie se zapýřila a nahnula hlavu k rámci.

„Nevím,“ odpověděla šeptem.

„Jaký je to výtečný a šlechetný člověk!“ pravil Rudin, vstávaje. „Toť jeden z nejlepších vzorů pravého ruského šlechtice...“

Mlle. Boncourt pohlédla na něho šikmo svýma francouzskýma očkama.

Rudin učinil několik kroků po pokoji.

„Spozorovala jste,“ pravil, obrátiv se náhle na podpatku, „že s dubu — a dub je silný strom — staré listí teprve tenkrát opadává, když mladé listy začínají pučeti?“

„Ano,“ zvolna odpověděla Natálie, „spozorovala jsem to.“

„Právě to se děje také se starou láskou v silném

srdci. Ona již odumřela, ale pořád ještě se drží. Pouze jiná, nová láska může ji úplně vypuditi.“

Natálie ničeho neodvětila.

„Co tím chce říci?“ pomyslila si.

Rudin postál chvilku, potřásl svými dlouhými vlasy a odešel.

Natálie odešla do svého pokoje. Dlouho seděla na své postélce — nejistota ji trápila. — Dlouho přemýšlela o posledních slovech Rudinových, pak najednou sevřela ruce a hořce zaplakala. Proč plakala — Bůh ví! Samat nevěděla, proč jí vyhrkl nenadále proud slz z očí. Utírala si slzy; ale ty se lily znova, jako voda ze vřídla dávno přeplněného.

Alexandra Pavlovna měla téhož dne dlouhou rozmluvu s Ležňovem o Rudinovi. Z počátku nechtěl s barvou ven, než Alexandra Pavlovna si umínila, že se musí všeho dověděti.

„Vidím,“ pravila, „že Rudin pořád ještě se vám nelíbí. Naschvál jsem se vás dosud nevyptávala; ale vy jste měl nyní času už dosti, abyste se přesvědčil, zdali se s ním stala změna. Ráda bych věděla, proč se vám nelíbí?“

„Budiž, řeknu vám to,“ odpověděl Ležňov s obyčejnou svou lhostejností, „jestliže již nemůžete strpěti. Ale, hleďte, nezlobte se pak . . .“

„Tedy začněte, začněte.“

„A nechte mne říci vše až do konce.“

„Račte, račte! Začněte!“

„Řeknu vám tedy,“ počal Ležňov, pomalu sedaje na divan, „že se mi Rudin opravdu nelíbí. On je rozumný člověk . . .“

„To bych řekla!“

„Znamenitě rozumný člověk, ale ve skutečnosti je pouhý mluvka.“

„To se lehko řekne!“

„Pravím: ve skutečnosti pouhý mluvka," opakoval Ležňov. „Ale to by nebylo ještě tak zlé; jsmeť všickni malicherní lidé. Já mu nepokládám za vinu ani to, že je vládychtivý, lenivý, nemá solidního vzdělání..."

Alexandra Pavlovna spráskla rukama.

„Nemá solidního vzdělání! Rudin!" zvolala.

„Nemá solidního vzdělání," týmž hlasem opakoval Ležňov. „Rád žije na cizí útraty, rád odehrává komedii a tak dále... To všechno je v pořádku a zcela přirozeno. Ale to je ošklivé, že je při tom chladný jako led.

„On, ta plamenná duše — chladný!" padla mu Alexandra Pavlovna do řeči.

„Ano, chladný jako led. On to také ví, ale staví se ohnivým. A to je špatnost," pokračoval Ležňov postupně živějším hlasem, „že hraje nebezpečnou hru. Nebezpečnou ne pro něho, rozumí se; neb sám nepozbude ani halíře ani vlásku v této hře, kdežto jiní mohou přijíti o srdce."

„O kom, o čem mluvíte? Nerozumím vám," pravila Alexandra Pavlovna.

„To mu za zlé pokládám, že není poctivý. Právě jakožto rozumný člověk měl by věděti, jak malou cenu mají jeho slova. — Ale sám se staví tak, jako by vše, co říká, vycházelo z hlubiny jeho srdce. Je výmluvný, to nelze upříti, jeho výmluvnost však není ruská. Krasořečnictví lze odpustiti konečně bujarému jinochovi, ale v jeho letech je to prostě hanba, těšiti se ze zvučnosti vlastních slov. Je to hanba hráti takovou komedii."

„Mně se zdá, Michájlo Michájlyči, že posluchačům bude asi lhostejno, zdali hrajete komedii nebo ne..."

„Odpusťte, Alexandro Pavlovno, to není lhostejno. Někdo řekne mi slovo, které mne pohne do hlubiny duše, jiný řekne totéž slovo snad ještě krásněji — a mnou to ani za mák nehne. Proč to?"

„To jest vámi to nehne," přerušila ho Alexandra Pavlovna.

„Ano, mnou to nehne," odpověděl Ležňov, „ačkoliv jsem snad dosti pohyblív. Běží o to, že slova Rudinova

jsou a zůstanou pouhými slovy, že nikdy nestanou se skutkem. Ale přes to všecko táž slova mohou pomásti a zahubiti mladé srdce."

„Ale řekněte mi, o kom to mluvíte?"

Ležňov se zastavil.

„Přejete si věděti, o kom mluvím? O Natálii Alexějevně."

Alexandra Pavlovna se zarazila na okamžik, ale hned se pousmála.

„Jaké máte vždy divné myšlenky!" — řekla — „Natálie je ještě děcko; konečně, kdyby i něco takového bylo, což myslíte, že by Darja Michajlovna..."

„Darja Michajlovna je především egoistkou a žije jen pro sebe; a mimo to je tak přesvědčena o svých vychovatelských schopnostech, že si ani nejmenší starosti o dceru nepřipustí. A skutečně, čeho by se měla obávati? Jeden pokyn, jeden majestátní pohled dostačí — a všechno půjde opět jako na drátkách. To si myslí ta panička, která sebe pokládá za mecenáše a osvícenou ženu, a Bůh ví zač ještě, a vlastně není ničím více, nežli sestárlou světačkou. A Natálie — věřte mi — není děcko. Ona častěji a hlouběji přemýšlí, než my spolu dohromady. A takové poctivé, cituplné a upřímné duši je souzeno setkávati se s takovým komediantem, s takovou mužskou koketkou! Ostatně i to je věc zcela přirozená!"

„Koketka! Vy jej nazýváte koketkou?"

„Ovšem že... Jen mi řekněte sama, Alexandro Pavlovno, jakou úlohu hraje u Darje Michajlovny? Býti modlou, orakulem v domě, míchati se do hospodářských záležitostí, do rodinných klepův a svárů — je to úloha muže důstojná?"

Alexandra Pavlovna s podivením pohlédla na Ležňova.

„Já vás nepoznávám, Michájlo Michájlyči!" pravila, „vy jste zčervenal, vy jste se rozhorlil. Věru, v tom vězí ještě něco jiného..."

„Inu, tak jest! Vypravujte ženě něco dle svého přesvědčení — a ona si tak dlouho nedá pokoje, dokud ne-

najde nějaké malicherné vedlejší příčiny, která vás přiměla, že jste právě tak mluvili a ne jinak."

Alexandra Pavlovna se rozhněvala.

„Bravo, monsieur Ležňov! Vy začínáte pronásledovati ženské zrovna jako Pigasov. Ano, jste důvtipný, budiž — ale já přece nemohu věřiti, že byste v tak krátké době prohlédl všecky osoby a události. Mně se zdá, že se mýlíte. Dle vašich řečí je Rudin jakýsi Tartuffe."

„To je to, že ani Tartuffem není. Tartuffe alespoň věděl, čeho se domáhal; ale Rudin při všem svém rozumu . . ."

„Nu co, co on? Domluvte, nespravedlivý a zlomyslný člověče!"

Ležňov vstal.

„Poslouchejte, Alexandro Pavlovno," začal, „nespravedlivá jste vy, a ne já. Zlobíte se na mne za mé příkré úsudky o Rudinovi; ale mám k tomu právo, ujišťuju vás. Snad jsem si toto právo draho koupil. Znám ho dobře. Dlouho jsme bydleli pospolu. Vzpomeňte si, kdysi jsem vám slíbil, že vám budu vypravovati o našem životní v Moskvě. Patrně nyní na to dojde. Jen vyslechnete-li mne do konce?"

„Mluvte, mluvte!"

„Nuže!"

Ležňov jal se choditi pomalu po pokoji, čas ob čas se zastavoval a naklonil hlavu ku předu.

„Snad víte," začal Ležňov, „že jsem záhy osiřel, a že jsem již od svého sedmnáctého roku nad sebou neuznával jiné autority kromě své. Bydlel jsem v domě u tety v Moskvě a dělal jsem, co jsem chtěl. Byl jsem tehdy dosti ješitný a samolibý, rád jsem působil effekt, rád jsem se chlubíval. Již jsem vstoupil na universitu a choval jsem se pořád jako pravý školák, a brzy jsem byl zapleten do nepříjemné historie. Vyprávěti vám to nebudu, nestojí to za to. Zalhal jsem si při jedné takové příležitosti a byla to velmi ošklivá lež . . . Pravda vyšla úplně na jevo, mne usvědčili a zahanbili . . . Pozbyl jsem rozvahy a dal

jsem se do pláče jako dítě. To se stalo v bytu jednoho známého za přítomnosti mnoha druhů. Všichni se mi dali do smíchu, kromě jednoho studenta, který — podotýkám to výslovně — více než jiní byl na mne rozhorlen, dokud jsem zapíral. Snad mu bylo mne líto — slovem vzal mne pod paží a odvedl mne k sobě."

„To byl Rudin?" tázala se Alexandra Pavlovna.

„Ne, to nebyl Rudin... To byl člověk... nyní už je mrtev... člověk neobyčejný. Jmenoval se Pokorský. Abych ho vylíčil v několika slovech, nejsem s to, a začnu-li o něm mluviti, již nemám chuti mluviti o někom jiném. Byla to vznešená, čistá duše, duch takový, s jakým jsem se už potom v životě nikdy nesetkal. Pokorský bydlil v malinké, nizounké světnici, v poloupatře starého, dřevěného domku. Byl velmi chud a protloukal se lecjaks hodinami. Stávalo se, že nemohl hosta poctiti ani číškou čaje. Jediná jeho pohovka tak se probořovala, že vyhlížela jako loďka. Přes to všecko chodilo k němu mnoho lidí. Všickni ho milovali. On vábil k sobě srdce všech. Neuvěříte, jak příjemné a radostné bylo posezení v jeho chudém pokojíčku! U něho jsem se seznámil s Rudinem, jenž tehda již upustil od svého knížátka."

„Jaké zvláštní vlastnosti jevil ten Pokorský?" otázala se Alexandra Pavlovna.

„Jak bych to řekl? Poesie i pravda — to tak k němu vábilo všechny. Při svém jasném a rozsáhlém rozumu byl rozmilý a zábavný jako dítě. Dosud mi zní v uších jeho jasný smích, a při tom

jak půlnoční lampa plápolal
před posvátným dobra obrazem.

...Tak se vyslovil o něm jeden velmi milý, avšak poloblázniv ý básník naší společnosti."

„A jak mluvil?" tázala se opět Alexandra Pavlovna.

„Mluvil pěkně, když byl v dobré míře, ne však úchvatně. Rudin i tehda byl dvacetkráte výmluvnější než Pokorský."

Ležňov stanul a založil ruce. Potom pokračoval:

„Pokorský a Rudin nebyli si podobni. Rudin měl mnohem více zevnějšího blyskotu a třesku, plýtval frásemi a jevil snad také více ohně. Byl snad od přírody mnohem nadanějším než Pokorský, ale ve skutečnosti byl chudákem vedle něho. Rudin výtečně vyvinoval jakoukoli myšlenku a spor vedl mistrovsky; ale myšlenky tyto nerodily se v jeho mozku. — Bral je odjinud, zvláště od Pokorského. Pokorský byl na pohled tichý, měkký, ba slabý — a zbožňoval ženské, rád si vyhodil z kopýtka a nesnesl od nikoho nejmenší urážky. Rudin zdál se býti pln ohně, smělosti a života, ale uvnitř byl chladný, ba i bázlivý, pokud se nesahalo na jeho samolibost. Jak se něco dotklo jeho marnivosti, tu soptil vztekem. Všemi způsoby hleděl vládnouti nad jinými a při tom uměl to vždy tak nastrojiti, jako by to činil ne k vůli sobě, nýbrž k vůli všeobecným zásadám, a skutečně mnozí se mu podrobili bezvýminečně. Ovšem nikdo ho neměl rád. Snad pouze já jsem k němu důvěrněji přilnul. Lidé ho snášeli jako jho Pokorskému oddávali se všichni sami sebou. Za to Rudin byl vždy ochoten, vésti rozmluvu a spor s kýmkoli, jenž se mu naskytl. Knih tuze mnoho nepřečetl, ale každým způsobem mnohem více, než Pokorský a než všichni my, při tom měl důslednou logiku, paměť ohromnou a tyto vlastnosti právě účinkují nejvíce na mládež! Mládeži musí člověk podávati závěrky, vývody, třeba nepravé, ale hotové. Člověk naskrze svědomitý k tomu se nehodí. Zkuste to a řekněte mládeži, že jí nemůžete podati úplnou pravdu, poněvadž jí sami nemáte... mládež od vás se odvrátí. Ale oklamati ji též nemůžete. Je potřebí, abyste sama byla přesvědčena, že víte pravdy aspoň polovičku. Proto Rudin působil tak mocně na našince. Řekl jsem vám, že četl málo, ale čítal filosofické knihy, a hlavu měl tak zařízenu, že z toho, co přečetl, hned si osvojil hlavní, všeobecnou věc, chopil se samého kořene věci a z něho pak rozváděl na všechny strany jasné a pravidelné nitky myšlenek, a odkrýval nám duševní roz-

hledy. Kroužek náš skládal se tehda, abych řekl pravdu, z chlapců — a to nedostatečně vzdělaných chlapců. Filosofie, umění, věda, život sám — vše to byla pro nás pouhá slova — nu snad i ponětí, lákavá sice a krásná, ale beze všeho vzájemného vztahu. Souvislosti těchto pojmův a všeobecného zákona světového jsme si nebyli vědomi, necítili jsme jí, ačkoliv jsme neurčitě o ní rokovali a namáhali se, jak bychom si vše vysvětlili... Když jsme poslouchali Rudina, zdálo se nám poprvé, že jsme konečně přišli na stopu této všeobecné souvislosti, že se záclona konečně před námi zdvihla. Ovšem nevykládal nám své myšlenky, ale — co z toho! Pravidelný pořádek nastal v našich vědomostech, naše zlomkovité a spletené vědění najednou se sjednocovalo, tříbilo a vyrůstalo před námi jako budova. Všude bylo světlo, duch vanul na nás odevšad... Nic nezůstalo nám nesrozumitelným nebo nahodilým: ve všem zračila se rozumná nutnost a krása, předměty dostávaly jasný a zároveň tajemný význam, každý zvláštní zjev života zvučel ladným akkordem a — s posvátným úžasem zbožnosti a sladkým tlukotem srdce jsme cítili, že jsme jako živé nádoby věčné pravdy, že jsme jako její nástroje, povolané k něčemu velikému... Není vám to všechno k smíchu?"

„Nikterak!" zvolna odpověděla Alexandra Pavlovna. „Proč to myslíte? Já vás sice úplně nechápu, ale neshledávám to směšným."

„Od té doby stali jsme se ovšem moudřejšími," pokračoval Ležňov. „Vše to může se nám teď zdáti dětinstvím... Opakuju, Rudinovi byli jsme mnohým zavázáni. Pokorský vynikal nepoměrně nad něho, to nelze upříti; Pokorský nadchnul nás všecky ohněm a silou, někdy cítil se však umdleným a mlčel. Byltě nervosní a chorobný člověk. Když však rozepial svoje křídla — Bože! Kam nezalétal! vzhůrů až k nebesům, až do blankytu. Za to však Rudin, tento krásný a statný jinoch, byl velmi malicherný, a pouštěl se docela do klepů; jeho zálibou bylo do všeho se míchati, všechno definovati, objasňovati a

rozhodovati. Ve své klopotné činnosti nikdy si nedával pokoje... jako politický agitátor. Mluvím o něm tak, jak jsem ho tenkráte znal. Ostatně, na neštěstí se nezměnil; za to se nezměnil též ve svých zásadách... a to v třicetipěti letech. To nemůže každý o sobě říci."

„Sedněte!" promluvila Alexandra Pavlovna. „Proč jako kyvadlo chodíte po pokoji z kouta do kouta?"

„Chodím-li, vypravuje se mi pohodlněji," odpověděl Ležňov. „Jak jsem se octl ve společnosti Pokorského, změnil jsem se docela, stal jsem se skromným, vyptával a učil jsem se, cítil jsem radost a úctu, jako bych do nějakého chrámu byl vstoupil. A vskutku, vzpomenu-li si na naše schůzky, ano — mnoho v nich bylo dobrého, mnoho dojemného. Představte si. Sejde se pět asi nebo šest mladíků, jedna lojová svíčka hoří, v pokoji pijeme pramizerný čaj a přikusujeme k němu staré, prastaré suchary; — ale kdybyste popatřila na naše tváře a poslouchala naše řeči! V očích u každého nadšení, tváře hoří, srdce tluče. Mluvíme o Bohu, o pravdě, o budoucnosti lidstva, o poesii — mluvíváme někdy nesmysl, dáváme se unášeti naivními bludy. Než co je v tom zlého? Pokorský sedí skrčiv pod sebou nohy, bledou tvář podpírá rukou — oči mu takořka svítí. Rudin stojí uprostřed jizby — rozpráví překrásně, zrovna jako mladý Demosthenes před hučícím mořem; náš básník Subbotin s rozcuchanými vlasy jako ve snách vydává po chvílích úryvkovité výkřiky; čtyřicetiletý burš, syn německého pastora, Scheller, slynoucí mezi námi za nejhlubšího myslitele pro své věčné, ničím neporušitelné mlčení, jaksi obzvláštně, slavnostně mlčí, sám veselý Ščitov, Aristofanes našich schůzek, je tichý a jenom se usmívá; dva nebo tři nováčkové poslouchají v nadšeném zanícení... A noc letí klidně a rychle jako na křídlech. A již se jitro šeří, i my se rozcházíme, dojatí, veselí, čestní, střízliví (na víno nikdo ani tehda nepomyslil), s jakousi příjemnou a blaženou zemdleností, ba i na hvězdy jsme jaksi důvěrně hleděli, byly nám takřka bližší a pochopitelnější... Ó, byly to

krásné časy — a nechce se mi ani věřiti, že by byly zmizely, nezanechavše trvalých stop; neminuly zcela ani těm, kdož potom úplně uvázli v bahně všedního života. Kolikráte se mi stalo, že jsem potkal některého svého bývalého druha, jenž dle všeho se změnil ve skutečného divocha, ale stačilo vysloviti před ním jméno Pokorského — a poslední zbytky šlechetnosti a dobroty ozvaly se v jeho srdci, zrovna jako bys v nečisté a tmavé světnici otevřel dávno pohozenou lahvičku s voňavkami...“

Ležňov umlkl. Jeho bledý obličej zčervenal.

„Ale proč a kdy jste se rozhněval s Rudinem?“ otázala se Alexandra Pavlovna, pozorně hledíc na Ležňova.

„Já se s ním nerozhněval. Rozešel jsem se s ním, když jsem ho poznal v cizině skrz na skrz. A již v Moskvě mohl jsem se s ním rozejíti. Už tenkráte se ke mně špatně zachoval.“

„Jakým způsobem?“

„Suďte sama. Jak bych vám to řekl... Neshoduje se to s mým obličejem... ale já byl vždy velice náchylen k zamilování se.“

„Vy?“

„Já. Je to ku podivu, není-li pravda? A přec je tomu tak... Zamiloval jsem se tenkráte do jedné velmi rozmilé dívky... Proč na mne tak hledíte? Mohl bych vám říci o sobě něco ještě podivnějšího.“

„A co, smím-li věděti?“

„Poslyšte. Za svého pobytu v Moskvě míval jsem v noci schůzky... A s kým byste myslila? — S mladou lipou na konci své zahrady. Obejmu její útlý a pěkně rostlý kmen — a zdálo se mi, že objímám všechnu přírodu; srdce mé se šířilo a bilo tak, jako by skutečně všechna příroda do něho vnikala... Takový jsem byl! Snad též myslíte, že jsem ani neskládal básně? Básnil jsem, ba celé drama jsem napsal dle Byronova Manfreda. Mezi jednajícími osobami byl přízrak, jemuž krev tekla s prsou, — tato krev nebyla jeho vlastní, byla to krev člověčenstva vůbec... Ano, ano, neračte se diviti... Za-

čal jsem vám vyprávěti o své lásce. Seznámil jsem se tedy s tou dívčinou..."

„A přestal jste choditi k lípě?" otázala se Alexandra Pavlovna.

„Přestal. Dívčina ta byla předobrá a velmi hezká s veselýma, jasnýma očima a se zvučným hlasem."

„Hezky umíte popisovati," podotkla s úsměvem Alexandra Pavlovna.

„A vy jste velmi přísný kritik," odpověděl Ležňov. „Dívčina žila tedy se starým otcem... Podrobnosti vypravovati nebudu. Řeknu vám pouze, že ta dívka byla učiněná dobrota — nalévala mi tři čtvrti sklenice čaje, když jsem prosil jenom o polovici!... Třetí den po prvním setkání již jsem všecek hořel, a sedmý den už jsem to nevydržel a ze všeho se vyznal Rudinovi. Mladý člověk, zamilovaný, musí se někomu svěřiti — a tak jsem se vyzpovídal Rudinovi. Byl jsem tenkráte úplně pod jeho vlivem, a tento vliv, řeknu bez okolků, byl v mnohé příčině blahodárným. On první ode mne se neodvrátil a hleděl mne nemotoru otesati. Pokorského jsem miloval vášnivě, cítil jsem však jakýsi strach před jeho duševní čistotou; ale s Rudinem jsem byl důvěrnější. Když se dověděl o mé lásce, přišel do náramného nadšení: přál mi štěstí, objal mne a hned se dal do kázání, jal se mi vykládati důležitost mého nového postavení. Můžete si pomysliti, jak jsem poslouchal!... Vždyť víte, jak krásně umí řečniti! Slova jeho neobyčejně na mne účinkovala. Hned jsem pojal k sobě velikou úctu, tvářil jsem se hodně vážně a přestal jsem se smáti. Pamatuju se, že jsem dokonce začal choditi opatrněji, jako by v prsou mých byla uložena nádoba, naplněná drahocennou tekutinou, kterou jsem se bál vyšplíchnouti. Byl jsem velmi šťasten, tím šťastnější, že jsem byl též milován. Rudin chtěl se seznámiti s mou láskou; já sám naléhal na to, aby se jí dal představiti.

„Nyní vidím, co proti němu máte," pravila Alexandra Pavlovna. — „Rudin vám odloudil srdce vašeho

děvčete, a vy mu dosud nemůžete odpustiti... Sázím se, že jsem se nemýlila!"

„A prohrála byste, Alexandro Pavlovno. Mýlíte se. Rudin mi děvče neodloudil, ba ani nechtěl odlouditi, a přece zničil mé štěstí, ačkoli nyní, po chladnokrevné úvaze, měl by mu býti za to povděčen. Ale tenkráte div jsem se nezbláznil! Rudin mi nechtěl nikterak škoditi — naopak! Ale při svém proklatém návyku označovati slovem každé hnutí života, jak svého, tak cizího, s takou přesností, jako kdyby motýla přišpendloval, jal se nám oběma vysvětlovati a rozbírati naše poměry, naše vzájemné city, naše chování; pánovitě nás nutil, abychom mu vydávali počet ze svých citův a myšlenek. Tu nás chválil, pak zase hanil, ba začal si i dopisovati s námi, pomyslete si!... a pomátl nás docela! Tenkráte bych si byl sotva tu dívku vzal (tolik mi zbylo ještě zdravého rozumu). Ale mohli jsme spolu stráviti šťastně aspoň několik měsíců, jako Pavel a Virginie. Tu však vzniklo nedorozumění, napnutí, mrzutost — slovem, směšná situace. Rudin učinil konec mému románu. On totiž jednoho krásného jitra sama sebe přesvědčil, že je to nejsvětější jeho povinností jako přítele, aby zpravil o všem starého otce — a též to učinil."

„Je-li možná," zvolala Alexandra Pavlovna.

„Ano, a výslovně podotýkám, učinil to s mým svolením... to je nejpodivnější při tom!... Pamatuju se na to jako dnes, jaký zmatek byl tenkráte v mé hlavě... všechno se tam točilo a převracelo jako ve fotografickém apparátě: bílé zdálo se černým, černé — bílým, lež — pravdou, výmysl — povinností... Ještě teď se stydím, vzpomenu-li si na to! Rudin — ten neumdléval a nepozbýval ducha — vznášel se uprostřed všech těch nedorozumění a matenic jako vlaštovka nad rybníkem."

„A tak vás od děvčete odloučil?" tázala se Alexandra Pavlovna, naivně kloníc hlavinku na stranu a zvedajíc obočí.

„Rozloučil jsem se... bylo to ošklivé loučení, urážlivé, nejapné; dostalo se to do veřejnosti a to zcela zby-

tečně. Já jsem plakal, ona plakala též a kozel ví, co tu všechno bylo... Gordický uzel tu byl — bylo mi jej rozetnouti — a to bolelo! Ostatně dobře se to skončilo, jako všecko na světě. Ona se vdala za velmi řádného muže a je s ním šťastna..."

„Přiznejte se, vy jste dosud Rudinovi tohoto kousku neodpustil?" začala Alexandra Pavlovna.

„Jste na omylu!" odvětil Ležňov. — „Plakal jsem jako dítě, když odjížděl do ciziny a se mnou se loučil. Ale, abych řekl pravdu, po této události začal jsem si o něm tvořiti své mínění, jaké mám nyní. A když jsem ho potkal později v cizině... byl jsem tehdá již starší, nu a tu se mi Rudin objevil v pravém svém světle."

„Co pak jste zejména v něm shledal?"

„Vše to, o čem s vámi již přes hodinu mluvím. Avšak již dosti o něm! Snad se všechno šťastně skončí. Chtěl jsem vám pouze dokázati, že o něm soudím přísně jen proto, že ho dobře znám. Co pak se týče Natálie Alexějevny, nebudu zbytečně plýtvati slovy. Pozorujte jen svého bratra."

„Bratra? A proč?"

„Jen se na něho podívejte! Což ničeho nevidíte?"

Alexandra Pavlovna sklopila oči.

„Máte pravdu," pravila. „Ano... bratr... od některé doby poznati ho nemohu... Snad nemyslíte, že..."

„Tiše! Zdá se, že přichází," pravil šeptem Ležňov. „Věřte mi, Natálie není dítě, ačkoli, na neštěstí, je nezkušená jako dítě. Uvidíte, to děvče nás všechny překvapí."

„Jak to?"

„Nedejte se másti jejím klidným zevnějškem... Víte-li, že právě takováto děvčata se topí, otravují a tak dále? Nedejte se másti, že je tichá: má prudké vášně a povahu má též... až přes příliš!"

„Ale teď se už pouštíte do poesie. Takovému flegmatikovi, jako jste vy, budu se snad i já zdáti sopkou."

„To ne!" pravil s úsměvem Ležňov... „A co se týče povahy — té již, chvála Bohu, docela nemáte."

„Jaká to opět drzost?“

„To? — To je největší kompliment! Ano!...“

Volýncev vstoupil a podezřele se podíval na Ležňova a na sestru. Zhubeněl za poslední doby. Dali se s ním do hovoru; on však sotva že se usmál v odpověď k jejich žertům. Vypadal, jak se o něm jedenkráte vyslovil Pigasov, jako smutný zajíc. Ostatně nebylo asi ještě člověka na světě, který by aspoň jednou v životě nevyhlížel ještě hůře. Volýncev tušil, že Natálie mu uniká — a zároveň s ní — zdálo se mu — že mu země ubíhá pod nohama.

VII.

Druhý den — byla neděle — Natálie vstala pozdě. Den před tím až do večera byla velmi mlčeliva, tajně se styděla za své slzy a velmi špatně spala. Polooděná seděla u svého malého piana, a hned brala akkordy, sotva slyšitelné, aby neprobudila mlle. Boncourt, hned se nachylovala čelem ku chladným klapkám a dlouho zůstávala nepohnuta. Pohřížila se do snění. Přemýšlela — ne o samém Rudinovi, ale o jistých slovech, která pronesl, úplně se oddávajíc jejich dojmu.

Zřídka si vzpomněla na Volýnceva. Věděla, že ji miluje. Ale myšlenku tu hned od sebe zahnala. Cítila rozčilení zvláštního druhu. Oděvši se na rychlo, šla dolů, přála matce dobrého jitra, použila pak vhodné příležitosti a šla sama do zahrady...

Byl horký, světlý, sluneční den, nehledě na deštivé přeháňky. Po jasném nebi lehce se vznášely, nezakrývajíce slunce, nízké, temné mraky; čas ob čas vyřinuly z nich na pole vydatné proudy nenadálého a rychle přecházejícího lijáku. Veliké, lesklé kapky bystře a s lomozem sypaly se jako diamanty; slunce hrálo skrze jejich kmitavou síť; tráva, ještě nedávno rozhoupaná větrem, nehýbala

se, chtivě pohlcujíc vláhu; pokropené stromy mdle třepetaly svými lístečky; ptáci nepřestávali pěti a radost bylo poslouchati povídavé štěbetání za svěžího hukotu a bublání vzdáleného deště. Z cest zvedala se oblaka prachu; od kapek řízně dopadajících stezky vyhlížely kropenatě. V tom však mrak na nebi odplynul, zavanul větérek, a tráva vlníc se od větru, začala zářiti barvou zlatou a smaragdovou. Listí stromů přilnulo od vlhka k sobě, a stalo se průsvitnějším. Silná vůně vznášela se odevšad...

Nebe skoro úplně se vyjasnilo, když Natálie přišla do zahrady. V zahradě panovala svěžest a klid, ten vlídný a šťastný klid, jenž vzbuzuje v lidském srdci sladká muka, tajemný soucit a neurčitá přání...

Natálie kráčela podél rybníka dlouhým stromořadím bílých topolů. Nenadále, jako by ze země vyrostl, stál před ní Rudin.

Stanula v rozpacích.

„Jste samotna?“ otázal se, hledě jí do očí.

„Ano, jsem samotna,“ odpověděla Natálie. „Odešla jsem jen na chvilku... Musím hned opět domů.“

„Já vás vyprovodím.“

Šel vedle ní stejným krokem.

„Jste jaksi sklíčena?“ řekl.

„Já?... Chtěla jsem vám učiniti tutéž otázku, zdáte se býti těžkomyslným.“

„Snad... To se mi stává často! Mně to lze spíše odpustiti než vám.“

„Proč? Snad myslíte, že nemám příčiny býti smutnou?“

„Ve vašem věku máte se těšiti ze života.“

Natálie mlčky kráčela vpřed.

„Dmitriji Nikolajiči!“ promluvila.

„Co ráčíte?“

„Připomeňte si... to přirovnání, které jste učinil včera... Pamatujete se, s dubem.“

„Nu ano, pamatuju se. K čemu tato otázka?“

Natálie pohlédla pokradmo na něho.

„Proč jste... Co jste chtěl říci tím přirovnáním?“

Rudin naklonil hlavu a upřel zraky do dálky.

„Natálie Alexějevno!“ počal zdrželivým a výrazným tónem, jenž mu byl vlastní a posluchače tak dojímal, že myslili, že Rudin nevyslovil ani desáté části toho, co mu tížilo srdce. „Natálie Alexějevno! pozorovala jste již dojista, že málo mluvím o své minulosti. Jsou některé struny, jichž nijak se nedotýkám. Mé srdce — kdo potřebuje věděti, co se v něm dělo? Vystavovati to na odiv, zdálo se mi vždy svatokrádeží. Ale k vám budu upřímný, vy jste si získala mou důvěru... Nemohu tajiti vám, že jsem též miloval a trpěl, jako všichni... Kdy a jak, na tom nezáleží. Ale srdce mé zakoušelo mnoho radostí a mnoho žalostí.“

Rudin chvilku mlčel.

„To, co jsem vám řekl včera,“ pokračoval, „může částečně vztahovati se ke mně, k nynější mé situaci. Ale ještě jednou, nestojí to za řeč. Ta stránka života již pro mne zmizela. Mně nezbývá nyní jiného než lopotiti se po parné a prášivé silnici, od stanice ke stanici, v třesavém voze... Zdali dojedu svého cíle, a kdy dojedu — to ví Bůh... Mluvme raději o vás.“

„Je-li možná —“ přerušila ho Natálie. „Vy ničeho neočekáváte od života?“

„Ó, ne! Čekám od života mnoho, ale ne pro sebe... Činnosti, blaha, jež činnost poskytuje, nikdy se nezřeknu; avšak rozkoše jsem se již zřekl. Moje naděje, mé sny — a mé osobní štěstí nemají nic společného. Láska (při tom slově pokrčil rameny). ... Láska — není pro mne: ...já jí ani nezasluhuju. Žena, která miluje, je v právu žádati celého člověka, a já se jí nemohu oddati celý. Mimo to nemohu žádati, abych se líbil, to sluší jinochu; a k tomu jsem příliš stár. Kterak bych mohl másti hlavu jiným? Dej Bůh, abych unesl svou na ramenou!“

„Pochopuju,“ pravila Natálie. „Kdo po velkém cíli baží, nesmí mysliti již na sebe. Není-li však žena s to, aby ocenila takového člověka? Mně se zdá, naopak, že se

žena spíše odvrátí od egoisty... Všichni mladí lidé, tito jinochové, dle vašeho mínění, všichni jsou egoisté, kteří jen o sobě myslí, i když milují. Věřte mi, žena jest nejen schopna pochopiti obětavost, ona umí též obětovati sebe."

Tváře Natálie zlehka se zapýřily a oči se jí zaleskly. Před tím, než se seznámila s Rudinem, nikdo by byl neuslyšel od ní tak dlouhé a s takovým zanícením pronešené řeči.

„Slyšela jste nejednou mé mínění o pravém povolání žen," pravil Rudin se shovívavým úsměvem. „Víte, že po mém názoru pouze Jeanne d'Arc mohla zachrániti Francii... Ale o to tu nejde. Chtěl jsem mluviti o vás. Stojíte na prahu života... Přemýšleti o vaší budoucnosti jest mi příjemno a též prospěšno... Poslechněte: jsem vaším přítelem, vy to víte, chovám k vám účastenství, jako váš příbuzný. A proto doufám, že neuznáte mé otázky za neskromné. Řekněte, zůstalo vaše srdce dosud úplně pokojno?"

Natálie velmi se zapálila a neodpovídala. Rudin se zastavil. Ona též.

„Nezlobíte se na mne?" otázal se.

„Ne," odpověděla. „Avšak neočekávala jsem... té otázky."

„Ostatně," pokračoval, „nemusíte mi odpovídati. Vaše tajemství vím."

Natálie pohlédla na něho s leknutím.

„Ano... ano. Vím, kdo se vám líbí. A musím říci — lepší volby učiniti jste nemohla. Je to výtečný člověk a dovede vás oceniti; život ušetřil ho trpkých zkušeností a bolestných klamů... je to prostá a přímá duše... Učiní vás šťastnou."

„O kom to mluvíte?"

„Nevíte o kom? Rozumí se, o Volýncevu. Jak? Mýlil jsem se?"

Natálie obrátila se poněkud od Rudina. Bylať úplně pozbyla rozvahy.

„Což vás nemiluje? Vždyť očí s vás nespouští, sleduje každý váš pohyb. A konečně, možno skrýti lásku? A vy sama že byste mu nepřála? Pokud jsem mohl pozorovati, líbí se také vaší matince... Vaše volba...“

„Dmitriji Nikolajiči!“ přerušila ho Natálie, v úzkosti vztahujíc ruku k blízko stojícímu keři. „Je mi velmi trapno o tom mluviti; ale ujišťuju vás, že se mýlíte.“

„Že — se mýlím?“ opakoval Rudin. „Nemyslím... Seznámil jsem se s vámi nedávno; ale již vás dobře znám. Co tedy znamená ta proměna, kterou na vás zcela zřetelně vidím? Jste nyní taková, jakou jsem vás zastal před šesti nedělemi?... Ne, ne, srdce vaše není pokojno...“

„Možná,“ odpověděla Natálie sotva slyšným hlasem. „Ale vy se přece mýlíte.“

„Jak to?“ tázal se Rudin.

„Nechte mne, neptejte se mne!“ pravila Natálie a rychlým krokem ubírala se k domu. Sama se zhrozila citu, jenž se najednou ozval v jejím srdci s netušenou silou.

Rudin ji dohonil a zastavil.

„Natálie Alexějevno!“ pravil, „tuto rozmluvu nelze takto skončiti, jest příliš důležitá i pro mne... Jak vás mám pochopiti?“

„Nechte mne,“ opakovala Natálie.

„Natálie Alexějevno, pro Boha!“

Obličej Rudinův jevil velmi živé pohnutí. Zbledl.

„Vy vše pochopujete a musíte tedy i mne pochopiti!“ pravila Natálie, vytrhla rychle svou ruku z jeho ruky a odcházela, neohlížejíc se.

„Jen jediné slovo!“ volal za ní Rudin.

Zastavila se, ale neobrátila se.

„Tázala jste se, co jsem mínil včerejším přirovnáním. Vězte tedy, že vás klamati nechci. Mluvil jsem o sobě, o své minulosti — a o vás.“

„Jak? O mně?“

„Ano, o vás. Opakuju, nechci vás klamati!... Nyní víte, o jakém citu, o jakém novém citu jsem mluvil skrze

to přirovnání... Do dnešního dne nikdy bych se byl neosmělil —"

Natálie náhle zakryla obličej rukama a kvapila domů. Byla tak pobouřena neočekávaným výsledkem této rozmluvy, že ani nespozorovala Volýnceva, mimo něhož běžela. On stál nepohnutě, podepřen jsa o strom. Před čtvrt hodinou přišel k Darji Michajlovně, zastal ji v saloně, promluvil s ní několik slov a odešel nepozorován, aby vyhledal Natálii. Veden předtuchou, jakou mívají zamilovaní, šel přímo do zahrady, kde zahlédl Rudina a Natálii právě, když se mu z ruky vytrhla. Volýncevu zatmělo se v očích. Provázeje Natálii zrakem, odešel od stromu a udělal asi dva kroky, sám nevěda, kam a proč. Rudin ho spatřil teprve, když se byl k němu přiblížil. Oba podívali se jeden druhému pevně do očí, poklonili se a rozešli se mlčky.

„Tak se to nemůže skončiti," pomyslili si oba.

Volýncev odešel na samý konec zahrady. Zmocnil se ho trapný a spolu hořký pocit. Na srdci cítil olověnou tíži a krev chvílemi v něm kypěla zlostí. Déšť počal opět krápati. Rudin vrátil se do svého pokoje. Ani on nebyl spokojen; divě rojily se myšlenky v jeho hlavě. A koho by také nepomátla důvěrná a neočekávaná příchylnost mladé a ušlechtilé dívčí duše?

U oběda všickni byli jaksi stísněni. Natálie byla velmi bledá, sotva se držela na stolici a nezvedala očí. Volýncev seděl jak obyčejně vedle ní a občas dával se s ní do hovoru; nutil se k tomu. Pigasov náhodou obědval ten den u Darje Michajlovny. Ten mluvil u stolu ze všech nejvíce. Mezi jiným dokazoval, že lidi jako psy lze rozvrhnouti na kusé a dlouhochvosté. „Kusými bývají lidé — pravil — buď od narození nebo vlastní vinou. Kusým zle se vede: jim se nic nedaří; nemají sebedůvěry. Člověk však, jenž má dlouhý, huňatý chvost — je nejšťastnější. Je snad špatnější i slabší nežli kusý, ale má v sebe důvěru. Rozpustí chvost — všichni se mu obdivují. A to je ku podivu! Vždyť chvost je zcela nepotřebná částka těla, není-liž pravda? K čemu se může hoditi chvost? A

přece všichni soudí o vaší ceně podle chvostu. Já sám," dodal s povzdechem, „náležím k počtu kusých. A co je nejvíc k zlosti, sám jsem si usekl chvost."

„To jest, vy chcete říci," podotkl nedbale Rudin, „co dávno již před vámi řekl La Rochefoucauld: ‚Důvěřuj v sebe a jiní tobě uvěří.' K čemu sem míchati chvost? Toť zcela zbytečno."

„Dovolte každému," řízně prohodil Volýncev, a oči jeho se zajiskřily; „dovolte každému vyjádřiti se, jak je mu libo! Pořád mluvíme proti despotismu... Po mém názoru není protivnějšího despotismu než ten, jehož se odvažují tak zvaní duchaplní lidé. Aby je čert vzal!" —

Všechny to nanejvýš překvapilo, že si Volýncev tak příkře vyjel na Rudina. Nastalo ticho. Rudin pohleděl kradmo na Volýnceva, ale nesnesl jeho pohledu, obrátil se, usmál se a již úst neotevřel.

„Aha, ty jsi také kusý!" pomyslil si Pigasov.

Natálie strachem div neomdlela. Darja Michajlovna dlouho hleděla na Volýnceva, nevědouc, co si o něm mysliti. Konečně dala se opět do hovoru. Vypravovala o jakémsi neobyčejném psu, jenž náležel jejímu příteli, ministrovi N. N.

Volýncev odjel brzy po obědě. Když se poroučel Natálii, nevydržel a řekl jí:

„Proč pak jste tak zaražena, jako byste se něčím provinila? Vy se ničím nemůžete proviniti!"

Natálie mu nerozuměla a jen ho provodila očima. Před čajem Rudin přistoupil k ní a nahnuv se nad stolem, jako by přebíral na něm noviny, pošeptal jí:

„Všechno je to jako sen, není-li pravda? Musím s vámi mluviti o samotě... třeba na okamžik." Pak se obrátil k mlle. Boncourt, řka: „Zde je ten feuilleton, jejž jste hledala" — a znova nakloněn k Natálii, dodal šeptmo: „Hleďte být okolo desáté hodiny v bezové besídce, vedle terasy. Budu vás tam čekati..."

Hrdinou večera byl Pigasov. Rudin mu ustoupil pole bitvy. On velmi rozesmál Darji Michajlovnu. Nejprve vy-

pravoval o jednom svém sousedu, jenž byl třicet let pod pantoflem své ženy a tak zženštěl, že když jedenkráte šel s Pigasovem přes louži, strčil do zadu ruku a odhrnul si na stranu šosy kabátu, jako dělají ženštiny s dlouhými šaty. Potom si dobíral jiného statkáře, který s počátku byl svobodným zedníkem, potom melancholikem a posléze chtěl býti bankéřem.

„Kterak jste se stal svobodným zedníkem?“ ptám se ho. — A víte, co mi odpověděl? — „To je přece známá věc. Nosil jsem dlouhý nehet na malíku.“

Ale nejvíce se bavila Darja Michajlovna, když Pigasov jal se mudrovati o lásce. Ubezpečoval, že také po něm dámy vzdychaly, a že jedna ohnivá Němkyně nazývala ho dokonce „chutným Afrikánem“ a „miloukým chroptilem“. Darja Michajlovna hodně se nasmála, ale Pigasov nelhal. Měl skutečně právo chlubiti se svými úspěchy. Tvrdil, že nic nemůže býti lehčího nežli získati si lásku jakékoli dámy. Třeba pouze opakovati jí deset dní za sebou, že má ráj v ústech, a v očích blaženost, že ostatní ženské jsou obludy vedle ní, a jedenáctý den prý sama řekne, že má ráj v ústech a v očích blaženost — a zamiluje se do vás. Na světě všechno je možno. Kdo ví! — Snad má Pigasov pravdu.

Již o půl deváté byl Rudin v besídce.

V dáli, na blednoucí hlubině nebes právě se ukazovaly první hvězdičky; na západě ještě se červenalo — tam také obzor zdál se jasnější a čistší. Polokruh měsíce leskl se zlatem skrze tmavé síťoví smuteční břízy. Ostatní stromy kolem stály jako zamračení velikánové s tisíci průsvity na způsob očí, nebo splývaly v souvislé temné hromady. Ani lístek se nehýbal. Vrchní větvičky bezův a akácií, jako by čemusi naslouchajíce, pjaly se vzhůru do teplého vzduchu. Nedaleký panský dům byl zahalen do tmy, a jeho dlouhá, osvětlena okna vyjímala se v temném pozadí jako načervenalé zářící pruhy. Klidný a tichý byl

večer. Zdálo se však, jako by zdržovaný, vášnivý vzdech tajůplně se vznášel nad touto tišinou.

Rudin stál tu, založiv ruce, a poslouchal s napjatou pozorností. Srdce mu silně tepalo a mimoděk zadržoval dech. Konečně — zaslechl lehké, spěšné kroky — Natálie vstoupila do besídky. Rudin vrhl se jí vstříc a vzal ji za ruce; byly chladné jak led.

„Natálie Alexějevno!“ pravil tichým a chvějícím se hlasem. Chtěl jsem s vámi mluviti... Nemohl jsem čekati do zítřejšího dne. Musím vám říci, čeho jsem dosud netušil, čeho jsem si nebyl vědom ani dnes ráno: Miluju vás.“

Ruce Natáliiny slabě sebou trhly v jeho rukou.

„Miluju vás,“ opakoval. „Nevím, jak jsem se mohl tak dlouho klamati — jak jsem se již dávno nedovtípil, že vás miluju... A vy?... Odpovězte, Natálie Alexějevno —a vy?“

Natálie sotva dýchala.

„Vždyť vidíte, — že jsem přišla,“ pravila konečně.

„Nikoli; řekněte... Milujete mne?“

„Mně se zdá... Ano...“ zašeptala.

Rudin ještě pevněji stiskl její ruce a chtěl ji k sobě přivinouti...

Natálie se rychle ohlédla.

„Pusťte mne, — napadá mne strach. — Zdá se, že někdo naslouchá... Pro Boha, buďte opatrný. Volýncev již tuší...“

„I s Pánem Bohem! nechť tuší! Viděla jste, že jsem mu dnes ani neodpověděl... Ach, Natálie Alexějevno, jak jsem šťasten! Nyní nás nic nerozloučí!“

Natálie pohlédla mu do očí.

„Pusťte mne,“ prosila ho šeptajíc, „již je čas.“

„Ještě okamžik,“ počal Rudin...

„Ne. Pusťte, pusťte mne...“

„Což se mne bojíte?“

„Ne; ale nesmím déle zde meškati.“

„Tedy opakujte alespoň ještě jednou...“

„Pravíte, že jste šťasten?“ tázala se Natálie.

„Není na světě člověka šťastnějšího! Snad o tom pochybujete?“

Natálie pozvedla hlavu. Její bledý obličej, tak ušlechtilý, mladý a pohnutý — jak byl krásný v tajemném stínu besídky, ozářený slabým světlem, padajícím s noční oblohy.

„Vězte tedy,“ pravila, „já budu vaší.“

„Ó, Bože!“ zvolal Rudin...

Ale Natálie se mu vytrhla a již odkvapila. Rudin stál tu nějakou chvíli, potom zvolna odešel z besídky. Měsíc jasně osvítil jeho obličej. Na ústech bloudil mu úsměv.

„Jsem šťasten,“ prohodil polohlasitě. „Ano, jsem šťasten,“ opakoval, jako by chtěl sama sebe přesvědčiti.

Vzpřímil se, zatřásl kadeřemi a vesele mávaje rukama, kráčel hlouběji do zahrady.

Zatím v besídce rozehnuly se větve — a objevil se Pandalévský. Opatrně se ohlédl, kývnul hlavou, stiskl pysky, pronesl významně: „Vida! Vida! To musím hned říci Darji Michajlovně,“ a zmizel.

VIII.

Volýncev vrátil se domů ztrápen a zamračen; tak neochotně odpovídal sestře a tak časně zavřel se do svého kabinetu, že Alexandra se rozhodla poslati pro Ležňova. Obracela se k němu o radu ve všech důležitých příhodách. Ležňov vzkázal, že přijede druhého dne.

Volýncev ani k jitru se nerozveselil. Po snídaní chtěl dohlédnouti k polním pracím, ale zůstal doma, lehl si na divan a jal se čísti knihu, což dálo se u něho velmi zřídka. Volýncev neměl záliby v literatuře. Básní přímo se bál. „To je nepochopitelno jako verše,“ říkával, a na potvrzení svých slov deklamoval řádky básníka Ajbulata:

Ve smutku mého tichém šumu
ni hrdý skum, ni ostří umu
nerozženou po celý věk
krvavých žití pomněnek.

Alexandra Pavlovna nepokojně pohlížela na svého bratra, ale neobtěžovala ho otázkami. Vůz zastavil se před domem. „Nu —“ pomyslila si — „díky Bohu, Ležňov je zde...“

Sluha přišel a oznamoval, že přijel Rudin.

Volýncev hodil knihu na podlahu a zvedl hlavu.

„Kdože přijel?“ tázal se.

„Rudin, Dmitrij Nikolajič,“ opakoval sluha.

Volýncev vstal.

„Požádej ho, aby šel dále,“ řekl. „A ty, sestro,“ dodal, obrátiv se k Alexandře Pavlovně, „nech nás samotny.“

„A proč?“ namítla.

„Vím proč,“ přerušil ji netrpělivě. „Prosím tě za to.“

Rudin vstoupil. Volýncev, stoje uprostřed pokoje, chladně se mu uklonil a nepodal mu ruky.

„Nečekal jste mne, přiznejte se,“ počal Rudin a položil klobouk na okno.

Pysky jeho zlehka se třásly. Nebylo mu volno, a patrně hleděl skrýti svou rozpačitost.

„Nečekal jsem vás, ovšem,“ řekl Volýncev. „Po včerejším dni čekal jsem spíše někoho — s dotazem od vás.“

„Pochopuju, co chcete říci,“ pravil Rudin, sedaje si. „Těší mne, že jste upřímný. Tak je to mnohem lépe. Sám přicházím k vám jako k počestnému člověku.“

„Prosím, nechte zbytečných zdvořilostí,“ přerušil ho Volýncev.

„Chci vám vysvětliti, proč jsem přijel.“

„Jsmeť známí; proč byste mne nenavštívil? Mimo to není to poprvé, co jste mne poctil svou návštěvou.“

„Přijel jsem k vám jako počestný člověk k počestnému člověku,“ opakoval Rudin. „Hodlám se nyní odvolati k vašemu vlastnímu úsudku... Důvěřuju vám úplně...“

„A oč tu vlastně jde?“ tázal se Volýncev, jenž pořád ještě stál nepohnutě a zamračeně hleděl na Rudina, po chvilkách si kroutě konce vousů.

„Dovolte... jsem zde, abych si s vámi promluvil, ovšem. Ale najednou to přece nejde.“

„Proč ne?“

„Jde tu ještě o třetí osobu...“

„Jakou třetí osobu?“

„Sergěji Pavloviči, vždyť vy mi rozumíte.“

„Dmitriji Nikolajiči, nikterak vám nerozumím.“

„Přejete si...“

„Přeju si, abyste mluvil bez okolků!“ přerušil ho Volýncev. — Začal se zlobiti do pravdy.

Rudin se zamračil.

„Je-li libo... Jsme samotni... Musím vám říci — ostatně, vy jste to jistě již uhodl (Volýncev netrpělivě pokrčil rameny) — musím vám říci, že miluju Natálii Alexějevnu a mám právo předpokládati, že také ona mne miluje.“

Volýncev zbledl, ničeho neodpověděl, odešel k oknu a odvrátil se od Rudina obličejem.

„Pochopíte, Sergěji Pavlyči,“ pokračoval Rudin. „kdybych nebyl ujištěn...“

„Prosím vás,“ přerušil ho spěšně Volýncev. „Nepochybuju ani za mák... Co z toho? Tím lépe pro vás. Jenom tomu se divím, co vám to ke všem všudy přišlo na mysl přijíti s touto zprávou ke mně... Co je mi do toho? Nač potřebuju věděti, koho milujete a kdo vás miluje? Nemohu to nijak pochopiti...“

Volýncev opět se díval z okna. Hlas jeho zněl přitlumeně.

Rudin vstal.

„Řeknu vám, Sergěji Pavloviči, proč jsem se odhodlal oznámiti vám osobně náš... naši vzájemnou náklonnost. Vážím si vás velmi — a proto jsem přijel. Nechtěl jsem... my oba jsme nechtěli hráti před vámi komedii. Věděl jsem, že milujete Natálii Alexějevnu. Věřte mi, znám svou cenu; vím, jak málo jsem hoden, abych vás nahradil v jejím srdci. Osud však již rozhodl v můj prospěch. Není-li tedy lépe jednati upřímně a poctivě? Není-li lépe předejíti nedorozumění a takové scény, jaké se udály včera při obědě? Není-li pravda, Sergěji Pavlyči? Řekněte sám!“

Volýncev založil ruce, hledě přemoci své vnitřní pobouření.

„Sergěji Pavlyči!“ pokračoval Rudin, „rozhořčil jsem vás, cítím to... Ale vy uznáte, že jsme neměli jiného prostředku, abychom vám dokázali, že máme úctu k vám, a že umíme ceniti vaši šlechetnost a přímost. Upřímnost, úplná upřímnost, vůči každé jiné osobě byla by nemístnou, ale vůči vám stala se nevyhnutelnou. Vy víte nyní o našem tajemství — a to nás těší...“

Volýncev nuceně se zasmál.

„Díky za tuto důvěru!“ zvolal. „Ale dovolte mi poznámku. Nechtěl jsem věděti o vašem tajemství, aniž vám vydati své — a vy jím nakládáte jako svým majetkem. Také mluvíte jménem třetí osoby. Mohu tedy předpokládati, že Natálie Alexějevna ví o vaší návštěvě a o účelu té návštěvy?“

Rudin se poněkud zarazil.

„Ne. Nesvěřil jsem svého úmyslu Natálii Alexějevně, ale vím, že se mnou úplně souhlasí.“

„Vše to je velmi hezké,“ řekl Volýncev po nějaké chvíli, bubnuje prsty na sklo. „Ale bylo by mnohem lépe, kdybyste si mne méně vážil. Abych vám přímo řekl, o vaši vážnost pranic nestojím. Co chcete nyní ode mne?“

„Ničeho nechci... Nebo ne! Chci přece něco. Chci, abyste mne nepokládal za lstivého a prohnaného člověka. Chci, abyste mne pochopil... Doufám, že nyní již nemůžete pochybovati o mé upřímnosti... Chci, abychom se rozloučili jakožto přátelé... abyste mi, jako druhdy, podal ruku...“

A Rudin se přiblížil k Volýncevu.

„Račte odpustiti, pane!“ pravil Volýncev, obrátiv se a odstoupiv krok zpět, „jsem ochoten vzdáti úplnou spravedlnost vašim záměrům. Dejme tomu, všechno to je hezké, ano i vznešené, avšak my v naší rodině jsme lidé prostí, zcela prostí, i nejsme s to, abychom sledovali vzlet takových veleduchů, jako jste vy... Co se vám zdá upřímným, nám se zdá dotíravým a neskromným... Co

je pro vás jednoduché a jasné, pro nás je spletené a temné... Vy se chlubíte tím, co my mezi sebou skrýváme: Kde pak bychom mohli si vzájemně porozuměti! Račte odpustiti: Za přítele vás pokládati nemohu, ruky vám nepodám... Mé jednání je snad malicherné — ale co na plat? Jsem sám malicherný."

Rudin vzal klobouk s okna.

„Sergěji Pavlyči," řekl sklíčeně, „buďte s Bohem! Zmýlil jsem se ve vás. Návštěva má byla skutečně podivná; ale doufal jsem, že vy... (Volýncev učinil netrpělivý pohyb)... Odpusťte, již o tom mluviti nebudu. Když si vše rozvážím, vidím skutečně, že máte pravdu a jinak jednati nemůžete. S Bohem! A dovolte, alespoň ještě jednou a naposledy, abych vás ujistil, že jsem přišel k vám s nejlepším úmyslem... Spoléhám na vaši mlčelivost..."

„To je přes příliš!" zvolal Volýncev, chvěje se hněvem. „Nedoprošoval jsem se vaší důvěry; a proto nemáte práva k mé mlčelivosti!"

Rudin chtěl ještě něco říci, ale přestal na tom, že máchl rukou, poklonil se a odešel.

Volýncev vrhl se na divan a obrátil se obličejem ke zdi.

„Smím vstoupiti?" ozval se u dveří hlas Alexandry Pavlovny.

Volýncev neodpověděl ihned a bezděky přejel si rukou obličej. „Ne," promluvil poněkud změněným hlasem, „posečkej ještě trochu."

Za půl hodiny Alexandra Pavlovna opět byla u dveří.

„Ležňov přijel," pravila. „Chceš ho viděti?"

„Ano," odpověděl Volýncev, „pošli ho sem."

Ležňov vstoupil.

„Co je ti? Není ti dobře?" tázal se, sedaje na křeslo vedle divanu.

Volýncev se zvedl a opřel hlavu o loket. Dlouho patřil příteli svému do očí. Potom mu počal vyprávěti rozmluvu s Rudinem od slova do slova. Dosud nikdy ani

slovem nezmínil se Ležňovu o své náklonnosti k Natálii, ačkoli tušil, že Ležňov o tom ví.

„Nu, brachu, pěkné věci mi povídáš," pravil Ležňov, jakmile Volýncev skončil své vypravování. „Lecjakého podivínství jsem se do něho nadál, ale toto... Ostatně — i v tom ho poznávám."

„Považ si!" řekl rozčilený Volýncev. „Jeho jednání je přímo nestydaté! Div jsem ho oknem nevyhodil. Chvástati se chtěl snad přede mnou, nebo ho pojal strach? A proč a nač to podnikl? Kterak se odhodlal přijeti k člověku..."

Volýncev chopil se rukama za hlavu a umlkl.

„Ne, milý příteli, mýlíš se," klidně odvětil Ležňov. „Ty mně arci neuvěříš, ale on to udělal z dobrého úmyslu. Opravdu... Vidíš! je to tak šlechetné, tak upřímné. Mimo to naskytuje se tu příležitost řečniti, výmluvnosti uzdu pustiti. A toho je mu třeba, jinak ani nemohl by žíti... Oh, jeho jazyk — jest největším jeho nepřítelem... A s druhé strany zase, jazyk mu prokázal mnohou dobrou službu."

„Ani si pomysliti nemůžeš, s jakou vznešeností vstoupil a řečnil."

„Ano, to si mohu mysliti. Jinak to ani neumí. Když si zapíná kabát, činí to tak, jako kdyby konal svatou povinnost. Chtěl bych ho takhle na několik dní vysaditi na pustý ostrov a kradmo se dívati, jak by se tam asi choval! A pořád káže o prostotě."

„Probůh, řekni mi, příteli," tázal se Volýncev, „co je to? To má býti filosofie?"

„Co ti mám odpovědíti? V jedné věci je to třeba filosofie — a v jiné je to zhola něco jiného. Na filosofii každou hloupost svalovati také nelze."

Volýncev pohleděl na něho.

„A kdyby byl přece lhal? Co myslíš?"

„Ne, přítelínku, on nelhal. A ostatně víš-li co? Dejme mu již pokoj. Raději si zakouříme a zavoláme sem Alex-

andru Pavlovnu... Za její přítomnosti hovoří se lépe a mlčí snadněji. Počastuje nás čajem."

„Budiž," pravil Volýncev a zavolal sestru.

Alexandra Pavlovna vešla. Chopil její ruku a pevně ji přitiskl ke rtům.

Rudin byl nevrlý a nepokojný, když se vrátil domů. Hněval se na sebe, vyčítal si, že jednal neobyčejně přenáhleně jako chlapec. Pravdu měl, kdo řekl: „Nic není tak trapné, jako vědomí, že jsme vyvedli hloupost." Svědomí činilo Rudinovi výčitky.

„Ďas mi to napískal," šeptal si skrze zuby, „že jsem jel k tomu statkáři! To bylo pěkné nadělení! Tolik hrubostí bylo mi spolknouti!"

V domě Darje Michajlovny děly se zatím neobyčejné věci. Domácí paní se neukazovala, ani k obědu nepřišla. Pandalévský, jenž jediný měl k ní přístup, ujišťoval, že ji bolí strašně hlava. Natálii Rudin sotva zahlédl. Meškala ve svém pokojíku s mlle. Boncourt. Když seděl naproti ní u oběda, tak sklíčeně se na něho podívala, až se mu srdce zachvělo. Změnila se úplně v obličeji. Bylo patrno, že ji od včerejšího dne potkalo nějaké neštěstí.

Tesklivá předtucha nějaké blízké nehody počala trápiti Rudina. Aby se trochu rozveselil, obíral se Basistovem, mnoho s ním rozmlouval, shledávaje, že je to horoucí, živý mladík, plný nadšených nadějí a s netknutou ještě silou víry. K večeru Darja Michajlovna přišla asi na dvě hodiny do salonu. Byla k Rudinovi laskava, ale chovala se jaksi zdrželivě. Hned se smála, hned se mračila, mluvila skrze nos, a z větší části pouhými narážkami. Byla to opět pravá dvorní dáma. Již od několika dní byla jaksi k Rudinovi chladnější. — „Co to znamená?" myslil si Rudin, hledě se strany na její malou, hrdě do zadu nahnutou hlavu.

Nečekal dlouho na vysvětlení této hádanky. Vraceje se o půlnoci do svého pokoje, kráčel po tmavé chodbě.

Najednou mu někdo strčil lístek do ruky. Ohlédl se a poznal služku Natáliinu. Přišed do své komnaty, poslal sluhu pryč, rozevřel lístek a přečetl tyto řádky, jež mu psala Natálie:

„Přijďte zítra po šesté hodině ráno k Avďuchinskému rybníku, za dubovým lesem. Jinou hodinu nemohu vám naznačiti. To bude naše poslední shledání, a všemu bude konec, jestliže... Přijďte. Musíme se rozhodnouti...

P. S. Jestliže nepřijdu, již se neuvidíme. Dám vám o tom věděti —"

Rudin se zamyslil. Povrtěl lístkem v ruce, položil jej pod podušku a lehl si. Dlouho nemohl usnout. Měl nepokojné spaní, a nebylo ještě pět hodin, když se probudil.

IX.

Avďuchinský rybník, u něhož Natálie dala Rudinovi dostaveníčko, dávno již přestal býti rybníkem. Hráz okolo rybníka před třiceti lety se protrhla a od té doby rybník zpustl. Jen po rovném a ploském dnu, jež bylo pokryto mastným jílem, a z ostatků hráze bylo lze souditi, že zde býval rybník. Vedle něho býval panský dům, ale ten dávno zmizel. Ze stromoví, jež obklopovalo dům, zbyly dvě ohromné borovice. Vítr věčně šuměl a zasmušile hučel v jejich vysoké, sporé zeleni... Lid vypravoval si o strašném zločinu, spáchaném prý u těchto borovic. Říkali také, že ani jedna z nich nepadne, aby někoho smrtelně neranila. Stála prý tu dříve třetí borovice, která bouří se skácela a zabila děvče. Okolí rybníka toho pokládáno bylo za sídlo ďáblovo. Toto pusté, holé, při tom opuštěné a i za slunečního dne tmavé místo zdálo se ještě příšernějším tím, že nedaleko byl starý, dubový les, dávno vymřelý a zaschlý. Řídké, šeré pahejly ohromných stromů vypínaly se jako truchlivé přeludy nad porostlinou nízkých keřův. Úzko bylo patřiti na ně: zdálo se, že to jsou zlí starci, zamýšlející něco děsného. Úzká, sotva prora-

žená stezka vinula se po straně. Bez svrchované potřeby nešel nikdo mimo Avďuchinský rybník. Natálie naschvál zvolila toto osamělé místo, vzdálené asi půl versty od domu její matky.

Slunce již dávno vzešlo, když Rudin přišel k Avďuchinskému rybníku. Jitro bylo zachmuřené. Davy bledošedých mraků pokrývaly oblohu; vítr je rychle hnal, sviště a hvízdaje. Rudin kráčel semo tamo po hrázi, zarostlé lopuchem a počernělými kopřivami. Klid jeho byl ten tam. Nastávající shledání, nové dojmy zaměstnávaly ho, ale také ho znepokojovaly, zvláště po obdržení včerejšího lístku. Viděl, že rozuzlení jest blízko. Velký nepokoj zmocnil se jeho nitra, ačkoliv by se toho nikdo nedomyslil, kdo by byl viděl, s jakou soustředěnou odhodlaností stál tam na hrázi, založiv ruce a ohlížeje se kolem. Trefně řekl o něm jednou Pigasov, že hlava jeho jako u čínské modly stále měla nad ním převahu. Ale nechť hlava má sebe větší převahu nad člověkem, přece nelze mu vystihnouti pouhým duchem, co děje se v něm samém, v jeho srdci a duši... Rudin, rozumný, duchaplný Rudin nebyl s to, aby s jistotou řekl, zdali miluje Natálii, trápí-li se, bude-li se trápiti, až bude nucen s ní se rozloučiti. Na Lovelaca si nezahrával, dlužno vyznati pravdu — ale k čemu tedy pobláznil nebohé děvče? Proč ji očekával s tajným chvěním? Na to jest jedna odpověď: nikdo nedá se tak lehko unésti, jako lidé, kteří sami jsou bez vášně.

Chodil po hrázi. Natálie zatím spěchala k dostaveníčku přímo přes pole po mokré trávě.

„Slečinko! Slečinko! Promočíte si nohy," volala Máša, její služka, která s těží jí stačila.

Natálie jí neposlouchala a kvapila bez zastávky.

„Ach, jen aby nás nikdo nezahlédl!" pravila Máša. „Je věru ku podivu, kterak jsme z domu vyklouzly. Jen aby se Francouzka neprobudila... Na štěstí nemáme již daleko... A pán již tam čeká," dodala, spatřivši nedaleko statnou postavu Rudina, malebně stojícího na hrázi.

„Není dobře, že tak stojí nahoře, mohou jej uviděti. Kdyby raději sešel dolů.“

Natálie se zastavila.

„Počkej zde, Mášo, u borovic,“ řekla, ubírajíc se k rybníku.

Rudin jí kráčel vstříc a stanul překvapen. Takového výrazu na jejím obličeji ještě nikdy nepozoroval. Obočí její bylo staženo, ústa pevně stisknuta, oči hleděly přímo a přísně.

„Dmitriji Nikolajiči,“ počala, „nesmíme mařiti času. Přišla jsem na pět minut. Matinka ví všecko. Pan Pandalévský potajmu nás předevčírem poslouchal a řekl jí o naší rozmluvě v besídce. On byl vždy matčiným špehounem. Včera mne pozvala k sobě.“

„Bože můj!“ zvolal Rudin, „to je strašné... Co vám řekla vaše matinka?“

„Nezlobila se na mne, neplísnila mne, jen mi vyčítala lehkomyslnost.“

„To bylo vše?“

„Ano, a řekla mi, že by mne raději viděla mrtvou nežli vaší ženou.“

„To že řekla?“

„Ano; a ještě dodala, že si mne ani nechcete vzíti, že jen tak z dlouhé chvíle se mi dvoříte. Od vás prý neočekávala, že zneužijete její důvěry; že však je tím sama vinna, proč dovolila mně býti tak často s vámi pospolu... Spoléhala prý na můj rozum; překvapila prý jsem ji velice svým nepředloženým chováním... Ani všechno nepamatuju, co mi řekla.“

Natálie mluvila to všechno jednotvárným, téměř bezezvučným hlasem.

„A co jste vy jí odpověděla?“ tázal se Rudin.

„Co jsem jí odpověděla?“ opakovala Natálie. „Rcete mi dříve, co míníte nyní dělati v y?“

„Bože můj! Bože můj!“ promluvil Rudin. „Toť ukrutné! Tak brzy! Jaká nenadálá rána! A vaše matinka se tuze rozhorlila?“

„Ano... ano. Ani slyšeti o vás nechce."

„To je strašné! Tedy není naděje?"

„Žádné."

„Proč jsme tak nešťastni! Ten Pandalévský je bídná duše... Vy se mne tážete, co míním nyní dělati? Mně jde hlava kolem — nemohu přemýšleti... Cítím jen svůj trpký osud a nepochopuju, jak můžete zachovati svou chladnokrevnost..."

„Myslíte, že je mi lehko?" odpověděla Natálie.

Rudin opět počal choditi po hrázi. Natálie nespouštěla s něho očí.

„Matinka se vás mnoho vyptávala?" promluvil konečně.

„Ptala se mne, zdali vás miluju."

„Nu... a vy?"

Natálie pomlčela. „Nelhala jsem."

Rudin vzal ji za ruku.

„Vždy ve všem jste šlechetná a velkodušná. Srdce dívčí — toť ryzí zlato! Což vaše matinka tak rozhodně se vyslovila proti našemu sňatku?"

„Ano, rozhodně... Již jsem vám to řekla. Ona myslí, že si mne ani nemíníte vzíti."

„Zajisté mne pokládá za podvodníka! Čím jsem to zasloužil?"

A Rudin chopil se za hlavu.

„Dmitrij Nikolajiči," pravila Natálie, „my maříme darmo čas. Pomněte, vidím vás naposledy. Přišla jsem k vám ne plakat, ne hořekovat; vidíte, že nepláču — přišla jsem k vám na radu."

„A co vám mám radit, Natálie Alexějevno?"

„Co mně máte radit? Jste muž! Přivykla jsem vám věřiti a budu vám důvěřovati až do konce. Řekněte, co hodláte podniknouti?"

„Podniknouti? Vaše matinka mne bezpochyby vypoví z domu."

„Možná. Včera mně už pravila, že bude nucena pře-

rušiti všechen styk s vámi... Ale vy neodpovídáte na mou otázku.“

„Na jakou otázku?“

„Co máme nyní dělati?“

„Co máme nyní dělati?“ opakoval Rudin. „Rozumí se, musíme se podrobiti.“

„Podrobiti se,“ zvolna opakovala Natálie, a rty její zbledly.

„Podrobiti se osudu...“ pokračoval Rudin. „Co bychom si jinak počali? Vím velmi dobře, jak trapno jest takové odřeknutí, že je to těžká rána. Ale posuďte sama, já jsem chud... Pravda, mohu pracovati; ale kdybych i byl bohat, měla byste dosti síly a ducha, abyste snesla násilné odloučení od své rodiny a hněv své matky?... Ne, Natálie Alexějevno, na to není ani pomyšlení. Patrno, že nám nebylo souzeno žíti spolu, a to štěstí, o kterém jsem snil, není mi určeno.“

Natálie najednou zakryla si tvář rukama a zaplakala. Rudin přistoupil k ní.

„Natálie! milá Natálie!“ řekl se zápalem, „neplačte, proboůh, netrapte mne, utište se...“

Natálie pozvedla hlavu.

„Vy mi pravíte, abych se utišila,“ počala, a oči její leskly se slzami. „Já nepláču pro to, proč vy myslíte... To mne nebolí. Mne však bolí to, že jsem se ve vás zmýlila... Jak? Já přicházím k vám na radu, a v této důležité chvíli první vaše slovo jest: podrobiti se... Podrobiti se! Tak tedy uvádíte ve skutek učení své o svobodě, o obětavosti...“

Pro slzy nemohla dále mluviti.

„Ale Natálie Alexějevno,“ začal zaražen Rudin. „Pomněte... já se neodříkám svých slov... jenom...“

„Tázal jste se,“ pokračovala Natálie s novou silou, „co jsem odpověděla své matce, když mi řekla, že raději mne uvidí mrtvou než zasnoubenou s vámi. Odpověděla jsem jí, že raději zemru, nežli bych si vzala jiného... A vy mi radíte, abych se podrobila! Poznávám, že měla

pravdu. Pouze z dlouhé chvíle jste se mi dvořil, zažertoval jste si se mnou...“

„Zapřísahám se vám... ujišťuji vás...“ tvrdil Rudin.

Ona však ho neposlouchala.

„Proč jste mne nezadržel od samého počátku? Proč jste sám... či jste nepočítal na překážky? Stydím se takto mluviti... ale teď jest beztoho všemu konec.“

„Musíte se upokojiti,“ počal opět Rudin. „Musíme společně rozvážiti, jakým způsobem...“

„Tak často jste mluvil o sebeobětování,“ přerušila ho, „ale víte-li, kdybyste dnes, kdybyste hned teď mi byl řekl: ‚Já tě miluju, ale ženiti se nemohu, neručím za budoucnost, dej mi však ruku a pojď se mnou‘ — víte-li, že bych byla šla za vámi! Víte-li, že jsem byla ke všemu odhodlána! Ale od slova do skutku jest daleko — a nyní jste zbázlivěl, právě tak, jako jste zbázlivěl předevčírem u oběda před Volýncevem!“

Rudin se zapálil. Neočekávaná srdnatost Natálie ho překvapila, ale poslední slova urazila jeho samolibost velmi citelně.

„Jste nyní příliš rozdrážděna,“ začal. „Nemůžete proto pochopiti, jak krutě jste mne urazila. Doufám, že časem mi vzdáte spravedlnost. Pochopíte, co mne stálo, abych se odřekl štěstí, které, jak pravíte sama, neukládalo mi žádných závazků. Vaše spokojenost je mi nade všecko na světě, a byl bych bídákem, kdybych se odhodlal k něčemu z pouhých výhod...“

„Možná, možná,“ přerušila ho Natálie. „Máte snad pravdu; nevím už, co mluvím. Ale dosud jsem vám věřila, každému vašemu slovu jsem věřila... Budoucně, prosím, rozvažte, co mluvíte, nemluvte tak lehkomyslně. Když jsem vám řekla, že vás miluju, věděla jsem, jakou váhu má to slovo. Byla jsem ke všemu hotova... Nyní mi nic nezbývá, leč poděkovati vám za to, že jste mi dal poučenou, a rozloučiti se s vámi.“

„Ustaňte, pro Boha, Natálie Alexějevno, zapřísahám vás. Nezasluhuju vašeho pohrdání, přísahám. Pomyslete si,

kdybyste byla na mém místě. Jsem zodpověden za vás i za sebe. Kdybych vás nemiloval co nejvroucněji, ano! hned bych vám nabídl utéci se mnou... Matinka vaše dříve nebo později by nám odpustila... a potom... Ale prvé než jsem pomýšlel na vlastní štěstí..."

Zajikl se. Pohled Natáliin, upřený přímo na něho, jej zarazil.

„Hledíte mi dokázati, že jste poctivý člověk," promluvila. „O tom nepochybuju. Nejste s to, abyste tak jednal ze zištnosti. Ale což jsem k vám nyní přišla proto, abych se o tom přesvědčila? Jsem proto zde?..."

„Neočekával jsem, Natálie Alexějevno..."

„A! teď jste se sám podřekl! Ano, vy jste neočekával, že vám tak odpovím. — Vy jste mne neznal. Buďte bez starosti... Vy mne nemilujete — a já — se nikomu nevtírám."

„Já vás miluju!" zvolal Rudin.

Natálie se vzpřímila.

„Může býti. Ale jak mne milujete? Pamatuju všechna vaše slova. Pamatujete se, jak jste mi jednoho dne řekl, že bez úplné rovnosti nemůže býti lásky mezi milujícími? Jste pro mne příliš vysoký, nejsme si rovni... Jsem potrestána, jakž jsem zasloužila. Vás očekává činnost, která je vás důstojnější. Nezapomenu dnešního dne... s Bohem..."

„Natálie Alexějevno, vy odcházíte? Máme se takto rozloučiti."

Podával jí ruku. Zastavila se. Zdálo se, že jeho prosebný hlas na ni působil — byla na rozpacích.

„Ne," zvolala konečně. „Cítím to, něco se ve mně zlomilo... Přišla jsem na toto místo, mluvila jsem s vámi takořka v horečce. — Musím se vzpamatovati. To se nesmí státi — sám jste řekl, že toho nebude. Bože můj! Kráčejíc sem, loučila jsem se v myšlenkách s rodinou svou, s celou svou minulostí — a koho jsem zde našla? Člověka slabého, malomyslného... A z čeho jste soudil, že nebudu s to, abych snesla odloučenost od své rodiny?

‚Vaše matinka nesvolí... To je strašné!‘ To je vše, co jsem od vás slyšela. Jste to vy, byl jste to vy, Rudine? Ne! s Bohem — Ach! kdybyste mne miloval, nyní musila bych to cítiti, v této chvíli... Ne, ne, s Bohem!“

Rychle se obrátila a běžela k Máši, která již byla netrpělivá a dávala jí znamení.

„V y jste zbázlivěla, ne já“ — volal Rudin za ní. Ona však na Rudina již nepohleděla a spěchala přes pole domů. Šťastně vrátila se do své ložnice. Ale jak překročila práh, síly ji opustily. — Omdlela a padla Máši do náručí.

A Rudin dlouho ještě stál na hrázi. Konečně se vzchopil, volnými kroky dobral se k cestě a pomalu kráčel po ní asi hodinu. Byl velice zahanben... i roztrpčen.

„Jaké to děvče!“ myslil si. „A jest jí osmnáct let!... Ne, já ji neznal... Jaká to dívka! Jaká síla vůle!... Má pravdu. Ona je hodna jiné lásky, nežli byla ta, již jsem já k ní cítil... Cítil? Což jsem ji miloval?“ tázal se sama sebe. „Snad jí už nemiluju? Vida, jak se všechno skončilo! Jak jsem byl ubohý a nicotný vedle ní!“

Lehký šramot přiměl Rudina, že pozvedl očí. Jemu vstříc se svým věrným klusákem jel Ležňov. Rudin mlčky se s ním pozdravil a potom jako by se dával vésti nenadálou myšlenkou, nastoupil jinou cestu a rychle kráčel směrem k domu Darje Michajlovny.

Ležňov hleděl za odcházejícím. — Po krátkém přemýšlení obrátil koně — a jel zpět k Volýncevu, u něhož byl přenocoval. Řekli mu, že pán ještě spí; poručil, aby ho nebudili, a čekaje na čaj, sedl na balkon a zapálil si dýmku.

X.

Volýncev vstal k desáté hodině. Uslyšev k velikému svému podivení, že Ležňov sedí na balkoně, dal ho zavolati.

„Co se stalo?“ tázal se ho. „Vždyť jsi se chtěl vrátiti domů?“

„Ano, chtěl, ale potkal jsem Rudina... Byl samoten a kráčel po poli u velikém rozčilení. Proto jsem přijel zpátky."

„Vrátil jsi se proto, že jsi potkal Rudina?"

„Abych pravdu řekl, sám nevím, proč jsem se vrátil. Bezpochyby, že jsem si bezděky vzpomněl na tebe. Chtěl jsem s tebou poseděti, domů mám času dosti."

Volýncev hořce se usmál.

„Ano, na Rudina nelze nyní mysliti, aby se nemyslilo zároveň i na mne!... Dej nám čaje," zvolal na sluhu.

Přátelé pili pospolu čaj. Ležňov hovořil o hospodářství, o novém způsobu, jak kryti stodoly lepenkou...

Najednou Volýncev vyskočil s křesla a s takovou silou udeřil do stolu, že číšky a sklenice zařinčely.

„Ne!" vzkřikl. „Déle toho nesnesu! Vyzvu toho mudráka, a pak buď ať on mne zastřelí nebo já budu hleděti, abych mu vrazil kulku do jeho učeného čela."

„Co to tropíš, prosím tě," spustil Ležňov. „Jak jen můžeš tak křičeti. Leknutím jsem čibuk upustil... Co se to děje s tebou?"

„Nemohu lhostejně slyšeti jméno jeho; ve mně to vře."

„Ale, příteli, že se nestydíš!" namítal Ležňov, zvedaje čibuk. „Pusť to mimo sebe. — Ať ho kozel vezme!"

„On mne urazil," pokračoval Volýncev, chodě po komnatě... „Ano! on mne urazil, Ty mi sám musíš přisvědčiti. V první chvíli jsem se nevzpamatoval, byl jsem příliš překvapen; a kdo to mohl očekávati? Však já mu dokážu, že není radno se mnou žertovati. Já toho proklatého filosofa zastřelím jako koroptev."

„Mnoho tím získáš, ano! O tvé sestře ani nemluvím. Tys tak pobouřen... kde pak, abys na sestru myslil! Ale hledě k jiné osobě, myslíš, že zabitím filosofa dojdeš u ní cíle?"

Volýncev vrhl se na křeslo.

„Odjedu tedy někam! Zármutek mi tu jenom srdce rozežere; ani místa nikde najíti nemohu."

„Ujedeš... tohle je jiná věc! S tím se shoduju. A víš-li, co ti navrhnu? Jeďme spolu — na Kavkaz anebo třeba jen na Malou Rus. Budeme tam halušky jísti. Byla to výtečná myšlenka!“

„Ano. A sestra tu zůstane sama?“

„A proč by Alexandra Pavlovna nejela s námi? Můj Bože, to půjde výborně. O ni se budu já starati, nic jí nebude scházeti; bude-li si přáti, zařídím jí každý večer serenadu pod oknem, kočího napustím kolínskou vodou, cesty posázím květinami. A my, příteli, budeme spolu jako znovuzrozeni. Tolik toho na cestě užijeme, takové bříško nám tam naroste, že žádná láska se nás už nechytne!“

„Ty vždy žertuješ, příteli!“

„Nikoli, nežertuju. To ti skvostná myšlenka přišla do hlavy!“

„Nechej hloupostí,“ zvolal opět Volýncev. „Chci se s ním bíti, bíti!...“

„Zase! Jak jsi dnes potřeštěn, příteli!“

V tom sluha přinesl psaní.

„Od koho?“ tázal se Ležňov.

„Od Rudina Dmitrije Nikolajeviče; přinesl je sluha Lasúnských.“

„Od Rudina?“ opakoval Volýncev. „Komu je to psaní?“

„Vám.“

„Mně?... Sem s ním!“

Volýncev popadl psaní a rychle je rozpečetil i jal se čísti. Ležňov pozorně na něho hleděl. Zvláštní, skoro radostný výraz podivení objevil se na obličeji Volýnceva; ruce mu klesly.

„Co je?“ tázal se Ležňov.

„Čti sám,“ pravil Volýncev polohlasitě a podal mu psaní.

Ležňov jal se čísti. Rudin psal:

„Velectěný pane, Sergěji Pavloviči!

Dnes odjíždím z domu Darje Michajlovny a odjíždím na vždy. Snad se tomu podivíte, zvláště po mé včerejší návštěvě u vás. Nemohu vám vysvětliti, co mne zejména

přimělo k takovému jednání; ale přece myslím, že přísluší mi zpraviti vás o svém odjezdě. Vy mne nemilujete, ba dokonce mne pokládáte za špatného člověka. Nemíním se ospravedlňovati, mne ospravedlní čas. Po mém názoru jest muže nedůstojno a neprospěšno dokazovati předpojatému člověku nepravost jeho předsudků. Kdo mne chce pochopiti, ten mi odpustí, a kdo mne pochopiti nechce nebo nemůže — toho obvinění mnou nehne. Zmýlil jsem se ve vás. V očích mých setrváte jako dříve šlechetným a poctivým člověkem. Myslil jsem, že dovedete se povznésti nad názory šlechtické třídy, v níž jste vyrostl... Zmýlil jsem se. Co z toho? Nezmýlil jsem se poprvé a též ne naposledy. Opakuju vám: odjíždím. Přeju vám štěstí. Mé přání jest úplně nezištno, i doufám, že budete nyní šťasten. Možná, že časem změníte své mínění o mně. Nevím, zdali se kdy ještě uvidíme. Ale na všechen způsob trvám s veškerou úctou — D. R.

P. S. Dvě stě rublů, jež jsem vám dlužen, pošlu, jak jen přijedu na svůj statek do T...é gubernie. Prosím vás ještě, pomlčte Darji Michajlovně o tomto psaní.

P. P. S. Ještě jedna poslední, velmi důležitá prosba. Poněvadž nyní odjíždím, doufám, že se nezmíníte o mé návštěvě u vás Natálii Alexějevně."

„Nuže, co tomu říkáš?" tázal se Volýncev, jakmile Ležňov dočetl.

„Co tomu říkám?" odvětil Ležňov. „Nic, leda že volám po orientálsku: Allah! Allah! a že strkám prst do úst, abych vyjádřil svůj podiv. Odjíždí... Nu! šťastnou cestu! Ale je to velmi významné: vždyť i sepsání tohoto psaní pokládal za povinnost, a také k tobě přišel, pobádán jsa citem povinnosti... Tito páni na každém kroku házejí slovem povinnost — povinnost sem, povinnost tam — a zapomínají na povinnost platiti dluhy," dodal Ležňov, s úsměvem ukazuje na postscriptum.

„A jakých frází užívá?" zvolal Volýncev. „Zmýlil se ve mně, očekával, že se dovedu povznésti nad názory

šlechtické třídy... Jsou to však plesky třesky, hůře než báseň!"

Ležňov ničeho neodpověděl; pouze oči jeho se usmály. Volýncev vstal, řka:

„Pojedu k Darji Michajlovně. Chci zvěděti, co to vše znamená..."

„Počkej, příteli, až se odklidí. Proč se s ním opět chceš sraziti? Vždyť on mizí — čeho žádáš více? Jdi si raději lehnout, vyspi se; beztoho jsi se převracel celou noc s boku na bok. Teď bude opět vše dobře!"

„Z čeho tak soudíš?"

„Tak se mi zdá. Jen si lehni a vyspi se. — Já zatím půjdu k tvé sestře. — Pohovořím si s ní."

„Nechce se mi spáti. Proč bych měl spáti!... Raději si vyjedu do polí," pravil Volýncev, otřepávaje si kabát.

„Také dobře. Jeď, brachu, jeď, do polí..."

A Ležňov se odebral do druhého křídla domu, v němž bydlela Alexandra Pavlovna. Zastal ji v saloně. Laskavě ho přivítala, neb vždy byla ráda jeho příchodu. Obličej její zůstal však tesklivý; pořád měla na paměti včerejší návštěvu Rudinovu.

„Přicházíte od bratra?" tázala se Ležňova. „Jak je mu dnes?"

„Zcela dobře. Jel se podívat na pole."

Alexandra Pavlovna pomlčela.

„Řekněte, prosím vás," počala opět, pozorně prohlížejíc lem svého kapesního šátku, — „nevíte, proč..."

„Přijel Rudin?" vskočil jí do řeči Ležňov. „Vím, přijel, aby se rozloučil."

Alexandra Pavlovna pozvedla hlavu.

„Jak — aby se rozloučil?"

„Ano. Což jste neslyšela? Odjíždí od Darje Michajlovny."

„Odjíždí?"

„Na vždy; aspoň tak praví."

„Ale, prosím vás, jak tomu mám rozuměti po všem, co se stalo?“

„A to je jiná věc! Jak se to stalo, nevím, ale je tomu tak. Nejspíše se tam něco přihodilo. Strunu příliš napnul — a ona praskla.“

„Michájlo Michájlyči!“ začala Alexandra Pavlovna, „já tomu naprosto nerozumím. Zdá se mi, že si ze mne tropíte smích...“

„Ale, můj Bože, ne... Pravím vám, že odjíždí a písemně dává o tom zprávu svým známým. V jisté příčině není to tak špatné; ale odjezd jeho překazil nám rozkošný záměr, o kterém jsme právě rokovali s vaším bratrem.“

„Jaký záměr?“

„Navrhoval jsem vašemu bratru, aby jel na cesty pro zábavu a vás aby vzal s sebou. Starosti o vás vzal jsem já na sebe...“

„To je hezké!“ zvolala Alexandra Pavlovna. „Představuju si, jak byste se o mne staral. Vždyť byste mne hladem umořil.“

„Mluvíte tak, poněvadž mne neznáte. Vy myslíte, že jsem pařez, učiněný pařez a neotesa. A víte-li, že mohu táti jako cukr, že mohu celé dni klečeti na kolenou?“

„To bych se ráda na to podívala!“

Ležňov náhle se zvedl. — „Buďte mou ženou, Alexandro Pavlovno, a o všem tom se přesvědčíte.“

Alexandra Pavlovna se zapýřila jako pivoňka.

„Co jste to řekl, Michájlo Michájlyči?“ opakovala rozpačitě.

„Řekl jsem to,“ odpověděl Ležňov, „co již velmi dávno a tisíckráte jsem měl na jazyku. Konečně jsem se podřekl, a vy můžete jednati, jak uznáte. A abych vám nepřekážel při rozmýšlení, odjedu nyní. Chcete-li býti mojí ženou... Odcházím a nebude-li se vám příčiti, dejte mne jen zavolati — já již porozumím.“

Alexandra Pavlovna chtěla ho zadržeti. On však hbitě odešel; ani nevzal čepici a odebral se do zahrady, opřel se na dvířka a zadíval se do dálky.

*

„Michájlo Michájlyči!“ ozvala se za ním služka, „račte k milostpaní. Poručila mi, abych vás zavolala.“

Ležňov se obrátil, vzal služku, k velikému jejímu překvapení, oběma rukama za hlavu, políbil ji na čelo a vrátil se k Alexandře Pavlovně.

XI.

Rudin potkav se s Ležňovem, hned se vrátil domů a zavřev se do své komnaty, napsal dvě psaní, jedno Volýncevu (čtenářům již známé) a druhé — Natálii. Nad tímto druhým velmi dlouho seděl, mnoho v něm přeškrtal a předělal, pečlivě je opsal na tenký poštovní papír a složiv je co možná do nejmenšího formátu, schoval do kapsy. Se žalem v obličeji prošel se několikráte po pokoji, usedl na křeslo před oknem a opřel se rukou. Slza se mu zaleskla v očích... Vstal, zapjal se na všechny knoflíky, zavolal sluhu a velel mu, aby se zeptal Darje Michajlovny, zdali by mohl s ní promluviti.

Sluha brzy se vrátil a oznámil, že Darja Michajlovna ho očekává. Rudin šel k ní.

Přijala ho v kabinetě, jako poprvé před dvěma měsíci. Nyní však nebyla samotna. U ní seděl Pandalévský, skromný, svěží, čistý a zkroušený jako vždy. —

Darja Michajlovna uvítala Rudina laskavě a Rudin se jí uctivě poklonil. Každý jen poněkud zkušený člověk poznal by však hned při prvním pohledu na obou usmívavých obličejích, že mezi nimi povstala nějaká mrzutost. Rudin věděl, že se Darja Michajlovna na něho hněvá — ona zase tušila, že Rudin zná již vše, co se sběhlo.

Zpráva Pandalévského velice ji pobouřila. Rudin urazil její velkosvětskou hrdost. Tento chudý, nemající společenského postavení a dosud zcela neznámý člověk opovážil se dáti dostaveníčko její dceři — dceři Darje Michajlovny Lasúnské!!

„Dejme tomu, že je moudrý, ano i geniální!“ pravila, „avšak to ničeho nedokazuje. To by každý mohl přijíti a doufati, že se stane mým zetěm!“

„Dlouho jsem svým očím nevěřil,“ přizvukoval jí Pandalévský. „Divím se, kterak mohl takovou měrou zapomenouti na své postavení.“

Darja Michajlovna byla velmi rozhorlena a Natálie dostala co proto.

Nyní poprosila Rudina, aby sedl. On sedl, ne však s tím pocitem, jako bývalý Rudin, téměř jakožto domácí pán, ba ani ne jako dobrý známý, ale jako host, a jako málo známý host. Vše to stalo se v jednom okamžení... Tak voda nenadále mění se v tvrdý led.

„Přišel jsem k vám, Darje Michajlovno,“ počal Rudin, „abych vám poděkoval za pohostinství. Obdržel jsem dnes zprávu ze svého statečku a musím ještě dnes odejeti.“

Darja Michajlovna upřeně pohlédla na Rudina.

„Předstihl mne. Nejspíše se dovtípil,“ pomyslila si ona. „Ušetřil mně obtížné vysvětlení, tím lépe. Ať žijí moudří lidé!“

„Je-li možná?“ promluvila hlasitě. „Ach, jak je to nemilé! Nu, což na plat! Doufám, že vás uvidím nynější zimu v Moskvě. My sami také brzy pojedeme.“

„Nevím, zdali se mi podaří býti v Moskvě. Seženu-li prostředky, budu pokládati za svou povinnost navštíviti vás.“

„Vidíš, chlapíku!“ pomyslil si Pandalévský, „dávno-li tomu, co jsi se tu roztahoval jako všemohoucí pán a nyní jak zkroušeně mluvíš!“

„Jistě jste obdržel ze svého statku nepotěšitelné zprávy?“ pronesl, dělaje jako obyčejně přestávky mezi jednotlivými slovy.

„Ano,“ suše odpověděl Rudin.

„Neúroda nejspíše?“

„Ne... něco jiného... Věřte mi, Darje Michajlovno,“ dodal Rudin, „nikdy nezapomenu doby, již jsem strávil ve vašem domě.“

„I já, Dmitriji Nikolajiči, vždy s radostí si vzpomenu na naše seznámení... Kdy odjedete?“

„Dnes po obědě.“

„Tak brzy!... Přeju vám tedy šťastné cesty. Ostatně, jestliže vás nic nezdrží, můžete nás zde ještě zastihnouti.“

„Sotva budu do té doby hotov,“ namítl Rudin a vstal. „Odpusťte mi,“ dodal, „nemohu vám hned splatiti dluh, ale jak jen přijedu na statek...“

„Nechte toho, Dmitriji Nikolajiči!“ přerušila ho Darja Michajlovna. „Nestojí to za řeč!... Ale kolik je hodin?“ otázala se.

Pandalévsky vytáhl z kapsy u vesty zlaté emajlované hodinky a díval se na ně, naléhaje opatrně růžovou tváří na svůj silně naškrobený a bílý límeček.

„Dvě hodiny a třicet tři minuty,“ odpověděl.

„Je čas k oblékání,“ podotkla Darja Michajlovna. „Na shledanou, Dmitriji Nikolajiči!“

Rudin vstal. Všechen hovor mezi ním a Darjí Michajlovnou měl zvláštní ráz. Herci opakují tak svou roli, diplomati na konferencích odříkávají tak naučené fráze...

Rudin odešel. Nyní poznal ze zkušenosti, jak světští lidé člověka, jenž se stal nepotřebným, odhazují — ba ani neodhazují, ale jen vypouštějí z ruky, jako rukavičku po bále, jako papírek s cukrátka, jako nevytažený los při tombole.

Na rychlo si uložil své věci a s netrpělivostí očekával hodinu odjezdu. Všichni v domě velice se divili, dověděvše se o jeho nenadálém záměru; i sluhové hleděli na něho s překvapením. Basistov neskrýval svého zármutku. Natálie zjevně se mu vyhýbala. Hleděla, aby se s ním nesetkala zrakem; přece však jí strčil do ruky psaní. Při obědě Darja Michajlovna znova opakovala, kterak doufá, že je navštíví ještě před odjezdem do Moskvy. Rudin ničeho jí neodpověděl. Pandalévský nejčastěji ho oslovoval. Rudin nejednou měl chuť vrhnouti se na něho a zmlátiti jeho kvetoucí a červený obličej. Mlle. Boncourt velmi často pohlížela na Rudina se lstivým a zvláštním

výrazem v očích. U starých, velmi chytrých stavěcích psů lze někdy pozorovati takový výraz... „Ehé!“ jako by chtěla říci — „vida, jak s tebou nyní nakládají.“

Konečně odbilo šest hodin. Přijel tarantas Rudinův. Rudin rychle vstal a jal se spěšně loučiti. Nebylo mu volno. Neočekával, že tak odjede z tohoto domu, ba zdálo se mu, jako by ho vyháněli... „Jak se to vše stalo! K čemu takový spěch? A ostatně — všemu bývá jednou konec“ — myslil si, kloně se na všechny strany s nuceným úsměvem. Posledněkrát pohlédl na Natálii — a srdce jeho se zachvělo. Její oči byly upřeny na něho, a poslední jejich loučící se pohled — jevil truchlivou výčitku.

Hbitě sběhl se schodův a vskočil do tarantasu. Basistov se nabídl, že ho doprovodí do první stanice, a sedl vedle něho.

„Pamatujete si,“ počal Rudin, jakmile tarantas vyjel ze dvora na širokou cestu, obsázenou jedlemi. „Pamatujete si, co praví Don Quichote svému zbrojnoši, když odjížděl ze dvora vévodkyně? ‚Svoboda‘ — pravil — ‚příteli můj Sancho, jest nejdrahocennější statek člověka, a šťasten je ten, komu nebe darovalo kousek chleba, kdo nemusí za něj býti povděčen jinému!‘ Co Don Quichote cítil tenkráte, cítím nyní já... Dej Bůh i vám, dobrý můj Basistove, abyste zakusil jednou tohoto pocitu!“

Basistov stiskl mu ruku, a srdce poctivého jinocha silně zabušilo v dojatých prsou. Až k samé stanici Rudin hovořil o důstojnosti člověka, o významu pravé svobody, — mluvil horoucně, šlechetně a opravdově. — Když pak nastoupilo loučení, Basistov nevydržel, vrhl se mu na šíji a zaplakal. Rudin sám též ronil slzy. Než on neplakal proto, že se loučil s Basistovem. Slzy jeho byly slzy ješitnosti.

Natálie odešla do svého pokojíku a četla tam psaní Rudinovo.

„Milá Natálie Alexějevno — psal jí — odhodlal jsem se odjeti. Jiného mi nezbývalo. Odhodlal jsem se k tomu dříve, než mi řekli určitě, abych se vzdálil. Mým od-

chodem přestanou všechna nedorozumění; a mne sotva kdo polituje. K čemu tedy váhati?... Pomyslíte si: Tomu je tak — ale též se otážete: Proč vám posílám tento list?

Loučím se s vámi bezpochyby navždy a proto píšu vám, neboť by mně bylo příliš trapno, kdybych zanechal vám o sobě ještě horší upomínku nežli zasluhuju. Nechci se ani ospravedlňovati ani obviňovati kohokoli, kromě sama sebe; chci vám vše vysvětliti, pokud to je možná... Za posledních dnů staly se tak neočekávané, tak nenadálé věci...

Dnešní shledání bude mi poučením na veškeren život. Ano, máte pravdu, já vás neznal, a myslil jsem, že jsem vás znal! V životě svém bylo mi jednati s lidmi všelikého druhu, sbližoval jsem se s mnohými ženami a dívkami: ale když jsem se setkal s vámi, tu ponejprv jsem se setkal s duší z c e l a poctivou a přímou. To mi bylo něco nového a nedovedl jsem vás oceniti. Pocítil jsem vřelou náklonnost k vám od prvního dne naší známosti — mohla jste to pozorovati. Mnoho hodin strávil jsem s vámi a nepoznal jsem vás... Ba snad jsem se ani nesnažil, abych vás poznal. A při tom jsem se ještě domýšlel, že vás miluju!! Za tento hřích jsem nyní potrestán.

Kdysi jsem miloval jednu ženštinu, která mne též milovala... Cit můj k ní, jakož i cit její ke mně — byl složitý, ale poněvadž ona sama nebyla prostá, bylo to vhod. Pravdy jsem tenkráte netušil, nepoznalf jsem jí ani nyní, když stála přede mnou... Poznal jsem ji konečně, ale bylo již pozdě.... Co minulo, nevrací se již. Naše duše mohly splynouti — ale nesplynou nikdy. Jak vám dokázati, že bych vás mohl milovati pravou láskou — láskou srdce, a ne láskou obraznosti — když sám nevím, jsem-li schopen takové lásky!

Mně příroda dala mnoho — to vím a z nepravého studu nebudu stavěti se před vámi skromným, zvláště nyní, v takové trapné, v takové zahanbující mne chvíli... Ano, příroda mi dala mnoho; ale já zemru ničeho neučiniv, co by bylo důstojno sil mých, nezůstaviv nijaké

blahodárné stopy o své činnosti. Všechno mé bohaté nadání bude rozplýtváno, neuvidím plodu ze svého semene. Schází mi... já sám nemohu říci, co mi zejména schází... Mně schází tuším to, bez čeho rovněž tak nelze připoutati k sobě srdce lidí, jakož i vládnouti ženským srdcem; a panování nad pouhým rozumem jest nestálé i marné. Divný, skoro směšný je můj osud. Oddávám se všecek, vroucně, úplně — a přece nemohu oddati se. A konec bude, že se budu obětovati za nějakou pošetilost, v niž ani sám věřiti nebudu... Bože můj! v třiceti pěti letech pořád se ještě chystám, abych něco dělal!...

Nikomu jsem se ještě tak upřímně nevyznal — to je má zpověď!

Však dost o mně. Chci mluviti o vás, dáti vám několik rad. K ničemu jinému se nehodím... Jste ještě mladá; ale pokud budete živa, následujte vždy vnuknutí svého srdce, nepodrobujte se ani svému ani cizímu rozumu. Věřte mi, čím jest užší a prostější kruh, v kterém plyne náš život, tím lépe pro nás. Člověku není třeba, vyhledávati v životě nových stránek, ale o to jde, aby přechody života děly se vždy v náležitou dobu. Blažen, kdo za mládí byl mládí... Ale já pozoruju, že tyto rady spíše se vztahují ke mně nežli k vám.

Přiznávám se vám, Natálie Alexějevno, mám velkou tíži na srdci. Nikdy jsem se v tom neklamal, že jen prabobyčejná známost poutá ke mně Darji Michajlovnu; ale při tom jsem doufal, že najdu u ní aspoň dočasný útulek. Nyní opět musím se potloukati světem. Co mi nahradí váš hovor, vaši přítomnost, váš pozorný a rozumný pohled?... Sám jsem vinen, ale přisvědčíte mi, že osud jako by naschvál si tropil z nás smích. Před týdnem sotva jsem sám tušil, že vás miluju. Předevčírem, v zahradě, poprvé jsem uslyšel z vašich úst — ale k čemu vám připomínati, co jste tehdy řekla, — a dnes již odjíždím, odjíždím s hanbou, po kruté rozmluvě s vámi, zbaven jsa vší naděje... A vy ani nevíte, v jaké ještě míře jsem se proti vám pro-

viníl... Trpím jakousi hloupou upřímností, jakousi žvástavostí... Ale k čemu o tom mluviti! Odjíždím navždy.

(Zde Rudin vypravoval Natálii o své návštěvě u Volýnceva, ale rozmyslil se — vyškrtal místo to, a připojil k psaní k Volýncevu druhé post scriptum.)

Zůstanu osamělým na zemi, abych se věnoval, jak jste mi řekla dnes ráno s krutým posměchem, jinému, pro mne vhodnějšímu zaměstnání. Ó, bych se opravdu jen mohl věnovati tomuto zaměstnání, ó, bych mohl přemoci konečně svou lenost!... Však ne! já zůstanu navždy touž nezakončenou bytostí, kterou jsem byl dosavad... Při první překážce, která se mi naskytá, pozbývám sil a padám v prach. Příhoda s vámi znova mně to dokázala. Kdybych byl přinesl aspoň svou lásku v obět budoucímu svému dílu a povolání; ale ne; — já prostě se ulekl zodpovědnosti, která mne očekávala, a proto, uznávám to, jsem v pravdě nehoden vás. Nestojím za to, abyste se pro mne odlučovala od svého kruhu... A kdož ví, vše to snad bude k našemu prospěchu. Tato zkouška učiní mne snad čistším a silnějším.

Přeju vám úplného štěstí. S Bohem! Někdy si na mne vzpomeňte. Doufám, že ještě o mně uslyšíte!

Rudin."

Natálie upustila psaní na kolena a dlouho seděla bez pohnutí, upírajíc zraky na podlahu. Psaní to, jasněji všemožných důvodů, dokázali jí, jak měla pravdu, když z rána při loučení s Rudinem mimovolně zvolala, že ji nemiluje! Než tím se jí neodlehčilo. Seděla jako zkamenělá; zdálo se jí, že jakési temné vlny bez hluku se semknuly nad její hlavou a že klesá ke dnu stydnouc a trnouc. Každému je trapno první zklamání; ale tím strašnější ranou je takové zklamání pro duši upřímnou, pohrdající jalovým sebemámením a prázdnou všeho lehkomyslného přepínání.

Natálie vzpomněla si na dobu, když byla dítětem, jak tehdy při večerních procházkách hleděla vždy jí'i směrem k světlému kraji nebe, tam kde červánky od zapadajícího

slunce zářily — a jak vždy zraky své obracela od temného již nebe na východě. Nyní bylo naopak. Budoucnost, celý její budoucí život stál temně před ní a ona se navždy odvrátila od světla...

Oči její naplnily se slzami. Ne vždy slzy oblehčují... Radostné i léčivé jsou slzy, když dlouho byly nahromaděny v nitru našem a konečně vytrysknou — nejprve s úsilím, potom pořád lehčeji, pořád sladčeji; němá muka a tesknost rozřešují se jimi... Ale jsou též slzy chladné, skoupě se ronící z oka člověka. Kapku po kapce, jako těžké a nehybné břímě, vytlačuje je ze srdce strašná bolest — a tyto slzy neposkytují útěchy aniž úlevy. Nouze pláče takovými slzami a ten ještě nebyl nešťasten, kdo jich neproléval. Natálie poznala je tento den.

Minuly dvě hodiny. Natálie se vzmužila, vstala, otřela slzy, rozsvítila svíčku, spálila na plameni psaní Rudinovo a popel vyhodila oknem. Potom rozevřela na zdařbůh Puškina a četla z knihy první řádky, jak se jí namanuly (takovým způsobem často si vykládala z něho budoucnost). Čtla tyto řádky:

> Kdo miloval, klidu mu nedá
> dní nenávratných vidění...
> tenť odmítl' nadšenosti vínek,
> tenť hlodán zubem upomínek,
> a ostnem pozdní lítosti.

Postála ještě chvilku, s chladným úsměvem pohlédla na sebe do zrcadla a zlehka kývnuvši hlavou, odešla do salonu.

Darja Michajlovna hned ji uvedla do svého kabinetu, posadila vedle sebe, laskavě ji pohladila po tváři a zatím pozorně, skoro zvědavě, pohlížela jí do očí. Darja Michajlovna cítila tajné rozpaky. Poprvé přišlo jí na mysl, že své dcery vlastně ani nezná. Když uslyšela od Pandalévského o jejím dostaveníčku s Rudinem, nerozhněvala se, spíše se podivila, kterak vážná Natálie mohla se od-

hodlati k takovému činu. Ale když ji povolala k sobě a počala ji plísniti — zcela ne tak, jak se dalo očekávati od evropsky vzdělané dámy, nýbrž hodně křiklavě a sprostě — tu pevné odpovědi dceřiny a odhodlanost jejích pohledův a pohybů zarazily, ba polekaly Darji Michajlovnu.

Nenadálý odjezd Rudinův, jehož příčinu také nijak nechápala, sňal velikou tíži s jejího srdce. Očekávala nyní slzy, hysterické záchvaty... Zevnější klidnost Natáliina opět ji pomátla.

„Nu, milé dítě," počala Darja Michajlovna, „jak je ti dnes?"

Natálie pohlédla na matku.

„Vždyť on odjel... předmět tvé lásky. Nevíš, proč se tak rychle vyklidil?"

„Matinko!" odvětila Natálie tichým hlasem, „dávám vám slovo, nebudete-li sama vzpomínati na něho, ode mne nikdy o něm neuslyšíte."

„Tedy uznáváš svou vinu?"

Natálie svěsila hlavu a opakovala:

„Ode mne nikdy ničeho neuslyšíte."

„Dobře tedy!" pravila s úsměvem Darja Michajlovna. — „Věřím ti, ale jak jsi to předevčírem, pamatuješ se... Nu, dosti... Teď je všemu konec! Není-li pravda? Opět tě poznávám, ač jsi mne velmi zarazila. Polib mne, tys opět mé milé a rozumné dítě!"

Natálie přitiskla k ústům ruku Darje Michajlovny, a ta vtiskla políbení na nakloněnou hlavu své dcery.

„Buď vždy poslušna mých rad, nezapomínej, že jsi Lasúnská a má dcera —" dodala. „Budeš pak šťastna. A nyní můžeš jíti."

Natálie odešla mlčky. Darja Michajlovna pohlédla za ní a myslila si: „Je jako já — dá se též unésti láskou, ale bude v lásce méně vytrvalá než já." A Darja Michajlovna pohroužila se do myšlenek o minulosti... o dobách dávno uplynulých...

Potom velela zavolati mlle. Boncourt a dlouho s ní seděla v zavřeném pokoji, než ji propustila. Pak pozvala

k sobě Pandalévského. Chtělaf vypátrati stůj co stůj pravou příčinu Rudinova odjezdu...

Pandalévský ji uchlácholil úplně. To bylo právě něco pro něho.

Druhý den Volýncev přijel se sestrou k obědu. Darja Michajlovna bývala k němu vždy velmi laskava, ale tenkrát chovala se k němu neobyčejně laskavě. Natálii bylo nesnesitelně teskno; než Volýncev choval se k ní tak uctivě a tak skromně s ní rozmlouval, že nemohla jinak leč v duchu mu za to děkovati.

Den uplynul tiše, jednotvárně, ale všichni při odjezdu cítili, že vše přišlo opět do bývalých kolejí. A to mnoho znamená, velmi mnoho. Ano, všichni přišli do bývalých kolejí... všichni kromě Natálie. Když zůstala konečně samotna, stěží se dovlékla k loži a unavená, zemdlelá, upadla tváří na podušky. Život zdál se jí býti tak hořký, protivný a malicherný, tak se styděla sama před sebou, za svou lásku, za svůj zármutek, že v tom okamžení ráda by byla podstoupila smrt... Mnoho ji ještě čekalo trpkých dnů, mnoho bezesných nocí a trapného rozčilování. Ale byla mladá — začínala teprve žíti a život dříve nebo později přece zvítězí. Nechť postihne člověka rána sebe krutější, člověk přece zatouží — čtenáři, promiň mi to hrubé slovo — ještě týž anebo následující den po jídle — a to máte již první utěšení.

Natálie trpěla ukrutně, neboť trpěla poprvé... Ale první útrapy, jako první láska, se neopakují. — Díky za to Bohu!

XII.

Minula asi dvě léta. Nastaly první májové dni. Alexandra Pavlovna, již ne Lipínová, nýbrž Ležňová, seděla na balkoně svého domu; provdalaf se více než před rokem za Michájla Michájlyče. Byla roztomilá jako dříve,

jenže sesílila. Před balkonem, z něhož vedly schody do zahrady, procházela se kojná, chovající chlapečka červených tváří v bílém pláštíku a s bílým knoflíkem na klobouku. Alexandra Pavlovna bez ustání pohlížela na něho. Děťátko nekřičelo, vážně cucalo svůj prst a klidně se ohlíželo kolem. Bylo v něm už viděti důstojného syna Michájla Michájlyče.

Na balkoně seděl vedle Alexandry Pavlovny starý náš známý, Pigasov. Řádně sešedivěl od té doby, co jsme se s ním rozloučili. Shrbatěl, zhubeněl a syčel, když mluvil. Jeden přední zub mu vypadl; syčení dodávalo ještě více jedovatosti jeho řečem... Rozdrážděnosti mu neubývalo s lety, za to vtipy jeho nebyly už tak řízné a častěji než dříve se opakoval.

Michájlo Michájlyč nebyl doma; čekali ho k čaji. Slunce již zapadlo. Tam, kde zmizelo, táhla se pruha bledě zlaté, citronové barvy podél nebesklonu; na protější straně objevily se dvě pruhy, jedna níže, modrá, druhá výše, červeně-lilová. Lehké mráčky rozplývaly se po nebi. Vše ukazovalo na stálé počasí.

Pigasov dal se najednou do smíchu.

„Čemu se smějete?" tázala se ho Alexandra Pavlovna.

„A tak... Včera jsem slyšel, jak jeden mužík řekl své ženě — až hrůza toho nažvástala — „Neskřípej!" To slovo „Neskřípej" nad míru se mi zalíbilo. A vskutku, o čem může rozumovati žena? Jak víte, ja nikdy nemluvím o přítomných. Naši předkové byli rozumnější než my. U nich v pohádkách krasavice sedí u okna, na čele má hvězdu a — ani nemuká. Tak to má býti. Nu posuďte sama: předevčírem řekla mi žena našeho maršálka z čista jasna (spíše bych se byl hromu nadál z jasného nebe), že se jí nelíbí má tendence. Slyšíte? — Tendence? Nu, nebylo-li by lépe jak pro ni, tak pro všechny dámy, kdyby nějakým blahodějným účinkem přírody pozbyly najednou řeči?"

„A vy jste pořád týž! Ustavičně si nás dobíráte,

ubohé... Víte-li, že je to pro vás pravé neštěstí, že ustavičně naše pohlaví pronásledujete. Je mi vás líto."

„Neštěstí? Co to ráčíte mluviti? Předně, po mém názoru, je na světě jen troje neštěstí: bydleti v zimě v chladném pokoji, v létě nositi úzké boty a nocovati ve světnici, kde kňourá dítě, jež nelze posypati perským práškem. Za druhé, stal jsem se nyní nejmírnějším člověkem. Chovám se tak mravně, že mohou mne dávati za příklad ostatním smrtelníkům."

„Pěkně se chováte, to je pravda! Jelena Antonovna si stěžovala včera na vás."

„Vida, vida! A co vám tedy říkala, smím-li věděti?"

„Řekla mi, že jste celé jitro na všechny její otázky pořád odpovídal ‚čeho' ‚čeho'? a to ještě takovým pisklavým hláskem..."

Pigasov se zasmál.

„A vždyť to byla výtečná myšlenka, Alexandro Pavlovno, není-li pravda?"

„Podivuhodná! Jak můžete býti k ženě tak neslušným?"

„Jak? Jelena Antonovna je dle vašeho mínění ženská?"

„Co pak je dle v a š e h o mínění?"

„Buben je, ano, obyčejný buben, na který bijou paličkami..."

„Ach, ano!" přerušila ho Alexandra Pavlovna, chtíc změniti hovor. — „Mohu vám gratulovati?"

„Proč pak?"

„Že jste vyhrál při! Glinovská luka jste podržel vy!"

„Ano, já," zasmušile odpověděl Pigasov.

„Tolik let jste se jich domáhal a nyní nejste jaksi spokojen."

„Řeknu vám toto —" zdlouhavě pravil Pigasov. „Nic nemůže býti horšího než štěstí, jež přichází pozdě. Opozdilé štěstí nemůže vám poskytnouti radostí a za to béře vám právo, drahocenné právo — vaditi se a proklínati

osud. Ano, paničko, opakuju vám to: pozdní štěstí jest hořký a urážlivý žert osudu."

Alexandra Pavlovna jenom rameny pokrčila.

„Chůvo," řekla pak, „je čas, abys chlapečka dala spáti. Přines ho sem."

Alexandra Pavlovna hleděla si syna a Pigasov brumlaje odešel na druhý roh balkonu.

V tom se objevil Michájlo Michájlyč na svém vozíku, na cestě, táhnoucí se nedaleko zahrady. Před koněm běželi dva ohromní hlídací psi; jeden plavý, druhý šedivý. Ležňov je koupil nedávno; ustavičně se kousali a žili při tom v nerozlučném přátelství. Z vrat vyšel jim vstříc starý ovčácký pes, otevřel tlamu, jako by se chystal zaštěkati, a konec byl, že zívnul a šel zpátky, přátelsky ocasem kývaje.

„Hleď, ženuško —" křičel Ležňov z dálky — „koho ti vezu..."

Alexandra Pavlovna nepoznala hned, kdo to seděl za jejím mužem.

„A! Pan Basistov!" zvolala konečně.

„Ano, pan Basistov," odpověděl Ležňov. „Přináší skvostnou novinu. Počkej, hned se dovíš."

Vjel do dvora a za chvilku přišel s Basistovem na balkon.

„Urá!" zvolal a objal svou ženu. „Sergěj, tvůj bratr se žení!"

„A koho si béře?" otázala se rozčileně Alexandra Pavlovna.

„Rozumí se, Natálii... Tuhle náš přítel přivezl tu zprávu z Moskvy, a má psaní pro tebe... Slyšíš, hošíku?" dodal, vzav syna za ruce, „tvůj strýček se žení!... To dítě je zpropadené flegma, při tak důležité novině jen mrká!"

„Chce se mu spáti," podotkla chůva.

„Ano," ozval se Basistov, přistoupiv k Alexandře Pavlovně. „Dnes jsem přijel z Moskvy. Darja Michajlovna

mne poslala, abych prohlédl účty po hospodářství. A tuhle je psaní."

Alexandra Pavlovna spěšně rozpečetila psaní od bratra. Bylo v něm jen několik řádek, jež napsal v prvním výbuchu radosti. Oznamoval sestře, že se ucházel o Natálii, že obdržel její i matčino svolení. Slíbil dlouhé psaní s první odcházející poštou a v duchu všechny objímal a líbal. Bylo patrno, že psal v jakémsi opojení.

Podali čaj, usadili Basistova. Otázky sypaly se na něho jako krupobití. Všechny, i Pigasova, potěšila zpráva, již přinesl.

„Řekněte mi, prosím vás," řekl mezi jiným Ležňov, „nás došly pověsti o jakémsi panu Korčáginovi. Co je v tom pravdy?"

(Korčágin, o němž jsme dosud nemluvili, byl krásný mladý člověk — velkoměstský lev, neobyčejně nadutý a domýšlivý. Vedl si neobyčejně velebně, zrovna jako by nebyl ani živý člověk, nýbrž vlastní jeho socha z dobrovolných příspěvků mu postavená.)

„Ne, není to naprosto lež," s úsměvem odpověděl Basistov. — „Darja Michajlovna velice mu přála, ale Natálie Alexějevna ani slyšeti o něm nechtěla."

„A vždyť ho znám," podotkl Pigasov. „Je to fulpas a hlupák, až bučí. Kdyby všichni lidé byli tací jako on, musili by nám platiti, abychom svolili zůstati na světě..."

„Možná, že máte pravdu," odvětil Basistov. „Ale ve společnosti hraje velkou roli."

„Nu, to je jedno!" zvolala Alexandra Pavlovna. „Nechme ho! Ale přeju to od srdce bratrovi. A Natálie je veselá, šťastná?"

„Ano — je klidna, jako vždy — vždyť ji znáte. — Dle všeho je přece spokojena."

Večer uplynul v příjemném a živém hovoru. Sedli k večeři.

„Abych nezapomněl," oslovil Ležňov Basistova, nalévaje mu vína. „Víte snad, kde je Rudin?"

„Určitě nevím. Přijel minulou zimu na krátký čas do Moskvy, potom se odebral s jednou rodinou do Simbirska. Nějakou dobu jsem si s ním dopisoval. V posledním psaní mi píše, že odjíždí ze Simbirska — nenapsal kam — a od té doby o něm nevím."

„Neztratí se!" uchopil se slova Pigasov. — „Někde sedí a káže. Ten pán najde sobě vždy dva nebo tři zbožňovatele, kteří ho budou poslouchati s otevřenými ústy a budou mu půjčovati peníze. Dejte pozor — konec jeho bude, že umře někde v nějakém malém, mizerném místečku, v náručí staré panny s falešnými vlasy, která ho bude pokládati za největšího veleducha na světě..."

„Velmi přísně ho posuzujete," podotkl polohlasitě a nevrle Basistov.

„Přísně? Naopak!" odpověděl Pigasov, „zcela pravdivě! Rudin po mém názoru není nic jiného, než cizopasník. Zapomněl jsem vám říci," pokračoval, obraceje se k Ležňovu — „že jsem se seznámil s tím Terlachovem, s nímž Rudin jel do ciziny. Ano, ten mi toho o něm napovídal, ani neuvěříte. — Totě k popukání! Pozoruhodno je, že všichni přátelé a přívrženci Rudinovi stávají se později jeho nepřátely."

„Račte mne vyloučiti z počtu těchto přátel!" přerušil ho se zápalem Basistov.

„Vy — to je něco jiného! O vás není řeči."

„A co vám vyprávěl Terlachov?" tázala se Alexandra Pavlovna.

„Mnoho, velmi mnoho. Všeho ani nepamatuju. Nejlepší však anekdotu o Rudinovi povím vám hned. — Ustavičně se vyvíjeje (tito pánové pořád se vyvíjejí, jiní lidé prostě spí nebo jedí — ale oni se ocitují v momentu vývoje spaní nebo jedení; že je tomu tak, pane Basistove? — Basistov ničeho neodpověděl.)... Vyvíjeje se tedy neustále, Rudin došel stálým rozumováním k závěru, že se musí zamilovati. Počal tedy hledati předmět důstojný tak obdivuhodného závěru. Štěstěna se na něho usmála. Seznámil se s jednou Francouzskou, velmi hezkou modist-

kou. Událo se to v jednom německém městě na Rýně. Dejte pozor. Navštěvoval ji, nosil jí rozličné knihy, vypravoval jí o přírodě a Heglovi. Můžete si pomysliti situaci nebohé modistky! Pokládala ho za hvězdáře. Jak víte, Rudin je velmi slušný chlapík, a jsa k tomu ještě cizincem, Rusem — zalíbil se své krásce. Po dlouhém váhání konečně jí naznačil dostaveníčko, a to velmi poetické dostaveníčko: v gondole na řece. Francouzka svolila; vyfintila se a jela s ním v gondole. Pluli tak asi dvě hodiny. Že neuhodnete, čím ji bavil celou tu dobu?... Hladil Francouzku po hlavě, snivě hleděl do nebe, a ustavičně jí opakoval, že cítí k ní „otcovskou" něžnost. Francouzka vrátila se domů vzteklá a všechno později vyprávěla Terlachovu. Tu máte vašeho Rudina!"

Pigasov se dal do smíchu.

„Jste starý cynik!" podotkla hněvivě Alexandra Pavlovna. — „Víc a více se přesvědčuju, že o Rudinovi nemohou říci nic špatného ani ti, kdo ho haní."

„Nic špatného? To je dobré! A jeho věčné živobytí na cizí útraty, jeho vypůjčování peněz? Michájlo Michájlyči, že si od vás též vypůjčoval?"

„Poslechněte, Afrikáne Semënyči!" počal Ležňov a obličej jeho přijal velmi vážné vzezření. „Vy víte a žena moje také ví, že jsem za poslední doby nechoval zvláštní náklonnosti k Rudinovi, ba že jsem ho často odsuzoval. Při všem tom (Ležňov nalil šampaňského všem do sklenic), vás nyní žádám: právě jsme pili na zdraví našeho drahého bratra a jeho nevěsty; nyní pijme na zdraví Dmitrije Rudina!"

Alexandra Pavlovna a Pigasov s podivem pohlédli na Ležňova. Basistov všecek okřál, radostí se zarděl a vyvalil oči.

„Znám ho dobře," pokračoval Ležňov, „též vady jeho jsou mi dobře známy — a jsou tím patrnější, že on sám není všední, malicherný člověk."

„Rudin je geniální povaha!" vmísil se Basistov.

*

„Má něco geniálního, může býti," pravil Ležňov, „ale jeho slabá stránka jest, že se mu povahy vlastně nedostává... Než o to zde nejde. Chci mluviti o tom, co je v něm krásného, vzácného. Má nadšení; a to je — věřte mně, flegmatickému člověku — nejdrahocennější vlastnost za naší doby. My všichni stali jsme se nesnesitelně rozvážlivými, lhostejnými a línými. Usnuli jsme, vychladli jsme a proto díky tomu, kdo třeba na okamžik nás zahřeje a rozechvěje. A toho je nám nevyhnutelně potřebí! Pamatuješ se, ženuško, kdysi jsem o něm s tebou mluvil a vyčítal mu chladnost! Tenkráte jsem měl pravdu i nepravdu. Chladnost — tu má v krvi — to není jeho vinou. — On není hercem, jak jsem ho jednou nazýval, není podvodníkem ani šibalem — žije-li na cizí útraty, činí to ne jako zchytralý pletichář, ale jako děcko... Ano, on opravdu zemře někde o samotě v žebrotě a bídě; ale máme i za to hoditi po něm kamenem? On sám neprovede nikdy ničeho velikého, zejména proto, že nemá dosti povahy, nemá energie. Než kdo má právo tvrditi, že nepřinese, ba že nepřinesl již užitku? Zdaž jeho slova nepadla jako dobré sémě do mladých duší, kterým příroda neodepřela, jako jemu, činné síly, kteří lépe než on porozumějí, čeho je potřebí k provedení vznešených zámyslů. Já sám jsem zkusil na sobě tento povznášející vliv... Žena má ví, čím mně byl Rudin za mého mládí. Pamatuju se dále, že jsem tvrdil, že slova Rudinova nemohou na lidi účinkovati, já však mínil tehda lidi, kteří jako já již pokročili v letech, lidi otrlé v životě a vystřízlivělé, u nichž převládá ve všem rozum. Jeden falešný tón dostačí, aby zničil všechnu harmonii hudby. Jedno nepravé slovo v řeči má týž účinek na lidi našich let. Ale sluch mladého člověka není, na štěstí, ještě tak vyvinut nebo tak rozmazlen. Je-li jen duševní podstata toho, co slyší, krásná a drahocenná, co jest mu do tónů! Mládež vždycky najde sama v sobě pravý tón."

„Výborně! výborně!" zvolal Basistov. — „Jaká to pravdivá slova! A co se týče Rudinova vlivu, přísahám,

Rudin nejen dovedl otřásti člověkem, on ho s místa zvedal, nedával mu oddechu a pokoje, celé nitro mu zpřevracel a roznítil!"

„Slyšíte?" pokračoval Ležňov, obraceje se k Pigasovu. „Jakého důkazu je vám ještě třeba? Vy dorážíte na filosofii, hanobíte a snižujete ji. Nejsem sám jejím ctitelem, a málo jí rozumím — ale z filosofie nepocházejí naše hlavní pohromy! Filosofické zápletky a blouznění nikdy se neujmou v ruském mozku; na to máme příliš zdravé smysly. To však nesmí býti, aby pod záminkou, že se vede útok na filosofický systém, činila se směšnou každá poctivá snaha po pravdě a poznání. Neštěstí Rudinovo jest, že nezná Ruska, a to je opravdu veliké neštěstí. Vlast může se obejíti bez každého z nás, ale nikdo z nás nemůže se obejíti bez vlasti. Běda tomu, kdo to myslí. Dvakrát běda tomu, kdo se vskutku obchází bez ní! Kosmopolitismus — je nesmysl, kosmopolita je nula, méně než nula. Vně národnosti není ani umění, ani pravdy, ani života, není ničeho. Ani ideální obličej se neobejde bez určité tvářnosti; jen pravšední a sprostý obličej může býti bez typického rázu. Ale ještě jednou pravím, tím není Rudin vinen. To je osud jeho, hořký a trapný osud, pro který my ovšem ho viniti nebudeme. Zavedlo by nás příliš daleko, kdybychom chtěli rozebírati, proč se vyskytují u nás na Rusi lidé rudinského rázu. Ale za to, co má v sobě dobrého, buďme mu vděčni. To je lehčí, než souditi o něm nespravedlivě — a my byli k němu nespravedliví. Kárati ho není naše věc, ba není toho ani třeba, neboť sám sebe pokáral mnohem krutěji, než zasloužil ... Dej Bůh, aby ho neštěstí zbavilo všech špatných stránek, a nechalo mu jenom krásné jeho vlastnosti. Piju za zdraví Rudinovo! Piju za zdraví druha ze svých nejkrásnějších let! Piju za mladost, za její naděje, za její snahy, za její důvěřivost a poctivost, za všechno to, co mocně hýbalo našimi dvacetiletými srdci. Něco lepšího neznáme a nic krásnějšího nepoznáme v životě ... Připíjím tobě, zlatá dobo nadšeného mládí! Připíjím Rudinovi!"

Všichni si fukli s Ležňovem, Basistov horoucně, div že nerozbil sklenici, a rázem ji vyprazdnil. Alexandra Pavlovna stiskla Ležňovu ruku.

„Michájlo Michájlyči, ani jsem netušil, že jste tak výmluvný," podotkl Pigasov. „Mohl byste se měřiti s panem Rudinem. I mne to náramně dojalo, na mou věru!"

„Nikterak nejsem výmluvný," namítl Ležňov poněkud nevrle. „A vámi pohnouti, myslím, je těžko. Ale mluvme o něčem jiném... Bydlí ten, jak se honem jmenuje, Pandalévský, pořád ještě u Darje Michajlovny?" otázal se Basistova.

„To se ví! Ona se mu postarala o velmi výnosné místo."

Ležňov se usmál.

„Ten neumře v bídě, za to lze ručiti."

Bylo po večeři. Hosté se rozešli. Alexandra Pavlovna zůstala sama s mužem, a usměvavě pohlédla mu do očí.

„Jak jsi byl dnes hodný, muži!" pravila, hladíc ho rukou po čele, „jak ušlechtile a moudře jsi mluvil! Ale přiznej se, dnes jsi se dal poněkud unésti ve prospěch Rudina, jako jsi se dříve dal unésti na úkor jemu."

„Přemoženého, na zemi ležícího nepřítele nekopají — a já jsem se tehda bál, aby ti hlavy nepomátl."

„Ne," upřímně odvětila Alexandra Pavlovna. „Vždy mi byl příliš učeným. Bála jsem se ho, tak že jsem nevěděla, co mluviti za jeho přítomnosti. Ale Pigasov se mu dnes dosti jedovatě vysmíval, není-li pravda?"

„Pigasov?" odpověděl Ležňov. „Proto právě jsem se zastal Rudina tak vřele, aby to Pigasov slyšel. Jak on smí pomlouvati Rudina, že se přiživuje! Po mém názoru Pigasov se chová stokrát hůře. Je bohat, neodvislý, všemu se posmívá — a při tom se plazí před urozenými a bohatými lidmi. Víš-li pak, že tento Pigasov, jenž s takovou zlobou všemu a všem se rouhá, a hlavně filosofii a ženám spílá, víš-li, když byl ve službě, že bral úplatky, kde a jak jen mohl? — To je pěkný panáček!"

„Je-li možná?“ zvolala Alexandra Pavlovna. „Toho jsem se nenadála!... Poslouchej, muži,“ dodala, chvilku pomlčevši — „chci se tě na něco ještě zeptati...“

„Nuže?“

„Jak myslíš? Bude bratr šťasten s Natálií?“

„Co mám odpověděti? Dle všeho ano. Komandovati bude ona. — Mezi sebou můžeme si to říci: — ona je rozumnější než on; on však je velmi řádný muž a miluje ji od srdce. Čeho je více třeba? My se milujeme též navzájem a jsme šťastni, není-liž pravda?“

Alexandra Pavlovna se usmála a stiskla svému muži ruku.

V týž den, kdy se dělo vše to v domě u Ležňových — vlekla se po silnici v jedné ze vzdálených gubernií ruských bídná rohožová kibitka,*) zapřažená trojkou malých, selských koní. Parno bylo nesmírné. Na kozlíku seděl, opíraje se koso nohami o podnožku, šedovlasý mužik v děravé haleně a ustavičně trhal provazovou opratí a máchal malým bičem. V kybitce seděl na nevelkém cestovním vaku muž vysokého vzrůstu, v čepici, a starém, zaprášeném plášti. To byl Rudin. Hlavu měl sklopenu a čepici na oči staženu. Nepravidelné nárazy kybitky na kostrbaté cestě házely jím sem tam; zdál se však býti zúplna necitelným, jako by dřímal. Konečně se vzpřímil. —

„Kdy pak přijedeme na stanici?“ otázal se mužika, sedícího na kozlíku.

„Vidíte, báťuško,“ zahovořil mužik a ještě silněji trhnul opratí, — „jak se dostaneme na kopec, zbudou ještě asi dvě versty, více ne... Nu ty! o čem přemýšlíš,“ rozkřikl se na koně. — „Já ti dám...“ dodal tenounkým hlasem a jal se šlehati náručního koně.

*) Malý krytý vozík.

„Zdá se, že jedeš hrozně špatně," podotkl Rudin. „Od samého rána se plahočíme a pořád jsme na jednom místě. Kdybys aspoň něco zpíval."

„Nic naplat! Koně, jak sám vidíte, jsou zmořené... a k tomu ještě to strašné parno. A zpívati neumím. Nejsem poštovní kočí... Beránku, he, beránku!" zvolal najednou sedlák, obraceje se k pocestnému v tmavohnědém kabátě a ošmatlaných lýkových střevících; „vyhni se, beránku!"

„Vida... taky kočí!" zahuboval za ním pocestný a zastavil se. „Moskevské kvítko!" dodal hlasem plným nevole, vzpřímil hlavu a klopýtal dále.

„Kam to jdeš!" zvolal mužik zdlouhavě, trhaje opratí prostředního koně. „Ach, ty lstivý! opravdu lstivý..."

Zmučené koně jakž takž dojely konečně do poštovního dvora. Rudin vylezl z kybitky, zaplatil mužikovi (jenž mu nepoděkoval a peníze dlouho na dlani obracel — patrně dostal málo na vodku), a sám si odnesl vak do staniční světnice.

Jeden můj známý, jenž velmi mnoho jezdil po Rusku, pozoroval, že visí-li ve staniční světnici na zdi obrázky, představující scény z „Kavkazského Zajatce" nebo ruské generály, to lze koně dostati brzy. Pakli jsou tam obrazy ze života pověstného hráče Georgesa de Germany, ať prý cestující nedoufá v brzký odjezd; budeť míti čas, aby se do syta nadíval na hráče za jeho mladosti, na jeho načechrané kadeře, bílou vestu se záložkami a neobyčejně úzké a krátké kalhoty; na jeho rozlícený obličej v jeho starém věku, když bydlel v mizerné chatrči a vysoko se rozpřáhnuv židlí zabíjí vlastního syna. V světnici, do níž Rudin vstoupil, visely právě tyto obrazy z „Třiceti let ze života hráče". Na volání jeho přišel staniční dozorce, ospalý (příležitě se tážu: viděl-li kdo dozorce neospalého?) a nečekaje, až se Rudin otáže, ochablým hlasem oznamoval, že není koní.

„Říkáte, že nemáte koní," pravil Rudin, „a ani nevíte, kam jedu? Přijel jsem na stanici na selském povoze."

„Nemám koní na žádnou stranu," odpověděl dozorce.

„A kam jedete?"

„Do ....ska."

„Nemám koní," opakoval dozorce a šel ven.

Rudin nevrle přistoupil k oknu a hodil čepici na stůl. Za tato dvě léta málo se změnil, jen sežloutl v obličeji; stříbrné nitě leskly se tu a tam v jeho kadeřích, oči měl pořád ještě krásné, ale oheň v nich téměř již vyhasl. Malé vrásky, svědčící o přestálých nepokojích a útrapách, jevily se okolo úst, na tvářích a na spáncích.

Oděv na něm byl obnošený a starý, bílého prádla nebylo viděti. Doba jeho květu patrně minula. On, jak říkají zahradníci, zrál na semeno.

Jal se čísti návěští po zdi... známá to zábava nudících se pocestných... Najednou zaskříply dvéře a vstoupil dozorce.

„Koně do ...ska nejsou a dlouho ještě nebudou," oznamoval, „ale do K...ova jsou zpáteční."

„Do K...ova?" tázal se Rudin. „Ale to je mi docela z cesty. Já jedu do Penzy, a K...ov leží přece směrem k Tambovu."

Co na tom? Z Tambova můžete potom dále jet, anebo z K...ova můžete se dáti v jiném směru."

Rudin se zamyslil.

„Nu, třebas," promluvil konečně, „dejte zapřáhnouti. Mně je to vše jedno; pojedu do Tambova."

Koně byli brzy zapřaženi. Rudin vynesl svůj malý vak, sedl do vozíku, sklopil hlavu a zamyslil se jako dříve. Bezmocnost a truchlivou pokornost jevila jeho sehnutá postava... A trojka hnula se vpřed nespěšným klusem, a rolničky úryvkovitě a jednotvárně cinkaly.

DOSLOV.

Minulo ještě několik let.

Byl podzimní, chladný den. Před hlavním hostincem gubernského města S... zastavil se kočár a z něho vystoupil, zlehka se natahuje, pán, ještě ne obstarožný, ale již s tou plností těla, kterou jsme zvykli nazývati „úctyhodnou“. Odebral se po schodech do druhého patra, a nevida nikoho v široké chodbě, požádal silným hlasem o pokoj. Dvéře kdesi bouchly, přišel dlouhý sluha a kráčel vpřed hbitou, bokovou chůzí; v polotmavé chodbě míhala se lesklá záda jeho kabátu a vyhrnuté rukávy.

Pocestný, vstoupiv do pokoje, hned shodil se sebe plášť a šál, sedl na pohovku, podepřel si ruce o kolena, pohlédnul nejprve kolem, jako by procitl ze sna, a dal zavolati svého sluhu. Sklepník se uklonil a zmizel. Pocestný ten nebyl nikdo jiný, než Ležňov. Byl členem komise pro vojenský obvod a proto přijel do S...

Sluha Ležňova vstoupil do pokoje. Byl to mladý chlapík, kadeřavý a červenolící, opásaný modrým pasem a v plstěné obuvi.

„Tak vidíš, brachu, přece jsme dojeli,“ pravil Ležňov, „a tys se pořád bál, že obruč seskočí s kola.“

„Dojeli, to je pravda,“ prohodil sluha, nutě se k úsměvu pod vyhrnutým límcem pláště. „Ale kterak se obruč udržela na kole...“

„Hej, nikoho není zde?“ ozval se hlas v chodbě. Ležňov sebou trhl při hlase tom a jal se naslouchati.

„Hej, nikdo tu není?“ ozval se hlas opět.

Ležňov už vstal, přistoupil ke dveřím a rychle je otevřel.

Před ním stál člověk vysokého vzrůstu, bez mála úplně sešedivělý a shrbený. Měl starý, plyšový kabát s bronzovými knoflíky. Ležňov ihned ho poznal.

„Rudine!“ zvolal s pohnutím.

Rudin se obrátil. Nemohl poznati Ležňova, stojícího k světlu zády, a proto pohlížel na něho s podivením.

„Nepoznal jste mne?“ tázal se Ležňov.

„Michájlo Michájlyči!“ zvolal Rudin a podával mu ruku — ale hned se zarazil a ruka mu sklesla. Ležňov spěšně ji uchopil oběma rukama.

„Pojďte, pojďte ke mně!“ řekl Rudinovi a vedl ho do pokoje.

„Kterak jste se změnil!“ pronesl Ležňov, pomlčev a mimovolně přitlumiv hlas.

„Ano, to mi každý říká!“ odpověděl Rudin, bloudě po komnatě zrakem. „Stáří!... A vidíte, vy — jste pořád týž — Jak se má Alexandra... vaše manželka?“

„Děkuju — dobře. Ale kde pak jste se tu vzal?“

„Já? To by bylo dlouhé vypravování. Vlastně jsem přišel náhodou do tohoto domu. Hledal jsem jednoho známého. Jsem teď velmi rád...“

„Kde budete obědvati?“

„Nevím. Někde v hospodě. Musím dnes odtud.“

„Musíte?“

Rudin se významně usmál.

„Ano, musím. Jsem internován od policie v svém statečku.“

„Obědvejte se mnou.“

Rudin po prvé pohlédl přímo do očí Ležňovu. —

„Vy mně nabízíte, abych s vámi obědval?“ tázal se.

„Ano, Rudine, po starodávnu, po kamarádsku. Chcete? Neočekával jsem, že se kdy setkáme. Bůh ví, kdy se opět uvidíme. Nesmíme se spolu tak rozejíti.“

„Dobře, svoluju.“

Ležňov stiskl Rudinovi ruku. Potom zavolal sluhu, objednal oběd a velel postaviti do ledu láhev šampaňského.

Ležňov a Rudin, jako by se byli smluvili, při obědě stále hovořili o studentské době. Mnoho si povídali upomínek, mnoho mluvili o přátelích, živých i mrtvých. S počátku Rudin mluvil zdrželivě, když však okusil několikráte vína, byl sdílnější a krev se mu rozproudila. Konečně lokaj odnesl poslední jídlo. Ležňov vstal, zavřel dvéře a vrátiv se ke stolu, sedl přímo naproti Rudinovi a klidně podepřel si bradu o obě ruce, řka:

„Teď mi vypravujte vše, co se vám přihodilo od té doby, co jsem vás neviděl.“

Rudin pohleděl na Ležňova.

„Bože můj!“ — pomyslil si opět Ležňov — „jak se změnil, ubožák!“

Rysy Rudinovy změnily se nemnoho, zvláště od té doby, co jsme ho viděli na stanici, ačkoli se vtiskla už do nich pečeť blížícího se stáří. Avšak výraz obličeje byl jiný; oči hleděly jinak. V jeho pohybech, brzy zdlouhavých, brzy bez příčiny prudkých, v jeho ochladlé a takořka nesouvislé řeči — slovem v celé jeho bytosti jevila se úplná unavenost, tajný a tichý, hluboký zármutek. — Byl to zcela jiný zármutek, než ten polopřetvářený žal, jejž dříve na odiv stavíval, a jímž vůbec se honosí mládež, ačkoli je plna naděje a důvěřivé samolibosti.

„Mám vypravovati, co se mi přihodilo?“ ‘tázal se. — „Vše vypravovati nelze a nestojí za to... Měl jsem mnoho trampot. Při svém těkání po světě jsem umdlel nejen tělem, ale i duší. V čem i v kom jsem se nezklamal, Bože můj! S jak rozličnými osobami jsem se sblížil!... Ano, s jak rozličnými“ — opakoval Rudin, zpozorovav, že Ležňov se zvláštním účastenstvím pohlédl mu do očí. „Kolikráte vlastní má slova stala se mi protivnými — neřku-li již v mých ústech, ale také v ústech lidí opakujících mé názory a má mínění! Kolikrát přecházel jsem od rozdrážděnosti dítěte až k tupé bezcitnosti koně, který už ani ocasem neškube, když ho šlehá bič... Kolikráte jsem se marně radoval a marně doufal — kolikrát jsem marně nenáviděl a zbytečně se snižoval! Kolikráte jsem

vylétl jako sokol — a vrátil se k zemi zpět, plaze se jako hlemejžď, kterému rozmačkali skořápku!... Kde jsem všude nebyl, po jakých cestách jsem nechodil! A cesty bývají blátivé," dodal Rudin a zlehka se odvrátil. „Víte..." pokračoval...

„Poslechněte," přerušil ho Ležňov — „kdysi jsme si tykali... Chceš? Obnovíme starý ten zvyk... Pijme na staré ty!"

Rudin se zachvěl, nadzvedl se trochu a v očích jeho něco kmitlo, co nelze vyjádřiti slovy.

„Pijme," řekl konečně. „Děkuji ti, bratře, pijme."

Ležňov a Rudin vypili po číši.

„Ty víš," počal opět Rudin s přízvukem na slově „ty" a s úsměvem — „ve mně vězí jakýsi červ, jenž mne hryže a hlodá a nedá mi pokoje až do smrti. On mne pudí, abych si hleděl získati nadvládu nad lidmi — ti s počátku podrobují se mému vlivu, ale potom..."

Rudin učinil rukou pohyb ve vzduchu.

„Od té doby, co jsem se rozloučil s vámi... s tebou, zkusil a prodělal jsem mnoho... Počínal jsem znova žíti, dával jsem se do nového díla dvacetkráte — a teď vidíš — do jakých konců to se mnou došlo!"

„Vytrvalosti jsi neměl," pravil, jakoby pro sebe, Ležňov.

„Co to povídáš, že jsem vytrvalosti neměl. Stavěti jsem nikdy neuměl! A těžko je, bratře, stavěti, když není ani půdy pod nohama, a jsi-li povinen svůj vlastní základ teprv si utvořiti. O tom, jak jsem všude pochodil, vlastně řečeno o všech svých nezdarech nebudu ti vypravovati. Povím ti jen asi tři příhody z mého života, pouze ty, kdy se zdálo, že úspěch již se na mne usmíval, nebo ne, když jsem počínal doufati v úspěch — což není zcela totéž..."

Rudin odhodil zpět své šedé a již řídké vlasy týmž pohybem ruky, jakým druhdy odhazoval své tmavé a husté kadeře.

„Tedy slyš," pokračoval. „Sešel jsem se v Moskvě s jedním velmi divným pánem. Byl nad míru bohat a měl rozsáhlé statky; v státní službě nikdy nebyl. Hlavní a jediná jeho vášeň byla láska k vědě — k vědě vůbec. Dosud nemohu postihnouti, proč ta vášeň v něm povstala! Slušelať mu jako krávě sedlo. Sám s velkou tíží se držel na obyčejné rozumové výši. Ani vyjádřiti se neuměl, pouze kroutil výrazně očima a významně kýval hlavou. Hloupějšího a malichernějšího člověka jsem neviděl. Připomínal mi širé pláně v Smolenské gubernii — pouhý písek a zřídka tráva, kterou ani jedno zvíře nežere. Nic se mu nedařilo — vše se obracelo proti němu; při tom měl ještě tu nešťastnou manii, že všechno snadné dělal si obtížným. Kdyby to bylo záleželo na něm, jistě by byl vynalezl prostředek, aby lidé jedli patama. Pracoval, psal a četl neúnavně. Vědě věnoval se s jakousi vzdorovitou vytrvalostí; trpělivost měl neobyčejnou, samolibost ohromnou a povahu železnou. Žil samoten a byl pokládán za podivína. Seznámil jsem se s ním... a zalíbil jsem se mu. Brzy jsem ho ovšem prohlédl, ale jeho horlivost mne dojala. Mimo to měl velmi velké jmění, tolik bylo lze dělati dobrého a opravdu prospěšného jeho prostřednictvím... Ubytoval jsem se u něho a odjel s ním konečně na jeho statky. Záměry, milý příteli, měl jsem ohromné, snil jsem o rozličných opravách, novotách..."

„Jako u Lasunské! Pamatuješ se?" podotkl Ležňov s dobrodušným úsměvem.

„To je velký rozdíl! Tenkráte jsem věděl, že má slova budou marna; a tu... tu se mi otvíralo zcela jiné působiště... Přivezl jsem s sebou hospodářských knih celé haldy... pravda, do konce jsem nedočetl ani jedné... i přistoupil jsem k dílu. S počátku to sice nešlo, jak jsem očekával, ale potom jaksi to šlo. Můj nový přítel pořád ke všemu mlčel. Díval se, co konám a nepřekážel mi, t. j. do jisté míry mně nepřekážel. Přijímal mé návrhy a vykonával je, ale s tvrdohlavostí, ztuha a s tajnou ke mně nedůvěrou; při tom se snažil, jednati stále podle

svého. Každou svou myšlenku pokládal za drahocennou. Vyleze na ni s namáháním jako sluníčko na konec stébla a sedí, sedí na ní, pořád jako by křídla rozpínalo a chystalo se k letu — a náhle se svalí dolů a zase leze vzhůru... Nediv se těmto podobenstvím — ona již tehda rojila se mi v hlavě. Tak jsem pracoval asi dvě léta. Věci se nedařily přese všechny mé starosti. Počal jsem umdlévati, přítel můj mne omrzel, počal jsem si ho dobírati, a on mne dusil v pravém slova smyslu jako peřina; nedůvěra jeho přešla v hluchou podrážděnost, stali jsme se nepřátely, o ničem jsme nemohli klidně mluviti. On tajně a bez ustání hleděl mi dokázati, že se nepodrobuje mému vlivu; má nařízení buď měnil, nebo bez prodlení ničil... Zpozoroval jsem ke konci, že odehrávám u pana statkáře roli intelligentního příživníka, jenž duchaplnými hovory splácí za poskytnuté mu pohostinství. Trapno mi bylo, mrhati darmo čas i síly, ještě trapnějším bylo přesvědčení, že jsem se opět a opět zklamal ve svých nadějích. Věděl jsem velmi dobře, čeho pozbudu, opustím-li toto místo; ale nemohl jsem se přemoci. Jednoho dne byl jsem svědkem velmi nepříjemné a protivné scény, při které jsem poznal svého přítele se stránky příliš pro něho nevýhodné. Tu jsem se s ním nadobro rozkmotřil. Odjel jsem od toho urozeného pedanta, zhněteného ze stepní mouky s příměsí německého syrupu."

„To jest, zůstal jsi bez kusu chleba," prohodil Ležňov a položil obě ruce Rudinovi na ramena.

„Ano. Octl jsem se opět lehkým a holým v prázdném světovém prostranství. Mohl jsem opět letěti, kam se mi zachtělo. Nuže, pijme!"

„Za tvé zdraví!" pravil Ležňov, zvedl se a políbil Rudina na čelo. „Za tvé zdraví a na památku Pokorského... On uměl také zůstati chudým."

„To máš první číslo mých dobrodružství," řekl Rudin po krátké přestávce. — „Mám pokračovati?"

„Pokračuj, prosím tě."

„Eh! Vždyť se mně ani mluviti nechce. Omrzelo mne mluvení... Ale budiž, když si toho přeješ. Potloukav se ještě po různých místech... mohl bych ti při té příležitosti vypravovati, kterak jsem se stal sekretářem jednoho velmi loyálního hodnostáře, a co z toho následovalo... to by však dlouho trvalo... Potloukav se tedy po různých místech, odhodlal jsem se... nesměj se, prosím tě... státi se činným, praktickým člověkem. Příležitost taková se naskytla. Sešel jsem se s jistým Kurbějevem... Snad jsi o něm slyšel? Ne?..."

„Ne, neslyšel. Ale kterak jsi se dovtípil, že tvá činnost nezáleží v tom, abys byl... činným člověkem, odpusť mi tu hru v slovech."

„Vím, příteli, že v tom nezáleží; v čem pak vlastně asi záleží?... Ale kdybys byl viděl Kurbějeva! Nepředstavuj si ho jako nějakého žvástala. Byl jsem prý kdysi výmluvným. Ale já nejsem proti němu nic. Byl to člověk ku podivu učený a zkušený, tvůrčí hlava, jakoby stvořený pro průmyslové a obchodní podniky. Projekty nejsmělejší, jichž se nikdo ani nadíti nemohl, rojily se v jeho hlavě. Spolčili jsme se a odhodlali se, užiti svých sil k všeobecnému dobru..."

„Nuže, jsem velmi zvědav!"

Rudin sklopil zraky.

„Ty se budeš smáti."

„Proč? Nebudu se smáti."

„Odhodlali jsme se učiniti splavnou jednu řeku v Kurské gubernii," pravil Rudin s rozpačitým úsměvem.

„Tak! Ten Kurbějev byl tedy kapitalista?"

„On byl chudší než já," odpověděl Rudin a tiše svěsil svou šedou hlavu.

Ležňov se rozesmál, ale náhle se zarazil a vzal Rudina za ruku.

„Odpusť mi, bratře," pravil, „ale toho jsem se nenadál. Váš podnik zůstal pouze na papíře?"

„Ne docela. Počátek byl učiněn. Najali jsme dělníky... a přistoupili k práci. Tu se namanuly rozličné překážky.

Předně majetníci mlýnů nechtěli nás pochopiti a mimo to s vodou nemohli jsme beze stroje ničeho pořídit — a na stroj k odvádění vody nestačilo peněz. Šest měsíců jsme strávili v boudách vykopaných v zemi. Kurbějev živil se pouhým chlebem, já žil též polo o hladu. Ostatně nelituju toho. Příroda je v tom kraji velkolepá. Namáhali jsme se všemožně, jak to jen člověku možno, přemlouvali jsme kupce a kapitalisty, psali dopisy a cirkuláře. Konec byl, že jsem nechal poslední svůj groš v tomto podniku."

„Myslím," podotkl Ležňov, „že nebylo těžko nechati tam poslední svůj groš."

„Nebylo těžko, máš pravdu!"

Rudin pohlédl do okna.

„A podnik opravdu nebyl špatný —" dodal. „Mohly z toho býti ohromné výdělky, věř mi."

„Kam se ten Kurbějev poděl?" otázal se Ležňov.

„On? — Je teď v Sibiři, stal se zlatokopem. Uvidíš, že zbohatne. Ten se neztratí."

„Může býti. Ale ty už dojista nezbohatneš."

„Já? Co naplat? Ostatně, já vím, že ve tvých očích jsem byl vždy jen planým člověkem."

„Nikoli, příteli!... Byl čas, ano, kdy jsem viděl jenom tvé temné stránky. Ale nyní, věř mi, poznal jsem tě lépe a vážím si tě. Jmění si nikdy nedobudeš... Ale právě za to tě mám rád."

Rudin slabě se usmál.

„Skutečně?"

„Proto si tě vážím!" opakoval Ležňov. „Rozumíš mi, jak to míním?"

Oba se zamlčeli.

„Nu co, přistoupíme k číslu třetímu?" otázal se Rudin.

„Prosím."

„Tedy číslo třetí a poslední. Z tohoto čísla právě jsem se teprve vyplet. Ale nenudím tě?"

„Mluv, mluv!"

„Tedy vidíš," počal Rudin. — Jedenkráte nemaje ničeho na práci . . . prázdné chvíle vždy jsem míval

dosti... pomyslil jsem si: vědomostí mám mnoho, touhu po dobrém též... Tuším, že mi nemůžeš upříti touhy po dobru?"

„To nemohu!"

„Při všech podnicích jsem pochodil dosud špatně... Proč bych se neměl pokusiti o dráhu pedagogickou, státi se raději učitelem, než tak nadarmo tráviti život?"

Rudin umlkl a vzdychl.

„Nežli tak nadarmo život tráviti, nebude-li lépe pokusiti se o to, abych s jinými sdílel, co vím. Budou snad čerpati z mých vědomostí aspoň nějaký prospěch. Schopnosti mám přec jen značné... vládnu slovem... Odhodlal jsem se tedy k této nové dráze. Po dlouhém namáhání jsem dostal místo. Soukromé hodiny dávati jsem nechtěl; v nižších školách neměl jsem co dělati. Konečně se mi podařilo dostati místo učitele při zdejším gymnasiu."

„Učitele — čeho?" otázal se Ležňov.

„Učitele ruské slovesnosti. Pravím ti, žádné práce nechápal jsem se s takovým zápalem, jako této. Myšlenka, že budu působiti na mládež, mne rozohňovala. Tři neděle jsem strávil sestavováním zahajovací přednášky."

„Nemáš jí u sebe?" přerušil ho Ležňov.

„Nemám; ztratila se mi, nevím již kde. Přednáška se mi zdařila a líbila se. Posud vidím obličeje svých posluchačův — obličeje dobré, mladé, s výrazem prostosrdečné pozornosti, účastenství, ba obdivu. Vstoupil jsem na kathedru, mluvil jsem se zimničním rozechvěním. Myslil jsem, že přednáška vystačí víc než na hodinu, ale byl jsem s ní hotov za dvacet minut. Byl též přítomen inspektor — suchý stařec se stříbrnými brejlemi a s krátkou parukou — a chvílemi nachyloval ke mně hlavu. Když jsem byl hotov a vstal s křesla, pravil mi: ‚Dobře, jenom drobátko vznešené a nejasné, a o předmětu samém bylo málo řečeno.' A gymnasisté, když jsem odcházel, s úctou za mnou pohlíželi... opravdu! Tím je mládež drahocenná, že je schopna nadšení. Druhou přednášku přinesl jsem napsanou a třetí také... potom jsem začal improvizovati."

„A měl jsi úspěch?“ tázal se Ležňov.

„Ano, veliký úspěch. Přednášel jsem posluchačům všechno, co jsem měl na srdci. Mezi nimi byli asi tři nebo čtyři velmi nadaní mladíci, ostatní rozuměli mi špatně; než i ti, kteří mi dobře rozuměli, někdy mne přiváděli do rozpaků svými otázkami. Ale já nepozbýval mysli. Rádi mne měli všichni; při opakovacích zkouškách dával jsem všem velmi dobré známky... Ale tu začalo proti mně pletichářství... nebo ne! pletich při tom nebylo; po prostu řečeno, nebylo to pravé pole mé činnosti. Vadil jsem jiným — a oni zase vadili mně. Přednášel jsem gymnasistům tak, jak na universitě málo kdy přednášejí; posluchači moji měli však málo užitku z mých přednášek, neboť positivných dat sám jsem znal málo... Mimo to nemohl jsem se uspokojiti úzkým oborem působnosti, jak mi byl naznačen... to, jak víš, vždy byla má slabost. Chtěl jsem zavésti radikální změny a přísahám ti, že ty změny byly rozumné a snadno se daly provésti. Doufal jsem, že je provedu s pomocí ředitele, dobrého a poctivého člověka, na něhož jsem měl s počátku vliv. Jeho žena mi pomáhala. Příteli, v svém životě poznal jsem málo takových žen. Bylo jí bez mála čtyřicet let; věřila však ještě v dobro, milovala vše krásné s vroucností patnáctiletého děvčete a nebála se hájiti svého přesvědčení proti komukoli. Nikdy nezapomenu její šlechetné nadšenosti a duševní čistoty. Na její radu napsal jsem již plán... Ale tu se již pode mne podkopali; očernili mne u ní. Zvláště mi uškodil učitel mathematiky, malý človíček; kousavý a zlostný, úplný nevěrec, asi jako Pigasov, jenže mnohem obratnější než on... Abych nezapomněl, co dělá Pigasov, je živ?“

„Je živ a pomyslí si, vzal si městskou dcerku, která prý ho bije.“

„Dobře tak! — A jak se vede Natálii Alexějevně? Je zdráva?“

„Ano.“

„Je šťastna?“

„Ano.“

Rudin se zamlčel.

„O čem jste to mluvil... Ano, o učiteli mathematiky. Pojal ke mně nenávist, přirovnával mé přednášky k ohňostroji, chytal mne za každé v rychlosti pronesené, ne zcela jasné slovo, jedenkráte mne i zahanbil, dokázav mi, že neznám dobře jakéhosi rukopisu ze XVI. věku... a co je hlavní věc, prohlásil, že mé záměry jsou politicky podezřelé. Poslední má mýdlová bublina narazila na něho jako na špendlík a pukla. Inspektor, s kterým jsem byl hned od počátku v neshodě, pošťouchl proti mně ředitele. To dalo podnět k pohoršlivé scéně; nechtěl jsem ustoupiti, rozčilil jsem se, věc přišla k vědomí vyššího úřadu. Byl jsem nucen odejíti ze služby. Nepřestal jsem však na tom, chtěl jsem dokázati, že se mnou nelze tak nakládati. Ale ukázalo se, že mohou se mnou nakládati, jak jim libo.. Nyní musím odtud z města.“

Nastalo mlčení. Oba přátelé mlčeli, svěsivše hlavy.

První promluvil Rudin.

„Ano, příteli,“ počal, „nyní mohu říci s Kolcovem: ‚Do jakých konců jsi mne, má mladosti, přivedla a dosmýkala, že nemám kam hlavu položiti‘... A nebyl jsem opravdu k ničemu dobrý? Skutečně nebylo zde na zemi pro mne díla? Často jsem se takto tázal sám sebe, a ač jsem všelijak usiloval, abych sebe snížil ve vlastních očích, nic na plat, — přes všecko jsem cítil v sobě takovou sílu, jakéž není zde dáno každému! Proč tato síla zůstává neplodnou! Ještě jedno je mi divno. Pamatuješ se, když jsme spolu byli v cizině, já byl tehda domýšlivý a přetvářivý... Pravda, tehda jsem jasně nepoznával, co jsem chtěl, byl jsem opojen zvukem vlastních slov, honil jsem se za přízraky; ale nyní, přísahám ti, mohu nahlas přede všemi říci, čeho si přeji. Nemusím nyní zhola nic skrývati, jsemť úplně i v pravém smyslu slova, člověk dobře smýšlející, s dobrými úmysly. — Snížil jsem své nároky, chci se přizpůsobiti okolnostem, nechci příliš mnoho, nevytknul jsem si dalekého cíle, s radostí bych

přinesl sebe menší prospěch. A přece nic se mi nedaří! Proč to? Co mi vadí, abych žil a účinkoval jako jiní?... To jest nyní jediným předmětem mého myšlení. Sotva že si dobudu určitého postavení, sotva že stojím na nějaké postati, tu osud takořka mne tlačí s něho dolů... Počínám se báti svého osudu... Čím to jest? Rozřeš mi tuto hádanku!"

„Hádanku!" opakoval Ležňov. „Ba máš pravdu. Ty jsi byl i pro mne vždy hádankou. Již v mládí, když jsi tak časem po nějaké malichernosti promluvil najednou tak vznešeně, že se srdce zachvělo, a pak opět na novo jsi počal... (však víš, co chci říci)... již tenkrát jsem tě nechápal; proto jsem se také s tebou nepohodl... Ohně máš tolik, touhu po ideálu tak neunavnou..."

„Slova, pouhá slova! Skutků nebylo!" přerušil ho Rudin.

„Skutků? — Jakých skutků?"

„Jakých skutků? Slepou babičku a celou její rodinu svou prací uživiti, jak to činil Pražencov — vidíš, to je skutek."

„Ano, tak jest — ale dobré slovo je také skutek."

Rudin pohleděl mlčky na Ležňova a tiše zakýval hlavou.

Ležňov chtěl ještě něco říci. — Ale mlčel a přejel si rukou obličej.

„Ty tedy jedeš na svůj statek?" tázal se.

„Na statek."

„Což ti zbylo ještě něco ze statku?"

„Ano. Něco mi z něho zbylo. Půl třetí duše a koutek, kde mohu zemříti. Snad si právě myslíš: ‚Ani to nemohl říci bez fráze!' Fráze mne zahubily a do smrti nemohu se jich zhostiti. Ale to, co jsem nyní řekl, nebyla fráze. Bratře, tyto bílé vlasy, tyto vrásky, tyto protrhané lokte — nejsou fráze. Ty's byl vždy ke mně přísný a měl jsi pravdu. Ale je-li na místě přísnost nyní — když je všechno již skončeno, a v lampě oleje není, když i lampa sama je

rozbita, a každou chvíli knot může dohořeti... Smrt, bratru, musí na konec vše smířiti..."

Ležňov vyskočil.

„Rudine, proč mi to říkáš? Čím jsem si toho od tebe zasloužil? Jaký pak jsem já soudce, a jaký bych to byl člověk, kdyby slovo „fráze" mohlo mi přijíti na mysl při pohledu na tvé vpadlé tváře a vrásky? Chceš věděti, co si o tobě myslím? Nuže! Myslím si toto: ‚Čeho mohl dosíci tento člověk svými schopnostmi a nadáním, jakým blahobytníkem mohl by nyní býti, kdyby byl chtěl!... A tu ho potkávám hladového, bez přístřeší..."

„Vzbuzuju v tobě lítost," promluvil hluše Rudin.

„Ne, mýlíš se. Vzbuzuješ ve mně úctu — Ano! Co ti překáželo, abys celé řady let nestrávil u toho přebohatého statkáře, svého přítele? Jsem úplně přesvědčen, že by byl pojistil tvou budoucnost, kdybys se byl jen chtěl přizpůsobiti ve všem jeho vůli. Proč jsi nemohl vydržeti v gymnasiu? Proč — ó, podivný člověče! — končil jsi každý podnik, jejž jsi s nejlepšími úmysly počínal, tím, že jsi obětoval své osobní výhody, nezapouštěje kořenů do nedobré půdy, byť byla sebe tučnější?"

„Narodil jsem se perekati-polem."*) pokračoval Rudin s mdlým úsměvem. — „Nemohu nikde vytrvati."

„To je pravda; nemůžeš vytrvati. Ale ne proto, že v tobě žije červ, jak jsi mi prve řekl... Ne, není to červ, jenž v tobě žije, není to duch prázdné nepokojnosti, — v tobě plápolá oheň lásky k pravdě, a tento oheň, jak vidím, přese všechny tvé nezdary hoří v tobě silněji, než ve mnohých, kteří se ani nepokládají za egoisty a tebe třeba nazývají pletichářem. Na tvém místě byl bych já první dávno v sobě umořil toho červa, a byl bych se smířil se vším. Tobě však ani žluči nepřibylo, a já jsem

*) „Perekati-pole", doslovně „kutálející se po poli", nazývá se v Rusku několik druhů stepních rostlin, jež vítr odtrhuje od kořene a pohání po stepích s místa na místo. Pozn. red.

přesvědčen, že jsi hotov ještě dnes, třebas ihned dáti se do nové práce s mladistvým ohněm.“

„Ne, brachu, nyní jsem již unaven,“ promluvil Rudin. „Mám toho dosti.“

„Unaven! Jiný by byl dávno zemřel. Ty říkáš, smrt usmiřuje. Myslíš, že život neusmiřuje? Koho život neučinil shovívavým k jiným, sám nezasluhuje shovívavosti. A kdo může o sobě říci, že shovívavosti nepotřebuje? Ty's učinil, seč jsi byl, bojoval jsi, pokud jsi mohl... Čeho chceš více? Naše cesty se kdysi rozešly...“

„Ne, brachu, ty's zcela jiný člověk, než já,“ přerušil ho Rudin s povzdechem.

„Naše cesty se rozešly,“ pokračoval Ležňov, „snad právě proto, že mně při mém jmění, chladné krvi a příznivějším postavení nic nepřekáželo, abych si hověl a byl klidným pozorovatelem, kdežto ty's musil jíti do pole, vykasati rukávy, namáhati se a pracovati. Naše cesty se rozešly... Než hleď, jak jsme blízci jeden druhému. Hovoříme spolu skoro stejným jazykem, již při pouhé narážce si rozumíme; v týchže citech jsme vyrostli. Vždyť nás už málo zbývá, brachu, jsme spolu poslední Mohykány! Mohli jsme se rozejíti, ba znepřáteliti se za onoho času, když jsme teprve vstupovali do života. Avšak nyní, když zástup řidne kolem nás, když nová pokolení táhnou mimo nás a za jinými snahami se nesou než my, musíme se pevně držeti jeden druhého. Ťukněme si, brachu, a zapějme si, jako za starých časů: Gaudeamus igitur!“

Přátelé ťukli si a zpívali rozechvěnými a — zcela dle ruského způsobu — falešnými hlasy starou studentskou píseň.

„Ty tedy jedeš do vesnice,“ zahovořil opět Ležňov. „Nemyslím, že tam zůstaneš dlouho a nemohu si představiti, čím, kde a jak skončíš... Ale ať se stane s tebou cokoli, pamatuj si, že budeš míti vždy útulek, hnízdo, kam se můžeš ukrýti. Je to můj dům... Slyšíš, starý kamaráde?

Také myšlenka má své invalidy. Jest třeba, aby našly útulek ti, kteří jí zasloužili.“

Rudin vstal.

„Díky tobě, bratře,“ promluvil. „Díky! Nezapomenu nikdy tvé dobroty. Jen že útulku nejsem hoden, neb sám jsem si zkazil život, a nesloužil jsem myšlence, jak náleží...“

„Mlč!“ pokračoval Ležňov. „Každý zůstane tím, čím ho udělala příroda, a více žádati nelze! Nazval jsi se druhdy Věčným Židem... Možná, kdož ví, že tě osud určil k věčnému putování. Snad vyplňuješ tím vyšší povolání, jehož sám ani netušíš. Národní moudrost nadarmo nehlásá, že my všickni kráčíme tam, kam nás ruka Boží vede,“ pokračoval Ležňov, vida, že Rudin bere čapku. „Nezůstaneš tu ani přes noc?“

„Jedu. S Bohem! Díky... A skončím špatně.“

„To ví jedině Bůh... Ty opravdu jedeš?“

„Jedu. S Bohem. Zachovej mně dobrou památku.“

„Nu, zachovej i ty o mně dobrou památku... A nezapomeň, co jsem ti řekl. S Bohem...“

Přátelé se objali. Rudin rychle odešel.

Ležňov dlouho se procházel po pokoji, zastavil se před oknem, zamyslil se a vzdychl si polohlasitě: „Ubožák!“ — Pak sedl za stůl a psal ženě psaní. —

A venku zvedl se vítr a zlověstně vyl, prudce a vztekle vrážel do řinčících oken. Nastala dlouhá podzimní noc. Blaze tomu, kdo v takové noci sedí pod střechou domu, u teplého krbu domácího... A nechť pomůže Hospodin všem nešťastným, kteří se potulují bez přístřeší.

Za parného poledne 26. června 1848, když povstání „dělnických spolků“ v Paříži bylo skoro potlačeno, bral v jedné úzké uličce, v předměstí Saint-Antoinském, prapor řadového vojska útokem barikádu. Několik dělových výstřelů ji už rozbilo; její obránce, kteří zůstali na živě,

opouštěli ji a pomýšleli jen o tom, jak by se zachránili, když se najednou na samém vrchole barikády, na protlačené korbě povaleného omnibusu objevil vysoký muž v slaměném klobouku na rozcuchaných, šedivých vlasech. Měl ošumělý kabát a byl podpásán červenou šerpou. V jedné ruce držel červený prapor, v druhé — křivou a tupou šavli a křičel něco pronikavým, tenkým hlasem, drápaje se nahoru a mávaje praporem i šavlí. Vincenesský střelec zamířil na něho a vystřelil. — Vysoký muž upustil prapor a jako pytel svalil se obličejem vpřed, zrovna jako by se byl poklonil někomu až k nohám... Koule mu projela samým srdcem.

„Hle!“ volal jeden z uhánějících povstalců svému kamarádovi: „právě zabili Poláka.“

„Hrom do toho!“ odpověděl druhý. Oba vrhli se do sklepa blízkého domu, jehož všecky okenice byly zavřeny a zdi zpestřeny stopami kulí.

Tento „Polák“ byl — Dmitrij Rudin.

MUMU.

POVÍDKA.

V jedné ze vzdálených ulic Moskvy, v šedém domě s bílým sloupovím, zvýšeným přízemím a pokřiveným balkonem, žila kdysi statkářka, vdova, obklopená četným služebnictvem. Synové její sloužili v Petrohradě, dcery byly provdány; sama vyjížděla zřídka a v ústraní dožívala poslední léta svého skoupého a nudného stáří. Den její, neveselý a zamračený, dávno uplynul; ale i večer její byl temnější nežli noc.

Z počtu celé její čeledi nejpozoruhodnější osobností byl podomek Gerasim, muž asi dva lokte a dvanáct veršků vysoký, složený jako bohatýr a hluchoněmý od narození. Statkářka vzala ho ze vsi, kde žil samoten v neveliké chatě, zvlášť od bratrů, a pokládán byl snad za nejsprávnějšího robotního mužika. Obdařen jsa neobyčejnou silou pracoval za čtyři — práce šla mu od ruky a bylo radost podívati se na něho, když buď oral a naléhaje ohromnými dlaněmi na pluh sám, jak se zdálo, bez pomoci koníka rozrýval kyprá prsa země, anebo když o Petrově dni tak důkladně řádil kosou, že by mohl třeba mladý březový lesík stínati s kořenů, anebo když obratně a bez ustání mlátil tříloketním cepem a jako páky spouštěly se a zvedaly táhlé a tvrdé svaly jeho ramen. Stálé mlčení dodávalo slavnostní vážnosti jeho neunavné práci. Byl to řádný mužik, a kdyby nebylo jeho neštěstí, každé děvče s radostí by se za něho provdalo... Avšak hle, Gerasima přivezli do Moskvy, koupili mu boty, ušili mu kaftan na léto, na zimu kožich, dali mu do ruky koště a lopatu a ustanovili ho podomkem.

Jeho nový život s počátku silně se mu nelíbil. Z dětství přivykl k polním pracem, k vesnickému živobytí. Jsa odloučen svým neštěstím od společnosti lidské vyrostl němý a mohutný, jako vyrůstá strom na úrodné zemi... Když ho přesadili do města, nechápal, co se s ním děje, — stýskalo se mu a byl v rozpacích, jako je v rozpacích mladý, zdravý býk, kterého právě vzali z luhu, kde šťavnatá tráva rostla mu po břicho — vzali, dali do železničního vozu — a hle, zahalujíce jeho tučné tělo brzy dýmem s jiskrami, brzo oblakem páry, vezou ho nyní, vezou s rachotem a hvízdáním, ale kam — Bůh ví! Zaměstnání Gerasimovo v nové jeho hodnosti zdálo se mu hračkou po těžkých, selských pracích; za půl hodiny byl se vším hotov, a tu buď stanul uprostřed dvora a hleděl s otevřenými ústy na všechny mimojdoucí, jako by si přál domoci se od nich rozřešení svého záhadného postavení, buď náhle odešel někam do koutku a odhodiv daleko koště nebo lopatu, uvrhl se obličejem na zem a celé hodiny ležel na prsou nehybně, jako polapené zvíře. Ale člověk ke všemu přivyká, a Gerasim přivykl konečně k městskému životu. Práce neměl mnoho, celá povinnost jeho spočívala v tom, aby zachovával dvůr v čistotě, dvakráte za den přivezl sud s vodou, přinesl a rozštípal dříví pro kuchyň a dům, aby cizích nepouštěl a hlídal v noci. A nutno říci, že horlivě konal svoji povinnost: na dvoře neválely se ani třísky ani smetí; uvázne-li za blátivé doby někde se sudem svěřená jeho správě sešlá herka, jež vozila vodu, tu jen pohne ramenem — a nejen vůz, samého koně odstrčí s místa; počne-li štípati dříví, sekera jen mu zvoní, jako sklo, a na všecky strany létají štěpiny a polínka; a co se týká cizích, tu, když jednou v noci chytil dva zloděje a narazil hlavami jednoho o druhého, a sice tak narazil, že nebylo potřebí vésti je pak ani na policii, všichni v okolí pocítili k němu velikou úctu; ano i ve dne okolojdoucí, třeba že ne ani taškáři, ale prostě neznámí lidé, spatřivše hrozného podomka oháněli se a křičeli na něho, jako by mohl slyšeti

jejich křik. Se vší ostatní čeledí Gerasim nebyl ani tak v poměru přátelském — obávalit se ho — jako spíš v poměru známého ke známému: pokládal je za domácí. Objasňovali se s ním pomocí znaků a on jim rozuměl, správně vykonával všecky příkazy, ale svá práva také znal a nikdo se nesměl posaditi na jeho místo za stolem. Vůbec Gerasim byl přísné a vážné povahy, miloval ve všem pořádek; ani kohouti nesměli se v jeho přítomnosti poprati! — jinak běda jim! Jak je uvidí, hned je chopí za nohy, otočí jimi asi desetkráte ve vzduchu do kola a rozhodí je. Statkářka na dvoře měla též husy; ale husa, jak známo, je pták vážný a rozvážlivý; Gerasim cítil k nim úctu, opatroval je a krmil; sám se také podobal vážnému houseru. Vyhradili mu nad kuchyní komůrku; zařídil si ji sám, podle svého vkusu, postavil v ní postel z dubových desek na čtyřech pařezech — v pravdě bohatýrskou postel; sto pudů bylo možno na ni položiti — neprohnula by se; pod postelí byl masivní kufr; v koutku stál stolek stejně pevného rázu a u stolku — stolice na třech nožkách, ale taková pevná a těžká, že sám Gerasim časem ji zvedne, upustí a usměje se. Komůrka zavírala se na zámek, podobající se svým zevnějškem moskevskému koláči, jenom že černému; klíč od tohoto zámku Gerasim nosil stále při sobě na pásku. Neměl rád, aby k němu chodili.

Tak minul rok, po jehož uplynutí přihodila se Gerasimovi malá událost.

Stará báryně, u níž byl podomkem, ve všem se podřizovala starým obyčejům a držela velmi četnou čeleď; v jejím domě byly nejen pradleny, švadleny, truhláři, krejčí a krejčířky, ale byl i řemenář, jenž sloužil spolu za zvěrolékaře a léčil i čeleď, byl domácí lékař pro milostpaní, byl konečně i švec, jménem Kapitol Klimov, náruživý opilec. Klimov pokládal se za bytost utlačovanou a neoceněnou dle zásluhy, za člověka vzdělaného a velkoměstského, který by nemusil v Moskvě žíti bez práce, v jakémsi zákoutí, a jestliže pil, tedy pil, jak se sám vyjadřoval

táhlým hlasem a bije se do prsou, právě jenom ze zármutku. Jednou se dala o něm do řeči báryně s hlavním šafářem Gavrilou, člověkem, jemuž, soudíc jen podle jeho žlutých očeк a kachního nosu, sám osud, jak se zdálo, určil, aby poroučel. Báryně si stýskala na mravní skleslost Kapitona, kterého den před tím právě našli někde na ulici.

„A což, Gavrilo," prohodila náhle: „neměli bychom ho oženiti, co myslíš? Možná, že by se choval vážněji."

„Proč bychom ho neoženili? Je to možná," odpovídal Gavrila: „ano, bude to velmi dobré."

„Ovšem; jenom kdo si ho vezme?"

„Pravda, pravda. Ale ostatně, jak vám bude libo. Přece, abych tak řekl, může se k něčemu hoditi. Do tuctu se přec jen hodí."

„Zdá se, že se mu Tatjána líbí?"

Gavrila chtěl něco namítnouti, ale stiskl rty.

„Ovšem ... ať se ožení s Tatjánou," rozhodla báryně, a spokojeně si šňupla tabáčku, „slyšíš?"

„Rozumím," pronesl Gavrila a vzdálil se.

Navrátiv se do světnice, jež se nalézala v postranní budově a byla skoro celá naplněna kovanými kufry, Gavrila s počátku poslal ven svou ženu, potom usedl k oknu a zamyslil se. Neočekávané rozhodnutí báryně uvedlo ho patrně do rozpaků. Konečně vstal a přikázal zavolati Kapitona. Kapiton přišel ... Avšak dříve, než podáme čtenářům jejich rozmluvu, pokládáme za nutno říci v několika slovech, kdo to byla tato Tatjána, s níž Kapiton měl se oženiti, a proč rozkaz báryně rmoutil šafáře.

Tatjána, zastávající, jak jsme pravili výše, hodnost pradleny (ostatně svěřovali jí jako dovedné a znalé pradleně jen jemné prádlo), byla dívka asi dvacetiosmiletá, malá, hubená, světlovlasá s bradavičkami na levé tváři. Bradavičky na levé tváři pokládají se na Rusi za špatnou známku — předpovídají nešťastný život ... Tatjána nemohla se pochlubiti svým osudem. Od útlého mládí nutili ji k těžké práci; pracovala za dva a nezakusila nikdy la-

skavosti; oblékali ji špatně, služné měla zcela nepatrné; příbuzných jako by ani neměla: jeden jakýsi starý klíčník, ponechaný pro neschopnost ve vsi, byl jejím strýcem, kdežto ostatní strýcové konali robotu — to bylo vše. Kdysi slynula krásou, ale krása velmi záhy s ní opadla. Povahy byla velmi klidné nebo lépe řečeno zastrašené, k sobě samé cítila úplnou lhostejnost, ostatních se bála k smrti; myslila jenom o tom, jak by ukončila v čas práci, nikdy s nikým nemluvila a chvěla se již při pouhém jménu báryně, ačkoliv tato ji osobně skoro ani neznala. Když přivezli Gerasima ze vsi, div neomdlela leknutím spatřivši jeho ohromnou postavu, všemožně se snažila vyhýbati se mu, ano i oči mhouřila, když časem pospíchajíc z domu do prádelny musila proběhnouti okolo něho. Gerasim s počátku nevěnoval jí zvláštní pozornosti, potom se jí počal posmívati, když se s ní setkal, pak se jí počal všímati a konečně vůbec s ní nespouštěl očí. Zalíbila se mu: zdali tichým výrazem obličeje nebo nesmělostí pohybů — Bůh ví! Jednou šla po dvoře, zvedajíc opatrně na roztažených prstech naškrobený bárynin kabátek... tu ji kdosi náhle uchopil silně za loket; obrátila se a s hrůzou vykřikla: za ní stál Gerasim. Hloupě se usmívaje a vydávaje laskavé zvuky, nabízel jí perníkového kohoutka s pozlátkem na ocase a na křídlech. Chtěla jeho dárek odmítnouti, on však jí ho vnutil násilně přímo do ruky, potřásl hlavou, odešel a obrátiv se ještě jednou, zabručel jí cosi velmi laskavého. Od těch dob už jí nedával pokoje, ať jde kamkoliv, on kde se vzal, tu se vzal, jde jí naproti, usmívá se, myčí, mává rukama, vytáhne náhle ze záňadří stuhu a vnutí ji, koštětem před ní prach zamete. Ubohé děvče prostě nevědělo, jak se má chovati, a co činiti. Záhy zvěděl celý dům o kouscích němého podomka; na Tatjánu počaly se sypati úsměšky, narážky, pichlavá slovíčka. Gerasimovi však se posmívati neměli odvahy: nebyl přítelem žertův; ano, i jí v jeho přítomnosti dávali pokoj. Volky nevolky dostalo se děvče pod jeho ochranu. Jako všichni hluchonění byl velmi důvtipný a dobře chápal, když se

jemu nebo jí posmívali. Jednou při obědě kastelánka, představená Taťjánina, počala o ní, jak se říká, vtipkovati a dohnala ji k tomu, že ubohá nevěděla, kam skrýti oči a zlostí div neplakala. Gerasim náhle se pozvedl, natáhl svoji ohromnou ruku, položil ji na hlavu kastelánky a s takovou mračnou svěrepostí pohlédl jí do obličeje, že se až nahnula ke stolu. Všichni umlkli. Gerasim se znova chopil lžíce a jedl dále své ščі. „Vida, hluchého čerta, divousa!“ zabručeli všichni polohlasitě, ale kastelánka vstala a odešla do ženského čeledníku. A jindy, zpozorovav, že Kapiton, týž Kapiton, o němž právě byla řeč, jaksi příliš důvěrně se rozpovídal s Taťjánou, zavolal ho k sobě prstem, odvedl do kůlny na kočáry a uchopiv za jeden konec stojící v koutě voj, zlehka, ale významně pohrozil mu jí. Od těch dob nikdo se nedával už do řečí s Taťjánou. A všecko to mu prošlo. Pravda, kastelánka, jakmile přiběhla do čeledníku, ihned upadla do mdlob a vůbec vedla si tak dovedně, že báryně téhož dne zvěděla o hrubém skutku Gerasimově; ale podivínská stařena jenom se rozesmála, několikráte k nejvyššímu rozhořčení kastelánky přiměla ji, aby opakovala, jak že ji přiohnul svou těžkou ručkou, a na druhý den poslala Gerasimovi rubl. Vážila si ho jako věrného a silného hlídače. Gerasim se jí bál jak náleží„ ale přece doufal v její milost a chystal se již odebrati se k ní s prosbou, zdali by mu nedovolila oženiti se s Taťjánou. Čekal jenom na nový kaftan, jejž mu šafář slíbil, aby mohl předstoupiti před báryni ve slušném obleku, když náhle téže báryni přišla do hlavy myšlenka provdati Taťjánu za Kapitona.

Čtenář nyní snadno pochopí příčinu znepokojení, jež se zmocnilo šafáře Gavrily po rozmluvě s báryní. „Paní — myslil si sedě u okna — má ovšem ráda Gerasima (Gavrilovi dobře to bylo známo a proto sám mu dával za pravdu), ale je to přece jen bytost němá; nemohu přece říci paní, že se Gerasim uchází o Taťjánu. Ale konečně je to zcela spravedlivé: jaký pak je to muž? Avšak s druhé strany potřebuje se tento, s božím odpuštěním,

čert jen dověděti, že Taťjánu provdávají za Kapitona, a on v domě vše zpřeráží, Bůh je svědek! Vždyť s ním se člověk nedomluví; vždyť ho, čerta, buď mně Bůh milostiv, hříšnému, žádným způsobem člověk nepřemluví.. opravdu..."

Příchod Kapitonův přerušil nit Gavrilových myšlenek. Lehkomyslný švec vstoupil, založil ruce do zadu a zvolna se opřev o vyčnívající roh stěny u dveří postavil pravou nohu na způsob kříže přes levou a potřásl hlavou, jako by řekl: „Tu jsem. Čeho je třeba?"

Gavrila pohlédl na Kapitona a zabubnoval prsty po obrubě okna. Kapiton jenom přimhouřil poněkud svá olověná očka, ale nesklopil jich, ano i usmál se zlehka a pohladil rukou své bělavé vlasy, které jen se ježily na všecky strany. „Inu, já to jsem, já. Co se tak díváš?"

„Pěkně vypadáš," prohodil Gavrila a zamlčel se. „Pěkně, darmo mluvit!"

Kapiton jenom pokrčil rameny. „A ty jsi snad lepší?" pomyslil si pro sebe.

„No, podívej se na sebe, jen se podívej," pokračoval s výčitkou Gavrila, „nu, jak to vypadáš?"

Kapiton změřil klidným pohledem svůj obnošený a roztrhaný kabát, své záplatované spodky, se zvláštní pozorností prohlédl své děravé boty, zvláště onu, o jejíž špičku tak švihácky opírala se jeho pravá nožka, a znova upřel oči na šafáře.

„A co z toho?"

„Co z toho?" opakoval Gavrila. „Co z toho? Ty ještě praviš: co z toho? K čertu jsi podobný, Bůh mně buď milostiv, hříšnému, abys věděl, komu jsi podobný."

Kapiton rychle zamrkal očkama.

„Hubujte si jen, hubujte, Gavrilo Andrejiči," pomyslil si opět pro sebe.

„Vidíš, vždyť jsi byl opět opilý," počal Gavrila, „opět? Co? Nu tak, odpovídej přec!"

„Pro slabost zdraví lihovým nápojům jsem podlehl, opravdu," namítl Kapiton.

*

„Pro slabost zdraví!... Málo tě trestají — to je to; a potom že byl v Petrohradě na učení!... Pěkným věcem jsi se naučil v učení! Jenom chléb zdarma jíš.“

„V tom případě, Gavrilo Andrejiči, jediný soudce je nade mnou — sám Hospodin Bůh a nikdo víc. Ten jediný ví, jaký jsem člověk na tomto světě a jím-li opravdu zdarma chléb. Ale co se týká toho opilství, tedy ani v tomto případě nejsem vinen já, ale více jeden přítel; sám mne svedl, ale šel na to s politikou, odešel, kdežto já...“

„Kdežto ty zůstal jsi, huso, na ulici. Ach ty prostopášný člověče! Avšak o to neběží,“ pokračoval šafář, „ale tohle: Báryně... (zde se zamlčel) báryně si přeje, abys se oženil. Slyšíš? Myslí, že se staneš rozvážnějším, až se oženíš. Rozumíš?“

„Jak bych nerozuměl?“

„Inu ovšem. Co na mne přijde, myslil bych, že by bylo lépe vzíti tě pořádně do rukou. Ale to už je její věc. Tak což? Souhlasíš?“

Kapiton se ušklíbl.

„Ženitba je pěkná věc pro člověka, Gavrilo Andrejiči; a já se své strany s největší radostí.“

„Inu ovšem,“ prohodil Gavrila a pomyslil si: „darmo mluvit, ten člověk mluví, jak náleží!“ — „Avšak vidíš,“ pokračoval nahlas, „nevěstu ti vybrala nepěknou.“

„A jakou, dovolte se zeptati?“

„Tafjánu.“

„Tafjánu?“

A Kapiton vytřeštil oči a odstoupil od stěny.

„Nu, co jsi se poplašil?... Snad se ti nelíbí?“

„Proč by se nelíbila, Gavrilo Andrejiči! Je to děvče ucházející, pracovité, tiché děvče... Ale vždyť sám víte, Gavrilo Andrejiči, vždyť ten čert, ta můra stepní, vždyť on za ní...“

„Vím, brachu, všecko vím,“ přerušil ho zlostně šafář, „ale vždyť...“

„Ale prosím vás, Gavrilo Andrejiči! vždyť on mně zabije, Bůh ví, že zabije, jako mouchu nějakou mě rozmáčkne; vždyť má ruku, jen se sám, prosím, podívejte, jakou má ruku; vždyť má prostě ruku Minina a Požarského. Vždyť je hluchý, bije a neslyší, jak bije! Jako ve snu rozhání se pěstmi. A upokojit ho není vůbec možná; proč? protože, jak sám víte, Gavrilo Andrejiči, je hluchý a k tomu ještě hloupý jako punčocha. Vždyť je to zvíře, klacek, Gavrilo Andrejiči, hůře než klacek... osika taková; proč nyní mám od něho trpěti? Ovšem, že teď mně je všecko jedno: člověk tomu přivykl, stal se trpělivým, měkkým jako máslo, jako kolomenský hrnec, — ale proto přece jsem jen člověk a ne nějaký opravdu ničemný hrnec."

„Vím to, vím, nemaluj..."

„Bože, Bože můj!" se zápalem pokračoval švec, „kdy pak bude konec? Kdy, Bože! Jsem nešťastník, nešťastník nebohý. Jaký to osud, jaký to osud můj, když to uvážíš! V mladých letech byl jsem bit od pána, Němce; v nejlepší době svého života byl jsem bit od vlastních rodáků, konečně v dospělých letech vida, čeho jsem se dosloužil..."

„Ach, ty bezová duše," prohodil Gavrila. „Proč jsi se tak rozkdákal, prosím tě?"

„Jak by ne, Gavrilo Andrejiči! Nebojím se ran, Gavrilo Andrejiči. Když mne pán potrestá mezi čtyřmi zdmi, ale chová se ke mně před lidmi přívětivě, tedy přece náležím k lidem; ale tady od koho jen mám dostati..."

„Nu tak kliď se," netrpělivě přerušil ho Gavrila.

Kapiton se obrátil a potácel se ven.

„Ale dejme tomu, že by ho nebylo," zvolal za ním šafář, „tedy bys souhlasil?"

„Projevuju souhlas," odpověděl Kapiton a vzdálil se.

Krasořečnictví neopouštělo ho ani v nejhorších případech.

Šafář se prošel několikrát po světnici.

„Nu, zavolejte nyní Tafjánu," prohodil konečně.

Za několik okamžiků Tafjána vstoupila, sotva že jí bylo slyšeti, a stanula u prahu.

„Co poroučíte, Gavrilo Andrejiči?“ promluvila tichým hlasem.

Šafář pohlédl na ni upřeně.

„Nu,“ pravil, „Táňušo, chceš se provdati? Báryně ti vyhledala ženicha.“

„Rozumím, Gavrilo Andrejiči. A koho mně naznačila za ženicha?“ dodala nerozhodně.

„Kapitona ševce.“

„Rozumím.“

„Je člověk lehkomyslný, pravda. Ale báryně spoléhá na tebe.“

„Rozumím.“

„Jedno jen vadí... vždyť ten tetřev, Geraska, vždyť on si tě předchází? A čím jen jsi toho medvěda k sobě připoutala? A vždyť možná, že on tě ještě zabije, ten medvěd...“

„Zabije, Gavrilo Andrejiči, najisto zabije.“

„Zabije... Nu, podíváme se na to. Jak to mluvíš? Zabije? Což pak má právo tě zabiti, rozvaž sama?“

„Což já nevím, Gavrilo Andrejiči, má-li nebo nemá.“

„Nu ženská! vždyť jsi mu takto nic neslíbila...“

„Co si přejete?“

Šafář se zamlčel a pomyslil si:

„Jaká to zkroušená duše!“ — „Nu dobrá,“ dodal, „promluvím si s tebou ještě, ale teď jdi, Táňušo; vidím, že jsi opravdu pokorná osoba.“

Tatjána se obrátila, opřela se zlehka o veřeje a odešla.

„Ale dost možná, že báryně zejtra zapomene na tuto svatbu,“ pomyslil si šafář, „a já se tu mořím pro nic za nic. A s tím nemehlem zatočíme, bude-li třeba — dáme věděti policii... Ustiňje Fedorovno!“ zvolal silným hlasem na svoji ženu, „postavte samovarčík, má velectěná...“

Tatjána skoro po celý ten den nevycházela z prádelny. S počátku si poplakala, potom setřela slzy a dala se do práce jako jindy. Kapiton do samé pozdní noci proseděl v krčmě s jakýmsi přítelem pochmurného zevnějšku a podrobně mu vyprávěl, jak žil v Petrohradě u jednoho pána,

kterému všechna čest jinak, na pořádek dbal, ale při tom jedné chyby trochu se dopouštěl: nad míru rád se ochmelil a co se týká ženského pohlaví, prostě všemi vlastnostmi vynikal... Ponurý soudruh jenom přizvukoval; ale když mu Kapiton oznámil konečně, že z jisté příčiny musí zejtra vztáhnouti na sebe ruku, ponurý soudruh poznamenal, že je čas jíti spat. I rozešli se drsně a mlčky.

Zatím očekávání šafářovo se nesplnilo. Báryni tak zaujala myšlenka o Kapitonově svatbě, že i v noci jen o ní rozmlouvala s jednou ze svých společnic, která byla v jejím domě jen pro případ bezesných nocí a jako noční drožkář spala ve dne. Když k ní po čaji přišel Gavrilo s různými zprávami, první její otázkou bylo: a co naše svatba, daří se? On ovšem odpovídal, že se daří co nejlépe a že Kapiton ještě dnes k ní přijde s poklonou. Báryni nebylo jaksi dobře; nezabývala se dlouho hospodářskými záležitostmi. Šafář vrátil se do své světnice a svolal poradu. Záležitost ta vyžadovala vskutku zvláštní úrady. Tafjána se ovšem nevzpouzela; ale Kapiton hlásal přede všemi, že má jednu hlavu a nikoli dvě, ani tři... Gerasim pohlížel na všechny zamračeně a bystře, neodcházel ode dveří do ženského čeledníku a jak se zdálo, tušil, že chystají pro něho něco nedobrého. Účastníci porady (v jejich počtu nalézal se starý buffetčík, kterému říkali strýček Chvost a k němuž se všichni s úctou obraceli o radu, ačkoliv slyšeli od něho jenom — tak se podívejme! ovšem, ovšem, ovšem!) počali tím, že pro všechen případ a pro lepší bezpečnost zavřeli Kapitona do komůrky s filtračním přístrojem a jali se uvažovati vážnou dumu. Ovšem, bylo možno užíti násilí; ale Bůh uchovej! nastane hluk, báryně se znepokojí — a je neštěstí! Co činiti? Přemýšleli, přemýšleli a konečně vymyslili. Nejednou pozorovali, že Gerasim nemohl trpěti opilců... Když seděl u vrat, odvracel se pokaždé s rozhořčením, kdykoli šel okolo něho nejistými kroky a se štítkem čepice na uchu nějaký člověk, který přebral. Rozhodli se, že poradí Tafjáně, aby se tvářila opilou a šla potácejíc se a motajíc okolo Gera-

sima. Ubohé děvče dlouho nechtělo svoliti, ale přemluvili ji; při tom sama viděla, že jinak se nezbaví svého zbožňovatele. Šla tedy. Kapitona vypustili z komůrky: přec jen se ho to také týkalo. Gerasim seděl na patníku u vrat a šťouchal lopatou do země... Ze všech koutů, za všemi roletami v oknech dívali se na něho...

Úskok podařil se co nejlépe. Spatřiv Taťjánu, zakýval zprva dle zvyku hlavou a laskavě zamučel; potom si jí povšimnul pozorněji, upustil lopatu, vyskočil, přistoupil k ní, přistrčil svůj obličej k samé její tváři... Taťjána strachy ještě více zavrávorala a zakryla oči... Uchopil ji za ruku, utíkal přes celý dvůr a vstoupiv s ní do světnice, kde zasedala rada, strčil ji přímo ke Kapitonu. Taťjána div nezůstala bez sebe... Gerasim postál chvíli, podíval se na ni, mávl rukou, ušklíb' se a odebral se těžce oddychuje do své komůrky... Celý den nevycházel odtud. Kluk z konírny, Antipka, vyprávěl potom, že viděl skulinou, jak Gerasim sedě na posteli a přiloživ ke tváři ruku tiše, odměřeně a zřídka jen muče, zpíval si, t. j. kýval sebou, zakrýval oči a potřásal hlavou, jako poštovní vozkové nebo burláci, když pějí své unylé písně. Antipka dostal strach a utekl od skuliny. Když druhého dne Gerasim vyšel z komůrky, nebylo na něm znáti zvláštní změny. Jako by byl jenom jaksi zasmušilejší, ale Taťjány ani Kapitona vůbec si nevšímal. Téhož večera odebrali se oba s husami pod paží k báryni a za týden slavili svatbu. V samý den svatby Gerasim nezměnil v ničem svého chování; jenom od řeky přijel bez vody: na cestě nějak rozbil sud; na noc pak v konírně tak horlivě čistil a česal svého koně, že tento vrávoral jako třtina na větru a přešlapoval s nohy na nohu pod jeho železnými pěstmi.

Vše to událo se na jaře. Uplynul ještě rok, v jehož prodlení Kapiton se oddal opilství docela a jako člověk rozhodně k ničemu nezpůsobilý byl vyslán s povozy do odlehlé vesnice spolu se svou ženou. V den odjezdu s počátku si velice dodával odvahy a ujišťoval, že af ho pošlou kamkoliv, třeba tam, kde báby, když košile perou, lopatky

na nebe kladou,*) přece se neztratí; ale potom klesl na duchu, počal si naříkati, že ho vezou k nevzdělaným lidem, a konečně tak ochabl, že ani vlastní čepici nemohl si obléci; jakási soucitná duše posadila mu ji na čelo, narovnala štítek a svrchu ji přitlačila. Když všecko bylo hotovo a mužici už drželi opratě v rukách a čekali jenom na slovo „s Bohem!“, Gerasim vyšel ze své komůrky, přistoupil k Tatjáně a dal jí na památku červený bavlněný šátek, který před rokem koupil právě pro ni. Tatjána, snášející až do toho okamžiku s velikou lhostejností všecky převraty svého života, nezdržela se tentokrát, zaslzela a usedajíc do vozu políbila se dle křesťanského obyčeje třikráte s Gerasimem. Chtěl ji vyprovoditi ke bráně a kráčel s počátku vedle jejího vozu, ale náhle se zastavil na Krymském brodě, mávl rukou a zabočil po břehu řeky.

Bylo to k večeru. Kráčel zvolna a pohlížel na vodu. Náhle se mu zdálo, že se něco třepetá v bahně u samého břehu. Nahnul se a spatřil neveliké štěně, bílé, s černými skvrnami, které přese všecko svoje úsilí nijak nemohlo vylézti z vody, namáhalo se, sklouzalo a chvělo se na celém mokrém a hubeném těle. Gerasim pohlédl na nešťastného psíka, uchopil ho jednou rukou, vstrčil za ňadra a zamířil velikými kroky domů. Vešel do své komůrky, uložil zachráněné štěňátko do postele, přikryl je svým těžkým armjakem, doběhl nejprve do konírny pro slámu, potom do kuchyně pro misku mléka. Nazdvihnuv opatrně armjak a rozestlav slámu postavil mléko na postel. Ubohému psíku byly všeho asi tři neděle, oči jeho prohlédly nedávno, ano jedno oko zdálo se poněkud větším nežli druhé; neuměl ještě píti z misky a jenom se chvěl a mhouřil oči. Gerasim vzal ho zlehounka dvěma prsty za hlavu a přihnul mu tlamičku k mléku. Psík náhle počal píti s dychtivostí, frkaje, otřásaje se a zakuckávaje se. Gerasim se díval, díval a náhle se dal do smíchu ... Celou

*) Ruské selky při praní perou do prádla podlouhlými, placatými paličkami. Pozn. red.

noc ho ošetřoval, ukládal ho, utíral a usnul konečně sám vedle něho jakýmsi radostným, tichým spánkem.

Žádná matka nepečuje tak o své děcko, jako se Gerasim staral o svou schovanku. (Psík totiž byla čubička.) První dobu byla velmi slabá, hubená a nehezká, ale znenáhla se spravovala a tloustla, až asi za osm měsíců, díky neunavné péči jejího ochránce, změnila se ve velice pěkného psíka španělské odrůdy s dlouhýma ušima, s huňatým ohonem na způsob trubky a s velikýma, výraznýma očima. Přilnula vášnivě ke Gerasimovi a nespouštěla se ho ani na krok, chodila stále za ním vrtíc ohonem. On jí dal i jméno — němí vědí, že jejich myčení obrací na sebe pozornost ostatních — nazval ji Mumu. Všichni lidé v domě si ji zamilovali a jmenovali ji též Mumuní. Byla velice chápavá, ke všem se lichotila, ale milovala jen Gerasima. Gerasim sám miloval ji šíleně... a bylo mu nepříjemno, když jiní ji hladili: bál-li se o ni, žárlil-li na ni — Bůh ví! Ona ho z rána budila, tahajíc ho za cíp kaftanu, vodila k němu za otěž starého koně, jenž dojížděl pro vodu a s nímž žila ve šťastném přátelství; s vážností ve tváři chodila s ním na řeku, hlídala jeho košťata a lopaty, nikoho nepouštěla k jeho komůrce. On schválně pro ni vyřezal otvor ve svých dveřích, a ona jako by cítila, že jenom v Gerasimově komůrce byla úplnou paní, a proto vešedši do ní ihned se spokojeným vzezřením vyskočila na postel. V noci vůbec nespala, ale neštěkala na zdařbůh, jako nějaký hloupý hlídací pes, který sedě na zadních tlapách a zvednuv tlamu a přimhouřiv oči, štěká prostě z dlouhé chvíle, jen tak, na hvězdy a obyčejně třikrát za sebou — nikoliv! Tenký hlásek Mumu nikdy se nerozléhal zbytečně: buď někdo cizí přišel blízko k plotu, nebo někde vznikl podezřelý hluk a šramot... Slovem, hlídala výtečně. Pravda, byl mimo ni ještě na dvoře starý pes žlutavé barvy s temněhnědými skvrnami, dle jména Volčok, ale toho nikdy ani v noci nepouštěli se řetězu a on sám za příčinou své vetchosti vůbec netoužil po svobodě — ležel schouliv se ve své boudě a jenom zřídka

vydával sípavý, skoro bezezvuký štěkot, který ihned přerušil, jako by sám cítil jeho marnost. Do panského domu Mumu nechodila, a když Gerasim nosil do pokojů dříví, vždycky zůstávala vzadu a čekala na něho netrpělivě u východu zbystřivši sluch a obracejíc hlavu hned na pravo, hned náhle na levo při nejmenším šramotu za dveřmi...

Tak uplynul ještě rok. Gerasim pokračoval ve svých pracích jako podomek a byl velmi spokojen se svým osudem, když se náhle přihodila jistá neočekávaná událost... Totiž: jednoho krásného letního dne báryně se svými společnicemi procházela se po saloně. Byla v dobré míře, smála se a žertovala; společnice se smály a žertovaly též, ale zvláštní radosti necítily: v domě nebyly rády, když na báryni přišla veselá hodinka předně proto, že tehdy vyžadovala ode všech, aby s ní okamžitě a úplně souhlasili, a zlobila se, nezářil-li někomu obličej spokojeností, a za druhé tyto záchvaty netrvaly u ní dlouho a obyčejně zaměňovaly se ponurou a kyselou náladou duševní. Onoho dne jaksi šťastně vstala; v kartách jí vyšli čtyři spodci: vyplnění tužeb (ona vždy hádala z rána), i čaj se jí zdál obzvláště chutným, začež služka dostala pochvalu na slovech a desetikopějku na penězích. Se sladkým úsměvem na vrásčitých rtech procházela se báryně po saloně a přistoupila k oknu. Před oknem byla zřízena zahrádka a na samém prostředním záhoně pod růžovým keříkem ležela Mumu a pozorně hryzla kost. Báryně ji uviděla.

„Můj Bože!“ zvolala náhle, „jaký je to pes?“

Společnice, k níž se obrátila báryně, vzchopila se, ubohá, s oním teskným nepokojem, jaký se obyčejně zmocní podřízeného člověka, když si ještě není dobře vědom, jak má rozuměti výkřiku představeného.

„N... n... nevím,“ zabručela, „zdá se, že němého.“

„Můj Bože!“ přerušila ji báryně, „to je velmi milý psíček! Přikažte, ať jej přivedou. Má jej dávno? Jak to, že jsem ho dosud neviděla?... Přikažte, ať ho přivedou.“

Společnice ihned odběhla do předpokoje.

„Člověče, člověče!“ zvolala, „přiveďte co nejrychleji Mumu! Je v zahradě.“

„A ona se jmenuje Mumu,“ pravila báryně, „velmi pěkné jméno.“

„Ach, velice!“ dodala společnice. „Honem, Štěpáne!“

Štěpán, silný výrostek, zastávající hodnost lokaje, vrhl se střemhlav do zahrádky a chtěl uchopiti Mumu, ale ta obratně vyklouzla z jeho prstů a zvednuvši ohon, pustila se ze všech sil ke Gerasimovi, který tou dobou u kuchyně vyklepával a vytřásal sud, obraceje jej v rukách jako dětský bubínek. Štěpán běžel za ní, co mu síly stačily, počal ji chytati u samých nohou pánových: ale obratný psík nešel cizímu do rukou, uskakoval a unikal mu. Gerasim díval se s úsměvem na celou tuto tahanici; konečně Štěpán zlostně se zvedl a rychle objasnil mu znaky, že báryně žádá jeho psa k sobě. Gerasim poněkud se podivil, přece však zavolal Mumu, zvedl ji se země a odevzdal Štěpánovi. Štěpán přinesl ji do salonu a postavil na parket. Báryně počala ji přívětivým hlasem vábiti k sobě. Mumu, jež od narození nebyla v takových skvostných pokojích, velice se polekala a skočila ke dveřím, ale byvši odstrčena úslužným Štěpánem, zachvěla se a skrčila se ke stěně.

„Mumu, Mumu, pojď přece ke mně, pojď k báryni,“ pravila paní; „pojď, hloupá... neboj se...“

„Pojď, pojď, Mumu, k báryni,“ opakovaly společnice, „pojď!“

Ale Mumu se ohlížela tesklivě kolem sebe a nehýbala se s místa.

„Přineste jí něco k jídlu,“ pravila báryně. „Jak je hloupá! K báryni nejde! Čeho se bojí?“

„Nepřivykla ještě,“ prohodila bázlivým a tklivým hlasem jedna ze společnic.

Štěpán přinesl misku s mlékem, postavil ji před Mumu, ale Mumu ani nepřičichla k mléku a stále se chvěla a ohlížela jako dříve.

„Ach, ty jsi hloupá!“ prohodila báryně, přistupujíc k ní, nahnula se a chtěla ji pohladiti, ale Mumu křečovitě obrátila hlavu a vycenila zuby. — Báryně rychle utrhla ruku...

Nastala okamžitá pomlčka. Mumu slabě zakňučela, jako by si stýskala a omlouvala se... Báryně odešla a zamračila se. Neočekávaný pohyb psa ji polekal.

„Ach!“ zvolaly rázem všechny společnice, „jen jestli vás nekousla, nedopouštěj Bože! (Mumu za svého živobytí nikdy nikoho nekousla), ach, ach!“

„Vyneste ji ven,“ pravila změněným hlasem stařena. „Ošklivý psík! Jak je zlý!“

A okamžitě se obrátivši zaměřila do svého kabinetu. Společnice bázlivě pohleděly na sebe a chtěly jíti za ní, ale ona se zastavila, podívala se na ně chladně, prohodila: „k čemu to? vždyť vás nevolám,“ a odešla.

Společnice zoufale zamávaly rukama na Štěpána; ten uchopil Mumu a vyhodil ji co nejrychleji za dvéře, přímo k nohám Gerasima — a za půl hodiny v domě panovalo již hluboké ticho a stará báryně seděla na své pohovce zamračenější nežli bouřlivý mrak.

Jaké nepatrné věci, když se tak považí, mohou někdy člověka rozmrzeti!

Do samého večera báryně nebyla ve své míře, s nikým nemluvila, nehrála v karty a noc strávila špatně. Napadlo ji, že jí nepodali onu kolínskou vodičku, jakou vždy jí podávali, že poduška zapáchá mýdlem, a přiměla kastelánku, aby přičichala ke všemu prádlu — slovem, byla pobouřena a zlobila se velice. Druhého dne ráno přikázala zavolati Gavrilu o hodinu dříve nežli obyčejně.

„Řekni mně, prosím tě,“ počala, jakmile tento, ne bez jakéhosi vnitřního chvění, překročil práh jejího kabinetu, „jaký pes to štěkal u nás po celou noc na dvoře? Ani spáti mně nedal!“

„Pes, prosím... jaký, prosím... možná, že němého, prosím,“ pronesl poněkud nejistým hlasem.

„Nevím, zdali němého, nebo někoho jiného, jenom že mně nedal spáti. A kromě toho se divím, k čemu takové množství psů! Ráda bych věděla. Vždyť máme hlídacího psa?“

„Ovšem, že máme, prosím, Volčka, prosím.“

„Tak co víc, k čemu ještě potřebujeme psa? Zaváděti jenom samé nepořádky. Není člověka v domě, aby dohlédl, to je to. A nač potřebuje němý psa? Kdo mu dovolil držeti na mém dvoře psy? Včera jsem přistoupila k oknu a on ležel v zahrádce, nějakou ohavnou věc přitáhl, hryže ji — a já tam mám růže nasázeny...“

Báryně se zamlčela.

„Ať ještě dnes je pryč... slyšíš?“

„Rozumím.“

„Ještě dnes. A teď jdi. K řízení zavolám tě potom.“

Gavrila vyšel.

Jda salonem přestavil pro lepší pořádek zvonek s jednoho stolu na druhý, potichu vysmrkal v pokoji svůj kachní nos a vyšel do předpokoje. V předpokoji na lavici spal Štěpán v poloze zabitého vojína na válečném obraze; křečovitě natáhnuté obnažené nohy čouhaly mu z pod kabátu, který mu zaměňoval přikryvku. Šafář ho zbudil štulci a polohlasitě mu oznámil jakýsi rozkaz, k němuž Štěpán odpověděl polozívnutím, polosmíchem. Šafář se vzdálil, Štěpán vyskočil, natáhl na sebe kaftan a boty, vyšel a zastavil se u dveří. Neuplynulo pět minut, když se objevil Gerasim s ohromnou otepí na zádech v průvodu nerozlučné Mumu. (Báryně svoji ložnici a kabinet přikázala vytápěti i v létě.) Gerasim postavil se bokem ke dveřím, vrazil do nich ramenem a protáhl se do domu se svým břemenem. Mumu jako obyčejně zůstala u dveří a čekala na něho. Tehdy Štěpán vyčkav příhodný okamžik neočekávaně uvrhl se na ni jako ostříž na kuřátko, přitiskl ji prsoma k zemi, shrábl ji do náruče a neobléknuv ani čepice vyběhl s ní ven, sedl na první drožku, jež se namanula a jel na zvěřinářský trh. Tam rychle vyhledal kupce, jemuž ji prodal za 50 kopějek, s tou podmínkou,

aby ji držel aspoň týden přivázanou, a ihned se vrátil; ale nedojel až k domovu, nýbrž slezl s povozu a obešed dvůr dokola, přeskočil ze zadní uličky přes plot na dvůr; dvířky bál se jíti, aby nepotkal Gerasima.

Ostatně jeho obava byla zbytečná: Gerasim již nebyl na dvoře. Když vyšel z domu, ihned se sháněl po Mumu; nepamatoval se, aby někdy nedočkala jeho návratu, počal všude běhati, hledati ji, volati na ni dle svého způsobu... vběhl do své komůrky, na senník, vyskočil na ulici — sem i tam... Zmizela! Obracel se k domácí čeledi a nejzoufalejšími posunky ptal se na ni, ukazuje na půl lokte od země, kreslil ji rukama... Někteří skutečně nevěděli, kam se poděla Mumu a jenom vrtěli hlavami, jiní věděli a posmívali se mu místo odpovědi, ale šafář tvářil se nad míru vážně a jal se křičeti na kočí. Gerasim vyběhl ze dvora ven.

Již se smrákalo, když se vrátil. Dle jeho unaveného zevnějšku, podle nejisté chůze, podle jeho zaprášeného obleku bylo možno hádati, že již proběhl půl Moskvy. Zastavil se proti panským oknům, změřil pohledem schodiště, kde seskupilo se asi sedm osob z čeledi, obrátil se a zamyčel ještě jednou „Mumu!" — Mumu se neozvala. On odešel. Všichni se dívali za ním, ale nikdo se neusmál, nikdo neřekl ani slova... Zvědavý Antipka vyprávěl druhého dne ráno v kuchyni, že němý prý po celou noc vzdychal.

Po celý následující den Gerasim se neukazoval, tak že na místo něho musil jeti pro vodu kočí Potap, což se kočímu Potapovi velmi nelíbilo. Báryně se zeptala Gavrily, zdali je vyplněn její rozkaz. Gavrila odpověděl, že je vyplněn. Druhého rána Gerasim vyšel ze své komůrky na práci. K obědu přišel, pojedl a opět odešel nikomu se nepokloniv. Jeho obličej, bez toho již neoživený, jako u všech hluchoněmých, nyní jako by byl zkameněl. Po obědě opět se vzdálil ze dvora, ale ne na dlouho, vrátil se a ihned se uchýlil na senník. Nastala noc, měsíčná, jasná. Těžko oddychuje a stále se obraceje ležel Gerasim a náhle ucítil,

jako by ho cosi tahalo za cíp kabátu; všecek se zachvěl, nezvedl však hlavy, ano přimhouřil i oči; avšak hle, opět ho cosi zatahalo, a sice silněji nežli dříve; vyskočil... a před ním, se zbytkem provázku na krku vrtěla se Mumu. Protáhlý výkřik radosti prodral se z jeho nemluvných prsou; on uchopil Mumu, stiskl ji ve svém objetí; ta v jediném okamžiku olízala mu nos, oči, vousy i bradu... Postál, rozmýšlel se chvíli, pak opatrně slezl se senníku, ohlédl se a přesvědčiv se, že nikdo ho nespatří, dostal se šťastně do své komůrky. Gerasim již dříve se dovtípil, že pes nezmizel sám sebou, že ho bezpochyby odvedli na rozkaz báryně; lidé totiž objasnili mu posunky, jak jeho Mumu na ni vycenila zuby — a proto se rozhodl, že učiní všechna možná opatření. Nejprve nakrmil Mumu chlebíčkem, pohladil ji, uložil, potom se jal přemýšleti a celou noc bez ustání přemýšlel, jak by ji nejlépe schoval. Konečně se rozhodl, že ji ponechá celý den v komůrce, tam ji jenom zřídka bude navštěvovat a v noci ji vyvede ven. Otvor ve dveřích pevně ucpal svým starým armjakem a sotva se rozednilo, byl už na dvoře, jako by se bylo nic nestalo, zachovávaje na tváři (nevinná to lest!) dosavadní unylost. Ubožáku hluchému ani do hlavy nemohlo přijíti, že Mumu svým kňučením sama se prozradí; skutečně všichni v domě záhy se dověděli, že pes němého se vrátil a sedí u něho zavřený, ale ze soucitu k němu a k Mumu, a částečně možná že i ze strachu před ním, nedávali mu na jevo, že vypátrali jeho tajemství. Šafář jediný poškrábal se v týle, ale mávl rukou. „Nu, tak Bůh s ním! Snad se to báryně nedoví!" Za to němý nebyl nikdy tak horlivým jako toho dne: vyčistil a vymetl celý dvůr, vyplel všecku trávu do jediné, vlastnoručně vytrhal všecky kůly v plotě kolem zahrádky, aby se přesvědčil, drží-li dosti pevně, a sám je potom znova zatloukl — slovem činil se a pracoval tak, že sama báryně si všimla jeho horlivosti. V prodlení dne Gerasim dvakráte tajně zašel ke svému vězni; když nastala noc, ulehl spat spolu s ním v komůrce, a ne na senníku, a teprve ke druhé hodině

vyšel projít se s ním na čistém vzduchu. Pochodiv s ním dosti dlouho po dvoře, chtěl se již vrátiti, když náhle za plotem se strany ulice rozlehl se šramot. Mumu zbystřila sluch, přistoupila ku plotu, počala čenichati a dala se do hlasitého a pronikavého štěkotu. Jakýsi opilý člověk usmyslil si uhnízditi se tam na noc. Té doby báryně právě usínala po delším „nervovém rozechvění“: toto rozechvění přiházívalo se jí vždy po příliš syté večeři. Nenadálý štěkot ji probudil: srdce počalo jí bušiti a sevřelo se. „Děvčata, děvčata!“ zasténala. „Děvčata!“ Polekaná děvčata přiskočila k ní do ložnice. „Ach, ach, umírám!“ pronesla, truchlivě spínajíc ruce. „Zase, zase ten pes!... Ach, pošlete pro lékaře. Oni mne chtějí zabiti . . . Pes, zase pes! Ach!“ A při tom svěsila hlavu nazpět, což mělo naznačovati mdloby. Běželi pro lékaře, t. j. pro domácího lékaře Charitona. Tento lékař, jehož všecko umění zakládalo se v tom, že nosil boty s měkkými podešvy, uměl delikátně ohmatávati tepnu, spal čtrnáct hodin denně a ostatní dobu stále vzdychal a neustále častoval báryni bobkovými kapkami — tento lékař ihned přiběhl, vykouřil spáleným peřím a když báryně otevřela oči, ihned jí podal na stříbrném podnose kalíšek s nezbytnými kapkami. Báryně jich užila, ale hned si počala plačtivým hlasem stýskati opět na psa, na Gavrilu, na svůj osud, na to, že ji, ubohou starou ženu všichni opustili, že nikdo nemá s ní slitování, že si všichni přejí, aby umřela. A nešťastná Mumu zatím stále štěkala, a Gerasim marně se snažil odvolati ji od plotu. „Hle... hle... zas...“ zastenala báryně a znova zkroutila oči. Lékař pošeptal něco děvčeti, to vyběhlo do předpokoje, zbudilo Štěpána, ten běžel budit Gavrilu, Gavrila za tepla přikázal zbuditi celý dům.

Gerasim se obrátil, spatřil zářící světla a stíny v oknech a srdce jeho tušilo neštěstí; uchopil Mumu pod paži, přiběhl do komůrky a zavřel se. Za několik okamžiků pět lidí dobývalo se na jeho dvéře, ale když poznali odpor závory, stanuli. Gavrila přiběhl v hrozném spěchu,

přikázal jim všem, aby zůstali zde do rána a hlídali, ale sám pak běžel do ženského čeledníku a prostřednictvím nejstarší společnice, Ljubvi Ljubimovny, s níž společně kradl a bral čaj, cukr a ostatní domácí potřeby, přikázal oznámiti báryni, že pes na neštěstí opět odněkud přiběhl, ale že zejtra nebude na živu, a aby báryně neráčila se hněvati a upokojila se. Báryně zajisté nebyla by se tak záhy upokojila, ale lékař ve spěchu místo dvanácti kapek nalil jí celých čtyřicet: síla bobkových kapek účinkovala — za čtvrt hodiny báryně již spala silně a klidně; ale Gerasim ležel všecek bledý na svém loži a silně svíral tlamu Mumu.

Následujícího rána báryně procitla dosti pozdě. Gavrila očekával jejího probuzení za tím účelem, aby mohl dáti příkaz k rozhodnému nátlaku na Gerasimovo útočiště, ale sám se připravoval na silnou bouři. Avšak bouře nenastala. Ležíc na lůžku báryně přikázala zavolat k sobě nejstarší společnici.

„Ljubov Ljubimovno," počala tichým a slabým hlasem; ona někdy ráda se tvářila opuštěnou a osiřelou trpitelkou; netřeba podotýkati, že všem lidem v domě bylo při tom velice nevolno. „Ljubov Ljubimovno, vidíte, jaké je mé postavení; jděte, má dušinko, ke Gavrilovi Andrejiči, promluvte s ním: což pak je mu nějaký psík dražší nežli klid, ba sám život jeho báryně? Nepřála bych si tomu věřiti," dodala s výrazem hlubokého citu; „jděte, dušinko má, buďte tak dobrá, jděte ke Gavrilovi Andrejiči."

Ljubov Ljubimovna odebrala se do Gavrilovy světnice. Není známo, o čem tam šla řeč; ale po nějaké době celý zástup lidí ubíral se po dvoře směrem ke komůrce Gerasimově: vpředu vystupoval Gavrila přidržuje rukou čepici, ačkoliv větru nebylo; za nimi šli lokajové a kuchaři; z okna vykukoval strýček Chvost a udílel rozkazy, t. j. mával jen tak rukama; vzadu za ostatními skákali a pitvořili se kluci, z nichž polovice přiběhla cizích. Na úzkých schodech, vedoucích ke komůrce, seděl jeden hlídač; u dveří stáli dva jiní s holemi. Počali lézti po schodech,

a zaujali je po celé délce. Gavrila přistoupil ke dveřím, uhodil do nich pěstí a zvolal:

„Otevři!“

Bylo slyšeti tlumený štěkot; ale odpověď nebylo.

„Povídám, otevři!“ opakoval.

„Ale, Gavrilo Andrejiči,“ ozval se z dola Štěpán, „vždyť je hluchý — neslyší.“

Všichni se dali do smíchu.

„Co dělat?“ namítal shora Gavrila.

„Má tam díru ve dveřích,“ odpovídal Štěpán, „tak tam holí pošťárejte.“

Gavrila se nahnul.

„On ji ucpal nějakým armjakem, tu díru.“

„Nu, protlačte armjak dovnitř.“

V tom se opět rozlehl hluchý štěkot.

„Vida, vida, sama se prozrazuje,“ ozvalo se v zástupu a opět se dali do smíchu.

Gavrila se poškrábal za uchem.

„Nikoliv, brachu,“ rozhodl se konečně, „protlač si armjak sám, když chceš.“

„Proč ne, s radostí!“

Štěpán tedy vylezl nahoru, vzal hůl, protlačil dovnitř armjak a počal třepati v otvoru holí, volaje: „vylez, vylez!“ Ještě třepal holí, když se náhle dvéře komůrky rázem otevřely — a všechna čeleď ihned střemhlav sletěla se schodů, Gavrila nejpřednější. Strýček Chvost zavřel okno.

„Nu, nu, nu, nu,“ křičel Gavrila ze dvora, „jen si dej pozor, dej si pozor!“

Gerasim stál nehybně na prahu. Zástup se shromáždil u paty schodů. Gerasim hleděl na všechny tyto lidičky v německých kaftanech s hůry, opřev si ruce zlehka o bok; ve své červené, selské košili zdál se jakýmsi velikánem před nimi. Gavrila učinil krok ku předu.

„Hleď, brachu,“ prohodil, „nedováděj mně!“

I počal mu vysvětlovati posunky, že báryně si žádá nezbytně jeho psa; hned aby ho prý vydal, jinak že toho bude litovati.

Gerasim vzhlédl na Gavrilu, ukázal na psa, přejel si rukou po svém hrdle, jako by zatahoval oko, a s tázavou tváří pohlédl na šafáře.

„Ovšem, ovšem," podotkl onen, kývaje hlavou, „je to nezbytné."

Gerasim sklopil oči, potom náhle sebou trhnul, opět ukázal na Mumu, která po celou dobu stála u něho, nevinně vrtíc ohonem a zvědavě stříhajíc ušima, opakoval posunek škrcení na svém hrdle a významně se udeřil do prsou, jako by oznamoval, že sám je ochoten utratiti Mumu.

„Ale ty nás oklameš," zamával mu v odpověď Gavrila.

Gerasim na něho pohlédl, opovržlivě se usmál, opět se udeřil do prsou a bouchl dveřmi.

Všichni se podívali mlčky na sebe.

„Co to znamená?" počal Gavrila. „On se zavřel?"

„Nechte hó, Gavrilo Andrejiči," promluvil Štěpán; „on to učiní, když slíbil. On už je takový... Když něco slíbí, tedy je to jisté. Není takový, jako našinec. Co je pravda, to je pravda. Ovšem."

„Ovšem," souhlasili všichni a pokývali hlavami. „To je svatá pravda. Ano."

Strýček Chvost otevřel okno a pravil též „ano".

„Nu třebas, uvidíme," rozhodl Gavrila, ale stráž tu přece necháme. Hej ty, Jeroško!" dodal obraceje se k jakémusi ubohému člověku ve žlutém nankynovém kozáckém kabátě, který vykonával povinnost zahradníka, „co máš na práci? Vezmi hůl a seď tady a stane-li se něco, ihned přiběhni ke mně!"

Jeroška vzal hůl a sedl na poslední stupeň schodů. Zástup se rozešel mimo několik zvědavých uličníků, Gavrila pak se vrátil domů a prostřednictvím Ljubvi Ljubimovny přikázal oznámiti báryni, že je vše vyplněno, ale pro všechen případ poslal chlapce ke strážníkovi. Báryně

svázala na kapesním šátku uzlíček, nalila na něj kolínské vodičky, načichala se jí, rozetřela si spánky, napila se čaje a jsouc ještě pod vlivem bobkových kapek, usnula opět.

Za hodinu po celém tomto poplachu dvéře komůrky se otevřely a objevil se Gerasim. Měl na sobě sváteční kaftan; na provázku vedl Mumu. Jeroška ustoupil stranou a nechal ho projíti. Gerasim zamířil ke vratům. Všichni kluci, kteří byli na dvoře, provázeli ho mlčky očima. On se ani neobrátil; čepici oblékl až na ulici. Gavrila poslal za ním téhož Jerošku, aby ho pozoroval. Jeroška spatřiv z povzdálí, že vešel do hospody spolu se psem, jal se čekati, až odtud vyjde.

V hospodě znali Gerasima a rozuměli jeho posunkům. Poručil si šči s masem a usedl opřev ruce o stůl. Mumu stála vedle jeho stolice pohlížejíc na něho klidně svýma rozumnýma očkama. Srst se na ní jen leskla: bylo patrno, že ji nedávno vyčesal. Gerasimovi přinesli šči. Nadrobil do nich chleba, drobně nakrájel maso a postavil talíř na podlahu. Mumu se dala do jídla s obvyklou svou opatrností, sotva se dotýkajíc tlamičkou jídla. Gerasim dlouho na ni pohlížel; dvě těžké slzy vyhrkly náhle z jeho očí: jedna upadla na vyklenuté čílko psíka, druhá — do polévky. Zastřel si obličej rukou. Mumu snědla půl talíře a odešla oblizujíc se. Gerasim vstal, zaplatil za šči a vyšel ven provázen jsa poněkud rozpačitým pohledem sklepníka. Jeroška, spatřiv Gerasima, skočil za roh a když ho němý minul, kráčel z povzdálí opět za ním.

Gerasim šel pomalu a nepouštěl Mumu s provázku. Když došel na roh ulice, zastavil se, jako by přemýšlel, náhle však rychlými kroky zaměřil přímo ke Krymskému Brodu. Cestou zašel na dvůr domu, k němuž se přistavovalo křídlo, a vynesl odtud dvě cihly pod paží. Od Krymského Brodu zabočil na pobřežní cestu, došel k jistému místu, kde stály dvě loďky s vesly, přivázanými ke kolíkům (povšiml si jich už dříve), a vskočil do jedné z nich spolu s Mumu. Chromý stařeček vyšel z boudy,

postavené v koutě zahrady a zavolal na něho. Ale Gerasím jenom zakýval hlavou a jal se tak silně veslovati, ačkoliv proti proudu řeky, že v jediném okamžiku odplul asi na sto sáhů. Stařec chvíli postál, poškrábal se na zádech nejprve levou, potom pravou rukou a vrátil se kulhaje do boudy.

Ale Gerasim stále vesloval a vesloval. Hle, již Moskva zůstala za ním. Hle, již se ukázaly podél břehů louky, zahrady, pole, háje, bylo viděti selské chatrče. Zavanulo vesnickým vzduchem. Tu odhodil vesla, přitiskl hlavu k Mumu, která seděla před ním na suché lávce — dno bylo zalito vodou — a zůstal nehybným skříživ mohutné ruce na její zádech, co zatím vlny unášely znenáhla loďku zpět ku městu. Konečně se Gerasim vzpřímil, spěšně, s jakýmsi chorobným rozhořčením na tváři ovázal provázkem cihly, jež vzal s sebou, upravil kličku, navlékl ji na krk Mumu, zvedl ji nad řekou a pohlédl na ni naposledy... Ona důvěřivě a beze strachu pohlížela na něho a volně mávala ohonem. Tu se obrátil, přimhouřil oči a rozevřel ruce... Gerasim ničeho neslyšel, ani hbitého zakňučení padající Mumu, ani těžkého šplouchnutí vody; pro něho nejhlučnější den byl mlčelivým a němým jako žádná z nejtišších nocí pro nás, a když znova otevřel oči, spěchaly po řece jako dříve malé vlny, jako by se předháněly vespolek, šplounaly jako dříve o boky loďky a jenom daleko vzadu rozbíhaly se ku břehu jakési široké kruhy.

Jeroška, jakmile Gerasim zmizel mu s očí, vrátil se domů a oznámil, co viděl.

„Inu ovšem," poznamenal Štěpán, „on ji utopí. Už možno býti klidným. Když to slíbil..."

V prodlení dne nikdo nespatřil Gerasima. Neobědval doma. Nastal večer; všichni se sešli k večeři mimo něho.

„Jaký to podivín, ten Gerasim!" propištěla tlustá pradlena, „je-li pak možná pro psa tak se rmoutiti! Opravdu!"

„Vždyť Gerasim byl už doma," zvolal náhle Štěpán nabíraje si lžicí kaše.

„Jak? Kdy?“

„Tak asi před dvěma hodinami. Ovšem že! Setkal jsem se s ním ve vratech; on zase odcházel, ze dvora právě vycházel. Chtěl jsem se ho zeptati na psa, ale on, jak se zdálo, nebyl v dobré míře. Nu a strčil do mne; možná, že mne chtěl jen tak odstraniti; jako by řekl, nech mne na pokoji, — ale dal mně takový neobyčejný štilec do hřbetu, takový řádný, až jsem zavzdychal!“ A Štěpán s bezděčným úsměvem se ošíval a pohladil si týl. — „Nu,“ dodal, „má to ruku, požehnanou ruku, darmo mluvit!“

Všichni se zasmáli nad Štěpánem a po večeři rozešli se spat.

A zatím téže doby po Tulské silnici kráčel horlivě a bez zastávky jakýsi velikán s vakem na zádech a s dlouhou holí v rukou. Byl to Gerasim. Pospíchal neohlížeje se, pospíchal domů, do své vesnice, do rodného kraje. Utopiv ubohou Mumu, přiběhl do své komůrky, hbitě uložil ledajaké svrchky do staré čabraky, svázali ji do uzlu, hodil si na rameno a zmizel. Cestu si dobře zapamatoval už tehda, když ho vezli do Moskvy; vesnice, z níž ho báryně vzala do města, ležela všeho asi v dvacetipěti verstách od silnice. Kráčel po ní s jakousi neochabující odvahou, se zoufalou a spolu radostnou rozhodností. Vykračoval si; jeho prsa široce se rozhalila; oči dychtivě a přímo se upíraly vpřed. Pospíchal, jako by ho doma očekávala stařenka matka, jako by ho volala k sobě po dlouhém putování v cizím kraji, mezi cizími lidmi... Letní noc, jež právě nastala, byla tichá a teplá; s jedné strany, tam, kde slunce zapadlo, okraj oblohy ještě se bělal a slabě červenal se posledním odleskem mizejícího dne — s druhé strany zdvíhal se už modravý, šedý soumrak. Odtud šla noc. Křepelky po stech tloukly kolem, o závod překřikovali se chřástalové... Gerasim nemohl jich slyšeti, nemohl ani slyšeti lehkého nočního šelestu stromů, okolo nichž nesly ho jeho silné nohy, ale cítil známou vůni uzrávajícího žita, která jen jen vanula z tmavých polí,

cítil, jak vítr, letící mu vstříc — vítr z rodného kraje — přívětivě narážel na jeho tvář, pohrával v jeho vlasech a bradě; viděl před sebou bělající se cestu k domovu, přímou jako střela; viděl na obloze nesčetné hvězdy, svítící mu na cestu a jako lev vykračoval silně a bodře, tak že když vycházející slunce ozářilo svými vlažně červenými paprsky junáka, jenž se právě teprv náležitě rozešel, mezi Moskvou a jím leželo už třicet pět verst...

Za dva dni už byl doma, ve své chatě, k velikému podivení vojačky, kterou zde usadili. Pomodliv se před obrazy odebral se ihned k starostovi. Starosta se s počátku podivil; ale právě počínal senokos: Gerasimovi jako výbornému pracovníku dali ihned kosu do rukou — i šel kosit dle starého zvyku, kosit tak, že mužici oči mohli nechati na něm při pohledu na jeho rozmachy a šířku řadu.

V Moskvě druhý den po útěku Gerasimově jali se ho hledati. Přišli do jeho komůrky, prohledali ji, oznámili Gavrilovi. Ten přišel, podíval se, pokrčil rameny a rozhodl, že němý buď utekl nebo utonul spolu se svým hloupým psem. Dali věděti policii, oznámili to báryni. Báryně se rozhněvala, rozplakala, přikázala ho vyhledati stůj co stůj, ujišťovala, že nikdy nerozkazovala utratiti psa, a konečně vycinkala Gavrilovi tak, že celý den jenom potřásal hlavou a bručel: „Nu!“ dokud ho strýček Chvost nepřivedl k rozumu, prohodiv: „Nu—u!“ Konečně přišla zpráva ze vsi, že se Gerasim vrátil. Báryně se poněkud upokojila; s počátku dala rozkaz, aby ho okamžitě přivedli zpět do Moskvy, avšak potom se vyjádřila, že takového nevděčného člověka nepotřebuje. Ostatně sama brzo potom umřela, a dědici měli jiné věci na starosti, než Gerasima: rozpustili i ostatní mátuščiny služebné za umluvený roční poplatek.

I žije dosud Gerasim podruhem ve své osamělé jizbě; je zdráv a mohutný jako dříve, pracuje za čtyři jako dříve a jako dříve je vážný a ctihodný. Ale sousedé zpozorovali, že od svého návratu z Moskvy přestal si do-

cela všímati ženských, ani na ně nehledí, a psa ani jednoho nedrží u sebe.

„Ostatně," rozumují mužici, „je to jeho štěstí, že se obejde bez ženských; a pes — nač potřebuje psa? k němu na dvůr zloděje mocí nezatáhneš!" Taková koluje pověst o bohatýrské síle němého.

Psáno r. 1852.

ZÁJEZDNÍ HOSPODA.

POVÍDKA.

Na B...ské poštovské cestě, ve stejné skoro vzdálenosti od dvou újezdních měst, kterými cesta probíhá, stála nedávno ještě rozsáhlá zájezdní hospoda, velmi dobře známá vozkům, mužikům i povozníkům, kupeckým cestujícím, kupčícím měšťanům a vůbec všem nesčíslným a různorodým pocestným, kteří každé roční doby jezdí po našich cestách. Všichni druhdy zajížděli do této hospody; leda že některý statkářský kočár, zapřažený šesti doma vypěstovanými koni, slavnostně proplul mimo, což však nepřekáželo ani kočímu, ani lokajovi na zadním stupátku, aby nenahlédli s jakýmsi zvláštním pocitem a s pozorností na příliš dobře jim známé zápraží; nebo nějaký ubožák v chatrném vozíku a se třemi pětáčky v mošničce v záňadří, dostihnuv bohaté hospody, popohánět svého unaveného koníka, spěchaje na nocleh do vesničky, ležící pod poštovskou cestou, k mužiku hospodáři, u něhož mimo seno a chléb člověk nic nenajde, ale za to zbytečné kopějky nezaplatí. Kromě svého výhodného položení zájezdní hospoda, o níž jali jsme se mluviti, vábila mnohé: výbornou vodou ve dvou hlubokých studnách se skřípajícími kolesy a železnými okovy na řetězech; prostorným dvorem, úplně krytým prkennou střechou na tlustých sloupech; hojnou zásobou pěkného ovsa na sýpce; teplou jizbou s ohromnou ruskou pecí, k níž na způsob bohatýrských ramen přiléhaly dlouhé trouby, a konečně dvěma dosti čistými pokojíky s červeno-fialovými, zdola poněkud otrhanými papírovými čalouny na stěnách, dřevěným obar-

veným divanem, rovněž takovými stolicemi a se dvěma hrnky geránia na oknech, kterých však nikdy neotírali a proto byla pokryta dlouholetým prachem. Ještě jiné výhody měla tato zájezdní hospoda: — kovárna byla od ní blízko a skoro u ní byl též mlýn; konečně bylo možná i dobře v ní pojísti, díky tlusté, červené kuchařce, která vařila jídla chutně a tučně, a nelitovala zásob; k nejbližší krčmě počítalo se všeho všudy asi půl versty; hospodský měl také na prodej šňupavý tabák, ačkoliv smíchaný s popelem, přece však neobyčejně silný a příjemně dráždící — slovem, bylo mnoho příčin, proč v onom hostinci neubývalo různého druhu noclehářů. Zalíbil se cestujícím — to je hlavní, bez toho, jak známo, žádná věc nemůže míti úspěchu; a zalíbil se nejvíce proto, jak vyprávěli v okolí, že sám hospodský byl velmi šťastný člověk a ve všech svých podnicích měl úspěch, třeba že málo zasluhoval svého štěstí; ale, jak viděti, komu pán Bůh, tomu všichni svatí!

Hospodský ten byl městský soused a nazýval se Naum Ivanov. Vzrůstu byl prostředního, tlustý, shrbený a ramenatý; hlavu měl velikou, kulatou, vlasy kadeřavé a šedé už, ačkoliv mu na pohled nebylo víc než čtyřicet let; obličej plný a svěží, nízké, ale bílé a rovné čelo a malé, světlé, modravé oči, kterými se díval velmi podivně: — z hluboka a při tom opovážlivě, což se vyskytuje dosti zřídka. Hlavu míval vždy sklopenou a s námahou ji obracel, možná proto, že měl velmi krátký krk; chodil hbitě, nekýval rukama, ale zdvíhal při chůzi sevřené ruce. Když se usmíval, a usmíval se často, ale beze smíchu, jen jako by pro sebe, jeho tlusté rty nepříjemně se otvíraly a ukazovaly řadu hustých a lesklých zubů. Mluvil prudce a s jakýmsi unylým zvukem ve hlase. Bradu si holil, ale nešatil se po německu. Oblek jeho skládal se z dlouhého, velmi obnošeného kaftanu, širokých šaravar, a střevíců na bosou nohu. Často se vzdaloval z domu za svými záležitostmi, a těch měl mnoho — byl hejtmánkem, najímal pozemky, držel si zelniště, kupoval ovoce v sadech a vůbec zaměst-

návał se rozličnými obchody — jeho odjezdy netrvaly však nikdy dlouho; jako ostříž, s nímž jmenovitě dle výrazu očí měl mnoho společného, vracel se do svého hnízda. Uměl držeti toto hnízdo v pořádku; všude byl v čas, vše vyslechl a rozkázal, vydával, prodával a účtoval sám, nikomu neslevil ani kopějky, ale nevzal též o kopějku více než se patřilo.

Navštěvovatelé nepouštěli se s ním do řečí, však i on sám nerad zbytečně tratil slovo. „Mně jest třeba vašich peněz a vám mé hospody," říkával, jako by odvažoval každé slovo: „nebudeme si kmotry; cestující se najedl, nakrmi potah, ať nesedí. A je-li unaven, ať spí a nežvásá." Pacholky měl urostlé a zdravé, ale pokojné a poslušné; báli se ho. Sám nevzal opojných nápojů do úst, a jim dával na veliké svátky po desítníku na vodku; v ostatní dny nesměli píti. Lidé, podobní Naumovi, rychle bohatnou . . . ale k skvělému postavení, v jakém se nalézal — a měli za to, že má čtyřicet nebo padesát tisíc — Naumov Ivanov nedošel přímou cestou . . .

Asi dvacet let před tou dobou, k níž jsme položili počátek naší povídky, byla již na témž místě u poštovské cesty zájezdní hospoda. Pravda, že na ní nebylo tmavočervené prkenné střechy, která dodávala domu Nauma Ivanova vzezření šlechtického sídla; i stavbou byla chatrnější a na dvoře kůlny měly střechu doškovou, místo trámových stěn — byly proutěné; nevynikala též třírohým řeckým štítkem na vysoustruhovaných sloupcích; ale byla přes to přece zájezdní hospoda jen což — prostranná, pevná, teplá — a cestující rádi ji navštěvovali. Hospodářem v té době nebyl Naum Ivanov, ale jakýsi Aksim Semënov, nevolník sousední statkářky Lizavety Prochorovny Kunzovy — ženy štábního důstojníka. Tento Akim byl rozumný mužik, obeznalý v obchodu, který ještě za mladých let odebrav se jako povozník na cestu se dvěma špatnými koníky, vrátil se za rok se třemi slušnými a od těch dob skoro celý život strávil na poštovských cestách, jezdil do Kazaně a Oděssy, do Orenburku a do Varšavy, i za hranice do Lipska a sice

jezdil za posledních let se dvěma trojkama velkých silných hřebců, zapřažených do dvou ohromných vozů. Omrzelo-li ho snad bezúhonné, tulácké živobytí, nebo zatoužil-li po rodinném životě (za jedné z jeho cest umřela mu žena; děti, které měl, též zemřely), slovem rozhodl se konečně, že zanechá svého dřívějšího řemesla a zřídí si zájezdní hospodu. S dovolením své paní usadil se na poštovské cestě, koupil na její jméno půl desjatiny země a vystavěl na ní zájezdní hospodu. Podnik se mu zdařil. Peněz na zařízení měl jak náleží dosti; zkušenost, jíž nabyl za dlouholetého cestování po všech koncích Ruska, přišla mu velice vhod; věděl, čím se zavděčiti pocestným, zvláště dřívějším svým soudruhům, povozníkům, z nichž s mnohými byl znám osobně a jichž zvláště váží si majitelé zájezdních hostinců: tak mnoho snědí a spotřebují tito lidé pro sebe a své mohutné koně. Akimův dvůr stal se známým na sto verst kolem dokola... Ano, k němu raději zajížděli nežli k Naumu, který ho pak vystřídal, ačkoliv se Akim daleko nemohl měřiti s Naumem v dovednosti hospodského. U Akima vše bylo většinou podle starého způsobu, teplo, ale ne docela čisto; oves často míval lehký nebo podmočený, jídlo též se vařilo jen tak na zdař Bůh; někdy podali u něho na stůl takové jídlo, že by bylo lépe nechati je vůbec v peci, a to ne, že by byl skoupým na stravu, ale tak — bába nedohlédla. Za to byl též ochoten sleviti, ba ani se nezdráhal dáti třeba na dluh, slovem, byl to hodný člověk, laskavý hospodář. K rozhovorům, k pohostění též byl nakloněn. Při samovaru někdy tak se rozpovídal, že člověk nestačil poslouchati, jmenovitě vyprávěl-li o Pítěru, o stepích čerkasských, nebo třeba o zámořské zemi; ba rád se i napil, rozumí se, že s hodným člověkem; do ostudy však nedal dojíti, nýbrž více k vůli společnosti — tak se o něm vyjadřovali pocestní. Velice mu byli nakloněni kupci a vůbec všichni ti lidé, jež nazývají staromódními, ti lidé, kteří se nevydají jinak na cestu, než když se podpásali, a do světnice nevejdou, aniž by se pokřižovali, a nedají se do řeči s člověkem, aniž by se s ním

dříve pozdravili. Již sám zevnějšek Akima sloužil mu ku prospěchu: byl vysokého vzrůstu, poněkud hubený, ale velmi souměrný i ve zralých letech; obličej měl podlouhlý, pěkný a pravidelný, vysoké a otevřené čelo, nos přímý a tenký, a neveliké rty. Pohled jeho hnědých velikých očí jen zářil přívětivou něžností, řídké a měkké vlasy zavíjely se v prstencích kolem krku: na temeni zbývalo mu jich nemnoho. Zvuk Akimova hlasu byl velmi příjemný, ačkoliv slabý; za mladých let výtečně zpíval, ale dlouholeté cestování na volném vzduchu a v zimě, rozladilo jeho prsa. Za to mluvil velmi plavně a sladce. Když se smál, kolem jeho očí rozkládaly se vrásky na způsob paprsků, neobyčejně milé na pohled: — jenom u dobrých lidí možno pozorovati takové vrásky. Pohyby Akima byly z větší části zdlouhavé a nebyly prosty jakési jistoty a vážné uctivosti, s jakými se shledáváme u lidí zkušených, kteří mnoho viděli za svého věku.

Skutečně, všecko by bylo hezké na Akimovi, čili jak ho nazývali v panském domě, kam často docházel, najisto však vždy v neděli, po mši — na Akimovi Semënoviči — všecko by bylo na něm hezké, kdyby neměl jedné slabosti, která již mnoho lidí na světě zahubila a ke konci zahubila i jeho samého — slabosti k ženskému pohlaví. Zamilovanost Akimova docházela do krajností; srdce jeho nikterak se neumělo protiviti ženskému pohledu, tál před ním jako první podzimní sníh na slunci... a jak náleží musil odpykati za svoji nadbytečnou citlivost.

V prvním roce, když se usadil na poštovské cestě, byl Akim tak zaujat stavbou hostince, zařizováním hospodářství a všemi starostmi, které jsou spojeny s každým novým obydlím, že se mu rozhodně nedostávalo času mysliti na ženské a jestliže i přicházely mu na mysl nějaké hříšné myšlenky, ihned je zaháněl čtením rozličných posvátných knih, ke kterým choval velikou úctu (grámotě naučil se už na první své cestě), polohlasitým zpěvem žalmů, nebo nějakým jiným bohabojným zaměstnáním. Při tom šlo mu již na 46. rok — a v těch letech všecky vášně

pozoruhodně utichají a chladnou — a doba k ženění již uplynula. Akim sám počal mysliti, že s něho tato pošetilost, jak sám se vyjadřoval, spadla... ale člověk patrně svému osudu neujde.

Bývalá Akimova paní, Lizaveta Prochorovna Kunzova — žena štábního důstojníka, jež zůstala vdovou po manželu německého původu, narodila se v městě Mitavě, kde strávila první léta svého dětství a kde měla velmi četné a chudé příbuzenstvo, o něž ostatně málo se starala, zvláště od těch dob, když jeden z její bratří, důstojník při pěchotě, neočekávaně ji navštívil a na druhý den tak se rozjařil, že div nenabil samé domácí paní, pojmenovav ji při tom „du Lumpenmamsell!", kdežto předešlého dne sám ji tituloval lámaným ruským jazykem: „sestro a dobrodinče!" Lizaveta Prochorovna skoro stále žila ve svém hezounkém, prací manžela, bývalého architekta, poctivě získaném statku; sama jej spravovala a velmi pěkně řídila. Lizaveta Prochorovna nezameškala ani sebe menší výhody, ze všeho dovedla něco vyzískati; a v tom, jakož i v neobyčejném umění utráceti místo groše kopějku, jevila se její německá povaha; ve všem jiném již se poruštila. Čeledi měla značný počet; jmenovitě měla mnoho děvčat, která ostatně nejedla chléb zadarmo: od rána do večera nenarovnávala se jejich záda nad prací. Ráda vyjížděla v kočáře s lokaji v livrejích na zadním stupátku; ráda viděla, aby jí donášeli klepy a potají jeden na druhého žalovali, i sama výborně pomlouvala; ráda si naklonila člověka laskavostí a náhle ho překvapila nemilostí — slovem Lizaveta Prochorovna počínala si právě jako bárynĕ. — Akimovi byla nakloněna — platilť jí správně úrok velmi značný — blahosklonně pouštěla se s ním do řeči, ano i žertujíc zvala ho k sobě na návštěvu... ale právě v panském domě očekávalo Akima neštěstí.

Mezi komornými Lizavety Prochorovny bylo jedno děvče, asi dvacetileté, sirotek, jménem Duňáša. Byla dosti hezká, ztepilá a obratná; rysy její, ačkoliv nepravidelné, mohly se zalíbiti: svěží barva pleti, husté rusé vlasy, živé

šedé oči, malý kulatý nosík, červené rty a jmenovitě ja kýsi otevřený, poloposměšný, polovyzývavý výraz obličeje — vše to bylo dosti milé. Při tom nehledíc, že byla sirotkem, vedla si přísně, skoro hrdě: pocházela ze starého sloužícího rodu; její zesnulý otec, Arefij, byl třicet let klíčníkem, a dědeček, Štěpán, sloužil za komorníka u jednoho dávno zesnulého bárina, gardového seržanta a knížete. Oblékala se pečlivě a pyšnila se svýma rukama, které skutečně byly neobyčejně pěkné. Duňáša projevovala velikou nevšímavost ku všem svým ctitelům, se sebevědomým úsměvem naslouchala jejich poklonám, a jestliže jim odpovídala, tedy většinou jen výkřiky, jako: „ovšem! jak pak ne! tot se rozumí! to by scházelo!...“ Tato slůvka měla skoro stále na jazyku; Duňáša strávila okolo tří let v Moskvě na učení, kde si osvojila ony zvláštní posunky a zvyky, kterými se vyznačují panské v hlavních městech. Mluvili o ní, jako o dívce samolibé (veliká to pochvala v ústech čeledi), která, ač ledacos viděla, přece se nesnížila. Šila též velmi pěkně, ale proto přece Lizaveta Prochorovna nebyla jí příliš nakloněna, a ta návodem hlavní komorné, Kirillovny, ženštiny už nikoliv mladé, bystrozraké a lstivé. Kirillovna měla veliký vliv na svoji paní a velmi obratně uměla odstraňovati soupeřnice.

A do této Duňáše zamiloval se Akim! A k tomu tak, jak se nikdy dříve nezamiloval. Prvně ji spatřil v chrámě: právě se navrátila z Moskvy... potom se s ní setkal několikráte v panském domě; konečně strávil s ní celý večer u pojezdného, kam byl pozván na čaj spolu s jinými „vynikajícími“ osobnostmi. Panské služebnictvo jím nepohrdalo, ačkoliv nenáležel k jejich stavu a nosil plnou bradu; ale byl člověk vzdělaný, uměl čísti a psáti, a co je hlavního — měl peníze; k tomu neoblékal se po mužicku, nosil dlouhý kaftan z černého sukna, boty z vydělané kůže a šátek na krku. Pravda, že někteří z čeledi rozumovali mezi sebou, že prý „není našinec“, ale do očí div mu nepochlebovali. Onoho večera u pojezdného Duňáša docela pokořila měkké srdce Akimovo, ačkoliv

neodpověděla rozhodně ani jedním slovem na všecky jeho lichotivé řeči a jen zřídka se strany pohlížela na něho, jako by se divila, proč tento mužik je zde. Vše to ještě více rozplameňovalo Akima. Odešel domů, přemýšlel, přemýšlel a rozhodl se získati její ruku... Tak mu tedy „udělala"! Ale jak popsati hněv a rozhořčení Duňáše, když asi za pět dní Kirillovna zavolavši ji přívětivě k sobě do pokoje, oznámila jí, že Akim (viděti, že věděl, jak to navléci), že tento bradáč a mužik Akim, vedle něhož seděti pokládala již za urážku, uchází se o ni!

Duňáša s počátku všecka se zapálila, potom se přinuceně zasmála, pak zaplakala; ale Kirillovna tak dovedně vedla útok, tak jasně jí dala pocítiti její vlastní postavení v domě, tak obratně se zmínila o slušném zevnějšku, bohatství a slepé oddanosti Akimově, konečně tak významně se zmínila o přání samé báryně, že Duňáša vyšla z pokoje již s vážnou dumou v obličeji a setkavši se s Akimem, jenom se mu ostře podívala do očí, ale neodvrátila se. Nad míru štědré dary tohoto zamilovaného člověka rozptýlily poslední její pochybnosti... Lizaveta Prochorovna, které Akim z radosti přinesl sto broskví na veliké stříbrné míse, dala svolení k jeho sňatku s Duňáší a tato svatba se uskutečnila. Akim nelitoval výloh — a nevěsta, která v předvečer svatby seděla na děvičníku*) jako zabitá a v samý den svatby stále plakala, co zatím Kirillovna strojila ji k oddavkám, záhy se upokojila... Báryně dovolila jí obléci do chrámu vlastní šál — ale Akim téhož dne jí dal právě takový, ne-li lepší.

Akim se tedy oženil; odvezl svou mladou ženu domů do hostince... Počali žíti. Duňáša se ukázala špatnou hospodyní, špatnou podporou muži. Nedovedla se do ničeho vpraviti, tesknila, byla jí dlouhá chvíle, leda že některý cestující důstojník obracel na ni pozornost a koketoval s ní sedě za širokým samovarem; často se vzdalovala, brzo do města na koupi, brzo do panského domu, kamž ze

*) Loučení se nevěsty se svobodnými družkami.

zájezdní hospody bylo asi čtyři versty. V panském domě okřívala; tam ji obklopovali známí; děvčata záviděla jí obleky; Kirillovna uctívala ji čajem; sama Lizaveta Prochorovna pouštěla se s ní do řeči... Ale ani tyto návštěvy nemíjely pro Duňáši bez trpkých pocitův... Jako žena hospodského nemohla, na příklad, nositi kloboučkův a byla nucena pokrývati svou hlavu šátkem... jako kupcová, říkávala jí jízlivá Kirillovna... jako nějaká sousedka z města, myslila si Duňáša.

Nejednou přišla Akimovi na mysl slova jediného jeho příbuzného, stařečka strýčka, mužika sestaralého, podruha bez rodiny; „Nu, brachu, Akimuško," pravil mu, setkav se s ním na ulici, „slyšel jsem, že se chceš ženiti..."

„Ovšem že; a což?"

„Ach, Akime, Akime! Ty nepatříš teď mezi nás, mužiky, to je pravda — ale ani ona se k tobě nehodí."

„A proč by se ke mně nehodila?"

„Inu třeba pro tohle," namítl onen a ukázal Akimovi na bradu, kterou, aby se zavděčil své nevěstě, počal si přistřihovati — oholiti ji docela nemohl se odhodlati... Akim svěsil hlavu; ale stařec se odvrátil, zahalil cípy svého na ramenech roztrhaného kožichu a odešel potřásaje hlavou.

Ano, Akim nejednou se zamyslil, hekal a vzdychal... Ale láska jeho k hezounké ženě nemizela; byl na ni hrdý — zvláště když ji porovnával, nepravíme ani s jinými selskými ženami nebo se svou dřívější ženou, s níž ho oženili, když mu bylo šestnáct let — ale s jinými děvčaty z panské čeledi; „vida, jaké ptáče jsme polapili!"... Sebe menší její laskavost působila mu velikou radost... Snad, myslil si, přece přivykne, zdomácní... Při tom se chovala velmi slušně a nikdo nemohl říci o ní špatného slova.

Tak uplynulo několik let. Duňáša skutečně přivykla ku svému životu. Akim čím více stárnul, tím více k ní lnul a nedůvěřoval jí; družky její, které se provdaly za jiného muže než za mužiky, trpěly svrchovanou bídu, buď

žily v chudobě, nebo se dostaly do nedobrých rukou ... Ale Akim bohatl a bohatl. Všecko se mu dařilo — štěstí mu přálo; jedno jen ho trápilo: Bůh mu nedával dětí. Duňáši bylo už přes dvacet pět let; všichni ji počali zváti Avdotijí Arefjevnou. Pravou hospodyní však se přece nestala — ale svůj dům si oblíbila, konala opatření ohledně zásob, dohlížela na děvečku ... Pravda, že to vše činila ledabylo, nedohlížela, jak by se slušelo, na čistotu a pořádek; za to v hlavní světnici zájezdní hospody vedle podobizny Akimovy visela její podobizna, malovaná olejovými barvami, kterou sama objednala u malíře samouka, syna místního diakona. — Byla zobrazena v bílých šatech, žluté šále, se šesti nitkami velkých perel na krku, s dlouhými naušnicemi v uších a prsteny na každém prstě. — Poznati ji bylo možno, ačkoliv ji malíř zobrazil přespříliš silnou a červenou — a oči jí namaloval černé na místě šedých, a k tomu poněkud kosé ... Akim se mu však docela nepodařil: vypadal nějak temně — à la Rembrandt — tak že mnohý pocestný, všimne-li si ho, jen trochu zabručí. Avdotja počala se oblékati dosti nedbale; přehodí velký šátek přes ramena — a pod ním sedí šaty Bůh ví jak: zmocnila se jí lenost, ona vzdychající, unylá, ospalá lenost, k níž tak příliš je náchylen Rus, jmenovitě, když živobytí jeho jest zabezpečeno ...

Při všem tom poměr Akimův k ženě byl velmi dobrý — žili v míru a slynuli jako vzorní manželé. Ale jako veverka, která čistí si nosík právě v tom okamžiku, když střelec na ni míří, člověk netuší svého neštěstí — a náhle se proboří jako na ledě ...

Jednoho podzimního večera v zájezdní hospodě Akimově zastavil se kupec se střižným zbožím. Rozličnými okolními cestami ubíral se se dvěma naloženými kibitkami z Moskvy do Charkova; byl to jeden z těch podomních obchodníkův, které venkovští statkáři a jmenovitě jejich ženy a dcery očekávají někdy s tak velikou netrpělivostí. S tímto obchodníkem, člověkem již letitým, jeli dva sou-

druzi, nebo správněji řečeno dva pomocníci — jeden bledý, hubený a hrbatý, druhý — mladý, slušný, hezký člověk asi dvacetiletý. Objednali si večeři, potom zasedli k čaji; obchodník pozval hospodáře a hospodyni, aby vypili s nimi po sklenici — ti neodřekli. Mezi oběma starci (Akimovi uplynulo padesát šest let) záhy se zapředl rozhovor; obchodník se vyptával na sousední statkáře — a nikdo nemohl lépe nežli Akim sděliti mu o nich všecky potřebné zprávy; hrbatý pomocník stále se chodil dívat na vozy a konečně se odebral spat. Avdofji nezbývalo než besedovati s druhým pomocníkem... Seděla vedle něho a mluvila málo, více poslouchala, co jí onen vyprávěl; ale bylo patrno, že řeči jeho se jí líbily: obličej její se oživil, ruměnec zahrál jí na tvářích a smála se dosti často a ochotně. Mladý pomocník seděl ani skoro se nehýbaje a nakloniv ke stolu svoji kučeravou hlavu; mluvil tiše, nepovyšuje hlasu a nepospíchaje; za to oči jeho, neveliké, ale vyzývavě světlé a modravé, zrovna se vpíjely do Avdofjé; ona se s počátku odvracela od nich, potom sama počala mu pohlížeti do obličeje. Obličej tohoto mladého jinocha byl svěží a hladký jak krymské jablko; často se usmíval a pohrával bílými prsty po bradě, pokryté již řídkým a temným chmýřím. Vyjadřoval se kupeckým způsobem, ale velmi volně a s jakýmsi nedbalým sebevědomím — a stále pohlížel na ni svým pronikavým a smělým pohledem... Náhle se k ní nahnul poněkud blíže a nezměniv se ani trochu v obličeji, pravil jí: „Avdofje Arefjevno, hezčí ženy než vy není na světě; zdá se, že bych byl hotov pro vás umříti.“

Avdofja hlasitě se zasmála.

„Čemu se směješ?“ otázal se jí Akim.

„Ale tuhle — on vypravuje stále takové směšné věci,“ prohodila beze všech rozpaků.

Starý obchodník vycenil zuby.

„He, he, ovšem; Naum je už takový šprýmař. Ale nevěřte mu.“

„Ovšem! Jak by ne! Budu mu zrovna věřiti," namítla a zavrtěla hlavou.

„He, he, ovšem že," podotkl stařec. „Nu," dodal pak zpěvavým hlasem, „poroučíme se, těšilo nás, ale je čas jíti spat..." A s těmi slovy vstal.

„I nás velice těšilo," prohodil Akim a též vstal, „děkujeme za pohostění; ostatně přejeme dobrou noc. Avdoťuško, vstávej!"

Avdoťja se zvedla jako by se jí nechtělo, za ní se zvedl i Naum... a všichni se rozešli.

Hospodář se ženou odebrali se do zvláštní komůrky, sloužící jim za ložnici. Akim zachrupal ihned. Avdoťja dlouho nemohla usnouti... S počátku ležela tiše obrátivši se obličejem k stěně, potom se počala obraceti na horké peřině, hned shazovala, hned zase přitahovala přikrývku... potom zdřímla slabým spánkem. Náhle se rozlehl ze dvora silný mužský hlas: zpíval jakousi táhlou, ale nikoliv unylou píseň, jejíž slova nebylo možno rozeznati. Avdoťja otevřela oči, opřela se o lokte a počala poslouchati... Píseň ozývala se dále... Zvučně rozplývala se v podzimním vzduchu.

Akim pozvedl hlavu.

„Kdo to zpívá?" otázal se.

„Nevím," odpověděla.

„Pěkně zpívá," dodal pomlčev trochu. „Pěkně. Jaký má silný hlas. Já jsem svého času také zpíval," pokračoval pak, „a pěkně jsem zpíval, ale zkazil se mně hlas. Ale tenhle je pěkný. Jistě to zpívá ten mladík, Naumov, zdá se, že se jmenuje." Tu se obrátil na druhou stranu — vzdychnul a opět usnul.

Hlas ještě dlouho neumlkal... Avdoťja stále naslouchala a naslouchala; konečně zpěv jako by se náhle přetrhl, ještě jednou zavzněl směle a zvolna utichl. Avdoťja se poznamenala křížem, položila hlavu na podušku... Uplynulo půl hodiny... Zvedla se a počala zvolna vstávati s postele...

„Kam jdeš, ženo?" otázal se jí ze spaní Akim.

Avdotja se zarazila.

„Opravit lampičku," prohodila, „nemohu jaksi usnouti..."

„Tak se pomodli," zašeptal Akim usínaje.

Avdotja přistoupila k lampě, počala ji opravovati a bezděčně ji zhasla; vrátila se a ulehla. Vše utichlo.

Druhého dne časně ráno kupec se svými společníky vypravil se na cestu. Avdotja spala. Akim je provázel asi půl versty: musil zajíti do mlýna. Když se vrátil domů, zastal již svou ženu oblečenou a nikoliv samotnou: byl s ní včerejší mladý výrostek Naum. Stáli vedle stolu a rozmlouvali. Avdotja spatřivši Akima mlčky odešla ven ze světnice, a Naum mu sdělil, že se vrátil pro pánovy rukavice, které prý zapomněl na lavici, a též odešel.

Povíme nyní čtenářům to, čeho zajisté i bez nás se dovtípili: Avdotja vášnivě se zamilovala do Nauma. Jak se to mohlo státi tak rychle, těžko vysvětliti; tím nesnadněji, že do té doby chovala se bezúhonně přes množství příležitostí a pokušení, aby se zpronevěřila manželské věrnosti. Později, když se její svazek s Naumem rozhlásil, mnozí v okolí vyprávěli, že hned prvního večera nasypal jí do čaje čarovného koření (u nás ještě pevně věří v působivost podobného prostředku), a že to bylo velmi snadno zpozorovati na Avdotji, která prý záhy na to počala hubeněti a teskniti.

Ať tomu bylo jakkoliv, ale Nauma počali dosti často vídati v Akimově hospodě. S počátku jel mimo opět s týmž obchodníkem, ale asi za tři měsíce objevil se již sám, s vlastním zbožím; potom se rozneslo, že se usadil v jednom z blízko ležících újezdních měst a od té doby neuplynulo již neděle, aby se na poštovské cestě neukázal silný obarvený vozík, zapřažený párem buclatých koníků, které sám řídil. S Akimem nebyl v poměru přátelském, ale ani nepřízně mezi nimi nebylo pozorovati; Akim hrubě si ho nevšímal a znal ho jen jako rozumného člověka, kterému rychle se dařilo. O pravých citech Avdotje neměl ani tušení a důvěřoval jí dále jako dřív.

Tak uplynula ještě dvě léta.

Jednoho letního dne před obědem, okolo druhé hodiny, Lizaveta Prochorovna, která právě během těchto dvou let přes všeliké natírání a líčidla jaksi náhle se svraštila a sežloutla, — Lizaveta Prochorovna s psíkem a skládacím slunečníkem vyšla si na procházku do své německé čisťounké zahrádky. Šustíc zlehka naškrobenými šaty šla malými kroky po písčité cestičce mezi dvěma řadami jako struna natažených jiřin, když ji náhle dohonila naše stará známá, Kirillovna, a uctivě jí oznámila, že jakýsi B... ský kupec přeje si s ní mluviti ve velmi vážné záležitosti. Kirillovna jako dříve těšila se panské přízni (v podstatě s a m a spravovala statek paní Kunzové) a od nějakého času dostala dovolení nositi bílý čepec, což dodávalo ještě více ostrosti jemným rysům jejího obličeje.

„Kupec?“ otázala se báryně. „Čeho si přeje?“

„Nevím, čeho si přeje,“ odvětila Kirillovna lichotivým hlasem, „ale zdá se, že si přeje něco u vás koupiti.“

Lizaveta Prochorovna vrátila se do salonu, usedla na své obyčejné místo, křeslo s kopulí, po níž se pěkně popínal břečtan, a přikázala zavolati B... ského kupce.

Vstoupil Naum, poklonil se a stanul u dveří.

„Slyšela jsem, že chcete něco u mne koupiti,“ počala Lizaveta Prochorovna a sama si pomyslila v duchu: „Jaký to hezký muž, ten kupec.“

„Tak jest.“

„A co vlastně?“

„Neráčíte-li prodati svou zájezdní hospodu?“

„Jakou hospodu?“

„Nu tu, co je na poštovské cestě, nedaleko odtud.“

„Ale to není má hospoda. To je Akimova hospoda.“

„Jak pak není vaše? Stojí přece na vašem pozemku.“

„Pozemek je sice můj... na mé jméno koupen; ale hospoda jest jeho.“

„Nu, ano. Ale neráčíte-li ji prodati nám?“

„Jak pak ji prodám?“

„Inu tak. A my bychom dali pěknou cenu.“

Lizaveta Prochorovna se zamyslila.

„Opravdu je to podivné,“ počala opět, „jak to mluvíte. A co byste dal?“ dodala. „To jest, netážu se pro sebe, ale pro Akima.“

„Nu, s celým stavením a zařízením, a rozumí se i s pozemkem, který patří k té hospodě, dva tisíce rublů bychom dali.“

„Dva tisíce rublů! To je málo,“ namítla Lizaveta Prochorovna.

„Je to pravá cena.“

„A vy jste mluvil s Akimem?“

„Proč bychom s ním mluvili? Hospoda je vaše, tak což, my též s vámi přejeme si mluviti.“ —

„Ale já vám přece oznámila ... Opravdu, je to divné, že mně nerozumíte!“

„Proč bychom nerozuměli; rozumíme.“

Lizaveta Prochorovna podívala se na Nauma, Naum pohlédl na Lizavetu Prochorovnu.

„Tak jak přece,“ počal, „jakou tedy cenu ráčíte vy naznačiti?“

„Jakou cenu?...“ Lizaveta Prochorovna zavrtěla se na křesle. „Předně vám pravím, že dvou tisíc je málo, a za druhé...“

„Stovku přidáme, prosím.“

Lizaveta Prochorovna vstala.

„Vidím, že mluvíte stále o jiné věci; já vám již řekla, že tuto hospodu nemohu prodati a neprodám. Nemohu... totiž nechci.“

Naum se usmál a zamlčel se.

„Nu, jak je libo...“ prohodil, pokrčiv trochu ramenem, „prosíme za odpuštění.“ I poklonil se a uchopil se kliky u dveří.

Lizaveta Prochorovna se obrátila k němu.

„Ostatně...“ prohodila s jedva patrným zajiknutím, „neodjíždějte ještě.“ I zazvonila; z kabinetu vyšla Kiril-

lovna. „Kirillovno, přikaž uhostiti pana kupce čajem. Já vás ještě uvidím," dodala kývnouc zlehka hlavou.

Naum ještě jednou se poklonil a vyšel spolu s Kirillovnou.

Lizaveta Prochorovna přešla asi dvakráte po pokoji a opět zazvonila. Tentokráte vstoupil chlapec poslíček. Báryně mu přikázala, aby zavolal Kirillovnu. Za několik okamžiků vstoupila Kirillovna zlehka vrzajíc novými kozinkovými střevíci.

„Slyšela jsi," počala Lizaveta Prochorovna s nuceným smíchem, „co mně tento kupec nabízí? Je to, opravdu, takový podivín!"

„Nikoliv, neslyšela... Co pak?" A Kirillovna zlehka přimhouřila svá černá, kalmycká očka.

„Chce u mne koupiti Akimovu hospodu."

„A co na tom?"

„Ale jak pak přece... Co bude říkat Akim? Dala jsem ji přece Akimovi."

„Co jen ráčíte mluviti, milostivá paní? Což pak není ta hospoda vaše? Nejsme snad my vaši? A vše co máme — není-li to snad vaše, není-li to panské?"

„Co to pravíš, Kirillovno, prosím tě?" Lizaveta Prochorovna vytáhla batistový šátek a prudce se vysmrkala. „Akim tu hospodu koupil za vlastní peníze."

„Za vlastní peníze? A odkud vzal ty peníze? Zdali ne z vaší milosti? Vždyť i tak už dlouhou dobu užíval vašeho pozemku... Všecko jen z vaší milosti. A vy myslíte, milostivá paní, že mu nezbude i potom dosti peněz? Vždyť je bohatší nežli vy, Bůh je svědek!"

„Všecko to je pravda, ovšem; ale já přece nemohu... Jak pak mám prodati tu hospodu?"

„A proč ji neprodati?" pokračovala Kirillovna, „když se našel kupec. Dovolte mně poptati se, kolik vám nabízí?"

„Přes dva tisíce rublů," tiše prohodila Lizaveta Prochorovna.

„On dá, milostivá paní, více, když dva tisíce z prvního slova nabízí. A s Akimem se potom dohodnete; slevíte mu třeba z úroku. — Bude vám ještě povděčen.“

„Ovšem bude třeba úrok zmenšiti. Ale ne, Kirillovno, jak pak mohu prodati ...“ A Lizaveta Prochorovna jala se přecházeti sem tam po pokoji ... „Nikoliv, to není možná, to se nehodí ... ne, prosím tě, nemluv mně víc o tom ... jinak se rozzlobím ...“

Ale přes tyto zákazy rozčilené Lizavety Prochorovny Kirillovna mluvila stále a za půl hodiny se vrátila k Naumovi, kterého nechala v buffetě u samovaru.

„Co mně povíte pěkného, má velectěná,“ promluvil Naum, švihácky poklopiv dopitou číšku na misku.

„Tohle vám povím,“ odvětila Kirillovna, „abyste šel k báryni, volá vás.“

„S radostí,“ odpověděl Naum, vstal a odebral se za Kirillovnou do salonu.

Dvéře za nimi se zavřely ... Když se ony dvéře konečně opět otevřely a Naum ukláněje se vyšel zády napřed, celá záležitost byla již vyřízena; Akimova hospoda náležela jemu: koupil ji za 2800 rublů v bankovkách. Kupní smlouvu umluvili se uzavříti co možná nejdříve a před časem se o ní nezmiňovati; Lizaveta Prochorovna dostala sto rublů závdavku a dvě stě rublů dostala Kirillovna za odměnu. „Nekoupil jsem draze,“ uvažoval Naum vlézaje do vozíku, „zaplať Bůh, přálo mi štěstí.“

Téže doby, když se v panském domě stala úmluva, o níž jsme promluvili, Akim seděl doma sám pod oknem na lavici a s nespokojeným vzezřením hladil si bradu ... Pravili jsme výše, že neměl ani tušení o náklonnosti své ženy k Naumovi, ačkoli ho dobří lidé nejednou upozorňovali, že je na čase, aby se vzal za rozum; ovšem, že sám někdy mohl zpozorovati, že se jeho hospodyně od nějaké doby stala jaksi svéhlavější, ale vždyť je známo: ženské pohlaví je umíněné a plné rozmarů. Ano i když se mu skutečně zdálo, že v domě jaksi není vše v pořádku, mávl vždy jenom rukou; nechtělo se mu, jak se říká, zdvíhati

prach; dobromyslnosti v něm s léty neubývalo a též lenost brala svůj díl. Ale onoho dne byl obzvláště mrzut; předešlého dne zcela nenadále vyslechl na ulici rozmluvu mezi svou děvečkou a jinou, sousední ženou...

Žena ptala se děvečky, proč k ní nepřišla ve svátek večer; „že prý ji očekávala."

„Ano, já jsem už šla," namítala děvečka; „avšak, na neštěstí napadla jsem hospodyni... aby ji něco vzalo!"

„Napadla..." opakovala žena jaksi táhlým hlasem a podepřela si rukou tvář. „A kdy jsi ji napadla, matičko moje?"

„Inu za konopištěm, za popovským. Hospodyně si vyšla asi ke svému Naumovi do konopiště a já jí v temnotě neviděla, snad že mne měsíc oslnil, Bůh ví, zrovna jsem na ně padla."

„Padla," opakovala opět bába. „Nu, a co ona, matičko moje; stála s ním?"

„Stála — tak. On stál i ona stála. Spatřila mne a povídá: ‚kady to běháš? Táhni hned domů.' Já tedy šla."

„Šla." Bába se zamlčela. „Nu s Bohem, Fetiňuško," prohodila a ubírala se svou cestou.

Tato rozmluva působila nepříjemně na Akima. Láska jeho k Avdotji už ochladla, ale děveččina slova se mu přece nelíbila. A mluvila pravdu: Avdotja onoho večera šla skutečně k Naumovi, který ji očekával v hustém stínu padajícím na cestu od nehybného a vysokého konopí. Rosa smočila od vrchu až dolů každé jeho stéblo; silný omamující zápach šířil se kolkolem. Měsíc právě vycházel, veliký a nachový, ve tmavé a matné mlze. Naum již z dálky zaslechl spěšné kroky Avdotje a zamířil jí vstříc. Přistoupila k němu všecka bledá od spěchu; měsíc svítil jí do obličeje.

„Nu což, přinesla jsi?" otázal se jí.

„Co se týká přinesení, přinesla," odpověděla nerozhodným hlasem, „ale co, Naume Ivanoviči..."

„Dej sem, když jsi přinesla," přerušil ji a vztáhl ruku...

Vytáhla ze záňadří nějaký závitek. Naum ihned jej vzal a vložil do náprsní kapsy.

„Naume Ivanyči," pronesla Avdotja zvolna a nespouštějíc s něho očí... „Ach, Naume Ivanyči, zahubím tobě k vůli svou duši..."

V tom okamžiku přiblížila se k nim děvečka.

Akim tedy seděl na lavičce a nespokojeně si hladil bradu. Avdotja stále přicházela do světnice a stále odcházela ven. On jen ji stopoval očima. Konečně přišla ještě jednou a vzavši z komory kabátec, překročila už práh — když tu Akim neodolal a promluvil jako by pro sebe:

„Nemohu pochopiti," počal, „proč ženské pořád běhají. Aby poseděly tak trochu na místě, toho nesmí člověk na nich žádati. To není jejich věc. Ale takhle někam odběhnout, ať ráno nebo večer, to se jim líbí. — Ano."

Avdotja vyslechla mužovu řeč do konce, nezměnivši svého postavení; jenom při slově „večer" jedva obrátila hlavu a jako by se zamyslila.

„To se ví, Seměnyči," prohodila konečně rozmrzele, „jak se dáš do povídání, to už..."

Při tom mávla rukou a odešla bouchnuvši dveřmi. Avdotja skutečně necenila příliš vysoko Akimovu výmluvnost, a časem za večerů, když počal rozumovati s pocestnými, nebo počal vyprávěti, zívala v ústraní nebo odcházela. Akim pohlédl na zavřené dvéře... „Když se dáš do povídání..." opakoval polohlasitě... „to je právě to, že jsem málo s tebou rozmlouval... A kdo vlastně? Blízký člověk, a k tomu..." I vstal, zamyslil se a udeřil se pěstí do týla...

Několik dnů uplynulo po tomto dni dosti podivným způsobem. Akim stále pohlížel na svou ženu, jako by jí chtěl něco říci; ta též se své strany pohlížela na něho podezřívavě; při tom oba nuceně mlčeli; ostatně toto mlčení přetrhl obyčejně Akim nějakou bručivou poznámkou o nedopatření v hospodářství nebo o ženských vůbec; Avdotja mu z větší části neodpovídala ani slova. Avšak při vší dobrácké slabosti Akimově přece by bylo došlo mezi ním a

Avdotji k rozhodnému výstupu, kdyby se nebyla příhodila událost, po níž všeliké vysvětlování bylo marným.

Jednoho jitra právě se chystal Akim se ženou pooběd vati (pocestných v zájezdní hospodě nebylo, poněvadž byly letní práce), když tu náhle vozík bystře zahrčel po cestě a zprudka zastavil před domem. Akim pohlédl oknem, zamračil se a svěsil hlavu: z vozíku vylézal pomalu Naum. Avdotja ho nespatřila, ale když se v síni rozlehl jeho hlas, lžíce slabě se zachvěla v její ruce. Přikazoval pacholkovi, aby postavil koně do dvora. Konečně se otevřely dvéře a on vstoupil do světnice.

„Pozdrav Bůh," pravil a sňal čepici.

„Pozdrav Bůh," pravil skrze zuby Akim. „Odkud Bůh nese?"

„Po sousedství," odvětil onen a usedl na lavici. „Jedu od báryně."

„Od báryně," prohodil Akim nezvedaje se s místa. „Snad za nějakými záležitostmi?"

„Ano, za záležitostmi. Avdotje Arefjevno, má úcta."

„Pozdrav Bůh, Naume Ivanyči," odpověděla ona.

Všichni se odmlčeli.

„Co pak to máte, polévku nějakou," počal Naum.

„Ano, polévku," odpověděl Akim a náhle zbledl, „ale ne pro tebe."

Naum pohlédl s podivením na Akima.

„Jak to ne pro mne?"

„Nu tak, ne pro tebe." Akimovi se zablesklo v očích a rukou udeřil na stůl. „V mém domě není nic pro tebe, slyšíš?"

„Co to, Semënyči, co to pravíš? Co je ti?"

„Mně není nic, ale ty jsi mne omrzel, Naume Ivanyči, to je to." Stařec vstal a všechen se zachvěl. „Příliš často počal jsi sem docházeti, to je to."

Naum též vstal.

„Poslouchej, brachu, zbláznil jsi se, či co," prohodil s úsměškem. „Avdotje Arefjevno, co se mu stalo?..."

„Povídám ti," zvolal chraplavým hlasem Akim, „klid se mi, slyšíš... jakou tu máš Avdofju Arefjevnu... povídám ti, slyšíš, abys byl už pryč!"

„Co mně to povídáš?" otázal se významně Naum.

„Klid se odtud; to ti povídám. Tamhle máš dvéře... rozumíš? sice bude zle!"

Naum pokročil ku předu.

„Pro Boha, nebijte se, holoubkové," zasténala Avdofja, která až do tohoto okamžiku seděla nehybně za stolem...

Naum se podíval na ni.

„Nestarejte se, Avdofje Arefjevno, proč pak se práti! Vida, brachu," pokračoval obraceje se k Akimovi, „jak jsi se rozkřičel. Opravdu! Jak jsi zhorka nakvašen! Slýcháno-li kdy, aby z cizího domu vyháněli," dodal s dlouhou odmlčkou Naum, „a k tomu ještě hospodáře?"

„Jak to z cizího domu," zamumlal Akim. „Jakého hospodáře?"

„A třeba mě."

A Naum přimhouřil oči a vycenil své bílé zuby.

„Jak tebe? Což pak nejsem já hospodářem?"

„Jaký jsi nechápavý, brachu. Povídám ti — já jsem hospodářem."

Akim vytřeštil oči.

„Co to blábolíš, jako bys blínu pojedl," pronesl konečně. „Jaký pak jsi tu k čertu hospodář?"

„Ale co bych s tebou rozumoval," zvolal netrpělivě Naum. „Vidíš tuhle tu listinu," pokračoval vytrhnuv z kapsy ve čtvero složený kolkovaný list, „vidíš? To je kupní smlouva, rozumíš, kupní smlouva jak na tvůj pozemek, tak i na hospodu; koupil jsem je u statkářky, u Lizavety Prochorovny koupil; včera jsme uzavřeli kupní smlouvu v B...ě — hospodářem jsem zde tedy já, a ne ty. Hned dnes si seber své věci," dodal, ukládaje listinu zpět do kapsy, „a zítra af tu není po tobě ani potuchy; slyšíš?"

Akim stál jako by hrom do něho udeřil.

„Lupiči," zastenal konečně, „lupiči... Hej, Feďko, Mitko, ženo, ženo, chopte se ho, chopte se ho — držte ho!"

Akim pozbyl úplně vlády nad sebou.

„Dej pozor, dej pozor," s vyhrůžkou prohodil Naum, „dej pozor, starče, nedělej hloupostí..."

„Ale bij ho přece, bij ho, ženo!" opakoval plačtivým hlasem Akim, marně a malomocně se snaže vzchopiti se s místa. „Vražedníku, lupiči... Máš málo jí... i můj dům chceš mně odníti a všecko... Ale ne, počkej jen... to nemůže býti... Já půjdu sám, sám jí řeknu... kterak... proč pak prodávati... Počkej... počkej..."

A bez čepice vyběhl na ulici.

„Kam pak, Akime Ivanyči, kam běžíš, báfuško?" zvolala děvečka Fetiňa srazivši se s ním ve dveřích.

„K báryni! pusť! K báryni..." zaúpěl Akim a spatřiv Naumův vůz, který ještě nezavezli do dvora, vskočil do něho, uchopil opratě a udeřiv vší silou koně, pustil se o překot k panskému dvoru.

„Mátuško, Lizaveto Prochorovno," opakoval si v duchu po celé cestě, „čím jsem si zasloužil takovou nemilost? Zdá se, že jsem horlivě plnil své povinnosti."

A zatím stále a stále sekal do koně. Kdo mu šel vstříc, ustupoval stranou a dlouho se díval za ním.

Za čtvrt hodiny dojel Akim ke statku Lizavety Prochorovny, přijel k domu, seskočil s vozu a přímo přiběhl do předpokoje.

„Co chceš?" zabručel polekaný lokaj, dřímající sladce na lavici.

„K báryni, musím mluviti s báryní," hlasitě promluvil Akim.

Lokaj přišel v podivení.

„Stalo se snad něco?" počal...

„Nic se nestalo, ale musím mluviti s báryní."

„Co, co," ptal se víc a více udivený lokaj a zvolna se vzpřímil.

Akim se vzpamatoval... Jako by ho polili studenou vodou.

„Oznamte, Petře Jefgrafyči, báryni," pravil s hlubokou poklonou, „že Akim si přeje s ní mluviti..."

„Dobrá... půjdu... oznámím... ale tys patrně opilý, počkej," zabručel lokaj a vzdálil se.

Akim svěsil hlavu a trochu se zarazil... Rozhodnost jeho kvapně mizela hned v tom okamžiku, jakmile vstoupil do předpokoje.

Lizaveta Prochorovna též se zarazila, když jí oznámili o příchodě Akimově. Ihned poručila, aby zavolali Kirillovnu do jejího kabinetu.

„Nemohu ho přijati," pravila spěšně, jakmile se ukázala Kirillovna, „nijak nemohu. Co mu řeknu? Já jsem ti přece pravila, že on dozajista přijde a bude si stěžovati," dodala hněvivě, celá rozčilená, „povídala jsem..."

„Ale proč pak byste ho přijímala," namítla klidně Kirillovna, „toho není ani potřebí. Proč byste se vy znepokojovala, prosím vás."

„Co si tedy počnu?"

„Jestliže dovolíte, já s ním promluvím."

„Lizaveta Prochorovna pozvedla hlavu.

„Buď tak dobrá, Kirillovno. Promluv s ním. Řekni mu... třebas — nu, že jsem to pokládala za nutné... a ostatně, že mu to vynahradím... nu a pak, však ty víš. Prosím tě, Kirillovno."

„Račte být bez starosti, milostivá paní," odvětila Kirillovna a odešla vrzajíc střevíčky.

Neuplynulo čtvrt hodiny, když se znova ozvalo jejich vrzání a Kirillovna vstoupila do kabinetu s týmž klidným výrazem v obličeji, s touže vychytralou rozvahou v očích.

„Nu co," otázala se jí báryně, „co Akim?"

„I nic. Praví, že všecko záleží na vaší milostivé vůli, jen když vy budete zdráva a šťastna, jemu že stačí do smrti."

„A nestěžoval si?"

„Nikoliv. Proč by si stěžoval?"

*

„A proč tedy přišel?“ prohodila Lizaveta Prochorovna poněkud v rozpacích.

„Nu, přišel vás prosit, než mu bude dána odměna, neráčíte-li mu odpustit úrok, na nastávající rok totiž...“

„To se rozumí, odpustím, odpustím,“ živě se uchopila slova Lizaveta Prochorovna; „to se rozumí. S radostí. A vůbec řekni mu, že mu dám náhradu. Nu, děkuji ti, Kirillovno. Ale, jak vidím, je to dobrý mužik. Počkej,“ dodala, „dej mu tohle, ode mne.“ A vzala z pracovního stolku třírublovou bankovku. „Tu máš, vezmi, dej mu.“

„Rozumím,“ odvětila Kirillovna a vrátivši se klidně do svého pokoje, zavřela opatrně bankovku do okovaného kufříku, stojícího u jejího záhlaví; chovala v něm všecky své hotové peníze, a těch bylo nemálo.

Kirillovna svojí zprávou upokojila báryni, ale rozmluva její s Akimem neudála se ve skutečnosti zcela tak, jak ji tlumočila; a sice: přikázala, aby ho zavolali k ní do čeledníku. Akim s počátku nechtěl k ní jíti, dokládaje, že nechce mluviti s Kirillovnou, ale se samou Lizavetou Prochorovnou; avšak konečně uposlechl a šel zadním vchodem ke Kirillovně. Zastal ji samotnou. Když vstoupil do pokoje, ihned stanul a opřel se o stěnu u dveří, chtěl promluviti... ale nemohl.

„Vy, Akime Seměnyči,“ počala, „přejete si mluviti s báryní?“

On kývl jenom hlavou.

„To není možná, Akime Seměnyči. A k čemu to? Co se stalo, toho nezměníš, a vy byste ji jenom znepokojil. Ona vás teď nemůže přijati, Akime Seměnyči.“

„Nemůže,“ opakoval její slova a zamlčel se. „Tak jak tedy,“ promluvil konečně, „mám tedy přijíti o dům?“

„Poslechněte Akime Seměnyči. Já vím, že jste byl vždy rozumný člověk. Je to milostivá vůle vrchnosti. A změniti se to nedá. To už nezměníte. Což tu budeme spolu rozumovati, vždyť to k ničemu nepovede. Není-li pravda?“

Akim založil ruce za záda.

„Raději uvažte, pokračovala Kirillovna, „neměl-li byste poprositi paní, aby vám snad zmírnila roční úrok . . ."

„Tak tedy o dům přijdu," opakoval Akim dřívějším hlasem.

„Akime Semënyči, já vám přece pravím: není to jinak možná. Víte to sám lépe nežli já."

„Ovšem. Tak aspoň zač byla prodána, hospoda totiž?"

„Nevím, Akime Semënyči; nemohu vám říci . . . Ale což pak vy — tak stojíte," dodala, „posaďte se."

„Mohu postáti. Jsmeť jen mužici, děkujeme uctivě."

„Jaký pak jste vy mužik, Akime Semënyči? Vy jste zrovna jako kupec, vás ani k čeledi nelze přirovnávati, co to mluvíte? Neklesejte na duchu zbytečně. Nechcete snad čaje?"

„Nikoliv, děkuju; nechce se mně. Tak tedy domek zůstal vám," dodal, odstupuje od stěny. „Zaplať Bůh i za to. Prosím za odpuštění, sudáruško."

„I obrátil se a vyšel ven. Kirillovna opravila svoji zástěru a odebrala se k báryni.

„A vida, vždyť jsem nyní opravdu kupcem," pravil si v duchu Akim stanuv v zamyšlení před vraty. „Pěkný kupec!" I mávl rukou a trpce se usmál. „Nu což! Půjdu domů!"

A zapomenuv úplně na Naumova koně, s nímž přijel, potácel se pěšky po cestě k zájezdní hospodě. Neušel ještě ani verstý, když náhle uslyšel vedle sebe rachot vozu.

„Akime, Akime Semënyči," volal ho kdosi.

On zvedl oči a spatřil svého známého, ďáčka Jefrema z místní farní osady, jemuž říkali Krtek, malého to shrbeného človíčka s ostrým nosíkem a matnýma očima. Seděl na vetchém vozíku na otepi slámy opíraje se prsoma o přední část vozu.

„Jdeš snad domů?" otázal se Akima.

Akim se zastavil.

„Domů."

„Chceš-li, svezu tě."

„A třeba, svez!"

Jefrem usedl stranou a Akim vlezl k němu do vozu. Jefrem, který byl, jak se zdálo, podnapilý, jal se šlehati svého koníka konci provazových opratí; koník běžel unaveným klusem stále trhaje svojí tlamou, která neměla uzdy.

Ujeli asi verstu nepromluvivše spolu ani slova. Akim seděl se skloněnou hlavou a Jefrem jen si bručel něco pod nos, brzy pobádaje, brzy zdržuje koně.

„Kde pak jsi to byl bez čepice, Semënyči?“ otázal se náhle Akima a nečekaje na odpověď pokračoval polohlasitě: „V krčmě jsi ji nechal, tak je to. Jsi piják; já tě znám a mám tě za to rád, že jsi piják; ty nejsi rváč ani buřič, ani prchlivec; jsi dobrý hospodář, ale piják a takový piják — že dávno bys měl za to konati pokání, Bůh je svědek; proto že je to ošklivá věc... Urá!“ zvolal náhle plným hrdlem, „urá! urá!“

„Stůjte, stůjte,“ rozlehl se na blízku ženský hlas, „stůjte!“

Akim se ohlédl. K vozu běžela přes pole ženská, tak velmi bledá a rozcuchaná, že ji s počátku nepoznal.

„Stůjte, stůjte,“ zasténala opět sotva dechu popadajíc a mávajíc rukama.

Akim se zachvěl: byla to jeho žena.

On uchopil oprati.

„Ale proč pak se zastavovati,“ zabručel Jefrem, „k vůli bábě se zastavovati? Nu—u!“

Ale Akim zprudka zastavil koně.

V tom okamžiku Avdotja doběhla k cestě a přímo padla obličejem do prachu.

„Báťuško, Akime Semënyči,“ zaúpěla, „vždyť on i mne vyhnal!“

Akim se na ni podíval a ani se nehnul, jenom ještě pevněji stáhnul oprati.

„Urá!“ vykřiknul znova Jefrem.

„Tak on tě vyhnal?“ pravil Akim.

„Vyhnal, báťuško, holoubku můj,“ odvětila štkajíc Avdotja. „Vyhnal, báťuško. Povídá, dům je nyní můj, jdi si tedy pryč.“

„Pěkně, tuze hezky... pěkně!“ liboval si Jefrem.

„Ale tys tedy myslila, že tam zůstaneš?“ trpce prohodil Akim, nesestupuje s vozu.

„Jak pak bych zůstala! Ale báťuško,“ uchopila se slova Avdotja, která se již zvedla na kolena, ale znova upadla k zemi, „vždyť ještě nevíš, vždyť já... Zabij mne, Akime Semënyči, zabij mne tady, na místě...“

„Proč bych tě bil, Arefjevno,“ tesklivě namítl Akim, „sama jsi se překonala! Co ještě víc!“

„Ale jen si pomysli, Akime Semënyči... Vždyť peníze... tvoje peníze... Vždyť jsou pryč tvoje peníze... Vždyť já, nešťastná, jsem je vzala ze sklípka a dala jsem je všechny tomu lotrovi, Naumovi, já nešťastná... Proč jsi mně jen řekl, kam schováváš peníze, já nešťastná... Vždyť on za tvé peníze koupil hospodu... takový lotr...“

Nářek udusil její slova.

Akim se uchopil oběma rukama za hlavu.

„Jak!“ zvolal konečně, „tedy i peníze všechny... i peníze, i dvůr, a to ty... A! ze sklípka jsi je vzala... vzala... Vždyť já tě zabiju, zmije falešná...“

A on seskočil s vozu...

„Semënyči, Semënyči, nebij jí, neper se,“ zablábolil Jefrem, který následkem tak neobyčejné příhody počínal střízlivěti.

„Nikoliv, báťuško, zabij mne, báťuško, zabij mne, nešťastnou: bij, neposlouchej ho,“ křičela Avdotja svíjejíc se křečovitě u Akimových nohou.

Akim chvíli postál, podíval se na ni, odešel několik krokův a usedl na trávu u cesty.

Nastala nevelíká pomlčka. Avdotja obrátila hlavu v jeho stranu.

„Semënyči, slyšíš, Semënyči,“ počal Jefrem nazvednuv se ve voze, „nech toho... vždyť už tento... neštěstí nepopravíš. Tfu, jaká to příhoda,“ pokračoval jako by pro sebe, „je to bába proklatá... Jdi ty k němu,“ dodal nakloniv se přes okraj vozu k Avdotji, „vidíš, že je bez sebe.“

Avdotja vstala, přiblížila se k Akimovi a upadla mu znova k nohám.

„Báfuško," počala slabým hlasem.

Akim se zvedl a šel zpět k vozu. Ona se chopila za cíp jeho kaftanu.

„Kliď se," zvolal urputně a odstrčil ji.

„Kam pak chceš." otázal se ho Jefrem, vida, že opět k němu usedá.

„Chtěl jsi mne dovézti k domu," pravil Akim, „dovez mne tedy do svého domu ... Já už svého nemám. Koupili jej, vidíš, u mne."

„Nu, jak chceš, pojedeme k nám. A co s ní?"

Akim neodpovídal.

„A co se mnou, se mnou," zvolala s pláčem Avdotja, „komu ty mne zanecháš?... kam pak já půjdu?"

„Jdi si k tomu," odvětil Akim, aniž by se obrátil, „komu jsi mé peníze odnesla ... Jeď, Jefreme!"

Jefrem udeřil koně, vůz se rozejel, Avdotja zabědovala.

Jefrem žil asi verstu od Akimova dvora v malém domku na popovské usedlosti, rozkládající se kolem osamoceného pětihlavého chrámu, nedávno vystavěného od dědiců bohatého kupce dle jeho závěti. Jefrem po celou cestu nepromluvil k Akimovi a jenom zřídka potřásal hlavou a pronášel slova jako: „Ah, ty!" a „Eh, ty!" Akim seděl nehybně odvrátiv se trochu od Jefrema. Konečně přijeli. Jefrem seskočil první s vozu. Vstříc mu vyběhlo děvčátko asi šestileté v nízko podpásané košilce a zvolalo:

„Táta! táta!"

„A kde je tvá maminka?" otázal se ho Jefrem.

„Spí ve přístěnku."

„Nu, tak ať spí! Akime Semčnyči, což vy, pojďte do světničky."

(Nutno poznamenati, že Jefrem „tykal" mu jenom z opilosti. Akimovi ještě vážnější osobnosti říkaly „vy".)

Akim vešel do ďáčkovy světnice.

„Tuhle, na lavičku, prosím," mluvil Jefrem. „Jděte vy, větroplaši," zvolal na ostatní tři děti, které se dvěma hubenými a popelem umazanými kočkami objevily se z různých koutů světnice. „Jděte ven! Pšc! Semhle, Akime Semënyči, sem," pokračoval usazuje hosta, „a nepřejete si snad něčeho?"

„Víš co, Jefreme," pronesl konečně Akim, „nedostal bych vodky?"

Jefrem sebou trhl.

„Vodky? Možno. Doma jí nemám, vodky totiž. Ale doběhnu hned k otci Feodoru. On mívá vždy... Okamžitě doběhnu..."

A už se chopil své ušaté čepice.

„Ale přines hodně mnoho, já zaplatím," zvolal za ním Akim. „Na to mně ještě peněz dostačí."

„Okamžitě!" opakoval ještě jednou Jefrem zmizev za dveřmi. Vrátil se skutečně velmi brzy se dvěma láhvemi pod paží, z nichž jedna byla již otevřena; postavil je na stůl, přinesl dvě skleněné skleničky, krajíc chleba a sůl.

„Tohle mám rád," ujišťoval usedaje před Akimem. Nač se trápiti?" Nalil jemu i sobě... a jal se žvastati... Skutek Avdotjin byl mu nevysvětlitelným. „Opravdu, podivuhodná to věc," pravil, „jakým způsobem se to stalo? Jinak ne, než že ji přičaroval k sobě... tak? Vida, to znamená, jak se musí na ženu přísně hledětí! V rukavicích z ježčí kůže se musí držeti. Ale vám by přece neškodilo podívati se domů; vždyť vám tam zůstalo mnoho všelijakého statku." A ještě mnoho podobných řečí mluvil Jefrem; když pil, nerad mlčel.

Za hodinu, hle, co se dělo v Jefremově domě. Akim, který při pití ani slova neodpověděl na otázky a poznámky svého žvatlavého hospodáře a jenom pil sklenici za sklenicí, spal na peci, celý červený, spal, spal těžký a trapný spánek; děti se dívaly na něho s podivením, a Jefrem... Ach! Jefrem též spal, ale ve velmi těsné a chladné komůrce, kam ho zavřela žena, osoba to velmi chrabrého a silného složení těla. Zašel totiž k ní do přístěnku a počal

jí jako by vyhrožovati a zase jako by něco vyprávěti, ale vyjadřoval se tak nekloudně a nejasně, že se ihned dovtípila, oč běží, vzala ho za límec a odvedla, kam se patří. Ostatně on spal v komůrce velmi dobře, ano i klidně! Zvyk!

Kirillovna nesdělila zcela správně Lizavetě Prochorrovně svoji rozmluvu s Akimem... Totéž možno říci o Avdotji. Naum ji nevyhnal, ačkoliv řekla Akimovi, že ji vyhnal. Neměl práva ji vyháněti... Byl povinen poskytnouti starým hospodářům času, aby se mohli vystěhovati. Mezi ním a Avdotjí byla rozmluva zcela jiného způsobu.

Když Akim s výkřikem, že pojede k báryni, vyskočil na ulici, Avdotja se obrátila k Naumovi, pohlédla na něho udivenýma očima a spráskla ruce.

„Bože!“ zvolala, „Naume Ivanyči, co to znamená? Vy jste koupil naši hospodu?“

„A co z toho?“ odvětil onen. „Koupil.“

Avdotja se odmlčela a náhle vzplanula:

„Tak na to jste tedy potřeboval peníze?“

„Dobře pravíte. Hlele, zdá se, že váš mužíček ujel s mým koněm,“ dodal uslyšev rachot kol. „Pěkný to chlapík!“

„Ale vždyť to je lupičství, když to je tak,“ zaúpěla Avdotja, „vždyť jsou to naše peníze, mužovy peníze, i hospoda je naše...“

„Nikoliv, Avdotje Arefjevno,“ přerušil ji Naum, „hospoda nebyla vaše, nač ty řeči; hospoda stojí na panském pozemku a je proto také panská, ale peníze skutečně byly vaše; jen že vy jste byla, možno říci, tak dobrá a věnovala jste mně je; a já vám zůstanu vděčným, ano, hodí-li se mně vrátím vám je, jestliže se taková příležitost naskytne; já však nemohu zůstati chuďasem, sama račte posouditi.“

Naum to mluvil velmi klidně, ba usmál se při tom.

„Pro Boha!“ zvolala Avdotja, „ale co to má znamenat? Co je to? Jak pak se ukážu nyní mužovi na oči? Tys lotr,“ dodala, hledíc s nenávistí na mladý, svěží obličej Naumův. „Vždyť jsem k vůli tobě svou duši zahubila, vždyť jsem se k vůli tobě stala zlodějkou, vždyť jsi nás přivedl na žebrotu, ty lotře! Vždyť mně nyní nezbývá nic jiného, než abych si hodila oprátku na krk, ničemníku, podvodníku, zhoubce ty můj!“

I zaštkala a z očí jí vyhrkly proudy slz.

„Neračte se rmoutiti, Avdotje Arefjevno,“ promluvil Naum, „řeknu vám jedno: vlastní košile je tělu bližší; ostatně proto je štika ve vodě, Avdotje Arefjevno, aby karas nedřímal.“

„Kam pak teď půjdeme, kam se podějeme?“ s pláčem bědovala Avdotja.

„Nu, to vám nemohu říci.“

„Já tě zabiju, ničemníku; zabiju, zabiju...“

„Nikoliv, toho neučiníte, Avdotje Arefjevno; k čemu tam mluviti; ale vidím, že bude lépe, abych nyní odsud trochu odešel, neboť si to příliš berete k srdci... Poroučím se vám, ale zejtra najisto se sem podíváme... Dovolte však, abych své čeledíny mohl poslati k vám již dnes,“ dodal, co zatím Avdotja stále tvrdila v slzách, že zabije jeho i sebe.

„Však hle, tu právě jdou,“ prohodil vyhlédnuv oknem. „Jinak by se, nedopouštěj Bůh, mohlo třebas nějaké neštěstí státi... Takhle to bude jistější. A vy už buďte tak laskava, uložte své věci dnes, a oni budou u vás na stráži a pomohou vám třebas. Poroučím se vám.“

Naum se poklonil, odešel a zavolal k sobě čeledíny...

Avdotja sklesla na lavici, potom ulehla prsoma na stůl a počala lomiti rukama, pak náhle vyskočila a běžela za mužem... Vyprávěli jsme už o jejich setkání.

Když Akim odejel od ní spolu s Jefremem, zanechav ji samotnou v poli, dlouho s počátku plakala nehýbajíc se s místa. Když se do syta vyplakala, odebrala se do pan-

ského sídla. Bylo jí trpko vstoupiti do domu, ještě krušnější ukázati se v čeledníku. Všechna děvčata běžela jí vstříc s účastenstvím a soucitem. Když je Avdofja spatřila, nemohla se zdržeti slzí; jen vytryskly z její zpuchlých a začervenalých očí. Všecka vysílená usedla na první stolici, jež se namanula. Běželi pro Kirillovnu. Kirillovna přišla, zachovala se k ní velmi přívětivě, ale k báryni jí nenepustila právě tak, jako nepustila Akima. Avdofja sama nestála příliš na tom, aby směla promluviti s Lizavetou Prochorovnou; přišla do panského domu jenom proto, že rozhodně nevěděla, kam by sklonila hlavu.

Kirillovna přikázala postaviti samovar. Avdofja se dlouho zdráhala píti čaj, ale ustoupila konečně prosbám a domluvám všech děvčat, a po první číšce vypila ještě čtyři. Když Kirillovna uviděla, že její host poněkud se upokojil a jenom zřídka se zachvíval a slabě vzlykal, otázala se, kam se nyní hodlají odstěhovati a co chtějí počíti se svým nábytkem. Avdofja se po této otázce opět rozplakala a počala tvrditi, že kromě smrti ničeho už nepotřebuje; ale Kirillovna, jako žena s hlavou na pravém místě, ihned jí přerušila a radila jí, aby nemařila zbytečně času, a počala hned ode dneška převážeti věci do bývalé Akimovy chaty na vsi, kde bydlel jeho strýc, týž stařec, který ho zrážel, aby se neženil; oznámila, že s dovolením báryně dají jim k nošení a ku pomoci lidi a koně: „a co se vás týká, dušinko má," dodala Kirillovna složivši ke kyselému úsměvu své kočičí rty, „u nás najde se pro vás vždycky místo, a nám bude velmi milé, budete-li u nás hostem do těch dob, až se opět zotavíte a zřídíte si svůj domek. Hlavní je — že netřeba klesati na duchu. Bůh dal, Bůh vzal a opět dá; všecko záleží na jeho vůli. Lizaveta Prochorovna ovšem dle svých plánů musila prodati váš dům, ale ona na vás nezapomene a vynahradí vám to; tak přikázala, abych vyřídila Akimu Semënyči... Kde pak je nyní?"

Avdofja odvětila, že setkav se s ní velmi jí ukřivdil a odejel k ďáčkovi Jefremovi.

„K tomu!“ význačně prohodila Kirillovna. „Nu, já chápu, že je mu dnes těžce, že ho třeba dnes nenajdeš; ale co dělat? Nutno učiniti opatření. Malaško,“ dodala obracejíc se k jedné ze služek, „zavolej sem Nikanora Iljiče: promluvíme s ním.“ — Nikanor Iljič, člověk velmi chatrného zevnějšku, jenž byl něco jako pojezdný, přišel ihned, uctivě vyslechl vše, co mu nařizovala Kirillovna, pronesl: „stane se,“ odešel a učinil opatření. Avdotji dali tři vozy se třemi mužiky; k nim z vlastní ochoty přidal se čtvrtý, který sám o sobě prohlásil, že bude rozumnější než oni“, a Avdotja se vypravila spolu s nimi do zájezdní hospody, kde našla své dřívější pacholky a děvečku Fetini celé ustrašené a zděšené.

Naumovi novobranci, tři hranatí výrostci, jak z rána přišli, nikam již neodcházeli a hlídali hospodu velmi horlivě, tak že s jednoho nového vozu náhle zmizely železné obruče.

Krušně, krušně bylo Avdotji ukládati věci. Přes to, že jí pomáhal „rozumný“ člověk, který ostatně uměl jen to, že chodil s hůlkou v ruce dohlížet na ostatní a odplivoval stranou, neuspěla vystěhovati se téhož dne a zůstala na noc v zájezdní hospodě, přemluviviši Fetini, aby neodcházela z její světnice; ostatně zdřímla až při svítání zimničnou dřímotou a slzy tekly jí po tvářích i ve spánku.

Zatím Jefrem probudil se dříve než obyčejně ve své komůrce a počal tlouci a žebroniti, aby ho pustili ven. Žena ho s počátku nechtěla vypustiti a oznámila mu skrze dvéře, že se ještě nevyspal; ale tu podráždil její zvědavost slibem, že jí poví, co se neobyčejného přihodilo Akimovi; žena odstrčila závoru. — Jefrem jí pověděl vše, co věděl a ukončil otázkou: „Nu což, probudil se, či nic?“

„Bůh ví,“ odpověděla žena, „jdi, podívej se sám; s pece ještě neslezl. — Nu, pěkně jste se oba včera napili; kdybys se podíval aspoň na sebe — obličej není podoben ani obličeji, jako sběračka nějaká, a co ti nalezlo sena do vlasů!“

„Nic nedělá, že nalezlo," namítl Jefrem, vjel si rukou do vlasů a vstoupil do světnice. — Akim již nespal; seděl se svěšenýma nohama na peci; podivně a rozcuchaně vyhlížela i jeho tvář. Zdála se tím více přepadlou, že Akim nebyl zvyklý mnoho píti.

„Nu což, Akime Semënyči, jak jste se vyspal?" počal Jefrem.

Akim pohleděl na něho zakaleným zrakem.

„Poslouchej, bratře Jefreme," promluvil sípavým hlasem, „nebylo by možná zase — tento?"

Jefrem vzhlédl rychle na Akima... Pocítil v tom okamžiku jakési otřesení; podobný pocit zmocňuje se lovce stojícího na pokraji lesa, při neočekávaném zaštěkání honícího psa v lese, z něhož, jak se mu zdálo, všecka zvěř už vyběhla.

„Jak — ještě?" otázal se konečně.

„Ano, ještě."

„Žena mne uvidí," pomyslil si Jefrem, „nepustí mne třeba." — „Nic nedělá, možno," pravil hlasitě, „počkejte." Vyšel ven a díky obratnému opatření podařilo se mu nepozorovaně pronésti pod kaftanem velikou láhev.

Akim vzal tuto láhev... Ale Jefrem nepil s ním společně jako včera — bál se ženy, a oznámiv Akimovi, že se pojede podívat, co se u něho děje a jak ukládají jeho věci a neokrádají-li ho — ihned se odebral koňmo k zájezdní hospodě na svém nekrmeném koníku — při čemž patrně nezapomněl na sebe, soudíme-li dle náprsní kapsy, jež byla silně vzedmuta.

Akim záhy po jeho odchodu již opět spal na peci jako zabitý... Neprobudil se ani tehdy, aspoň nedal znáti, že se probudil, když se asi za čtyři hodiny vrátil Jefrem a počal jím strkati a budíti ho, při čemž blábolil nad ním jakási neobyčejně pomatená slova o tom, že už všechno odjelo a přestěhovalo se, i svaté obrazy prý už odjely a všecko že už je ukončeno — a že ho všichni hledají, ale že on, Jefrem, učinil opatření a zakázal... atd. Ostatně neblábolil dlouho. Žena opět ho uvedla do komůrky a

sama ve velikém rozhořčení jak na svého muže tak na hosta, k vůli němuž se muž dal „do pití“, ulehla ve světnici na palandu... Ale když se dle svého obyčeje časně ráno probudila a pohlédla na pec, Akima tam už nebylo... Kohouti ještě podruhé nezakokrhali a ještě byla taková tmavá noc, že sama obloha se šeřila jen přímo nad hlavou, kdežto okraje její stápěly se ještě úplně v soumraku, když Akim už vycházel z dáčkova domu. Obličej jeho byl bledý, ale bystře se ohlížel kolkolem a chůze jeho neprozrazovala opilce... Kráčel směrem ke dřívějšímu svému obydlí — k zájezdní hospodě, jež se stala již úplně majetkem nového hospodáře — Nauma.

Naum též nespal v tu dobu, když Akim opustil tajně dům Jefremův. Nespal; podestlav pod sebe kožich, ležel oblečený na lavici. Svědomí ho netrápilo — nikoliv! S podivuhodnou chladnokrevností díval se z rána, jak nakládali a převáželi všeliký Akimův majetek a nejednou sám oslovil Avdotji, která tak klesla na duchu, že nečinila mu ani výčitek... Svědomí jeho bylo klidné, ale zaměstnávaly ho rozličné plány a rozpočty. Nevěděl, bude-li míti štěstí na novém poli; dosud nikdy nehospodařil na hospodě — a vůbec neměl svého koutu; proto nemohl spáti. „Věc je dobře počata,“ myslil si, „co bude dále...“ Když vypravil před večerem poslední vůz s Akimovým majetkem (Avdotja s pláčem šla za ním), prohlédl celý dům, všecky komůrky, sklep, stáje, vylezl na půdu, nejednou přikázal svým čeledínům, aby bystře a dobře hlídali a zůstav samoten po večeři, přece nemohl usnouti. Stalo se náhodou, že téhož dne ani jeden pocestný nezůstal tu na noc; to ho velice těšilo. „Psa musím zejtra koupiti; zcela jistě, nějakého hodně zlého, u mlynáře; vždyť i svého psa odvedli,“ mluvil sám k sobě, převraceje se s boku na bok a náhle hbitě nazvedl hlavu... Zdálo se mu, že někdo prošel pod oknem... Naslouchal... Nic. Jenom cvrček časem opatrně zacvrkal za pecí, myš někde hlodala a bylo slyšeti jeho vlastní dýchání. Vše bylo ticho v prázdné světnici, matně osvětlené žlutými paprsky malé skleněné lampičky,

kterou si již pověsil a rozsvítil před obrázkem v koutě... Svěsil hlavu; a hle, opět se mu zdálo, že slyší, jako by zavrzla vrata... potom zlehka zapraskal plot... Neudržel se, vyskočil, otevřel dvéře do druhé světnice a polohlasitě zvolal: „Fedore, hej, Fedore!“ Nikdo se mu neozval... Vstoupil do síně a málem by byl upadl, zakopnuv o Fedora, rozloženého na podlaze. Pacholek se pohnul zabručev ze spaní; Naum ho štulcem probudil.

„Co je, co se děje?“ počal Fedor...

„Co řveš, mlč,“ pronesl šeptem Naum. „Jak spíte, proklatí! Nic jsi neslyšel?“

„Nic,“ odpovídal onen... „A co?“

„A kde spí ostatní?“

„Ostatní spí, jak mají přikázáno... Ale stalo se něco?“...“

„Mlč — pojď za mnou.“

Naum tichounce otevřel dvéře ze síně na dvůr... Na dvoře bylo velmi temno... Kůlny s jejich sloupy bylo možná rozeznati jen proto, že se černaly ještě temněji uprostřed husté tmy...

„Abych rozsvítil lucernu,“ promluvil polohlasitě Fedor...

Ale Naum mávl rukou a zatajil dech... S počátku neslyšel nic mimo ony noční zvuky, které je skoro vždycky slyšeti v obydleném místě. Kůň žvýkal oves, svině jednou slabě zachrochtala ze spaní, kdesi chrápal člověk; ale náhle dolétl k jeho uším jakýsi podezřelý šramot, jenž vycházel ze samého konce dvora, od plotu...

Zdálo se, jako by se tam někdo vrtěl a dýchal nebo foukal na něco... Naum se podíval přes rameno na Fedora a sestoupiv opatrně se schůdků, šel po hlase... Asi dvakrát se zastavil, naslouchal a kradl se dále... Náhle sebou trhnul... V desíti krocích od něho v husté tmě jasně zazářila ohnivá tečka: byl to žhavý uhel a vedle samého uhle ukázala se na okamžik přední část něčího obličeje s vyšpoulenými rty... Naum vrhl se jako kočka rychle a mlčky na oheň... Jakési dlouhé tělo zvednuvši

se rychle se země vrhlo se mu vstříc a málem by ho bylo srazilo s nohou, málem by mu bylo vyklouzlo z rukou, ale chytil se ho ze vší síly ... „Fedore, Andreji, Petruško!“ vykřikl, co měl síly, „rychle sem, sem, chytil jsem zloděje, žháře ...“ Člověk, jehož chytil, silně se zmítal a trhal sebou ... ale Naum ho nepouštěl ... Fedor ihned přiskočil mu na pomoc.

„Svítilnu, rychle svítilnu! Běž pro svítilnu, zbuď ostatní, rychle!“ křičel na něho Naum, „já si ho vezmu zatím sám na starost — sedím na něm ... Rychle! a vezmi s sebou opasek, abychom měli, čím ho svázat.“

Fedor běžel do chaty ... Člověk, kterého držel Naum, náhle se přestal zmítati ...

„Ty nemáš patrně dosti na ženě, penězích a hospodě, chceš i mne zahubiti,“ promluvil hluše ...

Naum poznal hlas Akimův.

„To jsi ty, holoubku?“ zvolal, „nu dobře, počkej!“

„Pusť mne,“ promluvil Akim. „Či nemáš ještě dosti?“

„Nu počkej, já ti zejtra před soudem ukážu, jak mám dosti ...“ A Naum ještě pevněji objal Akima.

Přiběhli pacholci se dvěma svítilnami a s provazy ... „Svažte ho!“ přísně povelel Naum ... Pacholci chopili se Akima, zvedli ho, svázali mu ruce dozadu ... Jeden z nich mu počal už nadávati, ale když poznal starého hospodáře zájezdní hospody, umlkl a jen vyměnil pohled s ostatními.

„Vida, vida,“ volal v tu dobu Naum, přidržuje svítilnu nad zemí, „tu má uhlí v hrnci; podívejte se, v hrnci přinesl celý oharek — bude nutno zvěděti, kde vzal ten hrnec ... hle, i klestí nalámal ...“ a Naum opatrně udupal oheň nohou. „Prohledej ho, Fedore!“ dodal, „nemá-li u sebe ještě něco?“

Fedor ohmatal a ohledal Akima, který stál nehybně a jako mrtvý svěsil hlavu na prsa. „Má tuhle nůž,“ pronesl Fedor, vytahuje ze záňadří Akimova starý kuchyňský nůž.

„Aha, zlatoušku, tak vida, kam jsi mířil,“ zvolal Naum. „Hoši, vy jste svědci ... hle, on mne chtěl zaře-

zati, dvůr zapáliti... Zavřete ho do rána do sklepa, odkud se nedostane... Já budu sám celou noc hlídati a zejtra, jak se rozední, dovezeme ho k hejtmanovi... A vy jste svědci, slyšíte!“

Akima vstrčili do sklepa, zabouchli za ním dvéře... Naum postavil k nim dva pacholky a sám neulehl spat.

Zatím Jefremova žena přesvědčivši se, že její nezvaný host se vzdálil, pomýšlela už na vaření, třeba že na dvoře sotva se rozednívalo... Toho dne byl svátek. Přisedla k peci, aby rozdělala oheň, ale uviděla, že někdo před ní už vyhrabával odtud žár; počala hledati nůž — nenašla ho; konečně z její čtyř hrnců jeden se nedostával. Jefremova žena měla pověst důvtipné ženské — a ne marně. Stála chvíli v zamyšlení, postála a šla do komůrky k muži. Nebylo snadno dobuditi se ho — a ještě nesnadnější vysvětliti, proč ho budí... Na vše, ať mu ďačicha mluvila cokoliv, Jefrem odpovídal stále jedno a totéž: „Odešel — nu, Bůh s ním... co je mně do toho? Odnesl nůž a hrnec — nu, Bůh s ním — co mně je do toho?“

Konečně přece však vstal a bedlivě vyslechnuv ženu, rozhodl, že je to nepěkná věc a že nelze to tak nechati.

„Ovšem,“ ujišťovala ďačicha, „není to pěkné; on tam může třeba ze zoufalství způsobiti neštěstí... Já už včera viděla, že nespal, jen tak ležel na peci. Neškodilo by, Jefreme Alexandryči, kdybys se podíval, co myslíš?“

„Víte, co vám řeknu, Uljáno Fedorovno?“ počal Jefrem, „pojedu nyní sám do zájezdní hospody; jen buďte tak laskava, mátuško, a dejte mi skleničku vodky, žáhu si spravit.“

Uljana se zamyslila.

„Nu,“ rozhodla se konečně, „dám ti vodky, Jefreme Alexandryči; jenom hleď mi a nespouštěj se!“

„Buďte bez starosti, Uljano Fedorovno.“

Posilniv se sklenkou, odebral se Jefrem do zájezdní hospody.

Sotva že se rozednívalo, když přijel k hostinci, ale u vrat už stál zapřažený vůz a jeden z pacholkův Naumových seděl na kozlíku drže v rukách oprati.“

„Kam to?“ otázal se ho Jefrem.

„Do města,“ neochotně odpovídal pacholek.

„Proč to?“

Pacholek jenom pokrčil rameny a neodpovídal. Jefrem seskočil se svého koníka a vešel do domu. V síni namanul se mu Naum úplně oblečený a v čepici.

„Požehnej pán Bůh v novém obydlí novému hospodáři,“ prohodil Jefrem, který ho znal osobně. „Kam pak tak záhy?“

„Ano, pěkné požehnání,“ odvětil hrubě Naum. „První den, a div že jsem nevyhořel.“

Jefrem se zachvěl. „Jak pak to?“

„Inu tak, vyskytl se dobrý člověk, chtěl mne vypáliti. Dobře, že jsem ho chytil při skutku; vezu ho teď do města.“

„Snad ne Akim?...“ zdlouhá se otázal Jefrem.

„A jak to víš? Akim. Přišel v noci s uhlím v hrnci a už se dostal na dvůr a oheň založil... Všichni moji hoši jsou svědci. — Chceš se podívat? Máme právě čas odvézti ho.“

„Báťuško, Naume Iványči,“ promluvil Jefrem, „pusťte ho, neničte starce úplně. Neberte si ten hřích na duši, Naume Iványči. Posuďte — člověk v zoufalství — neví, co činí...“

„Přestaňte klábosit,“ přerušil ho Naum. „Jak pak ne! Pustím ho! A on mně zejtra zapálí znova...“

„Nezapálí, Naume Iványči, věřte. Věřte, že vám samotnému bude volněji — vždyť takhle počne vyšetřování, soud — vždyť to sám víte.“

„Tak co z toho, že soud. Já se nemám proč soudu bát.“

„Báťuško, Naume Iványči, jak pak se nebáti soudu...“

„Eh, přestaň: vidím, že jsi z rána opilý a k tomu je dnes svátek.“

Jefrem náhle zcela neočekávaně se dal do pláče.

„Já jsem opilý, ale mluvím pravdu," zabručel. „Ale vy k vůli svátku Kristovu mu odpusťte."

„Nu, pojďme, plačtivé údolí."

A Naum zaměřil ke dveřím...

„K vůli Avdotji Arefjevně odpusťte mu," pravil Jefrem kráčeje za ním.

Naum přistoupil ke sklepu, široce otevřel dvéře. Jefrem s bázlivou zvědavostí natáhl krk za Naumovými zády a s namáháním rozeznal v koutě nehlubokého sklepení — Akima. Bývalý bohatý majitel hostince, vážený v okolí člověk, seděl se svázanýma rukama na slámě jako zločinec... Uslyšev šramot zvedl hlavu... Zdálo se, že hrozně zhubeněl za tyto poslední dva dny, jmenovitě za tuto noc — vpadlé oči sotva bylo viděti pod vysokým, jako vosk sežloutlým čelem, vyschlé rty zčernaly... celý obličej jeho se změnil a přijal podivný výraz: přísný a ustrašený.

„Vstaň a vyjdi," pravil Naum.

Akim vstal a vykročil přes práh.

„Akime Semënyči," zaúpěl Jefrem, „zahubil jsi svou hlavičku, holoubku!"

Akim pohlédl na něho mlčky.

„Kdybych byl věděl, proč jsi chtěl vodky — nedal bych ti jí; opravdu bych ti jí nedal; zdá se, že bych sám vše vypil! Ach, Naume Iványči," dodal Jefrem uchopiv Nauma za ruku, „smilujte se nad ním, pusťte ho!"

„Nevídáno!" s posměchem namítl Naum. „Nu, vyjdi přece," dodal obrátiv se k Akimovi... „Nač čekáš?"

„Naume Ivánove..." počal Akim.

„Co pak?"

„Naume Ivánove," opakoval Akim, „poslyš: jsem vinen; sám jsem se chtěl s tebou vyrovnati; ale nás musí Bůh rozsouditi. Ty jsi mně odňal všecko, sám to víš, všecko do posledního. — Nyní můžeš i mne zahubiti, ale poslyš, co ti řeknu: jestliže mne teď pustíš — nuže, buď si! Vládni vším: svoluju a přeju ti ve všem zdaru. Ale

pravím ti jako před Bohem: pustíš-li mě — nebudeš litovati. Bůh s tebou."

Akim zavřel oči a umlkl.

„Jak pak, jak pak," namítal Naum. „Tobě zrovna možno věřiti!"

„Bůh je svědek, že možno," promluvil Jefrem, „opravdu možno. Já jsem hotov za něho, za Akima Semënyče, hlavou ručiti — nu, opravdu!"

„Nesmysl!" vzolal Naum. „Jeďme!"

Akim pohlédl na něho.

„Jak myslíš, Naume Ivánove. Jak ti libo. Ale mnoho si béřeš na duši. Což, když už nemáš strpení — jeďme . . ."

Nyní pohlédl Naum bystře na Akima. „A skutečně," pomyslil si v duchu, „abych ho poslal k čertu! Jinak mne lidé ještě za živa snědí. Od Avdotje nebudu míti pokoje . . ." Co takto Naum uvažoval sám u sebe, nikdo nepronesl ani slova. Pacholek na voze, který viděl vše skrze vrata, jenom potřásal hlavou a třepal koně opratí. Druzí dva pacholci stáli na schodech a též mlčeli.

„Nu, poslechni, starče," promluvil Naum, „když tě pustím — a těmhle hochům (on ukázal hlavou na pacholky) přikážu, aby nežvatlali, což budeme potom vyrovnání — rozumíš mně — vyrovnání . . . co?"

„Povídám ti, vládni si vším."

„Nebudeš mne pokládati za svého dlužníka?"

„Ani ty mne, ani já tebe."

Naum se opět zamlčel.

„Nu, zadušuj se!"

„Hle, jak je Bůh svatý," odvětil Akim.

„Vždyť já vím napřed, že toho budu litovati," pravil Naum, „ale buď tomu tak, af se stane cokoliv! Dej sem ruce."

Akim se k němu obrátil zády; Naum počal ho rozvazovati.

„Ale pamatuj si, starče," dodal stahuje s jeho rukou provaz, „pamatuj, že jsem se nad tebou slitoval, pamatuj si to!"

„Můj drahý, Naume Iványči," promluvil dojatý Jefrem, „Bůh vám to odplatí."

Akim narovnal opuchlé a vychladlé ruce a šel již ke vratům...

Naum náhle, jak se říká, sežidovatěl — byloť patrno, jak lituje, že pustil Akima...

„Tys se zapřisáhl, nezapomeň tedy," zvolal za ním.

Akim se obrátil a pohlédnuv kolkolem po dvoře prohodil smutně: „Vládni vším na věky klidně... s Bohem."

I vyšel zvolna na ulici v průvodu Jefrema. Naum mávl rukou, přikázal odpřáhnouti vůz a vrátil se domů.

„Kam to jdeš, Akime Semënyči, což nepůjdeš ke mně?" zvolal Jefrem zpozorovav, že Akim zabočil z poštovské cesty na pravo.

„Nikoliv, Jefremuško, zaplať Bůh," odpověděl Akim... „Půjdu se podívat, co dělá žena."

„Potom se podíváš... Ale teď by se slušelo na radost — tento..."

„Nikoliv, děkuju, Jefreme... Už i tak je dost. S Bohem." A Akim neohlížeje se odešel.

„Tak! Už i tak je dost!" pronesl překvapený ďáček, „a já se ještě za něho dušoval. Vida, toho jsem neočekával," dodal zlostně, „když jsem se za něho dušoval. Ťfu!"

Tu si vzpomněl, že zapomněl vzíti svůj nůž a hrnec a vrátil se do zájezdní hospody... Naum poručil, aby mu vydali jeho věci, ale ani ho nenapadlo uhostiti ho. Docela rozmrzelý a zcela střízlivý přišel do svého domova.

„Nu což," otázala se žena, „našel jsi?"

„Co našel?" odvětil Jefrem, „to se ví, že našel: tu je tvé nádobí."

„Akim?" se zvláštním přízvukem otázala se žena.

Jefrem kývl hlavou.

„Akim. Ale povedený chlapík! Já se za něho dušoval, nebýti mne, seděl by v žaláři, a kdyby mně za to aspoň kalíšek nabídl. Uljano Fedorovno, mějte aspoň vy srdce, dejte mně skleničku."

Ale Uljana Fedorovna neměla srdce a vyhnala ho s očí.

Akim zatím kráčel volným krokem po cestě k vesnici Lizavety Prochorovny. Nemohl se ještě dobře vzpamatovati; všecky útroby se v něm chvěly jako u člověka, který právě unikl jisté smrti. Jako by nevěřil své svobodě. S tupým ustrnutím pohlížel na pole, na oblohu, na skřivánky, třepetající se v teplém vzduchu. Předešlého dne u Jefrema nespal od samého oběda, ačkoliv ležel nehybně na peci; s počátku chtěl vodkou zahlušiti v sobě nesnesitelnou bolest křivdy, tesknotu zlosti šílené a malomocné... ale vodka nemohla ho zmoci úplně; zlost ho počala zmáhati, i jal se přemýšleti, jak by se pomstil svému nepříteli... Myslil jenom na Nauma; Lizaveta Prochorovna nepřišla mu do hlavy, od Avdotje odvracel se v duchu. K večeru lačnost po pomstě roznítila se v něm tak, že pozbyl vlády nad sebou, a člověk jinak dobrodušný a slabý se zimničnou netrpělivostí dočkal se noci a jako vlk na svou kořist běžel s ohněm v rukou ničit svůj bývalý domov... Avšak tu ho chytili... zavřeli... Nastala noc. O čem jen nepřemýšlel za této kruté noci! Těžko vylíčiti slovy vše, co se děje v člověku v podobných okamžicích, všecka muka, která trpí; je to tím těžší, že tato muka v samém člověku jsou beze slov a němá... K ránu před příchodem Nauma s Jefremem Akimovi se jaksi ulehčilo... Vše je ztraceno! pomyslil si... všecko je puštěno do větru!... i mávl nade vším rukou... Kdyby byl zrozen s duší nedobrou, mohl se státi v tomto okamžiku zločincem; ale zlo bylo cizí Akimovi. Pod nátiskem neočekávaného a nezaslouženého neštěstí, ve ztrnulosti rozhodl se ze zoufalství k zločinnému skutku; skutek ten otřásl jím do základů a když se nepodařil, zanechal v něm jen hlubokou únavu... Seznávaje svoji vinu vzdálil se v duchu ode všeho pozemského a počal hořce, ale horlivě se modliti. S počátku se modlil pošeptmu, konečně, možná že náhodou, pronesl hlasitě: Bože! — a slzy vytryskly z jeho očí... Dlouho plakal, až konečně utichl... My-

šlenky jeho věrojatně by se byly změnily, kdyby musil pykati za svůj včerejší pokus... avšak hle, tu náhle dostal svobodu... i šel, aby spatřil ženu, šel polomrtvý, všecek zničený, ale klidný.

Dům Lizavety Prochorovny stál asi puldruhé versty od její vesnice na levo od cesty, po níž kráčel Akim. U rozcestí, vedoucího k panskému sídlu, se zastavil... ale opět šel dále. Rozhodl se, že zajde nejprve do své bývalé chaty ku starému strýci.

Neveliká a dosti již vetchá Akimova chata nacházela se skoro na samém konci vesnice; Akim přešel celou ulici nepotkav živé duše. Všechen lid byl na mši. Jenom jedna nemocná stařena nazvedla okénko, aby se podívala za ním, a děvče, jež vyšlo s prázdnou konví ke studni, zadívalo se na něho a provázelo ho též očima. První člověk, jenž se mu naskytl vstříc, byl právě onen strýc, kterého hledal. Stařec od samého rána proseděl pod oknem šňupaje tabák a ohřívaje se na sluníčku; nebyl docela zdráv a proto ani do kostela nechodil; právě se chystal navštíviti jiného, též nemocného starce souseda, když náhle spatřil Akima.. Zastavil se, počkal, až přišel k němu, a pohlédnuv mu do obličeje, prohodil:

„Pozdrav Bůh, Akime!“

„Pozdrav Bůh,“ odpověděl Akim a minuv starce vstoupil do vrat své chaty... Na dvoře stály jeho koně, kráva, vůz; zde též chodily jeho slepice... Mlčky vstoupil do světnice. Stařec šel za ním. Akim usedl na lavici a opřel se o ni pěstmi. Stařec soucitně pohlížel na něho stoje u dveří.

„A kde je hospodyně?“ otázal se Akim.

„V panském domě,“ rychle odpověděl stařec. „Ona je tam. Sem postavili tvůj dobytek a kufry, jaké byly, ale ona je tam. Mám snad dojíti pro ni?“

Akim se zamlčel.

„Dojdi,“ promluvil konečně.

„Ach, strýče, strýče," prohodil s povzdechem, co zatím tento snímal se hřebíku čepici, „pamatuješ se, co jsi mně řekl v předvečer svatby?"

„Všecko je vůle boží, Akimuško."

„Pamatuješ se, že jsi mně řekl, že já nepatřím mezi vás, mužiky, ale teď, vida, jaké časy přišly... Sám jsem nahý jako sokol."

„Pro zlé lidi člověk se dost nenapracuje," odpovídal stařec, „ale jemu, nesvědomitému, kdyby někdo mohl dáti za vyučenou, na příklad takhle nějaký bárin, nebo jiná moc, ale takhle, čeho by se bál? Vlk zná vlčí způsoby." A stařec vzal na hlavu čepici a odešel.

Avdofja se právě navrátila z kostela, když jí oznámili, že se ptá po ní mužův strýc. Do te doby vídala ho velmi zřídka; k nim do hospody nepřicházel a vůbec slul za podivína: vášnivě miloval tabák a takto nejvíce mlčel.

Avdofja vyšla k němu.

„Co chceš, Petroviči, nebo se něco stalo?"

„Nic se nestalo, Avdofje Arefjevno; muž se ptá po tobě."

„Což pak se vrátil?"

„Vrátil."

„A kde je?"

„Ve vsi, sedí v chatě."

Avdofja dostala strach.

„Co pak, Petroviči," otázala se hledíc mu přímo do očí, „zlobí se?"

„Nezdá se, aby se zlobil."

Avdofja svěsila hlavu.

„Nu, pojďme," pravila, oblékla velký šátek a oba odešli. Šli mlčky k samé vesnici. Když se přibližovali k chatě, napadl Avdofji takový strach, že se jí počala kolena třásti.

„Báťuško, Petroviči," promluvila, „jdi napřed... Řekni mu, že jsem přišla."

Petrovič vešel do světnice a zastal Akima sedícího v zamyšlení na témž místě, na němž ho opustil.

„Což," promluvil Akim zvednuv hlavu, „či nepřišla?"

„Přišla," odpověděl stařec. „Stojí u vrat..."

„Nu, pošli ji sem."

Stařec vyšel, kývl na Avdotju rukou, řekl: „jdi" a sám opět usedl na zápří. Avdotja bázlivě otevřela dvéře, přestoupila práh a stanula.

Akim na ni pohlédl.

„Nu, Arefjevno," počal Akim, „co teď začneme?"

„Jsem tím vinna," zašeptala.

„Ach, Arefjevno, všichni jsme hříšní lidé. Což tu rozumovati!"

„To on, lotr, zahubil nás oba," promluvila Avdotja plačtivým hlasem a slzy jí vyhrkly po tváři. „Akime Seměnyči, tak to nenechávej, ať ti dá peníze. Nelituj mě. Já jsem hotova přísahou potvrditi, že jsem mu peníze půjčila. Lizaveta Prochorovna mohla náš dvůr prodati, ale proč on nás okrádá... ať ti dá peníze."

„Mně on není už pranic dlužen," zasmušile odvětil Akim. „My jsme se vyrovnali."

Avdotja se podivila. „Jak to?"

„Inu tak. Víš-li pak," pokračoval Akim a jeho oči vzplanuly; „víš-li pak, kde jsem strávil noc? Nevíš? U Nauma ve sklepě, na rukou a nohou svázaný jako beran, vidíš, kde jsem strávil noc. Chtěl jsem mu zapáliti hospodu, ale on mě chytil, totiž Naum; je příliš čiperný! A dnes mne chtěl odvézti do města, ale slitoval se nade mnou; já tudíž nemohu od něho požadovati peněz. A jak bych mohl od něho dostati peněz... Kdy pak, řekne, jsem si vypůjčoval od tebe peníze? Což, mám říci: žena mně je vzala ze sklípku a donesla ti je? On řekne: tvá žena lže. Či snad, Arefjevno, nemáš dost na těch řečech? Mlč už raději, povídám ti, mlč."

„Provinila jsem se, Seměnyči, odpusť," zašeptala znova polekaná Avdotja.

„O to nejde," odvětil Akim zamlčev se poněkud, „ale co budeme dělat? Domova teď nemáme... peněz také..."

„Nějak se protlučeme, Akime Semënyči; — Lizavetu Prochorovnu poprosíme, ona nám pomůže, Kirillovna mně to slíbila.“

„Nikoliv, Arefjevno, pros si ji už sama se svou Kirillovnou; vy jste kvítka z jedné zahrádky. Hleď, co ti řeknu: ty si zůstaň zde s Pánembohem; ale já zde nezůstanu. Dobře, že nemáme dětí, a já sám snad se neztratím. Jedna hlava se uživí.“

„Co budeš dělat, Semënyči, či snad se chopíš opět povoznictví?“

Akim se trpce usmál.

„Hezký bych byl vozka, darmo mluvit! Vida, našla junáka. Nikoliv, Arefjevno, to není taková věc, jako, ku příkladu, oženiti se; k takové věci stařec se nehodí. Nechce se mně zůstati zde, to je to; nechci, aby na mě prstem ukazovali... rozumíš? Půjdu za své hříchy se modlit, Arefjevno, abys tedy věděla, kam?“

„Jaké pak máš hříchy ty, Semënyči,“ bojácně prohodila Avdofja.

„O nich, milá ženo, vím já sám.“

„Ale komu mě tu zanecháš, Semënyči? Jak já budu žíti bez muže?“

„Komu tě tu zanechám? Ach, Arefjevno, jak pak to mluvíš, opravdu! Ty zrovna potřebuješ takového muže, jako jsem já, k tomu starý a k tomu ještě na mizině. Jak pak ne! Protloukla jsi se dříve, protlučeš se i teď. A jmění, které nám ještě zůstalo, vezmi si, co s ním!...“

„Jak myslíš, Semënyči,“ zarmouceně odpověděla Avdofja, „ty tomu lépe rozumíš.“

„Právě. Ale nemysli si, abych se horšil na tebe. Nikoliv, proč se horšiti, když už tento... Měl jsem se chytnouti dříve za hlavu. Sám jsem vinen — a potrestán (Akim vzdychnul). — Když se rád vozíš, musíš i sáňky vozit. Má léta jsou stará, je čas pomysliti i na svou duši. Sám Bůh mně otevřel oči. Já, starý hlupec, chtěl jsem se s mladou ženou těšiti! Nikoliv, starý brachu, pomodli

se dřív, udeř čelem o zem, potrp a posti se... A teď můžeš jíti, matičko. Jsem unaven, zdřímnu si trochu."

A Akim hekaje natáhl se na lavici.

Avdotja chtěla ještě něco říci, stála chvíli, pohleděla na něho, obrátila se a odešla...

„Což, nenabil ti?" otázal se jí Petrovič sedě celý shrbený na záspí, když k němu přišla. Avdotja prošla mlčky kolem něho. „Vida, nenabil," prohodil pro sebe stařec, usmál se, pocuchal bradu a šňupl si tabáku.

Akim vyplnil své předsevzetí. Uspořádal na rychlo své záležitosti a za několik dní po sdělené námi rozmluvě zašel oblečený na cestu rozloučit se se svou ženou, která se usadila na čas v křídle panského domu. Loučení jejich netrvalo dlouho... Přítomná tu Kirillovna poradila Akimovi, aby šel k báryni; on i k ní zašel. Lizaveta Prochorovna přijala ho trochu rozpačitě, ale blahosklonně mu dovolila, aby jí políbil ruku a otázala se, kam hodlá jíti? Odpověděl, že půjde nejprve do Kijeva a odtud, kam Bůh dá. Pochválila ho a propustila. Od těch dob velmi zřídka se ukazoval doma, ačkoliv nikdy nezapomínal přinésti báryni prosviru s vyňatou částkou za její zdraví...*) Za to všude, kam v zástupech přicházejí ruští poutníci, možno bylo viděti jeho hubený a sestárlý, ale stále ještě pěkný a přívětivý obličej: i u rakve sv. Sergěje, i u Bílých břehův, i v Optinské poustevně, i ve vzdáleném Valaamě;**) všude pobýval...

Jednoho roku šel mimo vás v počtu nesčíslného zástupu, kráčejícího v průvodě za obrazem Bohorodičky do

*) Prosvira jest kvašený okrouhlý chléb z pšeničné mouky, jehož užívá pravoslavná církev místo latinské hostie. Z prosviry vyjímají se přede mší trojhranné kousky, jež slouží duchovním při přijímání.

**) Rakev sv. Sergěje v Trojickém klášteře nedaleko Moskvy; Bílé břehy — klášter na Donci v Charkovské gub.; Optinská poustevna v Kalužské gubernii, a Valaam na ostrově v Ladožském jezeře.

Korenné;*) budoucího roku zastali jste ho sedícího s rancem na zádech spolu s jinými poutníky na schodech chrámu divotvorného Nikolaje ve Mcensku ... do Moskvy přicházel skoro každého jara.

Z kraje do kraje putoval svým volným, nespěšným, ale vytrvalým krokem — povídá se, že byl v samém Jerusalemě ... Zdál se býti docela klidným a šťastným a mnoho vyprávěli o jeho nábožnosti a pokoře oni lidé, kterým se poštěstilo s ním besedovati.

Ale Naumovo hospodářství šlo zatím co nejlépe. Živě a obratně uchopil se věci, a jak se říká, šel rychle nahoru. Všichni v okolí věděli, jakými cestami nabyl zájezdní hospody, věděli též, že Avdotja mu dala mužovy peníze; nikdo nemiloval Naumova pro jeho chladné a příkré způsoby ... s výčitkou vyprávěli o něm, že prý jednou samému Akimovi, když prosil pod jeho oknem za almužnu, odpověděl „naděl pán Bůh", ale sám prý nic mu nepodal; avšak všichni se shodovali v tom, že nebylo nad něho šťastnějšího člověka; obilí rodilo se mu lepší než sousedům, včely rojily se častěji; ano, i slepice častěji nesly; dobytek mu nikdy nestonal, koně nekulhaly ... Avdotja dlouho nemohla slyšeti jeho jména (přijala návrh Lizavety Prochorovny a znova vstoupila k ní do služby jako hlavní švadlena); ale konečně se její odpor poněkud zmírnil; povídá se, že ji nouze přinutila obrátiti se k Naumovi a že jí dal sto rublů ... Nesuďme ji příliš přísně: chudoba překoná ledakoho, a neočekávaný převrat v jejím životě byl příčinou, že rychle sestárla a stala se pokornou, těžko uvěřiti, jak rychle pozbyla krásy, jak málo dbala na sebe a jak klesla na duchu ...

„Čím to všechno skončilo?" otáže se čtenář.

Tímto: Naum hospodařiv šťastně asi patnáct let, prodal výhodně svůj hostinec jinému měšťanu ... Nikdy by se nebyl rozloučil se svým hostincem, kdyby se nestala

*) Proslulá Korenná poustevna nachází se v Kurské gub. Pozn. red.

následující, na pohled nepatrná příhoda: dvě rána za sebou jeho pes sedě před okny protáhle a žalostně vyl; Naum vyšel na ulici, podíval se pozorně na vyjícího psa, potřásl hlavou, odebral se do města a téhož dne dohodl se o ceně s měšťanem, který již dávno kupoval jeho hostinec... Za týden odejel kamsi daleko — z gubernie pryč; nový hospodář přistěhoval se na jeho místo, a co myslíte? téhož večera hostinec shořel na prach, ani jedna komůrka nezůstala celá, a Naumův nástupce zůstal žebrákem. Čtenář lehko si představí, jaké řeči povstaly v sousedství následkem tohoto požáru... Patrně své „štěstí“ odnesl s sebou, ujišťovali všichni... Vypráví se o něm, že počal obchod s obilím a silně zbohatnul. Ale na dlouho-li? Silnější ještě sloupy se sřítily a zlému dílu dříve nebo později nadejde zlý konec. O Lizavetě Prochorovně nelze mnoho říci: je živa dosud a jak se často stává s lidmi toho druhu, v ničem se nezměnila, ani příliš nestárla, jenom jako by se stala sušší; při tom skoupost její neobyčejně se zmohla, ačkoliv těžko pochopiti, pro koho stále šetří nemajíc dětí a nejsouc nikomu nakloněna. V rozmluvě často vzpomíná na Akima a tvrdí, že od těch dob, co poznala všecky jeho vlastnosti, počala si velmi vážiti ruského mužika. Kirillovna vykoupila se od ní na svobodu za slušné peníze a provdala se z lásky za jakéhosi mladého, bělovlasého lokaje, a trpí od něho muka krutá; Avdotja žije jako dříve v ženském oddělení u Lizavety Prochorovny, ale sklesla ještě o několik stupňů hlouběji, obléká se velmi chudě, skoro špinavě a po městských způsobech mladé panské, po návycích bohaté hospodské nezůstalo v ní ani stopy... Nikdo si jí nevšímá a ona je ráda, že si jí nevšímají; stařec Petrovič zemřel, ale Akim stále ještě putuje — a Bůh jediný ví, jak dlouho mu ještě zbývá putovati!

Psáno r. 1852.

FAUST.

POVÍDKA V DEVÍTI LISTECH.

Entbehren sollst du, sollst entbehren.
FAUST (část I.).

List prvý.

Pavel Alexandrovič B... Semënu Nikolajeviči V...

Ve dvorci M...ém, 6. června 1850.

Milý druhu! Přijel jsem před třemi dny sem, a, jak jsem slíbil, chápu se pera a píšu Ti. Drobný déšť sype se od rána: vyjíti nelze; a také se mi chce pohovořiti si s Tebou. Jsem tedy opět ve svém starém hnízdě, v němž jsem nebyl — říci se to ostýchám — po celých devět let. Opravdu, uváží-li se to, stal jsem se zcela jiným člověkem. A skutečně jsem jiný. Pamatuješ se v salonku na malinké, tmavé zrcadélko mé prababičky, co mělo takové podivné závitky v rozích — Ty's vždy uvažoval, co asi ukazovalo už před sto lety — jakmile jsem přijel, přistoupil jsem k němu, a bezděky se zarazil. Uviděl jsem najednou, jak jsem sestárnul a změnil se za poslední dobu. Ostatně nesestárnul jsem sám.

Stavení mé, dávno již chatrné, jen tak že se nyní drží pohromadě, nahnulo se, zabořilo se do země. Dobrá moje Vasiljevna, klíčnice (jistě jsi na ni nezapomenul; vždyť Tě uctívala výtečnou zavařeninou), úplně seschla a sehnula se; když mne shlédla, ani vykřiknouti nemohla, ani nezaplakala, toliko povzdychla a rozkašlala se, sedla bez vlády na stoličku a máchla rukou.

Starý Terentij se ještě činí, drží se jako dříve přímo a když jde, prohýbá do oblouku nohy, oblečené do týchž žlutých nankynových nohavic a obuté do týchž vrzajících kozlových střevíců s vysokými podpatky a tkaničkami, jež Tě nejednou dojaly... ale můj Bože! jak nyní ty kalhoty flandají na jeho hubeňoučkých nohách? jak jeho vlasy zbělely; a obličej všecek se scvrkl jako do přehrsti. Když pak se jal hovořiti se mnou, když počal dělati opatření a dávati rozkazy ve vedlejší komnatě, bylo mi i do smíchu i litoval jsem ho. Všecky zuby mu vypadaly a mluví sípavě a šišlavě.

Za to sad ku podivu se zmohl: nepatrné keříky šeříku, akáty, zimolez (pamatuješ se, spolu jsme je sázeli) rozrostly se v mohutné, husté keře; břízy, kleny — vše to vyspělo a zkošatělo; lipové stromořadí jest pak zvláště krásné. Mám rád to stromořadí, jeho zelenavou něžnou barvu a jemnou vůni vzduchu pod jeho klenbami; mám rád pestré síťoví světlých kroužků na tmavé zemi — písku, jak víš, tu není.

Zamilovaný můj doubek stal se už mladým dubem. Včera, za dne, seděl jsem přes hodinu v jeho stínu na lavičce. Bylo mi velmi volno. Kolem trávník tak vesele kvetl; na všem spočívalo zlaté, silné a hebké světlo; i do stínu pronikalo... a co ptáků se ozývalo! Snad jsi ještě nezapomněl, že ptáci jsou — moje slabost.

Hrdličky neumlkajíce cukrovaly, občas zahvízdala žluna, pěnkava prováděla svou příjemnou arii, drozdi se škádlili a štěbetali, kukačka ozývala se v dáli; a náhle, jako divý pronikavě vyrazil datel. Já poslouchal, poslouchal všecek tento měkký, v jedno se slévající hluk, bál jsem se pohnouti sebou, a v duši mi bylo tak dojemně, snivě.

A nejen sad sám vzrostl: stále potkávám zavalité sporé chasníky, v nichž nijak nemohu poznati bývalé známé hošíky. Z Tvého mazlíka Timoše je nyní takový Timoféj, že si ani pomysliti nemůžeš. Ty jsi se tehda obával o jeho zdraví a předpovídal jsi mu souchotiny; ale kdybys

nyní viděl jeho ohromné, červené ruce, jak čouhají z úzkých rukávů nankynového kabátu, a jak všude pronikají jeho oblé a mocné svaly! Týl má jako býk, a hlava plna plavých, bujných kudrn — dokonalý to Herkules farnézký! Ostatně obličej jeho méně se změnil, než u druhých, ani příliš ho nepřibylo v objemu; i veselý, jak jsi říkával, „zívající“ úsměv zachoval. Vzal jsem si ho za komorníka; svého petrohradského komorníka jsem vyhnal v Moskvě: už příliš si dovoloval býti smělým a rád dával pociťovati svou převahu ve zkušenostech sídelního města.

Ze svých psů jsem nezastal ani jediného; všickni vzali za své. Pouze Nefka přežila všechny — ale ani ona se mne nedočkala, jako se Argus dočkal Odyssea; nepodařilo se jí uzříti bývalého pána a popatřiti na loveckého soudruha svými pohaslými zraky. Ale Šavka je zdráva a štěká ještě tak chraplavě, jedno ucho má ještě natržené a ohon stále plný bodláků, jak se sluší a patří.

Usadil jsem se ve Tvé bývalé komnatce. Slunce sice do ní praží a much je v ní mnoho, ale za to v ní méně zapáchá spuchřelinou a stářím, než v ostatních pokojích. Je to podivné! Tento ztuchlý, poněkud zakyslý a zvadlý zápach silně působí na moji mysl: nepravím, že by mi byl nepříjemným, naopak; ale vzbuzuje ve mně tesknotu, ano malomyslnost.

Rovněž tak jako Ty mám velmi rád staré vypouklé, mědí kované prádelníky, bílá křesla s prohnutými lenochy a křivými nohami, potřísněnými od much, skleněné lustry s velikým vejcem z namodralé žesti uprostřed, zkrátka všecek nábytek starodávný, dědovský; ale hleděti ustavičně na vše to nemohu: jakási znepokojující nuda (ano to je to!) se mne zmocňuje.

V komnatě, kdež jsem se ubytoval, jest praobyčejný nábytek, práce domácí; nechal jsem však státi v koutě úzkou dlouhou almaru s poličkami, na nichž pro prach sotva lze rozeznati všeliké staromodní duté nádobí ze zeleného a modrého skla; a na zeď dal jsem pověsiti, pamatuješ se, onu dámskou podobiznu, jíž jsi říkal, že je to

podobizna Manony Lescautovy. Poněkud zčernala za těch devět let; ale oči pohlížejí rovněž tak zádumčivě, úlisně a něžně, ústa rovněž tak lehkomyslně a teskně se usmívají, a polootrhaná růže rovněž tak volně klesá z tenounkých prstíků.

Velmi mne zajímají rolety v mém pokoji. Kdysi bývaly zeleny, ale na slunci sežloutly: na nich jsou namalovány černými barvami výjevy z d'Arlincourtova „Poustevníka". Na jedné zácloně je tento poustevník s ohromnou bradou, vyvalenýma očima a v sandálech, táhne do hor jakousi rozcuchanou slečnu; na druhé vedou tichý zápas čtyři hrdinové v biretech a s bufy na ramenou; jeden leží, en raccourci,*) ubitý — slovem, samé hrůzy zobrazeny, a kolkolem takový nerušený klid, a samy záclony odrážejí se tak nevinně na stropě... Jakýsi duševní klid sestoupil na mne od onoho okamžiku, co jsem se tu usadil; do ničeho se mi nechce, nikoho nepřeju si viděti, blouzniti není o čem, jsem leniv přemýšleti; ale zadumávati se nejsem leniv: tof jsou dvě různé věci, jak víš sám dobře.

S počátku nahrnuly se na mne vzpomínky z dětství... nechť jsem šel kamkoliv, nechť jsem pohlédl načkoliv, zevšad se vynořovaly jasně, jasně do nejmenších podrobností a jako by byly nehybny ve své výrazné určitosti... Potom vzpomínky tyto ustupovaly jiným, potom... potom, jsem se polehounku odvrátil od minulosti, a pouze v prsou mých ostala jakási dřímající tíže.

Pomysli si! Sedě na hrázi pod rokytou bezděčně jsem zaplakal, a dlouho bych byl plakal, ač jsem již dosti stár, kdybych se byl nestyděl ženštiny kolem jdoucí, jež zvědavě na mne pohlédla, a potom, aniž by obrátila ke mně obličej, přímo a hluboko se uklonila a šla dále. Velice rád bych setrval v takovéto náladě (plakati ovšem již nebudu), dokud odtud neodejdu, t. j. asi do měsíce září, a velmi by mne mrzelo, kdyby napadlo některého souseda

*) Ve směru perspektivy.

navštíviti mne. Ostatně zdá se mi, že není se čeho obávati; nemám tu ani blízkých sousedů. Jsem přesvědčen, že mne nepochopuješ; vždyť sám víš ze zkušenosti, jak bývá samota často dobrodiním... Mám jí nyní po všelikém cestování zapotřebí.

A nuditi se nebudu. Přivezl jsem si s sebou několik knih, a také mám zde slušnou knihovnu. Včera zotvíral jsem všecky skříně a dlouho se probíral zaplesnivělými knihami. Našel jsem mnoho zajímavých věcí, jichž jsem si dříve nepovšimnul: „Kandida" („Candide" od Voltaira) v rukopisném překladu z let sedmdesátých; noviny a sborníky z téžé doby; „Vítězného chameleona" (totiž Mirabeaua); le Paysan a j. v.

Našel jsem i knížky dětské, své vlastní i otcovy a babiččiny, ano, pomysli si, i po své prababě. Na jedné prastaré francouzské gramatice v pestré vazbě napsáno velikými písmeny: Ce livre appartient à mlle. Eudoxie de Lavrine, a připojen — r. 1741. Našel jsem i knihy, jež jsem si přivezl z cizozemska, mimo jiné Goethova „Fausta". Snad ani nevíš, že byla doba, kdy jsem znal z paměti „Fausta" (rozumí se, že první část) od slova do slova; nemohl jsem se ho načísti... Avšak jiné časy — jiné sny, za posledních devět let snad jsem „Fausta" nevzal ani do ruky. S jakým nevýslovným pocitem zahlédl jsem maličkou, mně příliš známou knížku (neúhledné vydání z r. 1828). Vzal jsem ji s sebou, lehl do postele a jal se čísti.

Jak na mne účinkovala všecka velikolepá první scéna! Zjev Ducha Země, jeho slova, pamatuješ se: „na života vlnách, ve tvoření vichrů" — vzbudil ve mně chvění již dávno nepocítěné a chladný úžas. Vzpomněl jsem si na všecko: i na Berlín, i na léta studentská, i na frajlejn Klaru Stichovu, i na Seidlmanna v úloze Mefistofela, i na Radziwiłłovu hudbu, na vše, všecinko... Dlouho jsem nemohl usnouti: mladost má přišla a stanula přede mnou jako vidění: žá-

rem otravným proběhla mi v žilách, srdce se rozšířilo a nechtělo se sevříti, cosi trhlo jeho strunami, zakypěla touha...

Hle, jakým myšlenkám oddával se Tvůj bez mála již čtyřicetiletý druh, sedě sám a sám ve svém osamělém domku! Aby mne tak byl někdo potají pozoroval? Nu, což? Nikterak bych se byl nezastyděl. Styděti se — toť také příznak mládí; a víš-li pak, dle čeho jsem pozoroval, že stárnu? Poslyš. Snažím se nyní, jak bych sám před sebou zvětšil své veselé pocity a seslabil trapné, za dnů mládí počínal jsem si právě naopak. Tu chodíval jsem se svým zármutkem jako s pokladem, ano, bylo mi i úzko při veselém rozmachu...

A přece se mi zdá při veškeré mé životní zkušenosti, že jest ještě cosi na světě, příteli Horacie, čeho jsem nezkusil, a nevím, není-li toto „cosi" nejdůležitější.

Ale, kam jsem se až nedostal! Odpusť! Až po druhé. Co děláš v Petrohradě? Abych nezapomněl: Savelij, můj vesnický kuchař, uložil mi, bych Ti sdělil jeho poklonu. Už také sestárl, ale nepříliš, stloustl a je poněkud naduřelý. Ještě stále dělá dobré polévky ze slepice s rozvařenou cibulkou, tvarohové koláčky se vzorkovaným okrajem a pigus,*) — znamenitou stepní pochoutku pigus, z níž Ti jazyk zbělel a ztuhnul jako roubík na celých čtyřiadvacet hodin. Za to pečeni ,jako druhdy, tak vysuší, že jí můžeš tlouci o talíř — jako lepenkou. Než s Bohem!

Tvůj P. B.

*) Okurková polévka.

List druhý.

Týž témuž.

Ve dvorci M...ém, 12. června 1850.

Mám pro Tebe velmi vážnou novinku, drahý příteli, — Poslyš! Včera před obědem zachtělo se mi na procházku — ale ne do sadu; šel jsem cestou k městu. Jest velmi příjemno jíti beze všeho určitého cíle rychlými kroky po dlouhé, přímé cestě. Jako kdybys měl nějaké řízení, chvátáš ku předu. — Koukám: naproti mně jede kočár.

Snad ne ke mně? pomyslil jsem si s tajeným strachem...

Ba ne, v kočáře sedí pán s kníry: neznámý. Byl jsem rád. Ale náhle tento pán, když dojel ke mně, poručí kočímu zastaviti koně, uctivě nadzvedá furažku a ještě uctivěji se mne táže: nejsem-li ten a ten? a při tom mne jmenuje jménem. Tu i já se zastavuju a s odhodlaností obžalovaného, jejž vedou k výslechu, odpovídám: „jsem to já“ a sám pohlížím jako beran na pána s kníry a myslím si pro sebe: „a vždyť jsem ho někde vídal!“

„Vy mne nepoznáváte?“ pokračuje on, a leze zatím z kočáru.

„Ba že ne.“

„A já vás ihned poznal.“

Slovo dalo slovo, a ukázalo se, že to byl Prijimkov, pamatuješ se, náš bývalý soudruh na universitě. „Nu a co je to za důležitou novinku,“ pomyslíš si v tomto okamžiku, milý Seměne Nikolajeviči. — „Prijimkov, pokud se pamatuju, byl dost prázdná hlava, ač nebyl člověk zlý a také ne hloupý.“ — To je všechno pravda, přítelíčku; ale poslyš další náš rozhovor.

„Já jsem se velmi zaradoval," pravil, „když jsem zaslechl, že jste přijel do své vesnice v našem sousedství. Ostatně neměl jsem jen já sám radost."

„Prosím, sdělte mi," ptal jsem se, „kdo pak byl tak laskav..."

„Moje žena."

„Vaše choť?"

„Ano, moje žena, ona je vaše dávná známá."

„Prosím, jak se nazývá vaše choť?"

„Jmenuje se Věra Nikolajevna; je rozena Jelcova..."

„Věra Nikolajevna!" zvolal jsem bezděčně...

Nu a to je ta důležitá novinka, o níž jsem mluvil hned na začátku dopisu.

Ale možná, že se Ti ani to nebude zdáti důležitým... Musím Ti vypravovati něco ze svého minulého... dávno minulého života.

Když jsme my dva opustili universitu v r. 183..., bylo mi třiadvacet let. Ty jsi vstoupil do úřadu; já pak, jak víš, odhodlal jsem se jeti do Berlína. Ale v Berlíně jsem do října neměl co dělati. Chtěl jsem tedy stráviti léto v Rusku, na vesnici, naposledy ještě hezky si polenošiti; a napotom tam už se chopiti práce do opravdy.

Pokud se splnil tento můj poslední úmysl, o tom se nyní nechci rozpovídati... „Ale kde mám stráviti léto?" tázal jsem se sám sebe. Do mé vesnice se mi nechtělo, otec mi nedávno zemřel, blízkých příbuzných jsem neměl, bál jsem se samoty, nudy... A proto jsem s radostí přijal pozvání jednoho ze svých příbuzných, otcova bratránka, abych pobyl na jeho statku v T...ské gubernii. Byl to muž zámožný, dobrý a prostý, žil pansky a i dvorec měl panský. Usadil jsem se u něho. Rodinu měl strýc velikou: dva syny a pět dcer. Mimo to žilo v jeho domě mnoho lidu. Hosté neustále zajížděli — a přece nebylo veselo. Dni míjely hlučně, nebylo možno uchýliti se v ústraní. Vše podnikalo se

společně, všickni se snažili zabaviti se nějak, něco vymysliti, a když se den končil, byli všickni strašně umořeni. Bylo v tom způsobu života cosi odporného. Již jsem pomýšlel na odjezd a čekal toliko do strýcových jmenin, ale právě v den jmenin uviděl jsem na plesu Věru Nikolajevnu Jelcovu — a zůstal jsem.

Bylo jí tenkráte šestnácte let. Žila se svou matkou na malém statečku, pět verst od mého strýce. Otec její — byl prý to pozoruhodný člověk — rychle se dodělal hodnosti plukovníka a byl by ještě postupoval, ale zahynul v mladých letech, byv nenadále zastřelen soudruhem na honbě. Věra Nikolajevna zůstala po něm, byla děckem. Máť její byla také neobyčejná žena; mluvila několika jazyky, mnoho znala. Byla o sedm neb osm let starší než její muž, jehož si vzala z lásky; tajně ji unesl z otcovského domu. Sotva přežila jeho ztrátu a až do smrti (dle slov Prijimkova zesnula záhy po svatbě dceřině) nosila pouze černý oděv. Živě se pamatuju na její obličej: byl výrazný, snědý, s hustými, prošedivělými vlasy, velikýma, přísnýma, jako by pohaslýma očima a rovným, tenkým nosem. Otec její — ona byla rozena Ladanova — žil patnácte let v Italii. Matka Věry Nikolajevny byla dcera prosté venkovanky z Albana, již druhého dne po porodu zabil Zatibeřan, ženich její, jemuž ji Ladanov odloudil... Událost ta nadělala své doby mnoho hluku. Když se vrátil na Rus, Ladanov nejen z domu, ale ani ze svého kabinetu nevycházel, zabýval se lučbou, anatomií, kabalistikou, chtěl prodloužit život lidský, domníval se že lze vstoupiti ve styk s duchy, citovati mrtvé...

Sousedé ho pokládali za čaroděje. Miloval neobyčejně svou dceru, sám ji všemu vyučoval, ale neodpustil jí její útěk s Jelcovým, nepustil ani ji ani jejího muže k sobě na oči, předpověděl jim oběma smutný život a umřel osamocen. Stavši se vdovou paní Jelcová, posvětila všecek svůj čas vychování dcery a nepřijímala skoro žádných návštěv.

Když já se seznámil s Věrou Nikolajevnou — jen považ — nebyla jakživa ještě nikdy v nějakém městě, ani v újezdním.

Věra Nikolajevna nepodobala se obyčejným ruským slečinkám: spočívalo na ní cosi zvláštního. Mne hned na poprvé překvapil podivuhodný klid všech jejích pohybů a řečí. Zdálo se, že se po ničem nepachtila, že ji nic neznepokojovalo, odpovídala prostě a rozumně, naslouchala pozorně. Výraz jejího obličeje byl upřímný a pravdivý jako dítěte, ale poněkud chladný a jednotvárný, ač nikoliv zádumčivý.

Veselá byla málokdy a ne tak jako jiné dívky: čistota nevinné duše, utěšenější než veselost, zářila ze vší její bytosti. Byla neveliké postavy, velmi souměrně rostlá, poněkud štíhlá, rysy obličeje byly pravidelné a něžné, čelo bylo překrásné, rovné, vlasy plavozlaté, nos přímý, jako matčin, rty značně plné; tmavohnědé oči patřily jaksi příliš přímo z hustých, do vrchu zahnutých řas. Ruce měla neveliké, ale nepříliš pěkné: lidé nadaní nemívají takových rukou... a skutečně Věra Nikolajevna neměla žádného neobyčejného nadání. Hlas její zněl jako hlas sedmiletého děvčátka. Na plese u strýce představili mne její matce a za několik dní jsem k nim poprvé zajel.

Paní Jelcová byla žena velmi podivná, neústupná, pevná a zamlklá. Na mne měla neobyčejný vliv... já si jí vážil a bál jsem se jí. Vše dělo se u ní soustavně, a i dceru svou vychovávala dle soustavy, ale neobmezovala její svobody. Dcera ji milovala a věřila jí slepě. Kdyby jí byla paní Jelcová dala knížku a řekla: vidíš, tuto stránku nečti — už spíše přeskočí i předchozí stránku, než by se podívala na zakázanou. Ale i paní Jelcová měla své utkvělé myšlenky, své koníčky. Ona se na př. bála jako ohně všeho, co může působiti na fantasii, a proto dcera její do sedmnácti let nečetla ani jediné povídky, ani jediné básně, ale v zeměpisu, v dějepisu a v přírodních vědách často i mne uváděla

do rozpaků, mne absolovovaného posluchače university, posluchače ne posledního, jak snad ještě pamatuješ. Chtěl jsem kdysi pohovořiti s paní Jelcovou o jejím koníčku, ač bylo těžko zapříst s ní hovor: bylaf velmi zamlklá. Kývnula pouze hlavou. „Vy pravíte," řekla na konec, „že čísti básnická díla je i užitečno i příjemno... Já však mám za to, že třeba nejdříve v životě vybrati buď užitečné neb příjemné, a tak rozhodnouti se jednou pro vždy. I já kdysi hodlala spojiti obojí... Není to však možná a vede buď do záhuby aneb do zvrhlosti."

Ano, podivné stvoření byla ta žena, bytost poctivá, hrdá, nikoliv bez fanatismu a předsudků zvláštních.

„Bojím se života," řekla mi kdysi. A skutečně se ho obávala, obávala se oněch tajemných sil, na nichž život založen, a jež občas, ale nenadále zjednávají si průchodu. Běda tomu, nad kým se srazí! Strašnými osvědčily se býti tyto síly pro Jelcovou; vzpomeň si na smrt její matky, jejího muže, jejího otce... To by mnohého zaleklo. Já neviděl, že by se byla někdy usmála. Jako by se byla uzavřela na zámek a klíč hodila do vody. Ona asi mnoho hoře vytrpěla za svého živobytí, a nikdy nikomu se s tím nesvěřila: vše v sobě tajila Ona se tak naučila nepopouštěti svým citům, že se i ostýchala dáti na jevo svou vášnivou lásku k dceři; ani jedenkráte ji přede mnou nepolíbila, nikdy ji nenazývala zdrobnělým jménem, ale vždy Věrou. Pamatuju se na jeden její výrok; já jí jaksi řekl, že jsme všickni lidé své doby nalomeni... „Není proč se nalomovati," pravila, „buď nutno úplně se zlomiti, anebo zůstati neporušeným..."

Velmi málo hostí jezdilo k Jelcové, ale já ji navštěvoval často. Cítil jsem potají, že mi přeje; a Věra Nikolajevna velmi se mi líbila. Hovořívali jsme spolu, chodili na procházky... Matka nám nebyla na překážku; dcera sama nebývala ráda bez matky, a já se své strany také nepociťoval potřeby mluviti s ní o samotě... Věra Nikolajevna měla podivný zvyk, mysliti nahlas; v noci

hlasitě a zřetelně mluvila o tom, co jí bylo za dne nápadným. Kdysi pohlédla na mne pozorně, a opřevši se dle svého zvyku lehounce o ruku, pravila: „Mně se zdá, že je B. hodný člověk; ale spolehnouti na něho nelze.“

Náš poměr byl velmi přátelský a upřímný; jen jedenkráte se mi zdálo, že jsem zpozoroval kdesi tam daleko, na dně jejích světlých očí, cosi zvláštního, jakousi oddanost a něžnost... Možná však, že jsem se mýlil.

Zatím čas plynul, a pro mne už nadcházel okamžik chystati se k odjezdu. Já však ustavičně otálel. Když jsem pomýšlel a vzpomenul, že už brzo nebudu viděti této milé dívky, k níž jsem tak přilnul — bývalo mi až úzko... Berlín počínal ztráceti svou přitažlivost. Nesměl jsem si sám přiznati, co se dělo ve mně, a já ani nechápal, co se děje ve mně — jako by mlha obestřela moji mysl. Konečně jednou ráno bylo mi náhle vše jasno. „Co bych ještě hledal,“ pomyslil jsem si, „kam bych se hnal? Vždyť se pravdy přece nikdy nezmocním. Nebylo-li by lépe, abych tu zůstal a oženil se?“

A pomyslil si, tato myšlenka na ženitbu mne tenkráte nijak nezalekla. Naopak, měl jsem z ní radost. A ještě více: já ještě téhož dne ohlásil svůj úmysl, ale nikoliv Věře Nikolajevně, jak by se dalo očekávati, ale Jelcové samé. Stařena pohlédla na mne.

„Nikoliv,“ pravila, „můj drahý, jeďte do Berlína, nalomte se ještě trochu. Vy jste hodný; ale nejste mužem, jakého má zapotřebí Věra.“

Já se zarazil, začervenal a co Tě bezpochyby překvapí ještě více, ihned jsem v nitru souhlasil s Jelcovou. Za týden jsem odejel a od té doby nespatřil jsem už ani jí, ani Věry Nikolajevny.

Vypsal jsem Ti své dobrodružství krátce, vímť, že nemáš rád nic „obšírného“.

Když jsem přijel do Berlína, zapomněl jsem velmi záhy na Věru Nikolajevnu... Ale přiznávám se Ti, že nenadálá zpráva o ní mne pobouřila. Lekl jsem se myšlenky, že je tak na blízku, že je má sousedka, že ji v nejbližších dnech uvidím. Minulost náhle jako by ze země přede mnou vyrostla a řítila se na mne.

Prijimkov mi sdělil, že mne navštívil schválně proto, abychom obnovili starou svou známost, a že doufá, že ho v nejkratší době navštívím. Sdělil mi, že sloužil v jízdě, že vstoupil do výslužby jako poručík, že si koupil statek osm verst ode mne a že se hodlá zabývati hospodářstvím, že měl tři dítky, že však dvě zemřely a zůstala mu pětiletá dceruška.

„A chof vaše se také na mne pamatuje?“ otázal jsem se.

„Ovšem, že se pamatuje,“ odvětil poněkud se zajiknuv. „Ostatně byla tehdy ještě děcko; ale matka její vás vždy velmi chválila, a vy víte, jak je jí drahé každé slovo nebožčino.“

Napadla mi slova Jelcové, že se nehodím pro její Věru. „Ty jsi tedy byl vhod,“ pomyslil jsem si, pohlížeje se strany na Prijimkova. Pobyl u mne několik hodin. Jest velmi dobrý, příjemný člověk, mluví tak skromně, hledí tak dobromyslně; není možná nemilovati ho... ale duševní jeho vlohy nevyvinuly se od té doby, co jsme ho znali. Pojedu k němu jistojistě, snad zítra. Neobyčejně jsem zvědav podívati se, co se stalo z Věry Nikolajevny?

Ty, brachu, se mi nyní bezpochyby směješ za svým ředitelským stolem; ale já Ti nicméně budu psáti, jaký dojem na mne učinila. Buď s Bohem, než budu opět psáti.

Tvůj P. B.

List třetí.

Týž témuž.

Ve dvorci M...ém, 16. června 1850.

Nuž, příteli! byl jsem u ní, viděl jsem ji. Především Ti musím sděliti podivuhodnou okolnost: věř si nebo nevěř, jak Ti libo, ale ona se nezměnila skoro pranic ani v obličeji, ani v postavě. Když mi vyšla vstříc, málem bych byl vykřikl: sedmnáctileté děvče, ano! Pouze oči nemá jako děvče; ostatně ona i když byla mladá, měla oči ne dětské, neobyčejně jasné. Ale tentýž klid, tatáž jasnost, hlas tentýž, ani jediné vrásky na čele, jako by po celý ten čas byla odpočívala někde ve sněhu. A je jí nyní dvacetosm let, a měla tři dítky... Nepochopitelno! Ty, prosím, nemysli si, že přeháním a že jsem předpojat; naopak mně se na ni naprosto nelíbila tato „neměnivost".

Žena v 28 letech, manželka a matka nemá se podobati děvčátku: nežilať zbytečně. Přijala mne velmi přívětivě; Prijimkova ale příchod můj přímo rozradoval: tento dobrák jen po tom se snaží, jak by k někomu přilnul.

Dům mají velmi útulný a čistý. Věra Nikolajevna byla také oblečena jako děvče: všecka bílá, s modrým pásem a tenkým, zlatým řetízkem na krku. Dceruška její je velmi hezounká, ale nikterak se jí nepodobá: připomíná svou babičku. V přijímací síni nad divanem visí podobizna oné zvláštní ženy ku podivu věrná. Padla mi do očí, sotva že jsem vešel. Zdálo se mi, že na mne pohlíží přísně, ale pozorně. Posadili jsme se, vzpomněli dávných let a znenáhla jsme se rozpovídali! Já bezděčně ovšem pohlížel na zasmušilou podobiznu Jelcové. Věra Nikolajevna seděla právě pod ní: je to její zamilované místo. Pomysli si mé podivení, Věra Nikola-

jevna až dosud nečetla ani jediného románu, ani jediné básně — slovem ani jediného, jak se říká, smyšleného díla! Tato nepochopitelná lhostejnost k nejpovznešenějším požitkům ducha mne rozzlobila. Nelze to zkrátka ani odpustiti ženě rozumné a pokud mohu posouditi jemnocitné.

„A což," optal jsem se „vy jste si předsevzala, že nikdy nebudete čísti takové knihy?"

„Neměla jsem příležitosti," odvětila, „neměla jsem kdy."

„Neměla jste kdy! Já se divím! Kdybyste aspoň vy," obrátil se k Prijimkovu, „doporučil své choti."

„Já, milerád..." počal Prijimkov, ale Věra Nikolajevna ho přerušila.

„Nepřetvařuj se, ty sám nejsi velikým milovníkem veršů."

„Veršů, to je pravda," počal on, „nejsem valným přítelem; ale romány, na příklad..."

„A co tedy děláte, čím se zabýváte večer?" otázal jsem se, „hrajete v karty?"

„Někdy hrajeme," odpověděla ona, „ale což není dost jiného zaměstnání? Také čítáváme: vždyť i mimo verše jsou dobrá díla."

„Proč tak nevražíte na básně?"

„Neútočím na ně; ale z mládí už navykla jsem si nečísti tyto vymyšlené skladby; matinka si toho přála, a já, čím déle žiju, tím více přesvědčuju se o tom, že vše to, co matinka dělala, vše, co mluvila, bylo pravda, svatá pravda."

„Nuž, jak vám libo, ale já s vámi nemohu souhlasiti: jsem přesvědčen, že zbytečně se zbavujete nejčistšího a nejoprávněnějšího požitku. Vždyť nezamítáte hudby a malířství; tak proč zavrhujete básnictví?"

„Já ho nezavrhuju; ale já se s ním dosud neseznámila; a to je vše."

„Uchopím se toho tedy! Vždyť vám vaše matinka nezapověděla snad na celý život, abyste se seznámila s výtvory krásného písemnictví?“

„Nikoliv; když jsem se provdala, matinka sňala se mne veškeré své zápovědi; ale mně samotné nikdy ani nepřipadlo na mysl čísti... jak jste to řekl?... nu, zkrátka, čísti romány.“

Zaraženě poslouchal jsem Věru Nikolajevnu, neočekával jsem toho. Ona pohlížela na mne klidným svým zrakem. Tak se dívají ptáci, když se nebojí.

„Já vám přinesu knihu!“ zvolal jsem. (A v hlavě mi tanul na mysli „Faust“, jejž jsem nedávno četl.)

Věra Nikolajevna tichounce povzdychla.

„Snad, snad to nebude George Sande?“ otázala se nikoli beze strachu.

„A! Tedy jste o ní slýchala? Nu, třeba ji, což by škodilo?... Ale nikoliv, já vám přinesu jiného spisovatele. Snad jste nezapomněla německy?“

„Ne, nezapomněla.“

„Ona mluví jako Němkyně,“ doložil Prijimkov.

„Tedy dobrá! Já vám přinesu... však uvidíte, jakou podivuhodnou věc vám přinesu.“

„Nuže, dobrá, uvidíme. A nyní pojďme do sadu, Natáša dlouho na místě nevydrží.“

Vzala si kulatý, slaměný klobouček, dětský klobouček, skoro zcela takový, jako měla její dceruška, jen poněkud větší, a šli jsme do sadu. Šel jsem vedle ní. Na svěžím vzduchu, ve stínu vysokých lip, obličej její zdál se mi býti ještě příjemnějším, zvláště, když se zvolna obracela a pohodila hlavou, aby na mne pohlédla pod okrajem klobouku. Kdyby nebyl za námi kráčel Prijimkov, a před námi neposkakovalo děvčátko, byl bych si dobře mohl mysliti, že mi není 35, ale 23 let; že se teprve chystám do Berlína, a to tím více, že i sad, v němž jsme se nacházeli, velice se podobal sadu na statku Jelcové. Nezdržel jsem se a sdělil jsem dojem svůj Věře Nikolajevně.

„Všicci mi říkají, že jsem se zevně málo změnila," odvětila, „ostatně já i vnitř ostala tatáž."

Přišli jsme k neveliké čínské bésídce.

„Hle, takové besídky jsme v Osinovce neměli," pravila, „ale nehleďte na to, že zevnějšek má sešlý a chatrný: uvnitř je velmi hezky a chládek."

Vešli jsme do besídky, já se ohlédl.

„Víte co, Věro Nikolajevno," řekl jsem, „až přijedu, dejte sem přinésti stůl a několik židlí. Zde je skutečně ku podivu. Já vám tu přečtu... Goethova „Fausta"... ano, to dílo vám chci přečísti."

„Ano, tu není much," podotkla prostodušně, „a kdy přijedete?"

„Pozejtří."

„Dobře," řekla, „nařídím."

Natáša, jež zároveň s námi vešla do besídky, náhle vykřikla a uskočila všecka bledá.

„Co se stalo?" tázala se Věra Nikolajevna.

„Ach, matinko," pravilo děvčátko, ukazujíc prstem do kouta, „podívej se, to je strašný pavouk!..."

Věra Nikolajevna pohlédla do kouta: veliký, pestrý pavouk lezl klidně po stěně.

„To se máš čeho báti?" pravila, „on neštípe, pohleď!"

A než jsem ji mohl zadržeti, vzala ošklivý hmyz do ruky, nechala ho běžeti po dlani a vyhodila ho ven.

„Jste vy odvážná?" zvolal jsem.

„Jaká pak odvaha, tento pavouk nenáleží k jedovatým."

„Vy jste patrně dosud zběhlou v přírodopisu, ale já bych ho nevzal do ruky."

„Není se ho co báti," opětovala Věra Nikolajevna.

Natáša mlčky se podívala na nás na oba, a usmála se.

„Jak jest podobna vaší matce," podotkl jsem.

„Ano," odvětila Věra Nikolajevna, spokojeně se usmívajíc, „to mne velmi těší. Kéž dá Bůh, aby jí nebyla podobnou jen v obličeji!"

Zavolali nás k obědu, a po obědě jsem odejel. N. B. Oběd byl velmi dobrý a chutný — to připomínám v závorce pro Tebe, labužníku! Zítra k nim zavezu „Fausta“. Bojím se, abychom se starým Goethem nepropadli. Popíšu Ti vše dopodrobna.

A nyní, co si myslíš o všech těchto událostech? Bezpochyby — že na mne učinila silný dojem, že jsem hotov zamilovati se do ní atd.? Hlouposti, brachu! Jest čas i cti dbáti. Dosti jsem se natropil hloupostí; dosti! V mých letech se nepočíná znovu žíti. Ostatně ani dříve se mi nelíbívaly takové ženy... Ovšem, jaké ženy se mi líbily!!

Vždyť se až chvěju — srdci bolno —
Stydím se já za lásky své.

Než buď jak buď, já jsem velmi rád svému sousedství, rád, že se mohu shledati s rozumnou, prostou, jasnou bytostí; a co dále přijde, o tom svým časem zvíš.

Tvůj P. B.

List čtvrtý.

Týž témuž.

Ve dvorci M...ém, dne 20. června 1850.

Včera jsem předčítal, milý příteli, a jak to dopadlo, o tom právě Ti píšu. Především spěchám, abych Ti sdělil: úspěch byl neočekávaný... totiž „úspěch“ to není to pravé slovo... Ale poslyš. Přijel jsem k obědu. U stolu nás bylo šest: ona, Prijimkov, dceruška, guvernantka (nepatrná bílá osůbka), já a nějaký starý Němec, v krátkém skořicovém fraku, čistý, oholený, valně sešlý, tváře skromné a čestné, s bezzubým úsměvem,

zaváněl po kávě z cikorie... všickni staří Němci tak zavánějí. Představili nás: byl to jakýsi Schimmel, učitel německého jazyka u sousedů Prijimkových, knížat Ch-ých. Zdá se, že Věra Nikolajevna ho návidí, a pozvala ho, aby zůstal při čtení. Obědvali jsme pozdě, a dlouho jsme nevstali od stolu, pak jsme se procházeli. Počasí bylo překrásné. Z rána pršelo a vítr foukal, ale k večeru vše utichlo. My jsme společně s ní vyšli na trávník. Přímo nad trávníkem se vznášel lehce a vysoko růžový oblak; jako dým táhly se po něm šedivé pruhy; na samém jeho pokraji ukazovala se hvězdička, tu mizejíc, tu se míhajíc, a nemnoho opodál zářil bílý srp měsíce na blankytě lehce zarudlém. Upozornil jsem Věru Nikolajevnu na tento oblak.

„Ano," pravila, „to je rozkošné; ale pohleďte sem." Ohromný, temně sivý oblak, zahaluje zapadající slunce, zvedal se nad obzor; vypadal jako sopka; vrchol jeho rozkládal se jako široký snop po nebi; okraj jeho byl ovrouben ostrým, zlověstným nachem, který na jednom místě, právě uprostřed, prorážel skrze jeho těžkou spoustu, jako by se řítil z rozžhaveného jícnu.

„Bude bouřka," poznamenal Prijimkov.

Ale já odbočuju od hlavní věci. V posledním dopise zapomněl jsem Ti říci, když jsem přijel od Prijimkových, že jsem litoval, že jsem navrhl právě „Fausta"; na poprvé by se byl hodil Schiller, když už došlo na Němce. Zvláště jsem se lekal prvních scén, než se Faust seznámí s Markétkou, a co se týče Mefista, také jsem nebyl bez starosti. Ale „Faust" mne tak zaujal, že bych byl nemohl nic jiného čísti s chutí.

Když už zcela se setmělo, odebrali jsme se do čínské besídky; bylo v ní už poklizeno. Přímo proti dveřím, před sedadlem, stál kulatý stolek, prostřený pokryvkou; kolem byly rozestaveny stolice a křesla; na stole hořela svítilna. Usedl jsem na sedadle a vyňal knížku. Věra Nikolajevna posadila se do křesla, poněkud stranou, nedaleko ode dveří. Za dveřmi z temnoty

vyčnívala, lehce se pohybujíc, zelená větev akátu, ozářená svítilnou; chvílemi zavanul do besídky proud nočního vzduchu. Prijimkov sedl si ke stolu vedle mne; Němec vedle něho. Guvernantka s Natášou zůstaly doma. Proslovil jsem nevelikou úvodní řeč: zmínil jsem se o staré legendě o dru. Faustovi, o významu Mefista, o Goethovi samém, a požádal jsem, aby mne zastavili, kdyby něco bylo nesrozumitelným. Potom jsem si odkašlal...

Prijimkov otázal se mne, nepotřebuju-li vody s cukrem, a dle všeho bylo vidno, že byl sám s sebou velmi spokojen, že učinil ke mně tento dotaz. Já zamítl. Zavládlo hluboké mlčení. Počal jsem čísti nezvedaje očí; bylo mi nevolno; srdce mi bušilo a hlas se chvěl. První výkřik účasti vyrazil Němec, a při dalším čtení on jediný přerušoval klid...

„Podivuhodné! Vznešené!" ozýval se, a časem doložil: „To je hloubka!" Prijimkov, jak jsem pozoroval, se nudil: německy rozuměl dosti špatně, a sám se přiznal, že nemá rád básní!... Ale o něho mně nešlo. — Již při obědě chtěl jsem podotknouti, že se čtení může odbývati i bez něho, ale rozmyslil jsem si to. Věra Nikolajevna ani sebou nepohnula: dvakráte jsem po očku pohlédl na ni: oči její byly upřeny pozorně a přímo na mne; obličej její zdál se mi býti bledým. Když se Faust poprvé setkal s Markétkou, naklonila se na křesle ku předu, složila ruce a v takovém položení zůstala nepohnutě až do konce. Pocifoval jsem, že je Prijimkovu nevolno, což mne z počátku zaráželo, ale pomalu jsem na něho zapomněl, rozehřál jsem se, a četl ohnivě, nadšeně...

Předčítal jsem pouze Věře Nikolajevně: vnitřní hlas mi pravil, že „Faust" na ni účinkuje. Když jsem skončil (intermezzo jsem přeskočil; tato část po svém rázu náleží již druhému oddílu; také z noci na Brockeně jsem leccos vynechal)... Když jsem skončil, když vy-

znělo naposledy „Jindřichu!“ — Němec pohnut zvolal: „Bože, to je překrásné!“

Prijimkov, jako by měl radost (ubožák!), vyskočil, vzdychl a jal se mi děkovati za poskytnuté potěšení... Ale já mu neodpovídal, já pohlížel na Věru Nikolajevnu... Chtěl jsem slyšeti, co ona řekne. Ona vstala, popošla váhavým krokem ke dveřím, stanula na prahu a tichounce vyšla do sadu. Já vyběhl za ní. Ona již popošla několik kroků; oděv její sotva se bělal v hustém stínu.

„Což?“ zvolal jsem, „vám se to nelíbilo?“

Zastavila se.

„Můžete mi tady nechati tu knihu?“ ozval se její hlas.

„Já vám ji dám, Věro Nikolajevno, přejete-li si jí.“

Prijimkov a Němec došli ke mně.

„Děkuju!“ odvětila a zmizela.

„Jak je podivně teplo, skoro dusno,“ podotkl Prijimkov; „ale kam zmizela žena?“

„Domů asi,“ odvětil jsem.

„Zdá se mi, že je už čas k večeři,“ pokračoval. „Vy výtečně předčítáte,“ dodal, krátce se zamlčev.

„Věře Nikolajevně se, tuším, „Faust“ líbil,“ pronesl jsem.

„Není pochyby!“ zvolal Prijimkov.

„Ovšem že!“ dodal Schimmel.

Přišli jsme do domu.

„Kde jest báryně?“ otázal se Prijimkov komorné, jež nás potkala.

„Ráčila odejíti do ložnice.“

Prijimkov se odebral do ložnice.

Vyšel jsem na terasu se Schimmlem. Stařec pozvedl zraků k obloze.

„To je hvězd,“ pravil táhle a šňupl si, „a to jsou samé světy,“ dodal šňupnuv si po druhé.

Neměl jsem za potřebné odvětiti mu, a pohlédl jsem pouze mlčky vzhůru. Tajemná nerozhodnost tížila

duši moji... Hvězdy jako by vážně na nás pohlížely. Asi za pět minut přišel Prijimkov a volal nás do jídelny. Brzy přišla i Věra Nikolajevna; usedli jsme.

„Podívejte se na Věročku," řekl mi Prijimkov.

Pohlédl jsem na ni.

„Což nepozorujete ničeho?"

Já skutečně pozoroval změnu v jejím obličeji, ale nevěda proč, odvětil jsem:

„Nikoliv, nic."

„Má červené oči," pokračoval Prijimkov.

Já se odmlčel.

„Pomyslete si, přišel jsem k ní, a zastal jsem ji plačící. To se už dávno u ní neudálo. Mohu vám říci, kdy naposledy plakala: Když nám zemřel Sáša. To jste způsobil svým „Faustem!" — dodal, usmívaje se.

„Vidíte, Věro Nikolajevno," počal jsem, „nyní uznáte, že jsem měl pravdu, když..."

„Nenadála jsem se toho," přerušila mne, „ale Bůh ví, máte-li pravdu. Snad mi právě proto matinka zapověděla, abych nečetla takových knih, že věděla..."

Věra Nikolajevna se zarazila.

„Co věděla," opakoval jsem, „mluvte!"

„A proč? Vždyť i tak jsem na rozpacích. Proč jsem vlastně plakala? Ostatně o tom ještě pohovoříme. Já mnohému ne zcela porozuměla."

„A proč jste mne nepřerušila?"

„Slovům jsem rozuměla všem, i smyslu jejich, ale..."

Ona nedokončila řeči a zamyslila se. V témž okamžiku zalehl ze sadu šum listí, náhle rozkolébaného přikvačivším větrem. Věra Nikolajevna se zachvěla a obrátila se tváří k otevřenému oknu.

„Vždyť jsem povídal, že bude bouřka!" zvolal Prijimkov. „A ty, Věročko, co jsi se tak otřásla?"

Pohlédla na něho mlčky. Slabě a daleko zakmitnuvší blesk tajemně se obrážel v její nepohnutém líci.

„To vše „Faust“ zavinil,“ pokračoval Prijimkov. „Po večeři musíme jíti ihned spat... není-li pravda, pane Schimmel?“

„Po duševním požitku jest tělesný odpočinek právě tak blahodárný, jako užitečný,“ podotkl dobrák Němec a vypil kalíšek vodky.

Ihned po večeři jsme se rozešli. Louče se s Věrou Nikolajevnou, stiskl jsem jí ruku: ruka její byla studena. Přišel jsem do vykázané mi komnaty a stál jsem dlouho u okna, nežli jsem se svlékl a ulehl do postele.

Slova Prijimkova se splnila: bouře se přiblížila a rozburácela. Poslouchal jsem šum větru, padání a šelestění deště, díval jsem se, jak při každém zablesknutí kostelík, vystavěný nedaleko nad jezírkem, náhle se vynořoval temně na bílém pozadí, a opět bíle na tmavém pozadí, aneb se nořil do temného mraku . . . Ale myšlenky mé byly daleko. Myslil jsem na Věru Nikolajevnu, na to, co mi řekne, až sama si přečte „Fausta“, přemýšlel jsem o její slzách, vzpomínal, jak poslouchala . . .

Bouře už dávno minula — hvězdy se zatřpytily, vše kolem utichlo. Jakýsi neznámý mně pták prozpěvoval, měně hlas, a několikráte za sebou opakoval tutéž sloku. Jeho zvučný, osamocený hlásek podivně zaznával uprostřed hlubokého ticha; a já pořád ještě nešel spat.

Druhého dne ráno sešel jsem ze všech nejdříve do salonu a postavil se před podobiznu Jelcové. „Co ti to bylo platno,“ pomyslil jsem si s tajnou myšlenkou posměšného vítězství — nu, vidíš, přečetl jsem tvé dceři zakázanou knihu!“ Náhle se mi zdálo... vždyť jsi bezpochyby pozoroval, že oči e n f a c e vypadají vždy, jako by byly upřeny přímo na diváka... ale tentokráte se mi skutečně zdálo, že stařena je na mne obrátila vyčítavě.

Já se odvrátil, přistoupil k oknu a uviděl jsem Věru Nikolajevnu. Majíc slunečník na rameně a lehkou bílou kosinku na hlavě, procházela se sadem. Ihned jsem vyšel z domu a pozdravil ji.

„Nespala jsem celou noc," pravila mi, „bolí mne hlava, vyšla jsem na vzduch, snad to přejde."

„Snad to není od včerejšího čtení?" otázal jsem se.

„Ovšem že, nejsem tomu zvyklá. V té vaší knize jsou věci, jichž se nemohu nikterak zbýti; mně se zdá, že mi to tak rozpaluje hlavu," dodala, položivši ruku na čelo.

„Nu, to nic nevadí," promluvil jsem, „ale to je zlé, že se bojím, aby tento zmařený spánek a bolení hlavy vám neodňaly chuti čísti takové věci."

„Myslíte?" namítla a utrhla mimochodem větévku planého jasmínu. „Bůh ví! Mně se zdá, že kdo jedenkráte vstoupí na tuto cestu, víc už se nevrátí zpět."

Náhle odhodila větvičku stranou.

„Pojďme, sedneme si tam do besídky," pokračovala, „a prosím, dokud sama o tom s vámi nezačnu, nepřipomínejte mi... tu knihu." (Jako by se byla obávala vysloviti slovo „Faust".)

Vešli jsme do besídky a usedli.

„Nebudu se vám zmiňovati o „Faustu"," počal jsem, „ale vy dovolíte mi, abych vám vyslovil blahopřání a projevil, že vám závidím."

„Vy mi závidíte?"

„Ano! Vám, jak vás nyní znám, vaši mysl, jaké vás to očekává potěšení! Jsouť velicí básníci i kromě Goetha Shakespeare, Schiller . . . a i náš Puškin . . . i s ním se musíte seznámiti."

Mlčela a črtala slunečníkem v písku.

Ó, příteli můj, Seměne Nikolajiči, kdybys byl mohl viděti, jak byla rozkošna v tom okamžiku: bleda až do průzračnosti, lehce nakloněna, unavena, v nitru pobouřena — a přece jasna jako blankyt! Já mluvil, mlu-

vil dlouho, pak jsem umlkl — a tak jsem seděl mlčky, pohlížeje na ni...

Ona nepozvedla očí a dále črtala slunečníkem a stírala načrtané rysy. V tom se ozvaly kvapné dětské kroky· Natáša veběhla do besídky. Věra Nikolajevna se vzpřímila, vstala a k mému podivení objala s jakousi prudkou něžností svou dcerušku... To nebývalo její zvykem. Pak přišel Prijimkov. Šedovlasý, ale akurátný panic Schimmel odejel do svítání, aby nezameškal vyučování. Šli jsme pít čaj.

Jsem však již unaven; je čas, abych ukončil tento dopis. Bude se Ti asi zdáti podivným, nejasným. Já sám pocituju, že mi není všechno dosti jasno. Není mi volno. Nevím, co se děje se mnou. Mně ustavičně tane na mysli malá besídka s holými stěnami, svítilna, otevřené dveře, vůně a svěžest noci, a tam vedle dveří pozorný, mladý obličej, lehký, bílý oděv... Pochopuju nyní, proč jsem si ji chtěl vzíti: nebyl jsem patrně tak hloupý, než jsem jel do Berlína, jak jsem si doposud myslil.

Ano, Semëne Nikolajiči, v podivném rozmaru duševním ocituje se přítel Váš. Já vím, vše to přejde... a nepřejde-li — co na tom? Tedy nepřejde. Jsem však nicméně s sebou spokojen: za prvé zažil jsem podivuhodný večer, a za druhé, probudil-li jsem tuto duši, kdož mne může proto obviňovati? Stařena Jelcová visí přibita na zdi a musí mlčeti. Stařena!... neznám všech podrobností jejího života; ale to vím, že uprchla z otcovského domu: patrno, že nebyla nadarmo dcerou Vlašky. Ona chtěla zabezpečiti svou dceru... Uvidíme.

Odhazuju péro. Ty, člověče posměvavý, mysli si, prosím, o mně, co chceš, ale nedobírej si mě v dopise. My jsme staří přátelé a musíme druh druha šetřiti. S Bohem!

Tvůj P. B.

List pátý.

Týž témuž.

Ve dvorci M...ém, dne 26. července 1850.

Už dlouho jsem Ti nepsal, milý Seměne Nikolajiči; už tomu bude asi více než měsíc. Měl jsem sice o čem psáti, ale lenost mne zmohla. Abych mluvil pravdu, skoro jsem na Tě po všecku tu dobu ani nevzpomněl. Z Tvého posledního dopisu mohu sice poznati, že chováš na můj úkor domněnky, jež jsou nespravedlivy, totiž ne zcela spravedlivy. Ty se domníváš, že jsem unesen Věrou (mně se jaksi příčí nazývati ji Věrou Nikolajevnou); jsi na omylu. Ovšem, vídám se s ní často, ona se mi neobyčejně líbí... ale komuž by se nelíbila? Chtěl bych Tě viděti na mém místě. Podivuhodné stvoření, ona! Okamžitá pronikavost vedle dětské nezkušenosti, jasný, zdravý smysl a vrozená krasocht, ustavičné dychtění po pravdě, po vznešeném, pochopování všeho i hříšného i směšného — a nade vším tím, jako bílé perutě andělské, tichý ženský půvab... Darmo mluviti! My mnoho četli, o mnohém jsme uvažovali spolu v prodlení tohoto měsíce. Čísti s ní, toť požitek, jakého jsem dosud nezakusil. Jako kdybys nové země objevoval. Nic ji neuvede u vytržení: vše, co hlučno, jest jí cizo; ona tiše zazáří všecka, líbí-li se jí něco, a tvář její bere na sebe takový ušlechtilý a dobrý... ano, dobrý výraz. Od nejútlejšího mládí Věra nepoznala, co je to přetvářka: navykla pravdě, dýše jí, a proto i v básnictví jediná pravda zdá se jí býti podstatnou a přirozenou; poznává ji ihned bez trudu a namáhání, jako známou tvář... toť veliká přednost a štěstí! Nelze za to nebýti vděčným její matce. Kolikráte pomyslil jsem si, pohlížeje na Věru: ano, Goethe má pravdu: Dobrý člověk pociťuje vždy v ne-

jasném svém dychtění, kde jest pravá cesta.*) Jen to je mrzuté, že se muž její pořáde plete kolem. (Prosím Tě, abys se hloupě nesmál, a ani v myšlenkách neposkvrňoval našeho čistého přátelství.) On je právě tak schopen chápati poesii, jako já dovedu hráti na flétnu, ale nechce zůstati pozadu za ženou, také chce se osvíti.

Někdy i ona sama mne zlobí: náhle padne na ni nějaký divný rozmar: ani čísti nechce, ani rozprávěti, vyšívá na rámci, zaměstnává se s Natášou, s klíčnicí, tu odběhne do kuchyně, anebo prostě sedí, založivši ruce a dívá se do okna, anebo počne hráti s chůvou v duráka... Zpozoroval jsem, že v takových případech není radno se jí vtírati, ale jest lépe vyčkati, až přijde, promluví, anebo jme se čísti.

Jest v ní mnoho samostatnosti, a já jsem tomu velmi rád. Stávalo se, když jsme bývali mladí, že některé děvče opětovalo, jak to dovedlo — naše vlastní slova a jak jsme byli nadšeni tímto ohlasem, a prosím, kořili jsme se mu, dokud jsme nepoznali, v čem to vězí; ale tato... ne; dělá všecko po svém.

Jí nepřiměješ, aby něčemu prostě uvěřila; autorita jí nepoleká; nepře se, ale také se nepodrobí. O „Faustovi" jsme spolu rokovali nejednou: ale — podivná to věc! — o Markétce sama nic nemluví, a jenom poslouchá, co já jí řeknu.

Mefisto neleká jí jako čert, ale jako „něco, co může býti v každém člověku"... Tof jsou vlastní slova její. Já jí počal vykládati, že „tomuto něčemu" říkáme reflekse; ale ona nepochopila slova reflekse ve smyslu německém: ona zná jen francouzskou „réflexion", a zvykla považovati ji za věc užitečnou. Podivný je náš poměr! V některém vzhledě mohu říci, že mám na ni vliv veliký a že ji takřka vychovávám: ale i ona, ani toho nepozorujíc, v mnohém mne převrací k lepšímu.

*) „Faust" I. díl prolog.

Já na příklad teprve její zásluhou shledal, jaká spousta ploského krasořečnictví se nachází ve mnohých krásných a proslulých básnických dílech. Při čem ona zůstane chladna, to už jest v mých očích podezřelé. Ano, stal jsem se lepším, jasnějším. Býti jí druhem, vídati se s ní a zůstati starým člověkem — toť nemožná.

Co bude z toho ze všeho? ptáš se. Ano, tak si myslím, že nic. Já strávím velmi příjemně dobu až do září, a tu odejdu. Temným a nudným bude se mi zdáti život v prvních měsících... Ale přivyknu. Vím, jak nebezpečný jest jakýkoliv svazek mezi mužem a mladou ženou, jak nepozorovaně jeden pocit proměňuje se ve druhý... Já bych se dovedl odtrhnouti, kdybych nepoznával, že jsme oba klidni. Ovšem, jednou se událo s námi něco zvláštního. Nevím jak a proč — zdá se mi, že jsme četli „Oněgina“ — já jí políbil ruku. Ona lehce poodsedla, upřela na mne zrak (kromě ní neviděl jsem nikde takového pohledu: v něm byla i zádumčivost, i účastenství i jakási přísnost)... náhle se zarděla, vstala a odešla. Téhož dne se mi již neudálo býti s ní o samotě. Ona se mně vyhýbala, a po celé čtyři hodiny hrála s mužem, chůvou a s gubernantkou v zamrzlíka!

Druhého dne ráno mne vybídla, abychom šli do sadu, prošli jsme ho všecek až k samému jezeru. Tu náhle, neobracejíc se ke mně, tiše zašeptala: „Prosím, po druhé toho nečiňte!“ a ihned mi počala něco vypravovati... Já jsem se velmi hanbil.

Musím se přiznati, že postava její mi nemizí z hlavy, a nevím, nepočal-li jsem Ti psáti psaní, abych mohl mysliti a mluviti o ní. Slyším frkání a dupot koní: zapřahají můj kočár. Jedu k nim. Kočí můj už se mne nyní neptá, kam má jeti, když sedám do kočáru — ale veze mne přímo k Prijimkovům. Asi dvě versty před jejich vesnicí zabočuje cesta náhle stranou a statek jejich se vynořuje za březovým hájem... Mně jest pokaždé veselo u srdce, jakmile se v dálce zalesknou

jejich okna. Schimmel (tento neškodný stařec přijíždí k nim občas; knížecí rodina Ch-ských, bohudíky, navštívila je pouze jedenkráte)... Schimmel neříkává nadarmo — se zvláštní sobě slavnostní skromností — ukazuje na dům, v němž žije Věra: „Toť stánek míru!“ V domě tom usídlil se anděl pokoje...

Svou peruť nad mnou rozestři,
utišíš srdce zmítané, —
a blahodárný bude stín
mé duši očarované.

Ale již dosti; jinak bys ještě Bůh ví co myslil. Příště dále... Co asi napíšu v příštím dopise? Buď s Bohem! A propos! Ona nikdy neřekne: s Bohem, ale vždycky: nu, s Bohem. — Mně se to náramně líbí.

Tvůj P. B.

Douška: Nevím, zdali jsem Ti vypravoval, že je jí známo, že jsem se o ni ucházel.

List šestý.

Týž témuž.

Ve dvorci M...ém, 10. srpna 1850.

Přiznej se; očekáváš ode mne dopis buď zoufalý anebo nadšený... Ale mýlíš se. Psaní mé bude takové, jako jsou všecka psaní. Nového neudálo se nic; ano, zdá se mi, že udáti se ani nemůže.

Tyto dny projížděli jsme se v loďce po jezeru. Popíšu Ti tu plavbu. Byli jsme tři: Ona, Schimmel a já. Nepochopuju, co to má za zálibu, že ze tak

často toho starocha. Ch-v se na něho durdí, že prý začíná zanedbávati vyučování. Ostatně byl tentokrát zábavný. Prijimkov nejel s námi; bolela ho hlava.

Počasí bylo znamenité, veselé: veliká, jako by roztrhaná, bílá oblaka na modré obloze, všude jas, šelestění stromů, šplounání a příboj vody na břehu, na vlnách hbitý, hadovitý odblesk, svěžest a slunce! — S počátku jsem vesloval já s Němcem; pak jsme rozvinuli plachtu a hnali se letem. Nos loďky jen se potápěl, a za kormou stopa šuměla a pěnila se. Ona sedla ke kormidlu a jala se říditi; na hlavu uvázala si šátek, klobouk by uletěl; vlasy vyhrnovaly se pod ním a jemně vlály ve vzduchu. Držela pevně kormidlo svou osmahlou ručkou a usmívala se, když jí občas stříkla rozčeřená voda do obličeje. Já se přikrčil na dně loďky, nedaleko její nohou, Němec vyňal dýmku, zapálil knastr a pomyslil si — zazpíval dosti příjemným basem. Nejprve zpíval starou píseň: „Freut euch des Lebens", potom arii z „Kouzelné fléty", potom romanci, nazvanou „Abeceda lásky" — „Das ABC der Liebe". V romanci té probírá se, rozumí se, že s příslušnými popěvky, celá abeceda, počínaje: A, Be, Ce, De — Wenn ich dich seh'! a konče: U, Vau, We, Ix — Mach' einen Knicks! — Zazpíval všecky sloky s náladou procítěnou; ale měl bys viděti, jak šibalsky přimhouřil levé oko při slově: Knicks! Věra se dala do smíchu a pohrozila mu prstem. Já poznamenal, že, jak se zdá, pan Schimmel byl za mladých let dobrá kopa. „Ba, ano! I já dovedl dělat chlapíka!" odvětil vážně, vyklepav si popel z dýmky na dlaň, a bera prsty tabák z měchuřiny, ješácky se strany držel v zubech troubel čibuku.

„Když jsem býval studentem," dodal, „o-cho-cho!" Více neřekl nic. Ale to bylo také o-cho-cho! — Věra ho požádala, aby zazpíval nějakou studentskou píseň, a on zazpíval jí: „Knaster, den gelben", ale při poslední sloce mu selhal hlas. Velice se rozjařil. Zatím

vítr se stával silnějším, vlny valily se dosti veliké, loďku to naklonilo lehce na bok; vlaštovky poletovaly nízko kolem nás. My přeložili plachtu, a počali jsme lavirovati. Vítr se však náhle obrátil, my neměli času srovnati plachtu — vlna vystříkla přes okraje, a loďka se dosti silně nabrala. I tu osvědčil se Němec jakožto chlapík; vytrhl mi z rukou provam a postavil plachtu jak bylo třeba, podotknuv při tom: „Tak se to dělá v Kuxhafenu. So macht man's in Kuxhafen!"

Věra se bezpochyby ulekla, protože zbledla, ale dle svého zvyku nepronesla ani slova, zahrnula si šaty, a opřela špičky střevíců o lodní kleč. Mně v tom napadla báseň Goetheova (já jsem jím od některé doby všecek nakažen)... pamatuješ se: „Na vlnách kmitá se tisíce rozhoupaných hvězd" a odříkal jsem ji nahlas. Když jsem přišel k verši: „Oči moje, proč se klopíte?" ona lehce pootevřela své oči (já seděl níže než ona, pohled její padal na mne s hůry) a dlouho pohlížela do dálky, mhouříc oči před větrem...

Lehounký deštík náhle spadl a rozeskákal se bublinami po vodě. Já jí nabídl svůj svrchník: ona si ho přehodila přes ramena. Přistáli jsme ke břehu — ne v přístavě — a domů jsme šli pěšky. Vedl jsem ji pod ruku. Mně neustále jako by se chtělo říci jí něco; ale mlčel jsem. Avšak, jak si vzpomínám, otázal jsem se jí, proč sedává, když jest doma, vždy pod podobiznou paní Jelcové, jako ptáček pod křídlem matčiným? — „Vaše porovnání jest velmi zdařilé," poznamenala, „já bych si nikdy nepřála, abych vyšla z pod jejího křídla." — „Nepřála byste si dostati se na svobodu?" otázal jsem se opět. Ona neodvětila nic.

Nevím, proč Ti vypravuju o této procházce — zda-li proto, že utkvěla v mé paměti, jakožto nejskvělejší událost minulých dní, ačkoliv, vážně řečeno, jaká pak je to událost? Mně bylo tak milo a mlčky veselo, a slzy, slzy lehké a šťastné jen jen se draly z očí.

Ano! Pomysli si: druhého dne, když jsem šel sadem, kolem besídky, zaslechl jsem nenadále něčí příjemný, zvučný ženský hlas, jenž zpíval „Freut euch des Lebens“... Já pohlédl do besídky: byla to Věra. „Výborně!“ zvolal jsem, „já ani nevěděl, že máte takový slavný hlas.“ Ona se zapýřila a umlkla. Beze žertu, ona má znamenitý, silný soprán. Sama však, jak se domnívám, ani netušila, že má krásný hlas. Jak mnoho netknutých pokladů tají se ještě v ní! Ona sama sebe nepoznala. Ale není-li pravda, že taková žena jest vzácností v naší době?

12. srpna.

Přepodivný rozhovor měli jsme včera. Nejprve se mluvilo o viděních. Pomysli si, ona v ně věří a praví, že má pro to své důvody. Prijimkov, jenž s námi seděl, sklopil oči a zakýval hlavou, jako by potvrzoval její slova. Počal jsem se jí vyptávati, ale brzy jsem zpozoroval, že tato rozmluva jí byla nepříjemna. Jali jsme se mluviti o fantasii a o síle fantasie. Já vypravoval, že jsem v mládí mnoho blouznil o štěstí (jestiť to obyčejné zaměstnání lidí, jimž se nedařilo aneb nedaří v životě), mimo jiné blouznil jsem o tom, jaká by to byla blaženost, kdybych mohl s drahou mi ženou tráviti několik neděl v Benátkách. Já tak často myslil na to, že v hlavě mé se utvořil celý obraz, jejž jsem mohl, kdykoliv jsem si toho přál, vykouzliti v mysli své: jen bylo třeba zavříti oči. A tu jsem viděl noc, lunu, bílé a jemné světlo luny, vůni . . . domníváš se, že citronů? nikoliv, vanilky, vůni kaktusu, širokou vodní hladinu, rovný ostrov, porostlý olivami; na ostrově, na samém břehu, neveliký mramorový dům s otevřenými okny; hudba se ozývala, Bůh ví odkud; v domě stromy s temným listím a světlo polozakryté svítilny; s jednoho okna visel přehozený, těžký, sametový plášť se zlatými třásněmi a s jedním cípem ve

vodě; opřeni lokty o plášť sedí vedle sebe on i ona, a pohlížejí do dálky, kde se rozkládají Benátky. Vše to se mi představovalo tak jasně, jako bych to byl vše viděl na vlastní oči.

Ona vyslechla mé blouznění a pravila, že i ona se často tak zamyslí, ale že její blouznění je jiného rázu: buď se jí zdá, že jest v afrických pustinách s nějakým cestovatelem, anebo vyhledává stopy Franklinovy v ledovém oceáně; živě si představuje veškeré nedostatky, jimž se musí podrobiti, veškeré obtíže, s nimiž jest jí zápasiti...

„Ty jsi četla mnoho cestopisů," podotkl její muž.

„Možná," namítla, „ale když už mám blouzniti, proč bych blouznila o věcech nesplnitelných?"

„A proč by ne," poznamenal jsem. „Co pak věci nesplnitelné za to mohou?"

„Já to tak nemyslila," promluvila ona, „já chtěla říci, jaká to záliba, blouzniti o sobě samém, a o svém štěstí? Na ně není třeba mysliti; ono nepřijde — proč se za ním honiti? Štěstí — toť jako zdraví: nepozoruješ-li ho, zajisté je máš."

Slova tato mne překvapila. Tato žena má velikého ducha, věř mi... Od Benátek obrátila se rozmluva na Italii a vlašský národ. Prijimkov vyšel ven, my s Věrou ostali sami.

„I ve vašich žilách proudí vlašská krev," podotkl jsem.

„Ano," odvětila, „chcete-li, já vám ukážu podobiznu své babičky?"

„Račte, prosím."

Odešla do své komnaty a přinesla odtud dosti veliký zlatý medaillon. Otevřev tento medaillon, uviděl překrásně malované miniaturní podobizny otce Jelcové a jeho ženy — oné venkovanky z Albana. Dědeček Věry překvapil mne podobou své dcery. Pouze rysy jeho obli-

čeje, obemknuté bílým obláčkem pudru, zdály se býti vážnější, ostřejší a přesnější, a v maličkých jeho žlutých očkách probleskovala jakási zádumčivá svéhlavost. Ale jaký obličej měla Vlaška! Vášnivý, otevřený, jako rozvitá růže, s velikýma, vlhkýma, vyvalenýma očima, a rty ruměnné, samolibě se usmívající! Tenké, citlivé nozdry skoro se chvěly a šířily, jako by po nedávných polibcích; ze snědých tváří jen jen sálalo žárem a zdravím, rozkoší mládí a ženské síly... Tato hlava nikdy nepřemýšlela, i chvála Bohu! Byla namalována ve svém kroji albánském; malíř (umělec!) položil vinnou révu do jejích vlasů, černých jako smola, s odleskem ostře snědým: tato bachantská okrasa sluší jak náleží výrazu jejího obličeje. A víš-li, na koho mne upamatoval tento obličej? Na moji Manonu Lescautovu v černém rámci. A co nejpodivnějšího: pohlížeje na tuto podobiznu, vzpomněl jsem si, že u Věry, ač naprosto rysy její se různí, někdy probleskuje něco, co se podobá tomuto úsměvu, tomuto pohledu...

Ano, opětuju: ani ona sama, aniž kdo jiný na světě neví ještě vše, co se v ní tají...

A propos! Jelcová před svatbou své dcery vypravovala jí celý svůj život, smrt své matky atd., bezpochyby pro poučení. Na Věru účinkovalo zvláště to, co uslyšela o dědovi, o onom tajemném Ladanovu. Nevěří-li snad pro to ve vidění? Ku podivu! Sama jest taková čistá a světlá, bojí se všeho pochmurného, podzemního, a věří v ně...

Ale už dosti. Nač bych vše to psal? Ostatně, když jest to už napsáno, ať se to ubírá k Tobě.

Tvůj P. B.

List sedmý.

Týž témuž.

Ve dvorci M...ém, 22. srpna.

Chápu se péra po desíti dnech od posledního dopisu... Ó, příteli můj, nemohu se déle tajiti... Jak je mi těžko! Jak ji miluju! Dovedeš si pomysliti, s jakým trpkým rozechvěním píšu to osudné slovo. Nejsem hošík, ani mladík: já už nejsem v oněch letech, kdy jiného oklamati jest skoro nemožno, a kdy oklamati sama sebe téměř ničeho nestojí. Já vše znám a vidím jasně. Vím, že je mi na čtyřicet let, že ona jest ženou jiného, že svého muže miluje. Já vím velmi dobře, že mne z nešťastného citu, jenž mne opanoval, neočekává nic, leč tajné trápení a úplné zmaření životných sil mých — vím to všechno, ničeho nedoufám a ničeho nechci, ale proto mi není lépe.

Již před měsícem počal jsem pozorovati, že náklonnost moje k ní stává se silnější a silnější. To mne jednak rmoutilo, jednak těšilo... Ale mohl-liž jsem se nadíti, že se bude opakovati se mnou všecko to, čemu, zdálo by se, není návratu právě tak jako mladosti? Ale co to mluvím! Tak jsem nikdy nemiloval, ne, nikdy! Manon Lescaut, Frettiglioni, to bývaly moje — modly. Takové modly možno lehce rozbíti; ale nyní... já teprve nyní poznal, co to znamená milovati ženu. Až se stydím mluviti o tom; ale jest tomu tak. Hanbím se... Láska jest přece také sobectví, a v mých letech není dovoleno býti sobcem; nelze v třiceti sedmi letech žíti pouze pro sebe; člověk tu musí žíti s užitkem, s cílem, aby vyplnil na zemi svou povinnost, svůj úkol. I já jsem se dal už do práce... A nyní opět vše rozmetáno jako vichrem! Pochopuju nyní, o čem jsem Ti psal ve svém prvém psaní; pochopuju, jaká

zkouška mně scházela. Jak nenadále přikvačila tato rána na mou hlavu! Stojím a bezmyšlenkovitě patřím před sebe: černá záclona visí před samým zrakem mým: v nitru mém je těžko, strašno! Dovedu se zdržovati, jsem zevně klidný nejen u přítomnosti jiných lidí, ale i když jsem sám; nebudu přece snad blázniti jako chlapec! Ale červ vnikl do mého srdce a ssaje je dnem i nocí. Čím to skončí? Dosud jsem v její nepřítomnosti tesknil a znepokojoval se, ale když přišla, byl jsem ihned klidný... Teď jsem pozbyl klidu i když je přítomna — a to mne leká. Ó, příteli můj, jak jest to těžko, hanbiti se za slzy své, ukrývati je!... Pouze mladosti je dovoleno, aby plakala; slzy sluší toliko jí jediné...

Nemohu přečísti tento dopis; on vyrval se ze mně bezděčně, jako zastenání. Nemohu ničeho dodati, nic vypravovati... Měj strpení: já se vzpamatuju, opanuju svou mysl, budu mluviti s Tebou jako muž, ale nyní bych chtěl položiti hlavu svou na prsa Tvá a... »

Ó, Mefisto! Ani ty mi nepomáháš. Já se zdržoval zúmyslně, zúmyslně dráždil jsem v sobě strunu ironickou, připomínal jsem sám sobě, jak směšnými a nasládlými zdáti se mi budou za rok, za půl roku tyto nářky, tyto výlevy... Nikoliv! Mefisto jest bezmocný, i jeho zub otupěl... Buď s Bohem!

Tvůj P. B.

List osmý.

Týž témuž.

Ve dvorci M...ém, 8. září 1850.

Milý příteli, Semčne Nikolajiči!

Vzal jsi si příliš k srdci moje poslední psaní. Ty víš, že jsem byl vždy náchylen přeháněti svoje city.

To se děje ve mně jaksi bezděčně: ženská povaha! S lety to ovšem přejde; ale přiznávám se s povzdechem, že jsem se až dosud nepolepšil. A proto buď klidný. Nebudu zapírati, že Věra učinila na mne silný dojem, ale přece pravím: ve všem tom není nic neobyčejného. Přijeti sem, jak píšeš, není nijak potřeba. Jeti na tisíce verst, Bůh ví proč — vždyť by to byl nesmysl! Ale jsem Ti velmi vděčen za tento nový důkaz Tvého přátelství, a věř mi, nikdy toho nezapomenu. Tvoje cesta sem byla by nevčasna mimo to i proto, že hodlám sám co nejdříve přijeti do Petrohradu. Až budu u Tebe seděti na pohovce, budu Ti mnoho vyprávěti, ale nyní, opravdu, se mi do toho nechce: zbytečně bych se opět rozpovídal a poplašil Tě. Než pojedu, budu Ti ještě psáti. A tak na brzkou shledanou. Buď zdráv a vesel, a netrap se příliš osudem — oddaného Ti

P. B.

List devátý.

Týž témuž.

Ve dvorci P...ském, 10. března 1853.

Dlouho jsem neodpovídal na dopis Tvůj; po všecek ten čas jsem naň myslil. Cítil jsem, že nevznikl z pouhé zvědavosti, ale ze skutečného přátelského účastenství; já však nicméně byl na rozpacích; mám-li následovati Tvé rady, mám-li splniti Tvé přání? Konečně jsem se rozhodl; já Ti povím všecko. Ulehčí-li mi zpověď má, jak předpokládáš, nevím; ale zdá se, že nemohu Tobě zatajiti to, co změnilo navždy život můj; ano, zdá se mi, že bych i zůstal vinníkem... žel Bohu! ještě větším vinníkem před onou nezapomenutelnou, mi-

lou duší, kdybych nesvěřil žalostného našeho tajemství jedinému srdci, které mi jest ještě drahé. Ty jediný snad na zemi vzpomínáš na Věru, a soudíš o ní lehkomyslně a křivě; a toho já dopustiti nemohu. Věziž tedy vše! Žel Bohu, toto vše možno říci dvěma slovy. To, co bylo mezi námi, zakmitlo jako blesk, a jako blesk přineslo smrt a záhubu...

Od té doby, co jí není více, od té doby, co jsem se usadil v tomto zákoutí, jež neopustím již až do konce svých dní, minula skoro dvě léta, a všecko jest dosud tak jasno v mé paměti, tak živy jsou ještě moje rány, tak hořká bolest má...

Ale nemohu naříkati. Nářek dráždí sice, ale tiší zármutek, ale nikoliv můj. Počnu vypravovati.

Pamatuješ se na můj poslední dopis — onen dopis, v němž mi napadlo, že rozptýlím Tvoje obavy a zrazoval jsem Ti, abys neodjížděl z Petrohradu? Ty jsi měl v podezření jeho nucený rozmar, Ty's neuvěřil, že se brzo shledáme; a měl jsi pravdu.

V předvečer toho dne, když jsem Ti psal, zvěděl jsem, že jsem milován.

Když jsem napsal tato slova, pocítil jsem, jak mi bude obtížno, pokračovati ve svém vypravování až do konce. Neodbytná myšlenka na její smrt bude mne trýzniti s dvojnásobnou silou, budou mne páliti vzpomínky ony... Ale pokusím se o to, abych se ovládl, a buď přestanu psáti aneb nepronesu zbytečného slova.

Že mne Věra miluje, dověděl jsem se takto.

Především Ti musím říci (a Ty mi uvěříš), že jsem až do onoho dne rozhodně neměl ani tušení. Ovšem, ona někdy bývala zádumčivou, což dříve nebývalo; ale já nerozuměl, proč se s ní tak děje. Konečně jednoho dne, 7. září — jest to den pro mne památný — událo se toto: Ty víš, jak jsem ji miloval a jak mi bylo těžko. Bloudil jsem jako stín, nemaje stání. Chtěl jsem zůstati doma, ale nevydržel jsem a šel jsem k ní. Zastal jsem ji samotnou v kommatě. Přijímkov nebyl do-

ma: odejel na hon. Když jsem vstoupil k Věře, ona upřeně pohlédla na mne a neodvětila na můj pozdrav. Seděla u okna, na kolenou jí ležela kniha, již jsem ihned poznal: byl to můj „Faust“. Obličej její jevil únavu. Usedl jsem naproti ní. Ona požádala mne, abych ji přečetl nahlas onen výjev mezi Faustem a Markétkou, když tato se ho táže, věří-li v Boha. Já vzal knihu a počal čísti. Když jsem dokončil, pohlédl jsem na ni. Naklonivši hlavu k lenochu křesla a složivši ruce na prsou, ustavičně pohlížela upřeně na mne.

Nevím proč, srdce mé náhle zabušilo.

„Co jste to se mnou učinil,“ promluvila volným hlasem.

„Jak?“ pronesl jsem zaraženě.

„Ano, co jste učinil se mnou!“ opětovala ona.

„Vy chcete říci,“ počal jsem, „proč jsem vás přemluvil, abyste četla takové knihy?“

Ona vstala mlčky a vyšla z pokoje. Já pohlížel za ní. Na prahu dveří se zastavila a obrátila se ke mně.

„Miluji vás,“ pravila, „to jste učinil se mnou.“

Krev se mi vehnala do hlavy...

„Já vás miluju, jsem do vás zamilována,“ opětovala Věra. Odešla a zavřela za sebou dveře.

Nebudu Ti popisovati, co se dělo tehdy se mnou. Pamatuju se, že jsem vyšel do sadu, že jsem zašel do houštiny, opřel se o strom a jak dlouho jsem tam stál, nemohu říci. Jako bych pozbyl smyslů; chvílemi pocit štěstí jako vlna proběhl mým srdcem... Ne, nebudu o tom mluviti. Hlas Prijimkova probudil mne z ustrnutí; vzkázali mu, že jsem přijel. On se vrátil z honu, a hledal mne. Podivil se, že mne našel v sadě samotného bez klobouku a vedl mne domů. „Žena jest v saloně,“ pravil, „pojďme k ní.“ Můžeš si pomysliti, s jakými pocity jsem překročil práh salonu. Věra seděla v koutě u vyšívacího rámu; já pohlédl na ni kradmo, a dlouho jsem pak nepozvedl očí. K mému podivu zdála se býti klidnou; v tom, co vyprávěla,

ve zvuku jejího hlasu nebylo znamenati pobouření. Konečně jsem se odhodlal pohlédnouti na ni. Zraky naše se setkaly... Ona se malounko zarděla a naklonila se nad vyšíváním. Já ji pozoroval. Ona jako by byla v nesnázích; neveselý úsměv občas zachvěl jejími rty.

Prijimkov vyšel ven. Ona náhle zvedla hlavu, a dosti hlasitě se mne otázala:

„Co hodláte nyní dělati?“

Já byl zmaten a kvapně, hluchým hlasem jsem odpovídal, že hodlám vykonati povinnost čestného muže — že se vzdálím, „proto“ — dodal jsem — „že vás miluju, Věro Nikolajevno, což jste snad zajisté dávno zpozorovala.“

Ona se opět naklonila nad vyšíváním a zamyslila se.

„Musím promluviti s vámi,“ pravila, „přijďte dnes večer po čaji do naší besídky . . . víte, co jste četl Fausta.“

Řekla to tak hlasitě, že dosud nepostihuju, že Prijimkov, kterýž vstoupil v témž okamžiku do komnaty, ničeho nezaslechl. Tiše, trapně tiše, minul tento den. Věra někdy ohlédla se tak, jako by se tázala, spím či bdím? A v témž okamžiku na tváři její obrážela se rozhodnost. A já... já se nemohl sebrati. Věra mne miluje! Slova tato stále se vracela v mysl mou; ale já jich nechápal, ani sebe jsem nechápal, ani jí. Já nevěřil v takové neočekávané, takové ohromující štěstí; namáhavě jsem se rozpomínal na minulost, a také jsem se díval a mluvil, jako ze spaní...

Po čaji, když jsem již přemýšlel o tom, jak bych nepozorovaně vyklouzl z domu, ona sama náhle prohlásila, že se chce projíti, a navrhla mi, abych ji provázel. Já vstal, vzal jsem klobouk a potácel se za ní. Nesměl jsem promluviti, sotva jsem dýchal, čekal jsem na první slovo její, na vysvětlení; ale ona mlčela. Mlčky jsme došlo do čínské besídky, mlčky jsme vešli do ní a tu — já dosud nevím, a nepochopuju, jak se to stalo — octli jsme se náhle druh druhu v objetí. Ja-

kási neviditelná síla vrhla mne k ní, ji ke mně. Při hasnoucím světle denním obličej její, s vlasy nazad odhozenými na okamžik zazářil úsměvem zapomenutí sama sebe a něžnosti, a ústa naše slila se v polibek...

Polibek tento byl první a poslední.

Věra náhle se vyrvala z rukou mých a s výrazem hrůzy v rozevřených očích ustoupila nazpět...

„Ohlédněte se," řekla mi hlasem třesoucím, „nevidíte nic?"

Já se rychle obrátil.

„Nic, a vy snad něco vidíte?"

„Nyní nevidím, ale viděla jsem."

Ona hluboko a pomalu oddychovala.

„Koho? Co?"

„Svou matku," zvolna pronesla a celá se zatřásla.

I já se zachvěl, jako kdyby mne obešel mráz. Mně bylo náhle úzko jako zločinci. Či jsem snad nebyl zločincem v okamžiku tom?

„Upokojte se!" počal jsem, „co vás to napadá? Řekněte mně raději..."

„Nikoliv, pro Bůh, ne!" přerušila mne a chopila se za hlavu. „To je šílenství... já sešílím... Toť není žert — to je smrt... S Bohem..."

Vztáhl jsem k ní ruce.

„Počkejte, pro Bůh, na okamžik," vzkřikl jsem v bezděčném záchvatu. Nevěděl jsem, co mluvím, a sotva jsem stál na nohou. „Pro Bůh... toť kruté!"

Ona pohlédla na mne.

„Zítra, zítra večer," promluvila, „dnes ne, prosím vás... jeďte dnes pryč... zítra večer přijďte ke dvířkům do sadu, u jezera. Já tam budu, já tam přijdu — přísahám ti, že přijdu," dodala zaníceně, a oči její se zaleskly, „nechať by mi cokoliv překáželo, přísahám! Všecko Ti povím, jenom mne pusť dnes."

A nežli jsem mohl pronésti slova, zmizela.

Rozechvěný do útrob, zůstal jsem na místě. Hlava mi kroužila. V šílenou radost, jež naplňovala veškeru

moji bytost, vkrádal se smutný pocit. Já se ohlédl. Hroznou se mi zdála hluchá, syrá komnatka, v níž jsem stál, se svou nízkou klenbou a tmavými zdmi.

Vyšel jsem ven, a ubíral se těžkými kroky k domu. Věra na mne čekala na terase; ona vešla do domu, jakmile jsem se přiblížil, a ihned se odebrala do své ložnice.

Já odejel.

Jak jsem strávil noc a následující den do večera, to nelze vypsati.

Pamatuju se pouze, že jsem ležel naznak, ukryl obličej do rukou, vzpomínal na její úsměv, než mne políbila, a šeptal jsem: „přece konečně...“

Vzpomínal jsem taktéž na slova Jelcové, jež mi sdělila Věra. Ona jí kdysi řekla: „Ty jsi jako led; pokud neroztaješ, jsi pevna jako kámen, a roztaješ-li, ani stopy po tobě nezůstane.“

A také mi ještě připadlo na mysl: rozprávěli jsme kdysi s Věrou o tom, co znamená dovednost, talent.

„Já umím pouze jedinou věc,“ pravila, „mlčeti až do posledního okamžiku.“

Já tehdy ničemu z toho nerozuměl.

„Ale co znamená její úžas?“ tázal jsem se sebe... „Snad neviděla do opravdy Jelcovou? Fantasie!“ myslil jsem si, a znova jsem se oddal pocitům očekávání.

Téhož dne jsem Ti psal — s jakými pocity trudno vzpomínati — bylo to neupřímné psaní.

Večer, slunce ještě nezašlo, já už stál na padesáte kroků od branky sadu, ve vysokém a hustém proutí, na břehu jezera. Z domu jsem přišel pěšky. Přiznávám se k hanbě své: strach, strach nejmalomyslnější naplňoval prsa má, já se ustavičně chvěl... ale nepocifoval jsem lítosti. Schovav se mezi větvemi, neúnavně jsem pohlížel na branku. Neotvírala se. Slunce zapadlo, setmělo se; hvězdičky již vyšly, a nebe se tmělo. Nikdo se neukazoval. Horečně to mnou zmítalo. Nastala noc. Nemohl jsem déle vydržeti, vyšel jsem

opatrně z proutí a přikradl se ke brance. V sadě bylo vše ticho. Já zavolal šeptem Věru, zavolal po druhé, po třetí... Nicí hlas se neozval. Minulo ještě půl hodiny, minula hodina; bylo úplně tma. Čekání mne zmohlo; já přitáhl k sobě branku, rázem jsem ji otevřel a po špičkách, jako zloděj, kradl jsem se k domu. Stanul jsem ve stínu lip.

V domě byla skoro všecka okna osvětlena, lidé chodili sem tam po pokojích. To mne překvapilo: hodinky mé, pokud jsem mohl rozeznati při mdlém světle hvězdiček, ukazovaly půl dvanácté. Náhle ozval se dusot za domem; kočár vyjížděl ze dvora.

„Patrně hosté," pomyslil jsem si.

Pozbyv všecku naději, že uvidím Věru, vyšel jsem ze sadu a rychlými kroky ubíral se domů. Noc byla tmavá, zářijová, ale teplá, bez větru. Pocit, ne tak rozmrzelosti jako lítosti, jenž se mne zmocnil, poněkud se rozptýlil: a já přišel do svého domu poněkud unavený rychlou chůzí, ale upokojený tichem nočním, šťastný a skoro veselý. Vkročil jsem do ložnice, poslal Timofeje pryč, a vrhl se nesvlečený do postele a pohroužil se v dumání.

S počátku byly myšlenky mé veselé. Ale brzy jsem shledal na sobě podivnou změnu. Počal jsem pociťovati jakousi tajemnou, hryzoucí tesknotu, jakýsi hluboký, vnitřní nepokoj. Nemohl jsem pochopiti, odkud to pocházelo; ale mně bylo úzko a těžko, jako by mi hrozilo nějaké blízké nebezpečí, jako by někdo milý trpěl v tom okamžiku a volal mne na pomoc.

Na stole vosková svíce hořela nevelikým, nehybným plamenem, kyvadlo klepalo těžce a pravidelně. Já opřel hlavu o ruku a jal se pohlížeti do prázdné polotmy své komnaty. Já myslil na Věru, a duše má se svírala: vše, nač jsem se tak těšil, zdálo se mi, a sice právem, neštěstím, bezvýchodnou záhubou.

Pocit tesknoty ve mně rostl víc a více; nemohl jsem déle ležeti; mně se najednou opět zdálo, že mne

někdo volá prosebným hlasem... Zvedl jsem hlavu, a zatřásl se: vskutku nemýlil jsem se: žalostný nářek zavanul z daleka a přilnul, slabě se chvěje, k černým sklům oken. Bylo mi hrozně; já vyskočil z postele, otevřel okno. Zřejmé zastenání vedralo se do komnaty a jako by kroužilo nade mnou. Všecek prostydnuv hrůzou, naslouchal jsem jeho posledním, zmírajícím vlnám. Zdálo se, že někoho daleko vraždí, a nešťastník marně prosil za slitování. Zdali to sova zavolala v lese, zdali jiný nějaký tvor vydával tento sten, já si tehdy nedovedl vysvětliti, ale jako Mazepa Kočubeji odpověděl jsem výkřikem na zlověstný zvuk.

„Věro, Věro!“ zvolal jsem, „snad mne nevoláš?“ Timofej rozespalý a vyjevený přišel ke mně.“

Já se vzpamatoval, vypil sklenici vody, odebral se do druhé komnaty; ale spánek nezavítal ke mně. Srdce ve mně bolestně bušilo, ač ne rychle. Já se již nemohl oddati myšlenkám o štěstí; již jsem mu nesměl věřiti.

Druhého dne před obědem odebral jsem se k Prijimkovu. On mne přijal s tváří zarmoucenou.

„Žena mi stůně,“ počal, „leží v posteli, poslal jsem pro lékaře.“

„Co se jí stalo?“

„Nechápu. Včera navečer vyšla do sadu a náhle se vrátila, všecka bez sebe, ustrašena. Komorná přiběhla pro mne. Já přijdu, ptám se ženy, co je ti? Ona nic neodpověděla, ihned ulehla a v noci počala blábolit. V blábolení, Bůh ví, co hovořila, na vás vzpomínala. Komorná mi vypravovala podivnou věc, že Věročce v sadu se zjevila její nebožka matka, že se jí zdálo, že jí jde v ústrety s rozpřaženýma rukama...“

Můžeš si pomysliti, co jsem pocítil při těch slovech.

„Jest to ovšem nesmysl,“ pokračoval Prijimkov, „ale musím se sám přiznati, že v tom ohledu dály se s mou ženou prapodivné věci.“

„A mluvte, jest Věra Nikolajevna nebezpečně nemocna?“

„Ba že nemocna: v noci jí bylo špatně; nyní neví o sobě.“

„A co řekl lékař?“

„Lékař pravil, že nemoc se ještě nevysvětlila...“

12. března.

Nemohu pokračovati tak, jak jsem začal, milý příteli; to mne stojí příliš veliké namáhání a příliš jitří moje rány.

Nemoc, abych užil slov lékařových, se vysvětlila, a Věra Nikolajevna na tu nemoc zemřela. Neprožila ani čtrnácte dní po osudném našem dostaveníčku. Já ji uzřel ještě jedenkrát, než zemřela. Nemám žádné krutější vzpomínky. Lékař mi již řekl, že není naděje. Pozdě večer, když v domě již všicci spali, přikradl jsem se ke dveřím její ložnice a nahlédl dovnitř. Věra ležela na posteli, s očima zavřenýma, spadlá, drobounká, s horečným ruměncem na tvářích. Já pohlížel na ni jako zkamenělý. Náhle otevřela oči, upřela je na mne, zadívala se a vztáhnuvši ruku, zvolala:

Co chce on na posvátném místě,
tento ... tu ten ...*)

Zvolala to hlasem tak strašným, že jsem prchl. Ona skoro po všecku dobu nemoci blábolila o „Faustovi“ a matce své, již zvala buď Martou neb matkou Marketčinou.

Věra zemřela. Byl jsem na pohřbu jejím. Od těch dob opustil jsem všechno a usadil se tady navždy.

---

*) Was will er an dem heiligen Ort,
der da ... der dort ...

(„Faust“ I. díl, poslední vyjev.)

Přemýšlej nyní o tom, co jsem Ti vypravoval; přemýšlej o ní, o této bytosti, jež tak záhy zahynula. Jak se to událo, jak vysvětliti toto nepochopitelné zasáhnutí mrtvého do záležitostí živých, nevím a nikdy se nedovím; ty však uznej, že nikoliv případ rozmarné trudnomyslnosti, jak ty se vyjadřuješ, přinutil mne, abych se vzdaloval společnosti.

Nejsem již tím, jak jsi mne znával: věřím nyní ve mnoho, v co jsem dříve nevěříval. Po všecek tento čas myslil jsem ustavičně na tuto nešťastnou ženu (málem bych byl řekl dívku), na její původ, na tajemnou hru osudu, jejž my slepci nazýváme slepou náhodou. Kdož ví, mnoho-li každý, kdož žije na světě, zůstavuje po sobě semen, kterýmž je souzeno, aby vyklíčila až po jeho smrti? Kdož vysloví, jakou tajemnou páskou sepiata jest sudba člověka se sudbou jeho dítek, jeho potomstva, a jak obrážejí se v nich jeho snahy, jak mstí se na nich jeho chyby? My všickni musíme se pokořiti a skloniti hlavy své před Neznámým.

Ano, Věra zahynula a já zůstal. Pamatuju se, když jsem byl ještě děckem, že jsme měli doma překrásnou vázu z průsvitného alabastru. Ani jediná skvrna nerušila její bezúhonné bělosti. Jedenkrát, jsa sám, počal jsem viklati podstavcem, na němž stála... v tom se váza převrhla a rozbila na kousíčky. Já strnul leknutím a stál jsem nepohnutě před střepinami. Vešel můj otec, uviděl mne a řekl: „Pohleď, co jsi to vyvedl: už nebudeme míti své krásné vázy; nyní už se nedá nikterak spraviti.“ Já zaštkal. Zdálo se mi, že jsem se dopustil zločinu.

Stal jsem se mužem — a lehkomyslně jsem rozbil nádobu, tisíckráte drahocennější...

Marně si namlouvám, že jsem se nemohl nadíti takového náhlého rozřešení, tak že mne samého zarazilo svou nenadálostí, že jsem netušil, jakou bytostí byla Věra. Ona skutečně dovedla mlčeti až do posledního okamžiku. Měl jsem prchnouti, jakmile jsem po-

cifoval, že ji miluju, že miluju vdanou ženu; já však zůstal — a na třísky rozbil se krásný útvar, a já pohlížím v němém zoufalství na práci rukou svých.

Ano, Jelcová žárlivě ostříhala své dcery. Ona ji uchránila až do konce a při prvém neopatrném kroku odnesla ji s sebou do hrobu.

Jest čas, abych skončil... Já Ti ani stý díl toho neřekl, co bych měl říci; ale i toho jest na mne dosti. Nechať zapadne opět ke dnu duše vše, co vyplulo na povrch...

Než skončím, ještě Ti pravím: tohoto přesvědčení nabyl jsem zkušeností posledních let: život není žert ani zábava, život také není potěšení... život, toť trudný úkol. Odříkání, odříkání ustavičné — toť jest tajný smysl jeho, jeho rozluštění: nikoli nesplnění zamilovaných myšlenek a tužeb, nechať jsou jakkoliv vznešeny — ale plnění povinnosti; hle, o co má člověk pečovati; nespoutá-li se řetězy, železnými řetězi povinnosti, nedojde — aniž by upadl — na konec své mety. Ale v mládí si myslíme: čím volněji, tím lépe; tím dále ujdeš.

V mládí jest dovoleno mysliti tak; ale hanba jest těšiti se klamem, když ti přísná tvář pravdy konečně pohlédla do očí.

Buď s Bohem! Dříve bych byl dodal: buď šťasten; nyní však Ti pravím: snaž se žíti, není to tak lehké, jak by se zdálo. Vzpomeň si na mne, i když ne v hodinách zármutku — tedy v hodinách zamyšlení, a zachovej v duši své obraz Věry ve vší jeho čisté bezúhonnosti...

Ještě jedenkrát s Bohem!

Tvůj P. B.

Psáno r. 1855.

JARNÍ VODY.

NOVELLA.

„Veselé hody,
blažené dni —
Jak jarní vody
utekly mi!“
Starodávná píseň.

... Po jedné hodině v noci vrátil se do svého pokoje. Propustil sluhu, jenž zažehl svíce, a vrhnuv se na křeslo vedle krbu, zastřel si tvář oběma rukama.

Nikdy ještě nepocítil takové únavy — tělesné i duševní. Celý večer strávil s příjemnými dámami, se vzdělanými pány; některé z dam byly krásné, skoro všichni pánové vyznamenávali se rozumností a schopnostmi — sám on mluvil se značným úspěchem, ba i skvěle... a přece nikdy ještě ono „taedium vitae“, o němž mluvívali už Římané, ona „omrzelost života“ neovládla jím tak neodvratnou silou, tak ho nestísnila, jako dnes. Kdyby byl o něco mladší, dal by se do pláče ze stesku, z nudy, z rozčilení: hořkost žíravá a palčivá, jako hořkost pelyňku, plnila veškeru jeho duši. Cosi neústupně protivného, odporně tížícího obstoupilo ho se všech stran, jako podzimní, temná noc; — i nevěděl, jak se zbýti oné temnoty, oné hořkosti. Na spánek nesměl počítati, věděl, že neusne.

Dal se do přemýšlení... zvolna, mdle a rozmrzele. Přemýšlel o marnosti, zbytečnosti, o zevšednělé neupřímnosti všeho člověčenstva. Všechny stupně stáří procházely jeden za druhým před jeho duševním okem — (jemu samému nedávno minul padesátý druhý rok) — a ani jediný nedocházel slitování před ním. Všude totéž neustálé přesýpání z pustého do prázdného, totéž mlácení slámy, tentýž napolo bezděčný, napolo vě-

domý sebeklam; ať se dítě těší čímkoliv, jen když nepláče! A z nenadání, zrovna jako když sníh na hlavu spadne, přikvačí stáří, a spolu s ním stále vzrůstající, vše rozžírající a podkopávající strach smrti... a bác do propasti! Leda že snad před koncem, jako rez na železe, vzniknou nemoci, trápení... Ne takovým jevilo se mu moře života, jak je líčívají básníci, nejevilo se mu pokryté bouřnými vlnami, nýbrž představoval si ono moře nepohnutě hladké, nehybné a průzračné do samého temného dna; sám jako by seděl v malinké, kolísavé loďce — a tam na onom temném, jílovitém dně jedva se zračí neforemní netvorové v podobě ohromných ryb: to jsou všechny neduhy života, nemoci, hořkosti, bláhovosti, chudoba, slepota... Upírá oči: a hle, jeden z netvorův vystupuje z mraku, zdvíhá se výš a výše, stává se zřetelnějším a čím dále, tím odporněji zjevnějším... Ještě okamžik — opře se o loďku a překotí ji! Však hle, opět jako by se stával mlhavějším, vzdaluje se, spouští se na dno — a leží tam, lehounce pohybuje ploutví... Ale den určený přijde — a netvor překotí loďku.

Tu zatřásl hlavou, vyskočil z křesla, přešel dvakrát pokoj, přisedl k psacímu stolku a vytahuje jednu zásuvku za druhou, počal přehrabávati své papíry, staré to, z větší části ženské dopisy. Ani sám nevěděl, proč to činí, nic nehledal — chtěl se nějakým vnějším zaměstnáním pouze zbaviti myšlenek, jež ho skličovaly. Rozevřev na zdař Bůh několik listův — (v jednom se objevil uschlý kvítek, ovázaný vybledlou stužkou) — pokrčil jen rameny, a pohlédnuv na krb, odhodil je stranou, maje věrojatně v úmyslu spáliti veškeru tu nepotřebnou veteš. Spěšně sáhaje rukama tu v jednu, tu v druhou zásuvku, rozevřel najednou široce oči, zvolna vytáhl nevelikou, osmiúhelnou krabičku starodávného tvaru a zvolna nadzdvihl její víčko. V krabičce nacházel se pod dvěma vrstvami sežloutlé vaty malinký granátový křížek.

Několik okamžiků pohlížel rozpačitě na tento křížek — a náhle slabounce vykřikl... Jeho tvář vyjádřila cosi neurčitého, jako lítost a spolu jako radost. Podobný výraz objevuje se v tváři člověka, když se z nenadání setká s jiným člověkem, na něhož dávno již zapomněl, jehož druhdy něžně miloval, a jenž se nyní neočekávaně objevuje před jeho zraky, stále ještě týž — ale všecek změněný věkem.

Vstal a vrátiv se ke krbu, usedl opět do křesla a opět si zastřel líce rukama... „Proč dnes? právě dnes?‘ napadlo ho — i připamatoval si mnohé, dávno minulé.

Hle, co si připamatoval...

Ale mám za potřebno povědĕti zprvu jeho jméno křestné, otcovské a příjmení. Jmenoval se Dmitrij Pavlovič Sanin.

Tedy hle, co si připamatoval:

I.

Přihodilo se to v létě roku 1840. Saninu minul dvacátý druhý rok, i nacházel se ve Frankfurtě, jsa na zpáteční cestě z Italie do Ruska. Byl člověk ne velmi bohatý, ale nezávislý a neměl skoro nijakého příbuzenstva. Po smrti jakéhosi vzdáleného příbuzného dostalo se mu několika tisíc rublův a Sanin se rozhodl, že je utratí v cizině, prve než vstoupí do státní služby, než se dá úplně zapřáhnouti do onoho erárního chomoutu, bez něhož nelze bylo pomysliti na zabezpečenou existenci. Sanin přesně vyplnil své předsevzetí, a zařídil se tak dovedně, že, když přijel do Frankfurtu, měl právě tolik peněz, co jich potřeboval, aby se dostal do Petrohradu. Roku 1840 bylo železnic ještě velice málo; páni cestující jezdili v poštovních vozech. Sanin si zakoupil místo v takovém voze; ale

pošta odjížděla teprve o jedenácté hodině večer. Zbývalo mnoho času. Na štěstí pohoda byla překrásná, a Sanin, poobědvav v proslulém tehdá hostinci u „Bílé Labuti", vyšel si podívat se za město. Prohlédl si Dannekerovu Ariadnu, jež se mu nehrubě zalíbila, navštívil dům Goethův, z jehož spisův přečetl ostatně jen Werthera, a i toho jen ve francouzském překladě; prošel se po břehu Mohanu, nudil se při tom, jak se sluší na řádného cestovatele; konečně po páté hodině večer octnul se unavený se zaprášenýma nohama v jedné z nejnepatrnějších ulic Frankfurtu. Té ulice dlouho potom nemohl zapomenouti. Na jednom z nemnohých její domů spatřil štít; „Italská cukrárna Giovannia Rosellia", hlásal o sobě mimojdoucím. Sanin zašel do cukrárny, že vypije sklenku limonády; ale v první komnatě, kde za kupeckou stolicí na poličkách barvené skříně, připomínající lékárnu, stálo několik lahví se zlatými nápisy a tolikéž skleněných baněk se suchary, čokoládovými pokroutkami a cukrátky — v té komnatě nebylo ani živé duše; jen šedivý kocour mhouřil oči a předl, protahuje své tlapky na vysokém, pletenému sedadle vedle okna; veliké klubko červené vlny, ohnivě se zardívajíc v kosých paprscích večerního slunce, leželo na podlaze, a vedle něho převržený košíček, vyřezávaný ze dřeva. Ze sousední komnaty bylo slyšeti neurčitý hluk. Sanin postál chvilku, a když zvonek nade dveřmi úplně dozněl, zvolal povýšeným hlasem: „Není zde nikdo?" V týž okamžik rozevřely se dveře ze sousední komnaty — a Sanin se nevolky zarazil.

II.

Do cukrárny vběhla prudce dívka asi devatenáctiletá, s tmavými kadeřemi, rozsypanými po obnažených ramenou, s napiatýma ku předu, obnaženýma rukama

a spatřivši Sanina, vrhla se ihned k němu, chopila ho za ruku, a táhla za sebou, volajíc a jedva při tom dechu popadajíc: „Honem, honem, sem, zachraňte!“ Ne, že by nechtěl poslechnouti, ale prostě z přílišného překvapení Sanin nemohl ihned následovati za dívkou a jako by se byl opřel na místě: jaktěživ neviděl ještě podobné krasavice. Dívka se obrátila k němu a s takovou zoufalostí ve hlase, v pohledu, v pohybech stisknuté ruky, křečovitě zdvižené k bledé tváři, zvolala: „Ale, pojďte přec, pojďte!“ — že se ihned vrhnul za ní do otevřených dveří.

V pokoji, kamž vběhl za dívkou, ležel na staromódním žíněném divaně chlapec asi čtrnáctiletý, celý bílý — bílý s nažloutlými odstíny, jako vosk nebo jako starý mramor, a nápadně podobný k dívce, očividně její bratr. Oči měl zavřené, stín od hustých, černých vlasů padal jako skvrna na zrovna zkamenělé čelo, na nehybné, tenké brvy; pod zmodralými rty bylo viděti zatnuté zuby. Zdálo se, že nedýchal; — jedna ruka sklesla na podlahu, druhou měl založenu za hlavou. Chlapec byl oblečen a zapiat: těsný nákrčník svíral jeho krk.

Dívka se vrhla k němu s nářkem. „On umřel, on umřel!“ zabědovala; „tu chvíli ještě zde seděl, rozmlouval se mnou — a náhle padl a více sebou nepohnul... Bože můj! což nelze pomoci? A maminka není doma! Pantaleone, Pantaleone, proč nepřichází lékař?“ dodala najednou po italsky. „Běžel jsi pro lékaře?“

„Siňoro, sám jsem pro něho nešel, ale poslal jsem Lujzu,“ ozval se chroptivý hlas za dveřmi, a belhaje na křivých nožkách vstoupil do světnice malinký stařeček v liliovém fraku s černými knoflíky, vysokém bílém nákrčníku, nankinových krátkých pantalonech a modrých, hedvabných punčochách. Jeho drobounký obličej úplně mizel pod celou kupou šedých vlasů barvy ocelové. Zdvíhajíce se se všech stran přímo nahoru a padajíce nazpět rozcuchanými praménky, dodávaly postavě stařečkově po-

doby tím nápadnější, že pod jich tmavošedou massou bylo možno rozeznati pouze zaostřený nos a okrouhlé, žluté oči.

„Lujza doběhne dříve, já běžeti nemohu," pokračoval stařeček po italsky, zdvíhaje jednu za druhou své ploské, podagrické nohy, obuté do vysokých střevíců s mašlemi; „avšak vody jsem přinesl."

Svými suchými, kornatými prsty tiskl dlouhé hrdélko láhve.

„Ale Emil zatím umře!" zabědovala opět dívka a vztáhla ruku k Saninu. „Ó, můj pane, o mein Herr! — Opravdu nemůžete pomoci?"

„Musí se mu pustiti žilou — mrtvice ho ranila," mínil stařeček, jenž nosil jméno Pantaleona.

Ačkoli Sanin neměl sebe menšího ponětí o medicině, tolik věděl přece jistě, že čtrnáctileté chlapce mrtvice neranívá.

„To je jen mdloba, a ne mrtvice," namítl, obrátiv se k Panteleonovi. „Máte kartáče?"

Stařeček zdvihl svou drobnou tvář. „Co?"

„Kartáče, kartáče," opětoval Sanin po německy a po francouzsky. „Kartáč," dodal ještě, dělaje rukou, jako by si čistil šaty.

Stařeček se na konec dovtípil.

„A kartáč! Spazzette! Jak bychom neměli kartáče!"

„Dejte je sem; svlékneme s něho kabát a budeme ho třiti."

„Dobře... Benone! A vodu nemám vyliti na hlavu?"

„Ne... až potom; jděte nyní honem pro kartáče."

Pantaleone postavil láhev na podlahu, vyběhl ven a hned se opět vrátil se dvěma kartáči, jedním na vlasy, druhým na šaty. Kudrnatý pudl ho provázel a vrtě hbitě ohonem, zvědavě pohlížel na stařečka, na dívku, ba i na Sanina, jako by si přál zvěděti, co znamená ten poplach?

Sanin honem svlékl kabát s ležícího chlapce, rozepial mu límec, zakasal rukávy u jeho košile, a chopiv se kartáče, počal mu ze vší síly třiti prsa a ruce. Pantaleone taktéž bedlivě třel druhým kartáčem — boty a kalhoty

chlapcovy. Dívka padla na kolena podle divanu, chopila oběma rukama bratrovu hlavu, a ani nemrkajíc, vpila se očima v jeho tvář.

Sanin třel — ale při tom se strany pohlížel na ni. Bože můj! jaká to byla krasavice!

III.

Nos měla trochu veliký, ale půvabného, orlího tvaru; horní ret byl jedva ostíněn lehounkým pýřím; za to barva tváře, jednostejná a bez lesku, byla jako slonová kost nebo jako mléčný jantar; vlnící se lesk vlasův jako na Alloriově Juditě v Palazzo Pitti — zvláště však oči, tmavošedé s černou obrubou kolem zřítelnice, rozkošné, vítězoslavné oči — a sice i v tuto chvíli, kdy zděšení a zármutek zaclonily jejich lesk... Sanin si nevolky vzpomněl na čarokrásný kraj, odkud se právě vracel... Ale ani v Italii nespatřil nic podobného! Dívka dýchala zřídka a nestejně; zdálo se, že pokaždé čekala, nepočne-li bratr její dýchati?

Sanin třel, třel, a při tom nepohlížel kradmo jenom na dívku. Originální postava Pantaleonova také vábila jeho pozornost. Stařík úplně pozbyl sil a zadýchal se; při každém nárazu karláče povyskakoval a pisklavě hekal, a ohromné kosmy vlasů, svlažené potem, těžce se houpaly s jedné strany na druhou jako kořeny mocného stromu, podemleté vodou.

„Zujte mu aspoň boty," chtěl mu připomenouti Sanin...

Pudl, věrojatně dojatý neobyčejností všeho, co se tu dělo, sehnul se náhle na přední tlapy a dal se do štěkotu.

„Tartaglia — canaglia!" zasýpěl na něho stařec...

Ale v týž okamžik se tvář dívčina změnila. Její brvy se zdvihly, oči se ještě rozšířily a zazářily radostí...

Sanin se obrátil... Na líci chlapcově ukázala se barva; víčka se pohnula... chřípě se zachvěly. Vtáhl do sebe vzduch skrze stisknuté ještě zuby, a vzdychnul si...

„Emile!“ vzkřikla dívka... „Emilio mio!“

Zvolna se otevřely jeho veliké, černé oči. Hleděly ještě tupě, ale už se usmívaly — třeba jen slabě; týž slabounký úsměv přešel i na bledé rty. Potom hnul skleslou rukou a rázem si ji položil na prsa.

„Emile!“ zvolala opět dívka a přivstala. Výraz její tváře tak byl silný a ostrý, že se zdálo, že buď slzy ihned vytrysknou, anebo smích se vyrve z prsou jejích.

„Emile! Co se děje? Emile!“ ozval se hlas za dveřmi a hbitými kroky vstoupila do pokoje čistě oblečená dáma se stříbrošedými vlasy a snědým obličejem. Obstárlý pán kráčel jí v zápětí; za jeho rameny mihnula se hlava služebné.

Dívka vyskočila jim v ústrety.

„Je zachráněn, maminko, je živ!“ zvolala, křečovitě objímajíc přicházející dámu.

„Ale co se stalo?“ opětovala tato svou otázku. „Vracím se domů a tu potkávám najednou pana doktora a Lujzu...“

Dívka počala vyprávěti, co se přihodilo; lékař pak přistoupil k nemocnému, jenž víc a více nabýval vědomí a při tom stále se usmíval; zdálo se, jako by se styděl, že jim způsobil tolik starostí.

„Jak vidím, třeli jste ho kartáči,“ obrátil se lékař k Saninu a Pantaleonovi; „a dobře jste učinili... Výborná myšlenka... podíváme se nyní, bude-li třeba ještě nějakého prostředku...

S těmi slovy sáhl chlapci na tepnu. „Hm! Ukažte jazyk!“

Dáma se starostlivě nahnula k chlapci. Chlapec se usmál ještě upřímněji, obrátil k ní oči — a zardělse...

Saninu přišlo na mysl, že se stává zbytečným; odešel tedy do cukrárny. Ale ještě se ani nedotknul kliky u dveří,

vedoucích na ulici, když se dívka opětně vyskytla před ním a zastavila ho.

„Vy odcházíte," pravila, vzhlížejíc mu laskavě do obličeje; „nezdržuju vás, ale musíte k nám jistě dnes večer přijíti; jsme vám tak zavázáni. Vždyť snad vy jste zachránil bratra — chceme vám poděkovati — maminka chce. Musíte nám říci, kdo jste, musíte se potěšiti spolu s námi..."

„Ale já odjíždím dnes do Berlína," ozval se Sanin.

„Však tam přijedete," živě namítla dívka. „Zajděte k nám za hodinu na číšku čokolády. Slibujete? Já musím opět k němu! Tedy přijdete?"

Co si měl Sanin počíti?

„Přijdu!" odpověděl.

Krasavice mu hbitě stiskla ruku, zmizela jako ptáče — a on se octnul na ulici.

IV.

Když se Sanin za půldruhé hodiny vrátil do cukrárny Roselliovy, přivítali ho tam jako přítele. Emil seděl na témž divaně, na kterém ho třeli; lékař mu předepsal lék a doporučil „velikou opatrnost při vnímání dojmů", poněvadž je chlapec povahy dráždivé a je náchylen k chorobám srdce. Stávalo se i dříve, že upadl do mdlob, ale mdloba nikdy nebývala tak dlouhá a silná. Ostatně jim lékař oznámil, že není už nijakého nebezpečí. Emil měl na sobě, jak se sluší na rekonvalescenta, volný župan; matka mu ovinula kolem krku modrý, vlněný šátek; ale chlapec byl vzezření veselého, skoro svátečního. Před pohovkou na okrouhlém stole, pokrytém čistým ubrusem, stála veliká porcelánová konvice, plná líbě páchnoucí čokolády, a kolkolem byly rozestaveny číšky, láhvičky s ovocnou šťávou, suchary a housky, ba i květiny; šest tenkých voskových svíček hořelo na dvou starodávných

stříbrných svícnech; po straně pohovky volterovská lenoška nabízela své měkké lůno — a Sanina usadili právě do této lenošky. Všichni obyvatelé cukrárny, s nimiž mu bylo souzeno seznámiti se onoho dne, byli zde shromážděni, nevyjímaje ani pudla Tartaglia a kocoura; všichni se zdáli nevýslovně šťastnými; pudl až radostí kýchal; jen kocour jako dříve stále se kroutil a mhouřil oči. Sanina přiměli, že jim sdělil, jaké je národnosti, odkud jest a jak se jmenuje. Když jim oznámil, že je Rus, obě dámy se trochu podivily, až jim vyklouzlo maličké „Ach!“, ale hned jako jedněmi ústy uznaly, že mluví výtečně po německy; ale bude-li mu pohodlnější vyjadřovati se francouzsky, že může mluviti tímto jazykem, neboť mu obě dobře rozumějí a mluví oním jazykem. Sanin užil ihned tohoto dovolení. „Sanin! Sanin!“ Dámy nikterak neočekávaly, že se ruské příjmení může tak lehce vysloviti. Jeho křestné jméno „Dimitrij“ také se velice líbilo. Starší dáma prohodila, že ve svém mládí slyšela krásnou operu „Demetrio e Polibio“, ale slovo „Dimitri“ že jest mnohem krásnější, než Demetrio. Takovým způsobem Sanin s nimi rozmlouval asi hodinu. Se své strany zasvětily ho dámy do všech podrobností svého života. Mluvila více matka, dáma s šedými vlasy. Sanin zvěděl od ní, že se jmenuje Leonora Roselliová, že zůstala vdovou po muži Giovanniu Battistovi Roselliovi, jenž se před dvacetipěti lety usadil ve Frankfurtě jako cukrář; že Giovanni Roselli pocházel z Vicenzy, byl velice hodný, třeba trochu ohnivý a hrdý člověk a k tomu republikán! Při těch slovech ukázala paní Roselliová na jeho podobiznu, malovanou olejovými barvami a pověšenou nad pohovkou. Sluší míti za to, že malíř — „také republikán!“ jak s povzdechem podotkla paní Roselliová — neuměl náležitě zachytiti podobu, neboť na podobizně nebožtík Giovanni Battista jevil se jakýmsi zamračeným, přísným banditou — na způsob Rinalda Rinaldinia. Sama paní Roselliová pocházela „ze starobylého a krásného města Parmy, kde se nachází čarokrásné kupole, pomalovaná ne-

smrtelným Correggiem!“ Ale dlouholetým pobytem v Německu skoro úplně se poněmčila. Potom truchlivě zakývala hlavou a dodala, že jí nezbyli, než t a t o dcera a t e n t o syn (při čemž na ně po pořádku ukázala prstem); dcera že se jmenuje Gemma*) a syn Emilio; že oba jsou velmi hodné a poslušné děti — zvláště Emilio... („Já jsem neposlušna!“ ozvala se při tom dcera. „Och, tys také republikánka!“ odvětila matka); že se jim nyní ovšem vede hůř, než za živobytí mužova, neboť ten byl veliký mistr v umění cukrářském... („Un grand' uomo!“ poznamenal při tom s vážnou tváří Pantaleone); ale, chvála Bohu, přece mohou býti živi!

V.

Gemma poslouchala matku, chvílemi se usmívala, chvílemi vzdychala, tu ji pohladila po rameni, tu jí pohrozila prstem, tu zas pohlížela na Sanina; konečně vstala, objala a pocelovala mateř na hrdlo, právě v jamku, při čemž se matka mnoho smála, ba až zapískala. Pantaleona také představili Saninu. Tento zvěděl, že býval kdysi operním zpěvákem, zpíval barytonové partie, ale dávno už zanechal své divadelní činnosti a byl v rodině Roselliů něco prostředního mezi domácím přítelem a sluhou. Přes to, že už přebýval dlouhá léta v Německu, naučil se německému jazyku špatně, a uměl se v jazyku tom vlastně jen zlobiti, při čemž i nadávky komolil nemilosrdně. „Ferroflukto spičebubbio!“ nadával skoro každému Němci. Za to italský jazyk mluvil dokonale správně, neboť byl rodem ze Sinigalie, kde se mluví „lingua toscana in bocca romana!“ Emil si patrně hověl a oddával se příjemným pocitům člověka, jenž právě ušel nebezpečí nebo se pozdravuje; ostatně i jinak se dalo souditi, že

*) Vyslov Džemma.

je mazlíčkem všech v domě. Ostýchavě poděkoval Saninu, jinak si však hleděl nejvíc ovocné šťávy a cukrovinek. Sanin byl nucen vypiti dvě velké číšky výtečné šokolády a sníst pozoruhodné množství sucharův; jedva spolknul jeden, už mu Gemma nabízí druhý — a dáti jí košem nebylo možno! Brzy se cítil jako doma: čas letěl s nevěrojatnou bystrotou. Mnoho mu bylo vypravovati — o Rusku vůbec, o ruském podnebí, o ruské společnosti, o ruském lidu — zejména o kozácích, o vojně dvanáctého roku, o Petru Velikém, o Kremle i o ruských písních a zvonech. Obě dámy měly velmi slabé ponětí o rozsáhlé a vzdálené ruské zemi. Paní Roselliová, či jak ji obyčejně nazývali, paní Lenora zarazila dokonce Sanina otázkou, stojí-li doposud proslulý ledový dům v Petrohradě, jenž byl vystavěn v minulém století. Četla o něm nedávno velice zajímavou stať v jedné z knih nebožtíka muže: „Bellezze delle arti". Na zvolání Sanina: „Což máte opravdu za to, že v Rusku nikdy nebývá léto?!" odpověděla paní Lenora námitkou, že si až doposud představovala Rusko asi takto: věčný sníh, všichni chodí v kožichu, všichni jsou vojáci — ale pohostinství neobyčejné, a všichni sedláci jsou velmi poslušní! Sanin se přičinil, aby vštípil jí i dceři správnější ponětí o Rusi. Když přišla řeč na ruskou hudbu, ihned ho požádali, aby zapěl nějakou ruskou arii, a ukázali mu malinké piano, stojící v pokoji; mělo černé klapky místo bílých a bílé místo černých. Uposlechl bez dlouhých okolkův a provázeje se dvěma prsty pravé a třemi (palcem, prostředním a malíkem) levé ruky, zapěl tenkým nosovým tenorem napřed „Sarafán", a potom „Po ulici dlážděné..." Dámy pochválily jeho hlas i hru, ale více se podivovaly měkkosti a zvučnosti ruského jazyka a požádaly za překlad textu. Sanin vyhověl jich přání. Ale poněvadž slova „Sarafánu", zvláště pak text písně „Po ulici dlážděné..." nemohly vnuknouti posluchačům vysokého ponětí o ruské poesii, počal jim nejprve deklamovati, potom přeložil do francíny a na konec zapěl Puškinovu báseň „Vzpomínám černý oka-

mžik . . .“, k níž Glinka složil hudbu, jejíž mollové kuplety Sanin trochu popletl. Báseň ta přivedla dámy v nadšení. Paní Lenora dokonce shledala v ruském jazyku podivuhodnu shodnost s jazykem italským. „Mgnoveňje“ — „o vieni“; „so mnoj“ — „siam noi“ atd. Ba i jména Puškin, jež vyslovala jako Pussekin, i Glinka zvučely jí jako rodná. Sanin z galantnosti poprosil dam, aby také něco zapěly. Dámy se též nezdráhaly. Paní Lenora přisedla k fortepianu a spolu s Gemmou zazpívala několik duettin a stornellí. Matka mívala kdysi pěkný kontraalt; dceřin hlas byl trochu sláb, ale příjemný.

VI.

Avšak Saninu nelíbil se Gemmin hlas, nýbrž ona sama. Seděl trochu po zadu a se strany a přemýšlel sám u sebe, že nijaká palma, ba ani ve verších Benediktova, tehdejšího modního básníka, nemohla by soupeřiti s půvabnou ztepilostí její postavy. Když pak v dojemných místech zdvíhala vzhůru oči, zdálo se mu, že nemůže býti takového nebe, aby se neotevřelo před takovým pohledem. I stařeček Pantaleone, jenž opřen ramenem o dveřní ostění a pohrouziv bradu i ústa do širokého nákrčníku, poslouchal vážně a jako znalec, i on patřil se zálibou na tvář krásné dívky a obdivoval se jí; a přec — zdá se — mohl k ní už přivyknouti! Když paní Lenora dozpívala své duettino s dcerou, prohodila, že Emilio má výtečný hlas, ryzí stříbro, ale že vkročil nyní do toho stáří, kdy se hlas láme — (opravdu mluvil jakýmsi neustále se lámajícím basem) — a proto že jest mu zapovědčno zpívati; ale tamhle Pantaleone že by mohl na počest hosta přednésti něco ze starých vzpomínek! Na tváři Pantaleonově ihned se objevila nespokojenost, zamračil se, načechral si vlasy a oznámil, že všeho toho už dávno zanechal, ačkoli za mladých let skutečně by se byl nedal za-

hanbiti, neboť náležel vůbec k oné veliké době, která se mohla vykázati pravými, klassickými pěvci, s nimiž se nemohou srovnávati nynější pískálkové, a kdy byla ještě pravá škola zpěvu; že jemu, Pantaleonovi Cippatolovi z Vareza podali kdysi v Modeně vavřínový věnec a za té příležitosti vypustili v divadle několik bílých holubův; že mimo jiné jeden ruský kníže Tarbuský — „il principe Tarbusski" — s nímž byl v úzkých přátelských stycích, stále ho při večeři zval do Ruska, sliboval mu hory zlata, celé hory!... ale že se nechtěl rozloučiti s Italií, s vlastí Dantovou — il paese del Dante! — Potom ovšem nadešly nešťastné okolnosti; — byl i sám neopatrný... Tu stařec sám přetrhl své vypravování, asi dvakrát si z hluboka oddechl, spustil oči k zemi, a znova se dal do řeči o klassické době zpěvu, o znamenitém tenorovi Garciovi, k němuž choval zbožnou, neobmezenou úctu. „To byl člověk!" zvolal Pantaleone. Nikdy se veliký Garcia — „il gran Garcia" nesnížil na tolik, aby zpíval, jako nynější tenůrkové — tenoracci — falzetem: vždy jen prsním hlasem, jen prsním — voce di petto, si! Stařeček při tom mocně zatloukl malinkou, seschlou pěstí na svá prsa. A jaký byl herec! Vulkán, signori miei, vulkán, un Vesuvio! Měl jsem čest i štěstí zpívati s ním v opeře dell' illustrissimo maestro Rossini, v Otello! Garcia byl Otello, já byl Jago, a když pronášel tuto větu...

Tu se Pantaleon vypial a zazpíval třaslavým a chraptivým, ale vždy ještě pathetickým hlasem:

L'i . . . ra daver . . . so daver . . . so il fato
Io più no . . . no . . . non temerò!

„Divadlo se zachvělo, signori miei! Ale já jsem si také nezadal; já také pustil za ním:

L'i . . . ra daver . . . so daver . . . so il fato
Temèr più non dovro!

„A on najednou jako blesk, jako tigr: Morro!... ma vendicato..."

„Anebo ještě když zpíval... když zpíval onu znamenitou arii z „Matrimonio segreto": Pria che spunti... Tu on, il gran Garcia, po slovech: I cavalli di galoppo — provedl při slovech: Senza posa cacciera — jen poslechněte, jak je to podivuhodné, com'è stupendo! tu provedl následující." A stařeček spustil jakousi neobyčejnou fiorituru, ale na desáté notě se zarazil, rozkašlal se a máchnuv rukou, obrátil se a zabručel: „Proč mne mučíte?" Gemma ihned vyskočila se sedadla hlasitě tleskajíc a s křikem: bravo!... bravo! přiskočila k ubohému vysloužilému Jagovi a oběma rukama laskavě mu potřepala na ramena. Jen Emil se smál nelítostně. Cet âge est sans pitié — to stáří nemá lítosti — pravil již Lafontaine.

Sanin se pokusil potěšiti přestárlého pěvce a dal se s ním do řeči po vlašsky. Přiučil se trochu tomuto jazyku za své poslední cesty. Promluvil „o paese del Dante, dove il si suona". Tato fráze spolu s „Lasciate ogni speranza" byla jedinou vlašskou poetickou zásobou mladého cestovatele. Ale Pantaleone nesedl na jeho vějičku. Ilhouběji než dříve pohrouzil svou bradu do nákrčníku a hněvivě poule oči, vyhlížel opět jako pták, a sice jako zlostný pták — jako havran, nebo jako sup. Tu Emil, znenadání a lehce se zapýřiv, jak se stává rozhýčkaným dětem, obrátil se k sestře a pravil jí, že chce-li něčím zabaviti hosta, nemůže si vymysliti nic lepšího, než přečísti mu jednu z veseloher Malzových, jež umí tak rotomile čísti. Gemma se dala do smíchu, uhodila bratra po ruce, zvolala, že má vždy takové nápady; ale ihned odešla do své světničky a vrátila se odtud s nevelkou knížkou v ruce, sedla ke stolu před lampou, ohlédla se, zdvihla prst — t. j. „ticho!" — čistě italský posunek — a dala se do čtení.

VII.

Malz byl frankfurtský spisovatel let třicátých. Ve svých kratinkých a lehce načrtaných veselohrách, psaných místním nářečím, líčil zábavným a smělým, ač ne hlubokým humorem domácí, frankfurtské typy. Sanin shledal, že Gemma četla opravdu výborně — právě jako herečka. Odstiňovala každou osobu, výborně dodržovala charaktery, při čemž si pomáhala svou mimikou, zděděnou spolu s italskou krví; nelitujíc ani svého něžného hlasu, ani svého vnadného líce, bylo-li třeba představiti zhlouplou stařenu, nebo pitomého purkmistra, dělala přesměšné posunky, svraštěla oči, krčila nos, šišlala, pištěla... Sama při čtení se nesmála; ale když posluchači (vyjma ovšem Pantaleona: ten se ihned s rozhorleností vzdálil, jakmile se jen zmínili o „quel ferrollukto Tedesco"), když posluchači přerušovali její čtení výbuchy všeobecného smíchu, spouštěla knihu na kolena, rozesmála se zvonivým smíchem, při čemž hlavu naklonila do zadu, a černé její kadeře poskakovaly měkkými prsteny po šíji a po chvějících se ramenou. Jakmile smích ustal, ihned zdvíhala knihu a vpravivši své črty do náležitého posunku, dala se vážně zas do čtení. Sanin se jí nemohl dosti nadiviti. Zvláště mu bylo divno, jakým to divem taková ideálně krásná tvář nabývala náhle takového komického, někdy skoro až triviálního výrazu? Méně uspokojivě Gemma četla partie mladých dívek, tak zvaných „jeunes premières"; zejména zamilované výjevy se jí nedařily. Sama to cítila, a proto jim dodávala lehce posměšného odstínu, jako by nevěřila všem těm nadšeným přísahám a povznešeným slovům, jimž se ostatně i sám autor vyhýbal, na kolik mu bylo možno.

Sanin ani nezpozoroval, jak uletěl večer, a teprv tehda si vzpomněl na nastávající mu cestu, když hodiny odbily deset. Vyskočil se sedadla jako uštknutý.

„Co se vám stalo?" optala se ho paní Lenora.

„Vždyť já měl dnes odjeti do Berlína i místo jsem si už koupil v poštovním voze!“

„A kdy odjíždí pošta?“

„O půl jedenácté!“

„Nu, to jste již zmeškal,“ prohodila Gemma. „Zůstaňte... já budu ještě číst.“

„Zaplatil jste za celé místo, či jste dal pouze závdavek?“ přála si zvěděti paní Lenora.

„Všechno jsem zaplatil!“ zvolal s mrzutým posunkem Sanin.

Gemma pohlédla na něho přimhouřenýma očima a dala se do smíchu. Máť ji pokárala. „Mladý pán vydal nadarmo peníze a ty se směješ!“

„Nic neškodí,“ odvětila Gemma; „to ho nezničí a my se vynasnažíme, abychom ho utišili. Chcete limonády?“

Sanin vypil sklenku limonády, Gemma se chopila opět Malze a všechno šlo zase jako po másle.

Hodiny odbily dvanáct. Sanin se počal poroučeti.

„Musíte zůstati nyní několik dní ve Frankfurtě,“ pravila mu Gemma; „kam byste pospíchal? Veseleji vám v jiném městě nebude.“ Tu se trochu zamlčela. — „Opravdu nebude,“ dodala pak a usmála se. Sanin neodpovídal, ale pomyslil si, že prázdný váček ho beztoho přinutí, aby zůstal ve Frankfurtě, dokud neobdrží odpovědi od jistého berlínského přítele, k němuž se chtěl obrátiti s prosbou o peníze.

„Zůstaňte, zůstaňte,“ přimlouvala se také paní Lenora. „Seznámíme vás s ženichem Gemminým, s panem Karlem Klüberem. Nemohl dnes přijíti, poněvadž je velmi zaneprázdněn ve svém obchodě... Snad jste si všimnul na Zeile největšího skladu suken a hedvábných látek? Tam je on hlavní osobou. Ale bude ho velice těšiti, bude-li se moci vám představiti.“

Sanina tato zpráva — Bůh ví proč — maličko zarazila. „Šťastný člověk, ten ženich!“ kmitnulo mu hlavou.

*

Pohlédl na Gemmu i zdálo se mu, že zpozoroval v jejích očích zákmit posměchu. Počal se znova poroučeti.

„Tedy do zítřka? Není-liž pravda, do zítřka?“ optala se ho paní Lenora.

„Do zítřka!“ zvolala Gemma nikoliv tázavým, nýbrž tvrdivým tónem, jako by to ani nemohlo býti jinak.

„Do zítřka!“ ozval se Sanin.

Emil, Pantaleone a pudl Tartaglia doprovodili ho až na roh ulice. Pantaleone se nezdržel, aby neprojevil své nespokojenosti nad Gemminým čtením.

„Že se nestydí! Kroutí se, piští — una carricatura! Meropu by měla představovati, nebo Klitemnestru — něco vznešeného, tragického, a ona napodobí ledajakou ošklivou Němku! To já také mohu... Merc, kerc, smerc...“ posmíval se chraptivým hlasem, nakloniv tvář ku předu a rozčepejřiv prsty. Tartaglia na něho zaštěkal a Emil se dal do smíchu. Stařec se rázem obrátil.

Sanin se vrátil v dosti neurčité náladě do hostince u „Bílé Labuti“, kde ponechal své věci v restaurační místnosti. Všechny tyto německo-francouzsko-italské rozmluvy zněly mu dosud v uších.

„Nevěsta!“ šeptal si, leže už v posteli ve skromném pokojíku, jejž mu vykázali. „A taková krasavice! Ale proč jen jsem tu zůstal?“

Druhého dne však poslal psaní svému berlínskému příteli.

VIII.

Nebyl ještě ani zcela oblečen, když mu sklepník přišel oznámit, že přišli dva pánové. Jeden z nich byl Emil; druhý, slušný a statný mladý muž s ušlechtilou tváří byl pan Karel Klüber, ženich rozkošné Gemmy.

V ty doby nebylo asi v celém Frankfurtě ani v jednom obchodě takového uctivého, slušného, vážného a laskavého vrchního příručího, jakým se ukázal pan Klüber.

Čistota jeho obleku, na němž nebylo poskvrny, stála na téže výši, jako důstojnost jeho vystupování a čistě anglická vznešenost, ačkoli — pravda — trochu nucená a ostýchavá, ale přec jen uchvacující vznešenost jeho chování! Strávil dvě léta v Anglii. Na první pohled bylo zjevno, že tento hezký, trochu přísný, výborně vychovaný a výtečně umytý mladý muž přivykl poslouchati vyšších, poroučeti nižším, a že za pudlem v obchodním skladě musil nezbytně vnucovati úctu i samým kupujícím! O jeho nadpřirozené poctivosti nemohlo býti ani sebe menší pochyby; bylo jen třeba vzhlédnouti na jeho silně naškrobený límeček! I hlas jeho se ukázal takovým, jaký se dal očekávati: hustý, sebevědomě šťavnatý, ale nepříliš hlasitý, skoro s nádechem laskavosti ve zvuku. Takovým hlasem zvláště se dobře dávají rozkazy podřízeným kupeckým mládencům: „Ukažte sem ten kus červeného lyonského aksamítu!“ — aneb: „podejte sedadlo této dámě!“

Pan Klüber započal tím, že se představil, při čemž tak ušlechtile sehnul svou postavu, tak příjemně přišoupl k sobě nohy a tak uctivě srazil podpatky, že každý ihned musil pocítiti: „Tento člověk má i prádlo, i duševní vlastnosti nejlepšího druhu!“ Sformování obnažené pravé ruky — (v levé, obuté do švédské rukavičky, držel jako zrcadlo vycíděný klobouk, na jehož dně ležela druhá rukavička) — sformování této pravé ruky, kterou skromně, ale pevně podával Saninu, převyšovala všechno pomyšlení: každý nehet byl svého druhu dokonalost! Potom oznámil nejvybranějším německým jazykem, že si přál projeviti svou úctu a svou vděčnost panu cizinci, jenž prokázal tak důležitou službu jeho budoucímu příbuznému, bratrovi jeho nevěsty; při tom pohnul levou rukou, ve které držel klobouk, směrem k Emilovi, jenž jako by se byl zastyděl, odvrátil se k oknu a strčil si prst do úst. Pan Klüber dodal, že si bude pokládati za štěstí, bude-li i jemu možno prokázati něco příjemného panu cizinci. Sanin odpověděl — ne bez obtíží — také po německy, že ho to velice těší, že jeho úsluha byla nepatrná — a poprosil svých

hostí, aby sedli. Pan Klüber poděkoval, v okamžiku zdvihl poly svého fraku a sedl na židli, ale sedl tak lehce a držel se na ní tak slabě, že bylo samozřejmo, že tento člověk sedl jen ze zdvořilosti a hned opět vstane. A vskutku ihned se zdvihl a přestoupiv ostýchavě asi dvakrát nohama, jako by tancoval, oznámil Saninu, že jest mu líto, že se nemůže déle zdržeti, neboť spěchá do obchodu — obchod je mu první povinností! Ale poněvadž zítra je neděle, uspořádá za souhlasu paní Lenory a slečny Gemmy výlet do Sodenu, na který má čest zváti pana cizince, a kojí se nadějí, že mu neodřekne zdobiti jej svojí přítomností. Sanin skutečně neodřekl býti ozdobou a pan Klüber se znova poroučel a odešel, při čemž jeho kalhoty nejněžnější hrachové barvy příjemně se kmitaly a taktéž příjemně vrzaly podešve zcela nových botek.

IX.

Emil, jenž zůstal státi obrácen tváří k oknu i tehda, když ho Sanin zval, aby si sedl, učinil obrat na levo, jakmile jeho budoucí příbuzný vyšel ze dveří, a chlapecky sebou vrtě a červenaje se požádal Sanina, může-li u něho ještě chvilku zůstati? „Mně je dnes o mnoho lépe," dodal; „ale lékař mně zapověděl pracovati."

„Jen zůstaňte! Mně dokonce nepřekážíte," zvolal ihned Sanin, jenž jako každý pravý Rus s velikou radostí se chápal každé naskytující se záminky, jen aby nebyl přinucen sám dáti se do nějaké práce.

Emil mu poděkoval, za malinkou chvilku se spřátelil se Saninem a v jeho bytě byl už jako doma; prohlížel jeho věci, vyptával se skoro o každé z nich, kde ji koupil a jaký má účel? Pomohl mu při holení, při čemž podotknul, že je škoda, že si nenechává růsti kníry; pověděl mu také mnoho podrobností o své matce, o sestře, o Pataleonovi, ba i o Tartagliovi a celém jejich živobytí. Poslední stopa

ostýchavosti zmizela v Emilovi; náhle pocítil neobyčejnou náklonnost k Saninovi — a sice ne snad proto, že mu včera zachránil život, nýbrž proto, že byl velice sympatickým člověkem! Důvěra jeho šla tak daleko, že svěřil Saninu všechna svá tajemství. Se zvláštním ohněm trval na tom, že matka chce míti z něho rozhodně kupce, kdežto on ví, ví zcela určitě, že je rozeným umělcem, hudebníkem, pěvcem; že divadlo jest jeho pravým povoláním; že i Pantaleone stojí na jeho straně, ale pan Klüber že souhlasí s matkou, na niž má značný vliv; že i sama myšlenka, učiniti z něho kupce, patří vlastně panu Klüberovi, dle jehož přesvědčení nemůže se nic na světě srovnati s povoláním kupeckým! Prodávati sukno a aksamít, šiditi obecenstvo, dát si od něho platiti bláznovské neboli ruské ceny, toť jeho ideál!*)

„Nu, a nyní musíme jíti k nám!“ zvolal, jakmile byl Sanin hotov s oblékáním a dopsal psaní do Berlína.

„Nyní jest ještě záhy,“ namítl Sanin.

„To neškodí,“ mínil Emil, lichotě se k Saninu. „Pojďme; zajdeme na poštu, a odtud k nám. Gemma vám bude tak ráda! Posnídáte u nás... A můžete při tom říci maminee o mně, o mé karriéře...“

„Nu, pojďme,“ zvolal Sanin a vypravili.

X.

Gemma byla mu opravdu ráda a paní Lenora ho přivítala velice přátelsky; bylo znáti, že předešlého dne způsobil na ně dobrý dojem. Emil běžel učinit opatření,

*) Za bývalých časů — a snad i nyní je to ještě zvykem — když se počínaje měsícem květnem, počalo ve Frankfurtě objevovati množství Rusův, zvyšovaly se ceny ve všech obchodech a tyto zvýšené ceny zvány „ruskými“ nebo bohužel! „bláznovskými cenami“. Pozn. spisov.

týkající se snidaně, pošeptav prve Saninu do ucha: „Nezapomeňte!“

„Nezapomenu!“ odvětil Sanin.

Paní Lenoře nebylo zcela dobře: bolela ji hlava a ležíc polou v křesle, snažila se nehýbati sebou. Gemma měla na sobě širokou žlutou bluzu, sepiatou černým koženým pasem. Také se zdála unavená a trochu zbledla. Tmavé kruhy odstiňovaly její oči, ale jejich lesk se tím nezmenšil, a bledost dodávala cosi tajemného a milého klassicky přísným črtám její tváře. Sanina toho dne zvláště překvapila vzácná krása jejích rukou; když jimi upravovala a přidržovala své tmavé, lesknoucí se kadeře, oko jeho se nemohlo odtrhnouti od jejích hebkých a dlouhých prstův, oddělených jeden od druhého jako Rafaelově Fornarině.

Venku bylo velice horko; po snídani chtěl Sanin odejíti, ale namítli mu, že za takového dne nejlépe se nehýbati s místa; dal si říci a zůstal. V zadním pokoji, kde seděl se svými hostitelkami, byl chládek; okna vedla do nevelké zahrádky, zarostlé akaciemi. Množství včel, vos a čmeláků bez přestání a dychtivě bzučelo v jich hustých větvích, posetých zlatými květy; polozavřenými okenicemi a spuštěnými záclonami vnikal do pokoje onen neumlkavý zvuk; on vyprávěl o parnu, rozlitém ve venkovském vzduchu, a tím sladším stával se chládek zavřeného, útulného obydlí.

Sanin mluvil mnoho, jako včera, ale ne o Rusku, ne o ruském živobytí. Aby vyhověl svému mladistvému příteli, jehož hned po snídani poslali k panu Klüberovi cvičit se v účetnictví, převedl ponenáhlu řeč na poměrné výhody a nevýhody umění a obchodu. Nepodivil se tomu, že paní Lenora stála na straně obchodu — očekával toho; ale i Gemma s ní souhlasila.

„Jsi-li umělcem, a zvláště pěvcem,“ tvrdila Gemma, energicky spouštějíc ruku s hora dolů, „stůj nezbytně na prvém místě! Druhé místo nehodí se už nikam; a kdož

může říci, že dostihne vskutku místa prvého?“ — Pantaleone, jenž se také účastnil hovoru — bylo mu jako dávnému sluhovi a starému člověku dokonce i dovoleno seděti na sedadle za přítomnosti domácí paní; Vlaši vůbec nejsou přísni v etiketě) — Pantaleone, toť se rozumí, horoval pro umění. Mám-li říci pravdu, důvody jeho byly dosti slábý: tvrdil neustále hlavně to, že především jest nutno míti v sobě d'un certo estro d'inspirazione — jistý vzmach nadšení! Paní Lenora mu namítla, že i on měl ono jisté „estro“ — a přece...

„Měl jsem nepřátele,“ prohodil zamračeně Pantaleone.

„A odkud víš — (Vlaši, jak známo, snadno si tykají) — že Emil nebude míti nepřátel, i když se v něm objeví ono „estro“?“

„Nu, tedy z něho udělejte kupčíka,“ promluvil rozmrzele Pantaleone, „ale Giovan' Battista neučinil by toho, ač sám byl cukrářem!“

„Giovan' Battista, muž můj, byl člověk rozumný, a že se dal z mládí strhnouti...“

Ale stařec nechtěl už nic poslouchati a odešel, prohodiv ještě jednou s výčitkou: „Ach! Giovan' Battista!“

Gemma zvolala, kdyby Emil v sobě pocítil vlastenecké nadšení a odhodlal se věnovati všechny své síly osvobození Italie — že ovšem by bylo možno tak vznešenému a posvátnému dílu obětovati zabezpečenou budoucnost — ale ne divadlu! Tu se paní Lenora rozčilila a počala prositi svou dceru, aby aspoň bratrovy nepletla hlavy a spokojila se tím, že je sama taková ztřeštěná republikánka! Když paní Lenora pronesla tato slova, zavzdychala a počala si stýskati na bolení hlavy, jež prý „div nepukne“. Z úcty k hostu rozmlouvala paní Lenora s dcerou po francouzsky.

Gemma ihned ji počala obsluhovati, tichounce jí foukala na čelo, jež byla prve potřela kolínskou vodou, tichounce jí líbala tváře, ukládala její hlavu na podušku, zapovídala jí mluviti a opět ji líbala. Potom se obrátila

k Saninu a počala mu polou žertovným, polou dojatým hlasem vypravovati, jakou má předobrou matinku a jakou bývala krasavicí! „Ach, co to povídám, b ý v a l a! I nyní jest pravá rozkoš. Pohleďte, pohleďte, jaké má oči!“

V okamžiku vytáhla z kapsy bílý šátek, zakryla jím matčin obličej, a spouštějíc ponenáhlu vrchní okraj šátku, odhalila s počátku čelo, brvy a pak i oči paní Lenory; sečkala chvílenku a poprosila matku, aby otevřela oči. Matka uposlechla, Gemma vzkřikla nadšením — (oči paní Lenory byly v pravdě velice krásné) — a rychle spustivši šátek s dolní, méně pravidelné části obličeje matčina, jala se ji opětně líbati. Paní Lenora se smála, zlehka se odvracela a strojeným úsilím odstrkovala dceru. Tato se též počala přetvařovati, jako by zápolila s matkou a lichotila se k ní — avšak ne kočičím, francouzským způsobem, nýbrž s onou italskou grácií, v níž se vždycky pocituje přítomnost síly.

Konečně paní Lenora oznámila, že jest unavena... Tu jí Gemma ihned poradila, aby si trochu zdřímla a sice zde, v křesle — „a my s panem Rusem — „avec le monsieur russe“ — budeme tiši, tak tiši, jak malinké myšky — comme des petites souris.“ Paní Lenora se jí usmála za odpověď, přivřela oči, trochu si povzdychla i zdřímla. Gemma se švižně spustila na stoličku vedle ní a už sebou ani nehnula, jen chvílemi zdvihla prst jedné ruky k ústům, při čemž druhou rukou držela podušku za matčinou hlavou, a pronášela tichounké „pst!“, pohlížejíc se strany na Sanina, když si tento dovolil sebe menší pohyb. Skončilo to tím, že i Sanin jako by byl ztrnul — seděl nehybně, jako okouzlený a všemi silami duše své bavil se obrazem, jejž mu poskytoval i polotmavý pokojík, v němž se tu a tam jako pronikavě jasné body rděly svěží, bohaté růže, vložené do zelených, starobylých sklenic; i ona dřímající žena s rukama skromně složenýma a s dobrou, unavenou tváří, spočívající v rámci sněhobílé podušky; i ona mladistvá, všechno bystře pozorující a též dobrá,

rozumná, nevinná a nevýslovně půvabná bytost s takovými černými, hlubokými, stínem naplněnými a přece svítícími očima... Co je to? Sen? Pohádka? A jak on se sem dostal?

XI.

Cinknul zvonek nade dveřmi z ulice. Mladý selský chasník v beranici a červené vestě vešel z ulice do cukrárny. Od samého jitra nevkročil do ní ani jediný kupec... „Vidíte, tak my vedeme obchod!“ podotkla s povzdechem paní Lenora při snídani Saninu. Zvonek ji neprobudil, i dřímala dále; Gemma se bála spustiti ruku od podušky a pošeptala Saninu: „Jděte, prodávejte za mne!“ Sanin vyšel ihned po špičkách do cukrárny. Chasník si přál čtvrt libry mátových slziček. „Mnoho-li mám na něm žádati?“ optal se Sanin Gemmy šeptmo skrze dvéře. „Šest krejcarů!“ odpověděla mu taktéž po šeptmu. Sanin odvažil čtvrt libry, vyhledal papír, udělal z něho kornout, vsypal do něho slziček, rozsypal je, znova je zaobalil, opět rozsypal, konečně je šťastně odevzdal kupci a přijal od něho peníze.

Chasník pohlížel na něho s podivem, převraceje na prsou beranici, a ve vedlejší světnici Gemma si tiskla ústa, neboť se nemohla zdržeti smíchu. Sotva tento kupec odešel, přišel druhý, po něm třetí... „A vida, mám šťastnou ruku!“ pomyslil si Sanin. Druhý požádal za sklenici ovocné šťávy, třetí půl libry cukrovinek. Sanin jim posloužil, směle klepaje lžičkami, přestavuje talířky a hbitě sáhaje do zásuvek a sklenic. Po zaplacení se ukázalo, že ovocnou šťávu prodal laciněji a za cukrovinky vzal o dva krejcary více. Gemma se nepřestávala tichounce smáti a sám Sanin pociťoval též nezvyklou veselost, jakousi zvláště šťastnou náladu ducha. Zdálo se mu, že by po celý život chtěl státi za kupeckou stolicí, prodávati

limonádu a cukrovinky, zatím co ona milá bytost pohlíží na něho dveřmi přátelsky posměvačnýma očima, a letní slunce, prodírajíc se košatou korunou rostoucích před okny kaštanů, plní celou komnatu zelenavým zlatem poledních paprsků, poledních stínů, a srdce se blaží sladkou únavou lenosti, bezstarostnosti a mládí — prvního mládí!

Čtvrtý kupec požádal za číšku kávy; tu se již musil obrátiti k Pantaleonovi, neboť Emil se dosud nevrátil z Klüberova skladu. Sanin znova přisedl ke Gemmě. Paní Lenora stále spala k veliké radosti dceřině. „Maminku, když si zdřimne, přestane hlava boleti," vysvětlovala Saninu. Tento se dal do řeči — ovšem že jako i dříve, šeptmo — o svém prodávání a zcela vážně se vyptával na ceny různých cukrářských tovarů; Gemma taktéž vážně mu sdělovala ony ceny, a zatím se oba v duchu přátelsky smáli, jako by se přiznávali, že hrají velice zábavnou komedii. Najednou spustil kolovrátek na ulici arii z „Čarostřelce": „Skrze pole, skrze louky..." Plačtivé zvuky, chvějíce se a pohvizdujíce, zaúpěly v nehybném vzduchu. Gemma sebou trhla... „On probudí maminku!" Sanin bez prodlení vyběhl na ulici, vstrčil kolovrátkáři několik krejcarův do ruky a přiměl ho, aby přestal hráti a odešel. Když se vrátil, poděkovala mu Gemma lehkým pokynem hlavy, zádumčivě se pousmála a sama jedva slyšným hlasem počala zpívati krásnou Weberovu melodii, kterouž Max vyjadřuje všechny záhady první lásky. Pak se otázala Sanina, zná-li „Čarostřelce", líbí-li se mu Weber, a dodala, ač je sama Vlaška, taková hudba přece se jí líbí nejvíce. S Webra sklouzla řeč na básnictví a romantismus, zejména na Hofmanna, jehož tehda ještě všichni čítali...

A paní Lenora pořád spala, ba i zachrápala si trochu, a sluneční paprsky, prodírající se úzkými skulinami skrze okenice, nepozorovaně, ale stále se posouvaly a přecházely po podlaze, po nábytku, po šatech Gemminých, po listech a korunkách květin.

XII.

Vyšlo na jevo, že Hofmann se nehrubě líbil Gemmě, ano, shledávala, že je — nudný! Fantasticky mlhavý, severní živel jeho povídek byl málo přístupný její jižní, jasné povaze. „To jsou samé báchorky, to je psáno všechno pro děti!“ tvrdila nikoli bez jakéhosi opovržení. Také nedostatek poesie tušila jaksi neurčitě v pracích Hofmannových. Ale jedna jeho povídka, jejíž název však zapomněla, líbila se jí velice; vlastně se jí líbil jen počátek oné povídky. Konce buď nečetla, anebo také už zapomněla. Mluvilo se v ní o jakémsi mladíku, jenž se kdesi, div ne v cukrárně, setkal s dívkou nápadné krásy, s Řekyní; ji provázel tajemný a podivný, zlý stařec. Mladý muž zamiluje se do dívky, jakmile ji spatří; ona pohlíží na něho tak žalostně, jako by ho prosila, aby jí osvobodil... Vzdálí se na okamžik, pak se vrátí do cukrárny, ale nenalézá již ani dívky, ani starce; běží ji hledat, všude shledává čerstvé stopy jejich, žene se za nimi — ale nijakým způsobem, nikde a nikdy jich nemůže dostihnouti. Krasavice mizí pro něho navždy, on pak není s to, aby zapomněl jejího prosebného vzhledu, a trápí se myšlenkou, že snad všechno štěstí jeho života uklouzlo mu z rukou.

Hofmann, tuším, nekončí svou povídku takovým způsobem; ale tak se složil její obsah v paměti Gemmině a tak v ní ostal.

„Zdá se mi,“ pravila pak, „že podobná setkání a podobné rozluky přiházejí se na světě častěji, než si myslíme.“

Sanin se zamlčel... po chvilce pak započal řeč... o panu Klüberovi. Zmiňoval se o něm po prvé; ani jednou ho nepřipomínal až do tohoto okamžiku.

Tu se opět Gemma zamlčela a zamyslila, kousajíc zlehka do nehtu ukazováčku a upírajíc oči stranou. Potom

pochválila svého ženicha, zmínila se o chystané na zítřek vycházce, pak vzhlédla bystře na Sanina a opět umlkla.

Sanin nevěděl, o čem má začíti řeč.

Tu přiběhl hřmotně Emil a probudil paní Lenoru... Sanin byl velice potěšen jeho příchodem.

Paní Lenora vstala s křesla. Přišel Pantaleone a oznámil, že oběd jest hotov. Domácí přítel, vysloužilý pěvec a sluha, zastával také hodnost kuchaře.

XIII.

Sanin zůstal u nich i po obědě. Nepouštěli ho stále pod touž záminkou, že je venku strašné parno, a když minul denní znoj, nabídli mu, aby šel s nimi do zahrádky pít kávu ve stínu akacií. Sanin si dal říci. Bylo mu velmi příjemno. V jednotvárně tichém a plavném toku života tají se veliké půvaby a on se jim oddával s rozkoší, nežádaje si ničeho zvláštního od dnešního dne, ale nemysle také o zítřku a nevzpomínaje včerejšku. Zač jen stála blízkost takové dívky, jakou byla Gemma? Brzy se s ní rozloučí, a bezpochyby navždy; ale dokud je, jako v Uhlandově romanci, unáší jedna lodička po zkrocených proudech života, těš se, blaž se, poutníku! A všechno se zdálo příjemným a milým šťastnému poutníkovi. Paní Lenora mu nabídla, aby si sehrál s ní a s Pantaleonem v „tressette", naučila ho této prosté italské hře v karty, obehrála ho o několik krejcarů a Sanin byl úplně spokojen. Pantaleone na prosbu Emilovu prováděl s pudlem Tartaglií všechny kousky, jež tento uměl, a Tartaglia skákal přes hůl, „mluvil", t. j. štěkal, kýchal, zavíral nosem dvéře, přinesl sešlapaný pantofel svého pána, a konečně se starou čákou na hlavě představoval maršála Bernadotta, jak mu císař Napoleon činí kruté výčitky za zradu. Napoleona představo-

val, rozumí se, Pantaleone, a představoval ho velice věrně; složil ruce na prsou, stáhl si trojúhelku na oči a mluvil hrubě a ostře francouzským, ale Bože, jakým francouzským jazykem! Tartaglia seděl před svým vladykou celý skrčený se schlípeným ohonem a rozpačitě mrkaje a šilhaje pod štítkem šikmo nasazené čáky. Chvílemi, když Napoleon povyšoval hlas, Bernadotte vstával na zadní tlapy. „Fuori, traditore!“ vzkřikl na konec Napoleon, zapomenuv v nadbytku rozdrážděnosti, že měl zachovati až do konce svou francouzskou povahu, a Bernadotte vletěl střemhlav pod divan, hned však opět vyskočil odtud s radostným štěkotem, jako by tím dával na jevo, že jest po představení. Všichni diváci se mnoho smáli — a Sanin nejvíce.

Gemma se smála zvláštním milým, nepřestávajícím, tichým smíchem, z něhož vynikalo ob čas lehounké zavýsknutí... Sanina tento smích dojímal neobyčejně — a zlíbal by ji za každé to zavýsknutí!

Konečně nadešla noc. Slušnost mu kázala poroučeti se. Rozloučil se několikrát se všemi, všem řekl několikrát „Na shledanou zítra!“, s Emilem si dali dokonce po hubičce a vypravil se domů, nesa s sebou obraz mladé dívky chvílemi se smějící, chvílemi zádumčivé, chvílemi klidné, ba až lhostejné — ale stále půvabné! Její oči, tu široce otevřené a jasné i veselé jako den, tu polozastřené řasami a hluboké i tmavé jako noc, stály zrovna před jeho očima, divně a sladce pronikajíce všechny ostatní obrazy a představy.

O panu Klüberovi, o příčinách, jež ho přiměly, aby zůstal ve Frankfurtě — slovem o všem tom, co ho znepokojovalo včerejšího večera, nezamyslil se ani jedenkrát.

XIV.

Avšak jest už na čase pověděti několik slov o samém Saninovi.

Předně byl člověk příjemný, a sice velice příjemného zevnějšku. Statný, štíhlý vzrůst, půvabné, trochu se rozplývající rysy obličeje, laskavé, modravé oči, zlatoplavé vlasy, bílá pleť s ruměncem — a hlavně onen prostosrdečně veselý, důvěrný, otevřený, na první pohled trochu přihlouplý výraz, dle kterého za starších dob ihned bylo možno rozeznati děti vážených šlechtických rodin, mazlíčky, hodné synáčky, rodilé a dobře odchované v našich volných, polostepních krajích; chůze ne zcela jistá, hlas trochu šeptavý, úsměv skoro dětský, jakmile na něho vzhlédneš... konečně pak svěžest, zdraví a měkkost povahy, měkkost, měkkost — hle, toť Sanin. A za druhé nebyl ani hloupý a přiučil se ledačemu. Svěžím zůstal přes to, že se potloukal v cizině: znepokojující myšlenky, jež bouřily nejlepší část tehdejší mládeže, byly mu málo známy.

Za poslední doby, když se hledání „nových lidí" ukázalo marným, počali v naší literatuře líčiti jinochy, kteří se rozhodli, že stoj co stoj budou svěžími, svěžími, jako flensburské ústřice, jež se vozí do Petrohradu... Sanin jim nebyl podoben. Když jsme se už dali do porovnávání, můžeme říci, že spíše připomínal mladou, kadeřavou, nedávno oštěpovanou jabloň v našich sadech středního Ruska — aneb, ještě lépe: bedlivě chovaného, hladkého, tlustonohého, něžného tříletka bývalých panských hřebčinců, jehož právě začali poháněti po rejdišti, přivázaného na řemeni... Ti, kdo se setkali se Saninem po letech, když ho život pořádně už pocuchal a bujnost, v mládí nastřádaná, dávno již zmizela, shledávali v něm docela jiného člověka.

Ráno druhého dne Sanin ležel ještě v posteli, když k němu vrazil do pokoje Emil ve svátečním šatě, s hůlkou v ruce, s vlasy silně namazanými pomádou a oznámil mu, že pan Klüber přijede co nevidět s kočárem, pohoda že slibuje býti překrásná, že už mají všechno připraveno, ale maminka že nepojede, protože ji hlava opět rozbolela. Počal pobízeti Sanina, tvrdě, že nesmí ani minutu prodlévati. A vskutku pan Klüber zastal Sanina ještě před umyvadlem. Zaklepal na dvéře, vstoupil, poklonil se, nachýlil svou postavu, projevil ochotu, že počká, dlouho-li mu bude líbo, a sedl, vkusně se opíraje kloboukem o koleno. Elegantní obchodvedoucí vyfintil se a napustil se voňavkami až hrůza: každý jeho pohyb způsobil mocné zavanutí nejjemnější vůně. Přijel v pohodlném, otevřeném kočáře, tak zvaném landau, do něhož byl zapřažen pár silných, vysokých, ač ne právě pěkných koní. Za čtvrt hodiny Sanin, Klüber a Emil přijeli vítězoslavně v témž kočáře ke dveřím cukrárny. Paní Roselliová odepřela rozhodně své účastenství při výletě; Gemma chtěla zůstati doma s matkou, ale tato ji, jak se říká, hnala.

„Nepotřebuju nikoho," tvrdila paní Lenora; „budu spáti. Poslala bych s vámi též Pantaleona, ale neměl by kdo prodávati."

„Můžeme vzíti s sebou Tartagliu?" prosil Emil.

„Ovšem, možno."

Tartaglia s radostným úsilím hned se vyškrábal na kozlík a sedl si, oblizuje se; bylo viděti, že je tomu zvyklý. Gemma oblékla veliký slaměný klobouk s hnědými stuhami; střecha klobouku se zpředu klonila a zacláněla skoro celý obličej od slunce. Obrys stínu dosahoval právě až ke rtům; rty se zardívaly panensky a něžně, jako lístky stolisté růže, a zuby se na okamžik zaleskly taktéž nevinně, jako u dětí. Gemma usedla na zadním sedátku vedle Sanina; Klüber a Emil sedli naproti nim. Bledá postava paní Lenory objevila se u okna, Gemma jí mávnula šátkem a koně se hnuli.

XV.

Soden jest nevelké městečko půl hodiny daleko od Frankfurtu. Leží v krásné krajině na úbočí Taunusu a je znám svými prameny, jež prý se doporučují lidem, slabým na prsa. Frankfurťané tam jezdí více pro zábavu, neboť je v Sodeně překrásný park a mnoho hospod, kde jest možno píti pivo a kávu ve stínu vysokých lip a javorův. Cesta z Frankfurtu do Sodenu jde po pravém břehu Mohanu a je celá obsázena ovocnými stromy. Zatím, co kočár tiše ujížděl po výtečné silnici, Sanin pozoroval kradmo, jak se Gemma chovala k svému ženichovi; viděl je po prvé oba pohromadě. On a seděla vedle klidně a prostě, ale trochu zdrženlivěji a vážněji, než obyčejně; on vyhlížel jako shovívavý učitel, jenž dovolil sobě i svým podřízeným skromnou a slušnou zábavu. Zvláštní pozornosti ke Gemmě, toho, co Francouzi nazývají „empressement", Sanin v něm nepozoroval. Bylo patrno, že pan Klüber pokládal záležitost tu za ukončenou, a proto neměl příčiny namáhati a rozčilovati se. Ale shovívavost neopouštěla ho ani na okamžik! Ba i za dlouhé procházky před obědem po lesnatých horách a dolinách za Sodenem, když se zálibou pozoroval krásy přírody, choval se k ní, k této přírodě, stále s touž shovívavostí, skrze kterou tu a tam se proklubala obvyklá přísnost představeného. Tak na příklad prohodil o jakémsi potůčku, že teče příliš rovně údolím, místo aby vytvořil několik malebných záhybů; neschvaloval také chování jednoho ptáka — pěnkavy — jež neměnila dosti zajímavě svého nápěvu. Gemma se nenudila, ano bylo patrno, že jest potěšena; ale včerejší Gemmy Sanin v ní nepoznával: ne snad, že by stín byl na ni padl — nikdy krása její nebyla zářivější — ale duše její unikla hlouběji dovnitř. Otevřela slunečník a nesnímajíc rukaviček, procházela se vážně, beze chvatu, jak se procházívají vzdělané dívky, a mluvila málo. Emil také byl stísněn a Sanin tím více. Mimo

jiné také ta okolnost ho přiváděla do rozpaků, že se mluvilo stále jen po německy. Pouze Tartaglia nepozbýval mysli! Se vzteklým štěkotem vrhal se na drozdy, jež se nám namanuli do cesty, přeskakoval strže, kmeny, pařezy, skákal v jednom letu do vody a chvatně ji lokal, otřásal se, kňučel a znova letěl jako střela, vyplaziv červený jazyk až na samé plece. Pan Klüber se své strany vykonal vše, co pokládal za nutné k obveselení společnosti: navrhl, aby si sedli do stínu košatého dubu, a vytáhnuv z náprsní kapsy nevelikou knížku s nápisem: „Knallerbsen oder du sollst und wirst lachen!“ (Pumy, anebo musíš a budeš se smáti!) dal se do čtení slušných anekdot, jimiž byla naplněna ona knížka. Přečetl jich asi dvanáct; ale veselosti vzbudil málo. Pouze Sanin usmíval se ze zdvořilosti. Sám pan Klüber pousmál se po každé anekdotě krátkým, spěšným, ale přece jen shovívavým smíchem. Ke dvanácté hodině celá společnost se vrátila do Sodenu a odebrala se do nejlepšího tamního hostince.

Bylo třeba objednati oběd.

Pan Klüber navrhl, aby obědvali v uzavřené se všech stran zahradní besídce. Ale tu se Gemma najednou vzepřela a oznámila, že nebude obědvati jinak, než na volném vzduchu v zahradě u jednoho z malých stolků, rozestavených před hostincem; že ji omrzelo býti stále s jedněmi a týmiž osobami a že chce viděti též jiné. U některých stolků seděly už společnosti nově přibylých hostí.

Zatím, co pan Klüber, chtěje blahosklonně vyhověti tvrdošijnosti své nevěsty, odešel poradit se s vrchním sklepníkem, Gemma stála nehybně s očima sklopenýma a se stisknutými rty; cítila, že Sanin hleděl na ni neústupně a spolu jako by tázavě a to, zdá se, že ji zlobilo. Konečně se Klüber vrátil a oznámil, že za půl hodiny oběd bude hotov, i navrhl, aby si zatím zahráli v kuželky, dodav, že „je to velmi dobré pro vzbuzení chuti k jídlu, che, che, che!“ V kuželky hrál mistrně; když házel koulí, stavěl se ku podivu statně, švihácky hrál svými svaly, švihácky zdvíhal a potřásal nohou. Byl svého druhu atleta

a složení těla byl výtečného! Ruce měl bílé a krásné a utíral si je drahocenným, zlatopestrým, indickým foulardo-dovým šátkem.

Nadešla chvíle k obědu a celá společnost usedla ke stolku.

XVI.

Kdož by nevěděl, co je německý oběd? Slabounká polévka s noky a skořicí, vařená hovězina, suchá jako korek, s přirostlým bílým lojem, oslizlými brambory, nabotnalou řepou a rozstrouhaným křenem, zmodralý úhoř s kaprlaty a octem, pečeně se zavařeným ovocem a nezbytný moučník, něco na způsob puddingu s nakyslou červenou šťavou; za to víno a pivo — všechna čest! Právě takým obědem uctíval sodenský hospodský své hosti. Ostatně sám oběd se odbyl šťastně. Zvláštní živosti nebylo ovšem pozorovati; neobjevila se ani tehda, když pan Klüber pronesl přípitek na „to, co máme rádi"! Všechno bylo přes příliš počestné a slušné. Po obědě přinesli kávu, řídkou, ryšavou, nu čistě německou kávu. Pan Klüber, jako pravý kavalír, požádal Gemmu za dovolení, aby si směl zapáliti doutník... Ale tu se sběhlo náhle cosi neočekávaného a opravdu nepříjemného, ba neslušného!

U jednoho ze sousedních stolků umístilo se několik důstojníků mohučské posádky. Dle jejich pohledů a šeptů dalo se lehko souditi, že Gemmina krása je překvapila; jeden z nich, jenž bezpochyby už býval ve Frankfurtě, tu chvíli k ní obracel oči jako k osobě dobře jemu známé: vědělť patrně, kdo je Gemma. Náhle vstal a se sklenkou v ruce — páni důstojníci statně popíjeli a celý ubrus před nimi byl pokryt lahvemi — přistoupil ke stolu, u něhož seděla Gemma. Byl to velmi mladý, bělořasý člověk s dosti příjemnými, ba i sympatickými rysy obličeje; ale vypité

víno je kazilo. Tváře jeho se zachvívaly, rozpálené oči bloudily a nabývaly drzého výrazu. Soudruhové se s počátku snažili, aby ho zadrželi, ale pak ho pustili: co na tom záleží, uvidí aspoň, co z toho vzejde.

Důstojník, trochu sebou kolébaje, stanul před Gemmou a vynuceným křiklavým hlasem, v němž se proti jeho vůli zračil vnitřní zápas, jejž vedl sám s sebou, zvolal: „Piju za zdraví nejkrásnější kavárnice z celého Frankfurtu, z celého světa (a tu jedním douškem vyprázdnil sklenku) a za odměnu beru si tento kvítek, jejž utrhly její božské prstíčky!“ Tu vzal se stolu růži, jež ležela před příborem Gemminým. Gemma se s počátku zarazila, lekla se a strašně zbledla... pak leknutí její ustoupilo rozhorlenosti; náhle se všechna zapýřila až do vlasů, a její oči přímo upřené na člověka, jenž ji urazil, současně ztemněly a vzplanuly, naplnily se mrakem a zapálily se ohněm nezkrotitelného hněvu. Důstojníka patrně zarazil tento pohled: zamumlal cosi nesrozumitelného, poklonil se — a vrátil se ke své společnosti. Tam ho přivítali smíchem a mdlým potleskem.

Pan Klüber najednou vstal se stolice, vzpřímil se a nasadiv si klobouk na hlavu, zvolal důstojně, ale ne příliš hlasitě: „Toť neslýcháno! Neslýchaná drzost!“ a hned zavolal přísným hlasem sklepníka i požádal okamžitě za účet... Ne dost na tom: dal zapřáhnouti do kočáru, při čemž podotknul, že slušní lidé nemohou k nim jezditi, neboť jsou vydáni urážkám. Gemma, jež zůstala seděti na svém místě, a ani sebou nehnula — jen prsa její se bystře a vysoko dmula — zdvihla při těch slovech své oči na Klübera... a taktéž úporně a s týmž vzhledem pohlédla na něho, jako prve na důstojníka. Emil jen jen se chvěl vzteky.

„Vstaňte, slečno!“ promluvil stále stejně přísně pan Klüber; „není slušno, abyste zde zůstala. Posedíme zatím tam, v hostinci.“

Gemma vstala mlčky; on jí podal rámě, ona vložila ruku pod jeho paži a Klüber zaměřil k hostinci vznešeným

krokem, jenž se stával, podobně jako jeho celá postava, tím vznešenějším a hrdějším, čím více se vzdaloval od místa, kde obědvali. Ubohý Emil kráčel nesměle za nimi.

Mezi tím, co pan Klüber platil účet sklepníkovi, jemuž za trest nedal ani krejcaru zpropitného, Sanin bystrými kroky přistoupil ke stolu, u něhož seděli důstojníci, a obrátiv se k pánovi, jenž urazil Gemmu (v tu chvíli dával právě svým soudruhům jednomu po druhém voněti k její růži) — promluvil zřetelně po francouzsky: „To, co jste právě učinil, pane, je nedůstojno čestného člověka, je nedůstojno obleku, jejž nosíte, a já vám přišel oznámit, že jste špatně vychovaný, drzý chlap!“ Mladý pán vyskočil, ale druhý důstojník, starší, ho zastavil pohybem ruky, přinutil ho, aby sedl, a obrátiv se k Saninu, optal se ho též po francouzsky, je-li příbuzný, bratr, nebo ženich oné slečny?

„Jsem jí zcela cizím člověkem,“ zvolal Sanin, „jsem Rus, ale nemohu lhostejně patřiti na takovou drzost; a ostatně tu jest můj lístek a má adresa; pan důstojník mne může vyhledati.“

S těmito slovy vrhl Sanin na stůl svou visitku a v tutéž chvíli uchopil obratně Gemminu růži, kterou jeden z důstojníkův, sedících u stolu, upustil na svůj talíř. Mladý důstojník chtěl opět vyskočiti, ale soudruh ho znova zadržel, prohodiv: „Dönhofe, chovej se tiše!“ Pak sám připovstal a přiloživ ruku ke štítku své čapky oznámil Saninu s patrnou uctivostí ve hlase i v pohybech, že zejtra ráno jeden z důstojníkův jejich pluku bude míti čest navštíviti ho v jeho bytě. Sanin odpověděl krátkou poklonou a spěšně se vrátil ke svým přátelům.

Pan Klüber se tvářil, jako by nebyl zpozoroval odchodu Sanina, ani jeho rozmluvy s pány důstojníky; ponoukal kočího, jenž zapřahal koně, a velmi se zlobil na jeho loudavost. Gemma také nic neříkala Saninu, ba ani na něho nevzhlédla. Dle svraštěného obočí, dle stisknutých,

zbledlých rtů, ano již dle pouhé nehybnosti její možno bylo souditi, že jí není dobře u srdce. Jen Emil si patrně přál promluviti s Saninem, přál si vyptati se ho; viděl, jak Sanin přistoupil k důstojníkům, viděl, jak jim podal cosi bílého — kousek papíru, lístek nebo visitku... Srdce tlouklo ubohému hochu, tváře mu planuly a on byl hotov vrhnouti se mu kolem krku, byl hotov dáti se do pláče anebo jíti okamžitě s ním a zmlátiti na prach všechny ty protivné důstojníky! Avšak zdržel se a spokojil se tím, že pozorně stopoval každý pohyb svého šlechetného ruského přítele.

Kočí konečně zapřáhl koně; celá společnost vsedla do kočáru. Emil hned za Tartaglií se vyšinul na kozlík; bylo mu tam volněji a mimo to Klüber, na něhož se nemohl klidně ani podívati, nestál mu tam na očích.

Po celou cestu měl slovo pan Klüber... a měl slovo sám; nikdo, pranikdo mu ničeho nenamítal, ale také tomu nikdo nepřizvukoval. Stál zejména na tom, že bylo chybou, že ho neposlechli, když navrhoval, aby poobědvali v uzavřené besídce. Nebyly by vznikly nijaké nepříjemnosti! Pak pronesl několik ostrých, skoro až liberálních mínění o tom, že vláda neprávem nadržuje důstojníkům, nedohlíží na jejich disciplinu a neváží si dostatečně občanského živlu ve společnosti, a jak následkem toho ob čas vzniká nespokojenost, od níž není už daleko do revoluce, čehož smutným příkladem a tu si vzdychnul srdečně, ale přísně) — smutným příkladem slouží Francie! Avšak ihned dodal, že on osobně má úctu k vládě a nikdy... nikdy!... nebude revolucionářem — nicméně není s to, aby nevyjádřil své nelibosti vůči takové nevázanosti! Pak dodal ještě několik všeobecných poznámek o mravnosti a nemravnosti, o slušnosti a citu pro důstojnost.

Za těchto řečí Gemma, jež se už při procházce před obědem zdála ne zcela spokojenou s panem Klüberem —

proto se i držela stále trochu opodál Sanina a zdálo se, jako by jí bylo nevolno v jeho přítomnosti — Gemma zjevně se počala styděti za svého ženicha! Když už přijížděli k domovu, bylo zřejmo, že se trápí, a ačkoli, jako i dříve, neoslovila Sanina, přece na něho vrhla náhle prosebný pohled ... Sanin se své strany pociťoval mnohem více lítosti k ní, než rozhorlenosti proti panu Klüberovi; ba potají, jaksi polovědomě radoval se všemu, co se přihodilo v prodlení tohoto dne, ačkoli příštího jitra mohl očekávati vyzvání.

Trapný ten výlet byl konečně ukončen. Když Sanin před cukrárnou pomáhal Gemmě sestoupiti s kočáru, vložil jí do ruky, nemluvě při tom ani slova, růži, jím zachráněnou. Gemma se celá zarděla, stiskla mu ruku a v okamžiku uschovala růži. Do domu zajíti nechtěl, ač večer teprve počínal. Gemma sama také ho nezvala. K tomu Pantaleone, jenž se objevil ve dveřích, oznámil jim, že paní Lenora odpočívá. Emil se ostýchavě rozloučil se Saninem; zdálo se, jako by se ho bál: tak se mu velice obdivoval. Klüber odvezl Sanina k jeho bytu a nápadně uctivě se mu poroučel. Pravidelně sestrojenému Němci bylo při všem jeho sebevědomí nevolno. Ostatně nevolno bylo všem.

U Sanina však pocit ten, totiž pocit nevolnosti, rozptýlil se brzy. Jeho místo zaujala neurčitá, ale příjemná, až nadšená nálada. Procházel se po pokoji, o ničem nechtěl přemýšleti, hvízdal si — a byl sebou velice spokojen.

XVII.

„Budu čekati do desíti hodin na pana důstojníka, jenž má přijíti smluvit se o souboj," pomyslil si následujícího jitra, když se oblékal; „po desáté ať si mne hledá!" Ale Němci vstávají záhy; ještě neodbila devátá, a sklepník už oznamoval Saninu, že pan podporučík von

Richter přeje si s ním mluviti. Sanin hbitě oblékl kabát a vzkázal důstojníkovi, že ho očekává. Sanin se nenadál, že v panu Richtrovi uvidí velice mladého pána, skoro ještě chlapce. Tento snažil se sice dodati vážnosti svému bezvousému obličeji, ale nedařilo se mu to nijak; nemohl ani skrýti své rozpaky a když sedal na stolici, div nespadl, zavadiv o šavli. Se zastávkami a zajíkáním oznámil Saninu špatným francouzským jazykem, že přijel s poručením svého přítele barona von Dönhofa; poručení to že záleží v tom, aby požádal pana von Sanina za odvolání urážlivých výrazův, jichž užil včera; a že pro případ, kdyby toho pan von Sanin odepřel, baron von Dönhof bude požadovati satisfakce. Sanin odpověděl, že nemíní ničeho odvolati, ale satisfakci že jest hotov dáti. Na to se ho otázal pan von Richter, stále ještě se zajíkaje, s kým, v kterou hodinu a v kterém místě bude se moci smluviti o nutných v té věci záležitostech? Sanin mu odvětil, že může k němu zajíti za dvě hodiny, že se postará do té doby vyhledati si sekundanta. („Ale koho, u čerta, požádám za sekundanta?“ pomyslil si při těch slovech Sanin.) Pan von Richter vstal a počal se poroučeti ... ale na prahu dveří se zastavil, jako by byl pocítil hryzení svědomí a obrátiv se k Saninu, sdělil mu, že jeho přítel, baron von Dönhof neodmítá od sebe ... jistou částku ... vlastní viny při včerejší události, a proto by se spokojil jen lehkou omluvou, „des exghizes léchères“.*) Na to odvětil Sanin, že nemá v úmyslu omlouvati se ani těžce, ani lehce, protože neshledává na sobě nijaké viny. „Nezbývá tedy nic jiného,“ prohodil pan von Richter a začervenal se ještě více, „než že bude nutno, vyměniti si přátelský výstřel — des goups de bisdolet à l'amiaple!“**)

„Tomu už dokonce nerozumím,“ namítl Sanin; „máme do vzduchu střílet, či jak?“

---

*) Rozuměj: des excuses légères.

**) Roz.: des coups de pistolet à l'amiable.

„Ó ne, nikterak," zažvatlal zcela už pomatený podporučík; „ale myslil jsem, poněvadž jde o záležitost mezi slušnými lidmi... Promluvím s vaším sekundantem," přerušil svou vlastní řeč a vzdálil se.

Sanin sedl na sedadlo, jakmile důstojník odešel a upřel oči na podlahu. „Co je to vlastně? Jak se ten život najednou tak zavířil? Všechno minulé, všechno budoucí najednou se zakalilo, zmizelo a zůstalo jasným to jediné, že se ve Frankfurtě s kýmsi a za cosi budu bíti v souboji." Přišla mu na mysl jedna jeho bláznivá tetička, která po celé chvíle tancovávala a při tom si zpívala:

„Podporučik!
Moj ogurčik!
Moj amurčik!
Propljaši so mnoj, golubčik!"*)

I dal se do smíchu a zazpíval jako ona: „Podporučik! propljaši so mnoj, golubčik!" — „Avšak, musím jednati, a netratiti času," zvolal hlasitě, vyskočil a spatřil před sebou Pantaleona s lístkem v ruce.

„Klepal jsem několikrát, ale neodpovídal jste; myslil jsem už, že nejste doma," promluvil stařec a podal mu lístek. — „Od signoriny Gemmy."

Sanin přijal lístek, jak se říká mašinálně, rozpečetil a přečetl jej. Gemma mu psala, že nemá pokoje pro známou jemu událost a přála by si shledati se s ním ihned.

„Signorina je plna starostí," počal Pantaleone, jemuž patrně obsah lístku byl povědom; „poručila mně, abych se podíval, co děláte, a přivedl vás k ní."

Sanin vzhlédl na starého Vlacha a zamyslil se. Náhlá myšlenka projela mu hlavou. Na první okamžik zdála se mu podivnou, až nemožnou.

„Ale... proč pak ne?" ptal se sám sebe.

---

*) Doslovný překlad: „Podporučíku, má okurečko, můj milácku, zatancuj se mnou, holoubku!"

„Pane Pantaleone!“ promluvil hlasitě.

Stařec sebou trhl, spustil bradu do nákrčníku a upřel na Sanina oči.

„Víte,“ pokračoval Sanin, „co se včera sběhlo?“

Pantaleone pozvýkal rtoma a zatřásl svou mohutnou kšticí. „Vím.“ (Emil totiž, jakmile se vrátil, všechno mu pověděl.)

„Ah, víte! Nu, tedy poslechněte. Právě ode mne odešel důstojník. Onen drzý chlap mne vyzývá na souboj. Já jsem jeho výzev přijal. Ale nemám sekundanta. Chcete v y býti mým sekundantem?“

Pantaleone se zachvěl a zdvihl brvy tak vysoko, že zmizely pod jeho převislými vlasy.

„Musíte se nevyhnutelně bíti?“ promluvil konečně po vlašsky; až do tohoto okamžiku vyjadřoval se po francouzsky.

„Nevyhnutelně. Jednati jinak — znamenalo by zostuditi se na vždycky!“

„Hm. — Jestli že nesvolím, býti vaším sekundantem, budete hledati jiného?“

„Budu ... rozhodně.“

Pantaleone sklopil oči. „Ale dovolte mně otázku, signore de — Canini; neuvrhne váš souboj jakýsi nehezký stín na reputaci jisté osoby?“

„Nemyslím; ale, buď jak buď, mně jiného nezbývá.“

„Hm!“ — Pantaleone se ponořil celý do svého nákrčníku. „Nu, a ten ferroflukto Kluberio — což on?“

„On? Nic!“

„Che!“*) zvolal Pantaleone a pokrčil opovržlivě rameny. „Na všechen způsob musím vám býti vděčen,“ promluvil pak nejistým hlasem, „že jste i v nynějším mém ponižujícím postavení dovedl ve mně shledati řádného muže — un galant' uomo! — Jednaje takovým způsobem

*) Vlašské citoslovce, odpovídající asi českému E! v mrzuté náladě.

osvědčujete se sám jako pravý galant' uomo. Avšak váš návrh musím si ještě rozvážiti."

„Není na to času, milý pane Či... Čippa..."

„... tóla," pomohl mu stařec. „Žádám pouze za jednu hodinu na rozváženou. — Do věci té je zapletena dcera mých dobrodincův... A proto musím... jsem povinen si rozvážiti!!... Za hodinu... za tři čtvrti hodiny zvíte mé rozhodnutí."

„Dobře; počkám."

„A nyní... jakou odpověď dám signorině Gemmě?"

Sanin vzal lístek papíru, napsal na něm: „Buďte pokojna, má drahá přítelkyně; za tři hodiny přijdu k vám a všechno se vysvětlí. Z té duše děkuju za vaše účastenství," — a odevzdal tento lístek Pantaleonovi.

Tento jej opatrně uložil do náprsní kapsy a prohodiv ještě jednou: „Za hodinu!" obrátil se ke dveřím. Ale náhle se obrátil, přiskočil k Saninu, chopil se jeho ruky a přitisknuv ji k prsům a zdvihnuv oči k nebi, zvolal: „Šlechetný jinochu! Veliké srdce! (Nobil giovanotto! Gran cuore!) — dovolte slabému starci (a un vecchiotto!) stisknouti vaši mužnou pravici! (la vostra valorosa destra!)" Potom odskočil maličko nazpět, vzmáchnul oběma rukama a vzdálil se.

Sanin pohleděl za ním... vzal noviny a počal čísti. Ale oči jeho marně přebíhaly po řádcích: nerozuměl ani slovu.

XVIII.

Hodinu na to vešel sklepník opět k Saninu, a podal mu starou, umazanou visitku, na které stála následující slova: Pantaleone Cippatola z Varese, dvorní pěvec (cantante di camera) jeho královské Výsosti vévody Modenského; — a hned za sklepníkem objevil se i sám Pantaleone. Převlékl se od hlavy do paty. Měl na sobě nazrza-

vělý černý frak a bílou pikovou vestu, po které zvláštním způsobem se vinul tompakový řetízek; těžké karneolové pečetítko padalo nízko na úzké, černé kalhoty s poklopcem. V pravé ruce držel cylindr ze zaječí srsti, v levé dvě tlusté, jirchové rukavice; nákrčník si uvázal ještě šíře a výše, než obyčejně, a do naškrobeného jabotu na náprsence vetknul si jehlici s kaménkem, nazvaným kočičí oko. Na ukazováčku pravé ruky skvěl se prsten, představující dvě složené dlaně a mezi nimi plápolající srdce. Zatchlý zápach, zápach kafru a muskusu vanul z celé osoby starcovy; starostlivá, slavnostní vážnost jeho postavy překvapila by nejlhostejnějšího diváka. Sanin povstal při jeho příchodu.

„Jsem vaším sekundantem," ozval se Pantaleone po francouzsky a sklonil se celým tělem ku předu, při čemž špičky nohou rozestavil v různé strany, jako činívají tanečníci. „Přišel jsem si pro návod Přejete si bíti se bez smilování?"

„Proč pak bez smilování, můj drahý pane Cippatola? Za nic na světě neodvolám svých včerejších slov — ale nejsem krvežíznivcem!... Ale, počkejte, hned tu bude sekundant mého protivníka. Odejdu do vedlejšího pokoje, a vy se s ním smluvte. Věřte mi, jaktěživ nezabudu vaší úsluhy, a děkuju vám z té duše."

„Čest nade všecko!" odvětil Pantaleone a spustil se na křeslo, nečekaje, až ho Sanin vybídne, aby si sedl. „Jestliže ten ferroflukto spičebubbio," pokračoval, míchaje francouzský jazyk s italianským, „jestliže ten kupčík Kluberio nedovedl pochopiti svou přímou povinnost anebo zbaběl — tím hůř pro něho!... Grošová duše a basta!... Co však se týče podmínek souboje — jsem vaším sekundantem a vaše zájmy jsou mně svaty!... Když jsem žil v Padui, byl tam posádkou pluk bílých dragounův a já stál s mnohými důstojníky v úzkém styku... Celý jejich kodex jest mně dobře známý. Nu a s vaším knížetem Tarbuským také jsem často rozmlouval o těchto otázkách... Druhý sekundant má brzy přijíti?"

„Čekám ho každý okamžik — však hle, tam už jde," dodal Sanin, pohlédnuv na ulici.

Pantaleone vstal, podíval se na hodinky, srovnal si kakadu a honem si zastrčil do střevíce tkaničku, jež mu visela pod kalhotami. Přišel mladý podporučík, stále tak zapýřený a rozpačitý, jako dříve.

Sanin představil sekundanty navzájem. „Mr. Richter, souslieutenant! — Mr. Cippatola, artist!" Podporučík se zlehka zarazil, pohlédnuv na starce... Ó, co by byl řekl, kdyby mu byl někdo v ten okamžik pošeptal, že představený mu „umělec" zabývá se také kuchařským uměním. Ale Pantaleone tvářil se tak, jako by řízení soubojů bylo jeho nejobyčejnějším zaměstnáním; bezpochyby mu v tomto případě pomáhaly vzpomínky z jeho divadelního života — odehrávalť úlohu sekundanta vskutku jako divadelní úlohu. Pantaleone i podporučík se na minutku zamlčeli.

„Což? Začněme!" promluvil první Pantaleone, pohrávaje s karneolovým pečetítkem.

„Začněme," odvětil podporučík, „ale — přítomnost jednoho z protivníkův..."

„Hned vás nechám o samotě, pánové," zvolal Sanin, poklonil se a odešel do ložnice, zamknuv za sebou dvéře.

Vrhl sebou na postel a počal mysliti o Gemmě... ale rozmluva sekundantův pronikala k němu skrze zavřené dvéře. Děla se v jazyku francouzském; oba jej lámali nemilosrdně, každý na svůj způsob. Pantaleone se zmínil opětně o paduanských dragounech, o knížeti Tarbuském, podporučík o „exghizes léchères" a o „goups à l'amiaple". Ale stařec ani slyšeti nechtěl o jakýchkoliv omluvách! K úžasu Sanina počal náhle svému soudruhu vykládati o jisté mladé, nevinné dívce, jejíž jediný maličeк stojí za víc, než všichni důstojníci celého světa... a několikrát opakoval pln horlivosti: To jest hanba! To jest hanba! Poručík mu s počátku neodporoval, ale potom bylo možno ve hlase mladíkově rozeznati hněvivé chvění,

a tu podotknul, že nepřišel proto, aby vyslechl mravoučné sentence...

„Ve vašem věku vždycky je užitečno vyslechnouti spravedlivé slovo," zvolal Pantaleone.

Rozhovor pánů sekundantů stával se několikrát bouřným; trval přes hodinu a skončil následujícími podmínkami: „Baron von Dönhof a pan de Sanin budou se střílet zejtra v 10 hodin ráno v lesíku nedaleko Hanavy ze vzdálenosti dvaceti kroků; každý z nich má právo vystřeliti dvakrát na znamení, jež dají sekundanti. Bambiky bez rychličův a neryhované." Pan von Richter se vzdálil, Pantaleone slavnostně otevřel dvéře do ložnice a oznámiv Saninu výsledek rozmluvy, znova zvolal: „Bravo, Russe! Bravo giovanotto! Budeš vítězem!"

Několik minut na to odebrali se oba do cukrárny Roselliových. Sanin vzal dříve Pantaleona na slovo, aby záležitost souboje zachoval v nejhlubším tajemství. V odpověď na to stařec zdvihl pouze prst do výše a přimhouřiv oko, zašeptal dvakráte po sobě: „Segredezza!" (Tajemství). On patrně omládnul, ba i stoupal svobodněji. Všechny tyto neobyčejné, ač nepříjemné události přenesly ho v duchu do oněch dob, kdy sám zdvíhal i házel rukavici — ovšem jen na jevišti. Barytoni, jak známo, velice se čepejří ve svých úlohách.

XIX.

Emil vyběhl Saninu vstříc. Víc než hodinu číhal na jeho příchod a pošeptav mu nakvap do ucha, že matka neví nic o včerejší nepříjemnosti a že se nemá ani slovem o ní zmiňovati. Dodal, že ho posílají opět do obchodu, ale že tam nepůjde a schová se někde! Sděliv to všecko v několika okamžicích, padl náhle Saninu kolem krku, bystře ho poceloval a odběhl do ulice. V cukrárně přivítala Sanina Gemma; chtěla cosi říci, ale nemohla. Její

rty se lehounce chvěly, oči se mhouřily a běhaly po straně. Sanin si popílil, aby ji uspokojil ubezpečením, že se odbylo všecko zrovna hravě.

„Nebyl u vás nikdo dnes?“ optala se Gemma.

„Byl u mne jistý pán — smluvili jsme se — a... dosáhli jsme úplně uspokojivého výsledku.“

Gemma se vrátila za stolici.

„Neuvěřila mně,“ pomyslil si Sanin... avšak odebral se do vedlejšího pokoje a zastal tam paní Lenoru.

Její bolení hlavy minulo, avšak přece byla v náladě melancholické. Přívětivě se usmála, ale hned ho upozornila, že s ní bude míti dnes dlouhou chvíli, protože není s to, aby ho zabavila. Přisedl k ní a zpozoroval, že její víčka zčervenala a otekla.

„Co je vám, paní Lenoro? Neplakala jste?“

„Psst...“ zašeptala paní Lenora a pokynula hlavou k pokoji, kde se nacházela její dcera. „Nemluvte o tom... hlasitě.“

„Ale proč jste plakala?“

„Ach, pane Sanine, ani sama nevím, proč!“

„Nezarmoutil vás někdo?“

„Ó ne!... Zastesklo se mí náhle. Vzpomněla jsem si na Giovanni Battistu... na své mládí... Potom, jak to rychle všechno uplynulo. Stárnu, můj milý — a nikterak se s tím nemohu smířiti. Zdá se mi, že jsem stále tatáž, jako dříve... ale stáří — kde se vzalo, tu se vzalo! — Na očích paní Lenory se ukázaly slzičky. „Vidím, že hledíte na mne a divíte se... Však také sestárnete, můj milý, a zvíte, jak je to hořké.“

Sanin se pokusil těšiti ji, připomněl jí dětí, ve kterých znova ožilo její mládí, ba učinil i pokus zavtipkovati si, pravě, že ho nutí ke komplimentům... ale paní Lenora ho požádala bez žertu, aby přestal, a tu se po prvé mohl přesvědčiti, že podobný stesk, vyplývající z vědomí, že stárneme, nedá se rozptýliti nijakou útěchou; je třeba počkati, až přejde sám sebou. Nabídl jí, aby s ním hrála

v tressette — a vskutku nemohl si vymysliti nic lepšího. Svolila ihned a jako by byla pookřála.

Sanin s ní hrál do oběda i po obědě. Pantaleone také hrál. Nikdy jeho kadeře nepadaly tak nízko do čela, nikdy jeho brada nevnikala tak hluboko do nákrčníku! Každý pohyb jeho dýchal takou soustředěnou vážností, že vzhlédnul-li člověk na něho, nevolky přicházel na myšlenku: jaké to tajemství chová v sobě tak ostražitě tento člověk?

Ale — segredezza! segredezza!

V prodlení celého toho dne snažil se všemi možnými způsoby projevovati nejhlubší úctu k Saninu. Při obědě, nedbaje dam, podával slavnostně a rozhodně jídla jemu prvnímu; při hře v karty ustupoval mu talon a nedovolil si „dáti ho tam“; vyslovil se bez jakékoli příčiny, že Rusové jsou nejvelkomyslnější, nejstatečnější a nejodhodlanější národ na světě.

„Ach, ty starý pochlebníku!“ pomyslil si Sanin.

Ale ani se tak nedivil neočekávanému rozmaru paní Roselliové, jako tomu, jak se k němu chovala její dcera. Ne, že by se ho vzdalovala — naopak, neustále si sedala nedaleko od něho, naslouchala jeho řečem, pohlížela na něho; ale rozhodně se nechtěla dáti s ním do řeči, a jakmile ji oslovil, tichounce vstávala s místa a tichounce odcházela na několik minut. Potom se opět objevila, opět si přisedla někde v koutku a hleděla nehybně, jako by přemýšlela a pochybovala o něčem... zejména pochybovala. Sama paní Lenora si konečně všimla jejího podivného chování a po dvakráte se jí tázala, co je jí?“

„Nic,“ odvětila Gemma; „vždyť víš, že bývám časem taková.“

„To je pravda,“ souhlasila s ní matka.

Tak minul celý ten dlouhý den, ani živě, ani mdle, ani vesele, ani nudně. Kdyby se Gemma byla chovala jinak, Sanin — kdo ví? — snad by nebyl odolal pokušení trochu se ukázati hrdinou, aneb by se byl oddal pocitu truchlivosti před možnou, a snad věčnou rozlukou... Ale

poněvadž ani jednou neměl příležitosti promluviti s Gemmou, musil se spokojiti tím, že před večerní kávou asi čtvrt hodiny hrál na fortepianě mollové akkordy.

Emil se vrátil pozdě, a aby se zbavil dotazův o panu Klüberovi, brzy se ztratil. Přišla řada i na Sanina, aby se vzdálil.

Počal se loučiti s Gemmou. Vzpomněl si nějakým způsobem na loučení Lenského s Olgou v „Oněginu“. Pevně jí stisknul ruku a pokusil se, vzhlédnouti jí do tváře, ale Gemma se trochu odvrátila a vyprostila své prsty.

XX.

Když vyšel před dům, bylo nebe už plno hvězd. A tolik se jich vysypalo, oněch hvězd, velkých, malých, žlutých, červených, modrých, bílých! Všechny jen jen hořely, jen se rojily, zářice o závod svými paprsky. Luny nebylo na nebi, ovšak i bez ní každý předmět bylo jasně viděti v polosvětlém soumraku bez stínu. Sanin došel do konce ulice... Nechtělo se mu hned se vrátiti domů; cítil potřebu projíti se na čerstvém vzduchu. Vrátil se zpět, ale nedošel ještě do domu, v němž se nacházela cukrárna Roselliova, když jedno z oken, vedoucích na ulici, náhle klepnulo a otevřelo se — na tmavé půdě jeho čtyřúhelníka (v pokoji nebylo světla) objevila se ženská postava a Sanin uslyšel své jméno:

„Monsieur Dimitri!“

Přiskočil v okamžiku k oknu — Gemma!

Opřela se o podokenník a nahnula se ku předu.

„Monsieur Dimitri,“ počala opatrným hlasem; „dnes celý den chtěla jsem vám odevzdati jednu věc... ale nemohla jsem se odhodlati; ale nyní, když jsem vás neočekávaně opět spatřila, pomyslila jsem si, že patrně tak souzeno...“

Gemma se nevolky zarazila při tomto slově. Nemohla mluviti dále; cosi neobyčejného přihodilo se v týž okamžik.

Náhle uprostřed hlubokého ticha, za úplně bezoblačného nebe, přihnal se takový nával větru, že sama země, jak se zdálo, se zakolébala pod nohama, jemná hvězdná zář se zachvěla a roztřepila, a sám vzduch se zavířil klubkem. Vichr, ne studený, nýbrž teplý, skoro parný, udeřil do stromů, do střech domů, do jejich stěn, do ulice; v okamžiku strhl klobouk se hlavy Sanina, schvátil a rozčechral černé kadeře Gemminy. Hlava Sanina nacházela se v jedné úrovni s podokenníkem; nevolky přiklonil hlavu k oknu a Gemma se chopila oběma rukama jeho ramenou a připadla prsoma k jeho hlavě. Hluk, cinkot a rachocení trvalo skoro minutu... Jako houf obrovských ptáků proletěl mimo ně vztekající se vichr... Nastalo opětně hluboké ticho.

Sanin zdvihl hlavu i spatřil nad sebou takovou čarokrásnou, polekanou a rozjařenou tvář, takové ohromné, strašné, velkolepé oči, takou krasavici spatřil, že srdce v něm ztrnulo, on přilnul ústy k tenké kadeři vlasů, jež se snesla na jeho prsa a mohl vypraviti ze sebe pouze: „Ó Gemmo!“

„Co to bylo? Blesk?“ otázala se Gemma, rozhlížejíc se široce otevřenýma očima a nespouštějíc svých obnažených rukou s jeho ramenou.

„Gemmo!“ opětoval Sanin.

Gemma vzdychla, ohlédla se do komnaty, bystrým pohybem ruky vytáhla ze záňadří už zvadlou růži a hodila ji Saninu.

„Chtěla jsem vám dáti tuto květinku...“

Sanin poznal růži, kterou vydobyl včerejšího dne. —

Ale již se okno zavřelo a za jeho tmavými skly nebylo nic viděti, nic se tam nehýbalo.

Sanin se vrátil domů bez klobouku... Ani nezpozoroval, že jej ztratil.

XXI.

Usnul teprv na úsvitě. A není divu! Při nárazu onoho letního, okamžitého vichru pocítil skoro taktéž okamžitě — ne, že jest Gemma krasavice, ne, že se mu líbí — to věděl už dříve... nýbrž to, že je do ní snad... zamilován! Mžiknutím oka, jako onen vichr, sletěla na něho láska. A nyní ten hloupý souboj! Smutné předtuchy počaly ho mučiti. Nu, dejme tomu, že nebude zabit... Co může vzejíti z jeho lásky k té dívce, nevěstě jiného? Dejme i tomu, že ten „jiný" není mu nebezpečný, že sama Gemma si ho zamiluje, aneb snad už ho miluje... Co na tom? Ale kterak co na tom? Taková krasavice...

Chodil po pokoji, přisednul ke stolu, bral papír, psal na něm několik řádek a opět je zaškrtával... Připomínal si podivuhodný obraz Gemmin v tmavém okně při třpytu hvězd, všechnu rozčechranou teplým vichrem; připomněl si její mramorové ruce, podobné rukám olympických bohyň, cítil jejich živou tíži na svých ramenou... Pak bral do ruky hozenou mu růži a zdálo se mu, že z jejích polozvadlých lístků vanula jiná, ještě něžnější vůně, než obyčejná vůně růží. —

„A což, když mne zabije, nebo zmrzačí?"

Nelehl ani na postel a usnul oblečený na pohovce.

Kdosi mu zaklepal na rámě.

Otevřel oči a spatřil Pantaleona.

„Spí jako Alexandr Makedonský v předvečer Babylonské bitvy!" zvolal stařec.

„Kolik je hodin?" optal se Sanin.

„Tři čtvrti na sedm; do Hanavy jsou dvě hodiny jízdy a my musíme býti první na místě. Rusové jsou vždycky dříve na místě než nepřítel! Najal jsem nejlepší kočár ve Frankfurtě."

Sanin se počal mýti. „A kde jsou bambitky?"

„Bambitky přiveze ten ferroflukto Tedesco. I lékaře přivoze." Pantaleone si patrně dodával mysli, jako včera;

ale když usedl do kočáru se Saninem, když kočí zapráskal bičem a koně se s místa pustily do trysku, stala se s bývalým pěvcem a přítelem paduanských dragounův nenadálá změna. Stal se rozpačitým, ba dostal i trochu strach. Jako by se bylo něco střítilo v něm, jako nějaká špatně stavěná zídka.

„Avšak, co to děláme, bože můj, santissima Madonna!“ zvolal neočekávaně písklavým hlasem a uchopil se za vlasy. „Co to pášu, já starý hlupák, blázen, frenetico!“

Sanin byl překvapen, zasmál se a obejmuv lehce Pantaleona kolem těla, připomenul mu francouzské pořekadlo: „Le vin est tiré, il faut le boir“ (víno jest načato, musí se vypiti.)

„Ano, ano,“ odvětil stařec, „tento kalich vypijeme spolu — ale přece jsem pošetilec! Já blázen! Všechno šlo tak tiše, dobře... a najednou: ta-ta-ta, tra-ta-ta!“

„Zrovna jako tutti v orchestru,“ prohodil Sanin s nuceným úsměvem. „Ale vždyť nejste vinen vy.“

„Vím, že ne já! To by ještě scházelo! Ale přece je to takový nerozvážný skutek. Diavolo! Diavolo!“ volal Pantaleone, potřásaje kšticí a vzdychaje.

A kočár ujížděl, ujížděl.

Jitro bylo čarokrásné. Ulice Frankfurta, jež teprv počaly oživovati, zdály se takými čistými a útulnými; okna domů leskla se míhavým třpytem, jako list pozlátka; a sotva kočár vyjel za město, s hůry, s blankytné, ještě ne pronikavě jasné oblohy zrovna se sypalo zvučné rokotání skřivánkův. Náhle při záhybu silnice za vysokým topolem ukázala se známá postava, učinila několik krokův a stanula. Sanin upřel na ni oči... Bože můj! Emil!

„Což on ví něco?“ obrátil se Sanin k Pantaleonovi.

„Vždyť vám pravím, že jsem pošetilec,“ zoufale, div ne s křikem zaúpěl ubohý Vlach; „ten nešťastný chlapec nedal mně celou noc pokoje, až jsem mu dnes ráno konečně všechno pověděl.“

„Tu máš segredezzu!“ pomyslil si Sanin.

Kočár dojel k Emilovi; Sanin poručil kočímu zastaviti koně a zavolal k sobě „nešťastného chlapce“. Nesmělými kroky přiblížil se k němu Emil bledý, bledý jako onoho dne, kdy padl do mdlob. Sotva stál na nohou.

„Co tu děláte?“ optal se ho přísně Sanin, „proč nejste doma?“

„Dovolte... dovolte mně jeti s vámi,“ promluvil Emil chvějícím se hlasem a sepial ruce. Zuby mu cvakaly jako v zimnici. „Nebudu vám překážeti — jen mne vezměte s sebou!“

„Cítíte-li aspoň tolik náklonnosti nebo úcty ke mně, co by za nehet vešlo,“ promluvil Sanin, „vrátíte se ihned buď domů nebo do obchodu k panu Klüberovi, a neřeknete nikomu ani slova, nýbrž budete čekati mého návratu!“

„Vašeho návratu,“ zastenal Emil a hlas jeho zazvučel jako prasklý kov i přerval se; „a což když vás...“

„Emile!“ vpadl mu do řeči Sanin a ukázal očima na kočího — „vzpamatujte se! Emile, buďte tak dobrý, jděte domů! Poslechněte mne, můj drahý! Tvrdíte, že mne máte rád. Nuže, prosím vás!“

I vztáhl k němu ruku. Emil sebou trhl ku předu, zavzlykal, přitiskl ji k ústům a seskočiv se silnice, běžel nazpět k Frankfurtu přes pole.

„Také šlechetné srdce,“ zamumlal Pantaleone; ale Sanin zasmušile na něho pohlédl... Stařec se schoulil v úhlu kočáru. Uznával svoji vinu; mimo to byl s každým okamžikem více na rozpacích: je-li možná, že on se vskutku stal sekundantem, i koně že on najal, i všechno zařídil, a mírné obydlí své opustil již v šest hodin ráno? A k tomu ještě nohy počaly ho boleti a pocítil suché lámání.

Sanin pokládal za svou povinnost dodati mu mysli a vskutku trefil do živého, nalezl pravé slovo.

„Kam se poděl váš nedávný duch, ctěný signore Cippatolo? Kde jest il antico valor?“ — Signor Cippatola se vzpřímil a zamračil.

„Il antico valor?“ promluvil basem. „Non è ancora spento — (není ještě ztracen) il antico valor!!“

Vypial se a dal se do řeči o své karriéře, o opeře, o velikém tenoru Garciovi a do Hanavy přijel statným chlapíkem. Když to tak vezmeme, nic není na světě mocnějšího... i malomocnějšího než slovo!

XXII.

Lesík, kde se měl podniknouti souboj, byl vzdálen čtvrt míle od Hanavy. Sanin s Pantaleonem přijeli první, jak tento předvídal; kočímu poručili, aby zůstal na pokraji lesa a sami vstoupili hlouběji do stínu dosti košatých a hustých stromův. Bylo jim čekati skoro hodinu.

Čekání se nezdálo nijak obtížným Saninu; procházel se sem tam po pěšině, poslouchal, jak ptáci pěli, sledoval let vážek, a jak často většina Rusů v podobných případech snažil se nemysliti. Jen jednou se zamyslil. Přišel z nenadání k mladé lípě, zlomené bezpochyby včerejším vichrem. Lípa v pravém slova smyslu umírala... všechny lístky na ní umíraly. „Co to? Znamení?“ mihnulo se mu v hlavě; ale hned si zahvízdal, přeskočil před samou lípu a kráčel dále po pěšině. Pantaleone bručel, spílal Němcům, hekal, třel si jednou záda, jednou zas koleno. On i zíval rozčilením, což dodávalo jeho malinkému, mrzutému obličeji směšného výrazu. Sanin div se nerozesmál, pohlédnuv na něho.

Konečně se ozvalo rachocení kol po měkké cestě. „Oni!“ zvolal Pantaleone, vypial se a vzpřímil, při čemž mu mráz v okamžiku přešel po kůži, což však hleděl honem zamaskirovati zvoláním: brrr! a poznámkou, že dnešní jitro jest dosti chladné. Hojná rosa svlažovala trávu i listí, ale parno vnikalo již do hloubi lesa.

Dva důstojníci brzy se objevili pod jeho klenbami; provázel je nevelký přitloustlý člověk s flegmatickou, skoro

ospalou tváří; byl to vojenský lékař. V jedné ruce nesl hliněný džbán s vodou — pro všechen případ. Kabelka s chirurgickým náčiním a s obvazky klátila se mu na levém rameni. Bylo viděti, že k podobným výletům dávno přivykl; bylyť jedním z pramenů jeho důchodů. Každý souboj mu vynesl osm dukátův — po čtyřech od každé ze zápasících stran. Pan von Richter nesl bedničku s bambitkami; pan von Dönhof otáčel v ruce — věrojatně pro lepší dojem — nevelkým bičíkem.

„Pantaleone!“ pošeptal Sanin starci; „jestli... jestliže mne zabije — může se všecko státi — vyndejte z mé náprsní kapsy papír — v něm je zaobalena květinka — a odevzdejte balíček ten signorině Gemmě. Slyšíte? Slibujete mně to?“

Stařec tesklivě na něho pohlédl a kývnul hlavou na znamení souhlasu... Ale Bůh ví, porozuměl-li, oč ho požádal Sanin.

Soupeřové a sekundanti si vyměnili, jak je obyčejem, poklony; jen doktor ani brvou nepohnul, a zívaje, usedl do trávy, jako by chtěl říci: „Nemám chuti k projevům rytířské zdvořilosti.“ Pan von Richter nabídl panu „Tšibadolovi“, aby zvolil místo; pan „Tšibadola“ těžce hýbaje jazykem („zídka“ se v něm opět sřítila), odvětil, aby ctěný pán jen sám vše upravil, on že bude přihlížeti.

Pan von Richter počal tedy jednati. Vyhledal nedaleko v lese rozkošný palouček, celý posetý květinami; odměřil kroky, vyznačil dva krajní body na rychlo ostrouhanými hůlkami, vyndal z bedničky bambitky a přisednuv na bobek, nabil kulky; slovem pracoval a namáhal se ze všech sil, neustále si při tom utíraje zpocenou tvář bílým šátečkem. Provázející ho Pantaleone podobal se více k starostlivému člověku. Zatím, co se dály všechny tyto přípravy, oba soupeřové stáli opodál, připomínajíce sebou dva potrestané školáky, kteří se mrzí na své guvernéry.

Nastal rozhodný okamžik...

„Každý bambitku svou vzal...“

Tu však pan von Richter upozornil Pantaleona, že jemu, jako staršímu sekundantovi přísluší dle pravidel souboje, prve než pronese osudné „ráz, dva, tři!“ obrátiti se k soupeřům s poslední radou a návrhem, aby se smířili; že ačkoli návrh ten nemívá nikdy nijakého výsledku a jest vlastně jen holou formálností, přece že vykonáním oné formálnosti zbaví se pan Cippatola jisté částky zodpovědnosti; že podobné oslovení bývá sice vlastní povinností tak zvaného „nestranného svědka“, ale poněvadž podobného svědka zde nemají, tedy že on, von Richter, milerád ustupuje tuto výsadu svému ctihodnému soudruhu, Pantaleonu, jenž si byl už pospíšil schovati se za keř tak, aby neviděl urážlivého důstojníka. S počátku neporozuměl ničemu z celé řeči pana von Richtera, tím více, že tento mluvil nosem; náhle však se vzchopil, hbitě vystoupil ku předu a křečovitě tluče pěstmi do prsou, zvolal chraptivým hlasem ve svém míchaném nářečí: „A la la la... bestialitá! Deux zeun' ommes comme ça qué si battono — perché? Che diavolo? Andate a casa!“*)

„Nepřistupuju na smír,“ honem zvolal Sanin.

„Já též nepřistupuju,“ promluvil po něm jeho soupeř.

„Tedy volejte: ráz, dva, tři!“ obrátil se von Richter k rozpačitému Pantaleonovi.

Tento ihned zase vlezl za keř a již odtamtud volal celý skrčený, zamhouřiv oči a odvrátiv hlavu, z plna hrdla: Una... due... e tré!

První střelil Sanin — a netrefil. Jeho kulka cvakla o strom. Baron Dönhof vystřelil hned po něm — schválně stranou a do vzduchu.

Nastalo napiaté mlčení... Nikdo se nehýbal s místa. Pantaleone si slabounce vzdychnul.

„Přejete si pokračovati?“ promluvil Dönhof.

„Proč jste vystřelil do vzduchu?“ otázal se ho Sanin.

„Do toho vám nic není.“

---

*) Smysl asi tento: Jaká to brutálnost! Dva mladí mužové se hodlají biti; proč? U čerta! Jděte domů!

„Vy i podruhé vystřelíte do vzduchu?“ ptal se opět Sanin.

„Snad, nevím.“

„Dovolte, dovolte, pánové...“ vložil se do jich rozmluvy von Richter, „soupeřové nemají práva spolu mluviti. To je proti pořádku.“

„Vzdávám se svého výstřelu,“ zvolal Sanin a hodil bambitkou o zem.

„Já též nehodlám pokračovati v souboji,“ zvolal Dönhof a také odhodil svou bambitku. „A mimo to jsem nyní ochoten se přiznati, že jsem byl vinen já — předevčírem.“

Přestoupil několikrát nohama na místě a nerozhodně vztáhl ruku ku předu. Sanin kvapně k němu přistoupil a stiskl ji. Oba mladí mužové pohlédli s úsměvem druh na druha a tváře obou se zapálily.

„Brávi! brávi!“ náhle jako šílený zahulákal Pantaleone a tleskaje rukama vyběhl jako nafouklý holub z keře; a lékař, jenž si byl usedl stranou na skáceném stromě, ihned vstal, vylil vodu ze džbánu a kráčel, lenivě se kolébaje, ke kraji lesa.

„Poctivosti učiněno zadost — a souboj jest ukončen!“ zvolal von Richter.

„Fuori!“ vyhrknul ze sebe ještě po staré paměti Pantaleone.

Pokloniv se navzájem důstojníkům a sedaje do kočáru, Sanin ovšem pocítil v celé své bytosti ne-li radost, aspoň jakési odlehčení jako po odbyté operaci; avšak i jiný pocit se v něm počal hýbati, pocit, podobný studu... Čímsi neupřímným, jakousi smluvenou formalistikou, obyčejným důstojnickým, studentským kouskem se mu zdál nyní souboj, v němž právě odehrál svou úlohu. Vzpomněl si na flegmatického lékaře, vzpomněl si, jak se ušklíbnul, to jest skrčil nos, když ho spatřil vycházeti z lesa skoro ruku v ruce s baronem Dönhofem. A potom, když Panta-

leone vyplácel témuž lékaři patřící mu čtyři dukáty... Ech! Nepříjemného cosi!

Ano, Sanina zahryzlo trochu svědomí a zastyděl se... ač, vezme-li se věc s druhé strany, co jiného si měl počíti? Nemohl přec nechati bez trestu drzost mladého důstojníka, nemohl jednati podobně, jako Klüber! Zastal se Gemmy, zaštítil ji... To je všechno pravda; ale přece cítil v duši výčitku, mrzelo ho cosi, ano styděl se.

Za to Pantaleone byl zrovna nadšen! Zmocnila se ho náhle hrdost. Vítězný generál, vracející se s pole vyhrané bitvy, nemohl by se rozhlížeti s větším sebevědomím. Byl u vytržení nad chováním se Sanina při souboji. Nazýval ho hrdinou a jeho napomínání, ba i prosby ani poslouchati nechtěl. Porovnával ho s mramorovou nebo s bronzovou sochou — s pomníkem kommandora v Don-Juaně! Sám o sobě se přiznával, že cítil jakýsi úpadek ducha; — „ale vždyť já jsem umělec," dodal; „jsem povahy nervosní, ale vy — vy jste syn sněhův a skal žulových."

Sanin vskutku nevěděl, jak uchlácholiti nadšeného umělce.

Skoro na témž místě silnice, kde před dvěma hodinama zastali Emila, vyskočil tento opět za stromem a s radostným křikem na rtech, mávaje čapkou nad hlavou a poskakuje vrhl se přímo ke kočáru, div že se nedostal pod kolo, a nečekaje, až koně zastaví, vylezl přes zavřená dvířka a přilnul k Saninu.

„Vy jste živ, nejste raněn!" volal chlapec. „Odpusťte, že jsem vás neuposlechl a nevrátil se do Frankfurtu... Nemohl jsem! Čekal jsem vás zde... Povězte mně, jak to bylo? Vy... jste ho zabil?"

Sanin jen s těží uspokojil a usadil Emila.

Bombastickými slovy a s patrnou radostí sděloval s ním Pantaleone všechny podrobnosti souboje a rozumí se, že si nedal ujíti příležitost, aby se nezmínil o bronzové soše a pomníku kommandora. Vstal dokonce se svého

místa a rozkročiv se, aby udržel rovnováhu, skřížil ruce na prsou a zašilhav opovržlivě přes rameno, představoval názorně kommandora Sanina. Emil poslouchal s posvátnou úctou, ruše vypravování jen chvílemi výkřikem, aneb se bystře zdvíhal a taktéž bystře líbal svého hrdinského přítele.

Kola kočáru zahrčela po frankfurtské dlažbě a zastavila konečně před hostincem, v němž bydlel Sanin.

V průvodu svých dvou soudruhů stoupal po schodech do prvního poschodí, když tu náhle z tmavé chodbičky kvapnými kroky vyšla ženština; tvář její byla zahalena závojem; stanula před Saninem, zlehka sebou trhla, vzdychla si krafoučce a hned se pustila po schodech dolů, na ulici — a zmizela k velikému podivu sklepníka, jenž oznámil, že „tato dáma více než hodinu čekala na návrat pana cizince". Ačkoli zjev její trval jen na okamžik. Sanin přece v ní poznal Gemmu. Poznal její oči pod hustým hedvábím hnědého závoje.

„Což pak slečna Gemma věděla..." obrátil se Sanin nespokojeným hlasem a po německy k Emilovi a Pantaleonovi, kteří kráčeli za ním v zápětí.

Emil se zapýřil a upadl do rozpaků.

„Přinutila mne, že jsem jí pověděl všechno," vymlouval se Emil. „Ona tušila... a já nikterak nemohl... Ale vždyť na tom nezáleží nyní," pokračoval živě; „všechno tak znamenitě skončilo, a ona vás viděla zdravého a nepoškozeného!"

Sanin se odvrátil.

„Jste to oba žvatlalové!" prohodil mrzutým hlasem, vešel do svého pokoje a sedl na sedadlo.

„Nehněvejte se, prosím vás," uprošoval ho Emil.

„Dobře, nebudu se hněvati. (Sanin se opravdu nehněval — a vezme-li se věc kolem a kolem, sotva by si byl mohl přáti, aby Gemma nezvěděla o tom p r a n i c.) Nu dobře — už jste se naobjímal. Jděte nyní. Chci zůstati sám. Půjdu spat. Jsem unaven."

„Výtečná myšlenka!“ zvolal Pantaleone. „Máte zapotřebí odpočinku. Plným právem jste si ho zasloužil, šlechetný signore! Pojďme, Emilio. Po špičkách! Po špičkách! Pssst!“

Sanin, prohodiv, že chce spáti, přál si jen zbaviti se svých soudruhův; ale když zůstal samoten, pocítil skutečně značnou únavu ve všech údech; celou předcházející noc nezavřel skoro očí; převaliv se tedy na postel, usnul okamžitě tvrdým spánkem.

XXIII.

Spal několik hodin po sobě bez přestání. Pak se mu počalo zdáti, že se opět bije v souboji, že stojí před ním jako soupeř pan Klüber, na jedli že sedí papoušek, a tento papoušek je Pantaleone, a křičí, cvakaje zobákem: ráz — ráz — ráz! ráz — ráz — ráz!

„Ráz — ráz — ráz!!“ znělo to znova a sice už velmi jasně. Sanin otevřel oči, zdvihl hlavu... někdo klepal na jeho dvéře.

„Vejděte!“ zvolal Sanin.

Přišel sklepník a oznamoval, že jakási dáma přeje si nevyhnutelně s ním mluviti.

„Gemma!“ kmitnulo mu v hlavě. Ale ukázalo se, že dáma byla její matka, paní Lenora.

Jakmile vešla do pokoje, ihned klesla na stolici a dala se do pláče.

„Co je vám, má dobrá, milá paní Roselliová?“ začal Sanin, přisednuv k ní a opatrně i laskavě se dotýkaje její ruky. „Co se stalo? Upokojte se, prosím vás.“

„Ach, pane Dimitri, jsem velice... velice nešťastna.“

„Vy že jste nešťastna?“

„Ach, velice! Mohla-li jsem se toho nadíti? Najednou, jako blesk z čista jasna...“

Paní Roselliová s těží popadala dechu.

„Ale, co se stalo?“ Vysvětlete mně! Přejete si sklenici vody?“

„Ne, děkuju,“ Paní Lenora utřela si šátkem oči a s novou silou zaplakala. — „Vždyť já vím všechno! Všechno!“

„Jak to: všechno?“

„Všechno, co se dnes přihodilo! A příčina... také jest mně známa! Jednal jste, jako šlechetný člověk; ale jaký to nešťastný sběh okolností! Nebylo marné, že se mně nelíbil onen výlet do Sodena — nebylo to marné! (Paní Lenora neříkala pranic podobného v den výletu, ale nyní se jí zdálo, že již tehda „všechno“ tušila.) — Přišla jsem k vám tedy, jako k šlechetnému člověku, jako k příteli, ačkoli jsem vás spatřila ponejprv teprve před čtyřmi dny... Ale vždyť jsem vdova, osamělá... Má dcera...“

Slzy zahlušily hlas paní Lenory. Sanin nevěděl, co si mysliti. „Vaše dcera?“ opakoval její slova.

„Má dcera, Gemma,“ vyrvalo se skoro s bolestným stenáním z úst paní Lenory zpod šátku, smočeného slzami; „Gemma mně dnes oznámila, že se nechce vdáti za pana Klübera, a že mu musím odříci.“

Sanin až trochu poodskočil: toho neočekával.

„Nemluvím ani o tom,“ pokračovala paní Lenora, „že jest to hanba, že se nikdy ještě nestalo na světě, aby nevěsta odřekla ženichovi; ale vždyť pro nás to znamená ožebračení, pane Dimitri!“ Paní Lenora pečlivě a pevně svinula šátek do malinkého klubíčka, jako by chtěla do něho svázati všechno své hoře. „Žíti z důchodu našeho obchůdku nemůžeme více, pane Dimitri! A pan Klüber je velmi bohat, a bude ještě bohatší. A proč jen mu odříkati? Za to, že se neujal své nevěsty? Nu, dejme tomu, že to nebylo zcela hezké s jeho strany; ale vždyť on je člověk civilní, na universitě nestudoval, a jako solidní obchodník měl povinnost vzhlédnouti s opovržením na lehkomyslný žert neznámého důstojníka. A jakáž pak to urážka, pane Dimitri?“

„Odpusťte, paní Lenoro, vy jako byste odsuzovala mne...“

„Dokonce vás neodsuzuju, dokonce ne! Vy jste něco zcela jiného; vy jste, jako všichni Rusové, voják...“

„Odpusťte, já nikdy nebyl...“

„Jste cizinec, zdržujete se zde na krátkou dobu, jsem vám velice vděčna,“ pokračovala paní Lenora, nedbajíc slov Saninových. Zadýchala se, rozpínala ruce, opět rozbalovala šátek a smrkala. Již dle způsobu, jak se vyjadřovalo její hoře, možno bylo seznati, že se nenarodila pod severním nebem.

„A jak pak bude pan Klüber prodávati ve skladě, bude-li se bíti se svými odběrateli? Vždyť se to nedá ani mysliti! A nyní mu mám odříci! Ale čím budeme živi? Druhdy jsme my sami dělávali panenskou kůži*) a nougat s pistaciemi, a k nám chodili z celého města; nyní však dělají všichni panenskou kůži!! Jen si pomyslete: vždyť i bez toho budou po městě mluviti o vašem souboji... což pak se to dá zatajiti? A najednou i svatba se zmaří. Vždyť to bude skandál, skandál! Gemma je hodná dívka; miluje mne; ale je tvrdošijná republikánka a bere na lehkou váhu mínění jiných osob. Jen vy ji můžete přemluviti!“

Sanin byl překvapen ještě více. „Já, paní Lenoro?“

„Ano, jen vy... Vy jediný! Proto také jsem k vám přišla; nic jiného jsem si neuměla mysliti. Jste tak učený, tak hodný člověk! Mimo to vždyť vy jste se jí zastal. Vám uvěří! Musí vám uvěřiti — vždyť jste nasadil svůj život. Vy jí to dokážete — a já už nic nezmohu; vy ji dokážete, že zahubí sebe i nás všechny. Vy jste zachránil mého syna — zachraňte i mou dceru! Vás sám Bůh poslal k nám... Na kolenou vás chci prositi...“

---

*) Cukrářský výrobek z vaječného těsta. — Nougat — sladké pečivo z ořechů, mandlí atd.

A paní Lenora zdvihla se na polo se sedadla, jako by chtěla padnouti před Saninem na kolena... On ji zadržel.

„Paní Lenoro! Pro Boha! Co myslíte?“

Chopila ho křečovitě za ruce. „Slibujete?“

„Paní Lenoro, rozvažte si: jakým právem já...“

„Slibujete? Nechcete, abych zde, hned zde před vámi umřela?“

Sanin pozbyl rozvahy. Po prvé ve svém životě měl co činiti s rozbouřenou italskou krví.

„Učiním všechno, čeho si budete přáti!“ zvolal Sanin. „Promluvím se slečnou Gemmou...“

Paní Lenora vykřikla radostí.

„Jen že opravdu nevím, jaký to může míti výsledek...“

„Ach, neodříkejte, neodříkejte!“ promluvila paní Lenora prosebným hlasem. „Už jste mi slíbil! Výsledek dojista bude výtečný. Děj se co děj, já už víc nic nemohu! Mne ona neposlechne!“

„Tedy tak rozhodně vám oznámila, že se nechce provdati za pana Klübera?“ otázal se Sanin po nedlouhé pomlčce.

„Jako když nožem odřízne! Je celý otec, celý Giovan' Battista! Svéhlavá!“

„Svéhlavá? ona?“ opětoval táhlým hlasem Sanin.

„Ano, ano... ale je zároveň při tom anděl. Vás ona poslechne. Vy přijdete, přijdete brzy? Ó, můj drahý ruský příteli!“ Paní Lenora vstala hbitě se sedadla a taktéž hbitě objala hlavu sedícího podle ní Sanina. „Přijměte blahoslovení matčino — a dejte mně vody!“

Sanin přinesl paní Roselliové sklenici vody, dal jí čestné slovo, že přijde ihned, doprovodil ji po schodech až na ulici, a vrátiv se do svého pokoje, spráskl ruce a vypoulil oči.

„Nu, pomyslil si — „nu, teď se život zavířil! A ještě jak se zavířil, až jde hlava kolem.“ Ani se nepokusil, aby nahlédl do svého nitra, aby se přesvědčil, co se tam

děje: mochanice a basta! „Podařený den!“ zašeptaly nevolky jeho rty. „Svéhlavá... tvrdí její matka... a já jí mám raditi... jí! A ještě co raditi!“

Saninu šla vskutku hlava kolem, a nade vším tím vírem různorodých pocitův, dojmův, nedokončených myšlenek stále se vznášel obraz Gemmin, onen obraz, jenž se tak neshladitelně zaryl do jeho paměti v onu teplou, elektricky rozechvěnou noc, v onom tmavém okně za svitu rojících se hvězd!

XXIV.

Nerozhodnými kroky blížil se Sanin k domu paní Roselliové. Srdce mu silně tlouklo; cítil jasně, ba i slyšel, jak tlouklo o žebra. Co řekne Gemmě, jak s ní promluví? Vešel do domu ne skrze cukrárnu, nýbrž zadním vchodem. V nevelké přední světnici setkal se s paní Lenorou. Byla potěšena jeho příchodem, ale zároveň se ho ulekla.

„Čekala jsem, čekala jsem vás,“ promluvila šeptem, tisknouc mu ruku tu jednou, tu druhou rukou. „Jděte do zahrady, je tam. Ale hleďte, spoléhám na vás!“

Sanin se odebral do zahrady.

Gemma seděla na lávce u cestičky a z velkého koše, plného višní, vybírala nejzralejší na talíř. Slunce stálo nízko — bylo už po šesté hodině večer — a v širokých, šikmých paprscích, jimiž zaplavovalo celou malou zahrádku paní Roselliové, bylo víc purpuru než zlata. Zřídka si zašeptalo listí, že sotva slyšeti bylo a tak zvolna, jako by nemělo na spěch, úsečně bzučely opozdilé včely, přeletujíce s kvítka na sousední kvítek, a kdesi vrkala hrdlička — jednotvárně a bez přestání.

Gemma měla na sobě týž okrouhlý klobouk, v němž jela do Sodenu. Vzhlédla na Sanina z pod sehnutého kraje a znova se naklonila ke koši.

Sanin přiblížil se ke Gemmě, nevolky zkracuje každý krok a... a... A nic jiného nenalezl, co by jí řekl, než, že se optal, proč přebírá višně?

Gemma mu odpověděla beze spěchu.

„Tyto, co jsou zralejší," promluvila zvolna, „budou na zavařeninu, a z ostatních budou povidla do koláčů. Víte, prodáváme takové okrouhlé koláče s cukrem."

Když ta slova promluvila, sehnula ještě níže hlavu, a její pravá ruka s dvěma višněmi mezi prsty stanula ve vzduchu mezi košem a talířem.

„Smím k vám přisednout?" otázal se Sanin.

„Sedněte." Gemma trochu poposedla na lávce. Sanin se umístil podle ní. „Jak začít?" tanulo mu na mysli. Ale Gemma ho vyvedla z rozpaků.

„Vy jste se potýkal dnes v souboji," promluvila oživeným hlasem a obrátila se k němu celou svou rozkošnou, stydlivě zardělou tváří — a jakou hlubokou vděčností zářily její oči! — „A jste tak kliden! Tedy pro vás není nijakého nebezpečí?"

„Ale prosím vás. Já se nevydával nijakému nebezpečí. Všechno se vyřídilo velmi šťastně a neškodně."

Gemma pohnula před očima prstem na pravo a na levo... také čistě vlašský posun. — „Ne, ne, neříkejte to! Nezklamete mne! Pantaleone mně pověděl vše!"

„Nu, máte komu věřiti! Porovnával mne se sochou kommandora?"

„Jeho výrazy mohou býti směšny, ale ani jeho city nejsou směšny, ani to, co vy jste dnes učinil. A to vše pro mne... pro mne... Nikdy toho nezabudu."

„Ubezpečuju vás, slečno Gemmo..."

„Já toho nezabudu," s přestávkami opětovala Gemma, ještě jednou upřeně pohlédla na Sanina a odvrátila se.

Mohl nyní pozorovati její jemný, čistý profil, i zdálo se mu, že nikdy ještě neviděl nic podobného — a nepocítil nic podobného tomu, co pocifoval v onen okamžik. Jeho duše se vznečovala.

„A můj slib!" kmitlo se mu opět v mysli.

„Slečno Gemmo...“ oslovil ji po kratičkém vahání.

„Co?“

Neobrátila se k němu, přebírala dále višně, opatrně je brala za fopky, bedlivě zdvíhala lupeny... Ale jakou důvěrnou přítulností zazvučelo ono jediné slůvko „co“!

„Vaše paní matka nesdělovala vám nic... o...“

„O kom?“

„O mně?“

Gemma náhle odhodila nazpět do koše vzaté odtud višně.

„Ona s vámi mluvila?“ optala se Gemma Sanina.

„Ano.“

„A co pak vám vypravovala?“

„Pravila mně, že jste... že jste se náhle rozhodla, že změníte svůj... dřívější úmysl.“

Hlava Gemmina se opět sklonila. Celá zmizela pod kloboukem; viděti bylo jen šíji, hybkou a něžnou, jako stvol velikého květu.

„Jaký úmysl?“

„Váš úmysl... týkající se... budoucího zařízení vašeho života.“

„Totiž... Vy tím míníte... pana Klübera?“

„Ano.“

„Maminka vám řekla, že nechci býti ženou pana Klübera?“

„Ano.“

Gemma poposedla na lávce. Koš se přehnul a spadl; několik višní se rozkutálelo po pěšině. Prošla minuta... dvě...

„A proč vám to vypravovala?“ ozval se hlas Gemmin. Sanin pořád viděl pouze její šíji. Prsa její dmula se a klesala rychleji než prve.

„Proč? Vaše paní matka si myslila, poněvadž jsme se spolu za krátkou dobu, tak říkaje, spřátelili, a vy chováte jistou důvěru ve mne, že vám mohu dáti užitečnou radu — a že mne poslechnete.“

*

Ruce Gemminy pomalounku sesklouzly na kolena. Počala přebírati skladky svých šatů.

„A jakou mně dáte radu, monsieur Dimitri?“ otázala se ho po krátké přestávce.

Sanin zpozoroval, jak se chvěly Gemminy prsty na její kolenou... Přebíralať skladky svých šatův právě jen proto, aby zatajila ono chvění. Položil pomalounku svou ruku na ty bledé, chvějící se prsty.

„Gemmo,“ promluvil při tom, „proč nehledíte na mne?“

Shodila okamžitě svůj klobouk nazpět přes rameno a upřela na něho oči, stále tak důvěrné a vděčné, jako dříve. Čekala, co bude mluviti... Ale pohled na její tvář zarazil, ba oslnil Sanina. Teplý svit večerního slunce ozařoval její mladistvou hlavu, a výraz té hlavy byl světlejší a jasnější než sám sluneční svit.

„Poslechnu vás, monsieur Dimitri,“ ozvala se Gemma, malinko se usmívajíc a malinko zdvíhajíc brvy; „ale jakou pak mně dáte radu?“

„Jakou radu?“ opětoval Sanin její otázku. „Nu, vidíte, vaše paní matka má za to, že odmítnouti pana Klübera pouze z té příčiny, že především neprojevil zvláštní chrabrosti...“

„Pouze z té příčiny?“ namítla Gemma, sehnula se, zdvihla koš a postavila jej vedle sebe na lávku.

„Že... vůbec... odmítnouti ho, jest s vaší strany nerozumné; že je to takový krok, jehož všechny následky se musí důkladně uvážiti; a že konečně sám stav vašich majetkových poměrů ukládá jisté povinnosti každému členu rodiny...“

„Vše to jsou mínění matčina,“ vpadla mu do řeči Gemma; „to jsou její slova. Znám je už; ale jaké jest vaše mínění?“

„Mé?“ — Tu se Sanin zamlčel. Cítil, jak mu cosi stoupá k hrdlu a svírá mu dech. — „Myslím totéž...“ počal mluviti s namáháním.

Gemma se vzpřímila. „Totéž? Vy — totéž?“

„Ano... to jest...“ Sanin nemohl, živou mocí nemohl vypraviti ze sebe slova.

„Dobře,“ promluvila Gemma. „Když vy, jako přítel, mně radíte, abych změnila svůj úmysl, to jest neměnila svého původního úmyslu, rozvážím si to.“ A sama ani nepozorujíc, co dělá, počala překládati vybrané višně z talíře nazpět do koše... „Maminka doufá, že vás poslechnu... Což, dosti možná, že vás vskutku poslechnu.“

„Ale dovolte, slečno Gemmo, přál bych si dříve zvěděti, jaké důvody vás přiměly...“

„Já vás poslechnu,“ opakovala Gemma, ale její brvy se svrašťovaly a blížily, tváře bledly; ona tiskla zuby do dolního rtu. „Vy jste učinil pro mne tak mnoho, že i já jsem povinna učiniti, co chcete; jsem povinna splniti vaše přání. Řeknu to mamince... rozvážím si to. Však hle tu právě přichází.“

Vskutku paní Lenora se objevila na prahu dveří, vedoucích z domu do zahrady. Netrpělivost ji pudila: nemohla poseděti na místě. Dle jejího počtu musil Sanin dávno už ukončiti svou rozmluvu s Gemmou, ač jeho rozmluva s ní netrvala ani čtvrt hodiny.

„Ne, ne, ne, pro živého Boha, neříkejte jí zatím nic,“ kvapně, skoro polekaně promluvil Sanin. „Posečkejte... povím vám, napíšu vám... vy však do té doby nečiňte nijakého rozhodnutí... posečkejte!“

Stiskl Gemmě ruku, skočil s lávky a k velikému podivu paní Lenory proklouzl kolem ní, sňav klobouk, zabručel cosi nesrozumitelného — a zmizel.

Paní Lenora šla dále k dceři.

„Pověz mně, prosím tě, Gemmo...“

Gemma náhle vstala a objala ji. „Milá maminko, můžete počkati trochu, malinko... jen do zítřka? Můžete? Ale tak, aby až do zítřka nebylo ani slova o tom?... Ach!...“

A proud náhlých, jasných, pro ni samou neočekávaných slz vyřinul se jí z očí. To tím více překvapilo paní

Lenoru, že výraz Gemminy tváře daleko nebyl truchlivý, spíš radostný.

„Co je ti?“ otázala se matka. „Nikdy neplakáváš a najednou...“

„Nic, maminko, nic! jen posečkejte. Obě musíme míti strpení. Nic se neptejte do zítřka — a pojďte přebírat višně, dokud slunce nezapadlo.“

„Ale budeš rozumna?“

„Ó, jsem velice rozumna!“ Gemma význačně pokývala hlavou. Počala svazovati neveliké kytičky višní, držíc je vysoko před zardívající se tváří. Svých slz neutírala: uschly samy.

XXV.

Sanin div neběžel nazpět do svého bytu. Cítil, byl si vědom, že jen tam, jen o samotě se mu vysvětlí konečně, co se to s ním děje. I vskutku; sotva že vešel do svého pokoje, sotva usedl k psacímu stolu, ihned se opřel oběma lokty o stůl a přitisknuv obě dlaně k obličeji, zvolal žalostným a dutým hlasem: „Já ji miluju, miluju šíleně!“ i zapálil se celý jako uhel, se kterého najednou sfoukli vrstvu narostlého na něm mrtvého popelu. Ještě okamžik... a již nebyl s to, aby pochopil, jak mohl seděti vedle ní... vedle ní! — i rozmlouvati s ní a neznamenati, že zbožňuje každý cípek jejího šatu, že je hotov, jak se vyjadřujou mladí lidé — „umříti u jejích nohou“. Poslední shledání v zahradě všechno rozhodlo. Nyní, když o ní přemýšlel, nepředstavoval si ji už s rozčechranými kadeřemi při svitu hvězd: — viděl ji, ana sedí na lávce, viděl, jak náhle shazuje klobouk s hlavy, a hledí na něho tak důvěrně... a záchvěvy i touha lásky probíhaly všemi jeho žilami. Vzpomněl si na růži, kterou už třetí den nosil s sebou v kapse: vytrh' ji — a s takou zimničnou silou přitiskl ji ke svým rtům, že se nevolky svraštil bolestí.

Nyní už o ničem neuvažoval, o ničem nerozmýšlel, na nic nepočítal a nic nepředvídal; odloučil se ode všeho minulého a skočil vpřed; s tesklivého břehu svého osamělého, mládeneckého života vrhl se do veselého, kypícího, mocného proudu, a nic toho nedbal, ba ani slyšeti nechtěl, kam ho ponese a nerozdrtí-li ho o skálu! To už nejsou ony tiché praménky Uhlandovy romance, jež ho nedávno ještě ukolébávaly... To jsou mocné, neukrotné vlny! Letí a skáčou vpřed — a on letí s nimi...

Vzal list papíru — a bez oprav, skoro jedním tahem péra napsal následující:

„Drahá Gemmo!

Víte, jakou radu jsem se zavázal Vám podati, víte, čeho si přeje Vaše paní matka a zač mne prosila; — ale co nevíte a co jsem vám povinen říci nyní, — jest, že Vás miluju, miluju veškerou vášní svého srdce, milujícího po prvé! Plamen tento vyšlehl ve mně nenadále, ale s takovou silou, že nenacházím slov! Když Vaše paní matka přišla ke mně a prosila mne — teprve tlel ve mně — jinak bych, jako čestný člověk, dojista byl odmítl, vykonati to, co mně svěřila... Samo vyznání, které vám nyní činím, jest vyznání čestného muže. Musíte věděti, s kým jest Vám činiti — mezi námi nesmí býti nedorozumění. Seznáváte, že Vám nemohu dáti nijaké rady... Miluju Vás, miluju, miluju — a jiného nic nemám ani na mysli, ani na srdci! Dm. Sanin.“

Složiv a zapečetiv tento lístek, chtěl zazvoniti na sklepníka a poslati jej po něm... „Ne, to se nehodí... Po Emilovi? Ale odebrati se do obchodu a tam ho hledati mezi ostatními příručími také se nehodí. Mimo to je už tma a on bezpochyby už odešel z obchodu.“ Rozvažuje takto sám u sebe, vzal klobouk a vyšel na ulici; zahnul kolem rohu, kolem druhého — a k nevýslovné radosti spatřil před sebou Emila. S kabelkou pod paží, se svitkem papíru v ruce spěchal mladý nadšenec domů.

„Neříká se nadarmo, že každý zamilovaný má svou hvězdu," pomyslil si Sanin a zavolal na Emila.

Ten se obrátil a hned k němu přiskočil.

Sanin mu nedal času k projevům nadšení, odevzdal mu lístek a oznámil mu, komu a jak jej odevzdati... Emil poslouchal pozorně.

„Aby nikdo neviděl?" tázal se, dodav své tváři výrazu význačného a tajemného, jako by chtěl říci: Vždyť rozumíme, oč jde!

„Ano, přítelínku," pravil Sanin trochu na rozpacích; ale přece Emila potřepal po tváři... „A bude-li odpověď... Přinesete mně odpověď, není-liž pravda? Budu seděti doma."

„O to nemějte starosti!" vesele mu zašeptal Emil a odběhl — za běhu se však ještě obrátil a pokynul mu.

Sanin se vrátil domů a nerozsvítiv, vrhl sebou na pohovku, sepial ruce pod hlavou a oddal se pocitům právě seznané lásky, jež by bylo zbytečno popisovati: kdo jich zakusil, zná jejich muka i slast, a kdo nezakusil — tomu jich nevysvětlíš.

Dvéře se otevřely — ukázala se hlava Emilova.

„Přinesl jsem," pravil šeptem: „tu je odpověď!"

Ukázal mu a zdvihl nad hlavou složený papír.

Sanin vyskočil s pohovky a vytrhl jej z ruky Emilovy. Vášeň příliš se v něm rozhořela: nebylo pomyšlení, aby se přetvařoval, aby dbal slušnosti, ba ani před tímto chlapcem, jejím bratrem. Zastyděl by se, přemohl by se — jen kdyby mohl!

Přistoupil k oknu a při světle svítilny, stojící před samým domem, četl následující řádky:

„Žádám Vás, prosím Vás — abyste po celý zítřejší den k nám nepřicházel, ani se neukazoval. Jest mně toho třeba, nevyhnutelně třeba. Pak se všechno rozhodne. Vím, že mně toho neodepřete, protože...

Gemma."

Sanin dvakrát přečetl lístek; ó, jak dojemně milým a krásným zdál se mu její rukopis! Zamyslil se trochu a obrátiv se k Emilovi, jenž, aby dal na srozuměnou, že je skromný jinoch, stál obličejem ke zdi a škrábal po ní nehtem — pronesl hlasitě jeho jméno.

Emil ihned přiběhl k Saninu. „Co byste rád?“

„Poslechněte, přítelínku...“

„Mr. Dimitri,“ přerušil ho Emil žalostným hlasem, „proč mně neříkáte ‚ty‘!“

Sanin se zasmál. „Nu, dobře. Poslechni, přítelínku — (Emil zlehka poskočil radostí) — poslechni: tam, ty mně rozumíš, vyřiď tam, že všechno bude splněno — (Emil stiskl rty a vážně kývnul hlavou) — a sám ty... Co budeš dělat zítra?“

„Já, co já budu dělat? Co chcete, abych dělal?“

„Budeš-li moci, přijď z rána ke mně, trochu dříve — a budeme do večera choditi po okolí Frankfurtu... Chceš?“

Emil si opět poskočil. — „Prosím vás, co může býti na světě lepšího? Choditi s vámi — je pro mne rozkoš! Přijdu zcela jistě!“

„A jestli že tě nepustí?“

„Pustí!“

„Poslechni... Neříkej tam, že jsem tě pozval na celý den.“

„Proč bych co povídal? Odejdu, jako by nic! Co na tom!“

Emil vřele poceloval Sanina a odběhl.

A Sanin dlouho chodil po pokoji a pozdě šel spat. Oddával se týmž citlivým a sladkým pocitům a týmž radostným záchvěvům srdce před nastávajícím novým životem. Sanin byl velice povděčen, že mu přišla myšlenka, pozvati Emila na zítřejší den; byl obličejem podoben k sestře. Bude mně připomínati ji,“ myslil si Sanin.

Ale nejvíce divil se tomu, jak mohl býti včera jiný, než dnes? Zdálo se mu, že „věčně“ miloval Gemmu, a sice právě tak ji miloval, jak ji miloval dnes.

XXVI.

Následujícího dne v osm hodin ráno Emil s Tartaglií na šňůře představil se Saninu. Buď synem německých rodičův, nemohl by přesněji dodržeti hodinu. Doma selhal: řekl, že půjde se Saninem na vycházku do snídaně a potom že se odebere do obchodu. Pokud se Sanin oblékal, Emil se s ním rozhovořil, ovšem dosti ostýchavě, o Gemmě, o jejím odřeknutí panu Klüberovi. Ale Sanin přísně mlčel při jeho slovech a Emil, tváře se, že rozumí, proč se nesluší mluviti lehce o tak důležité věci, více se k ní nevrátil — a jen chvílemi dodával své tváři výrazu soustředěnosti, ba i vážnosti.

Pojedli kávy a pak se oba přátelé vydali — rozumí se, že pěšky — do Hausenu, neveliké to vesničky, ležící nedaleko od Frankfurtu a obklíčené lesy. Celý řetěz hor Taunusských je viděti odsud jako na dlani. Pohoda byla překrásná; slunce svítilo a plálo, ale nepálilo; svěží větřík čile šuměl v zeleném listí; po zemi nevelikými skvrnami plavně a bystře klouzaly stíny vysokých, okrouhlých obláčkův. Mladí přátelé brzy byli ze města venku a bodře i vesele kráčeli po hladce vymetené cestě. Zašli do lesa a dlouho tam bloudili; pak velmi sytě posnídali ve vesnické hospůdce; pak lezli na hory, se zálibou rozhlíželi se po dalekém okolí, pouštěli s hory kameny a tleskali rukama, dívajíce se, jak ty kameny směšně a podivně skáčou, jako králíci, dokud jim jakýsi člověk, jenž kráčel dole, a jehož neviděli, nevyspílal zvučným a silným hlasem; pak si lehli, roztáhnuvše se na krátkém, suchém mechu žlutavě fialové barvy; pak pili pivo v jiné hospůdce, pak běhali o závod, skákali, kdo dále? Přišli na ozvěnu a rozmlouvali s ní, zpívali, pokřikovali, křížkovali se, lámali větve, zdobili své klobouky větvičkami kapradí, ba i potancovali si. Tartaglia, co mohl a uměl, účastnil se všech těch podniků; kamení ovšem neházel, ale jako klubko hnal se za

každým z nich; vyl, když mladí přátelé zpívali — i pivo pil, ač s patrným odporem: umění tomu vyučil ho student, jemuž kdysi náležíval. Ostatně Emila špatně poslouchal — ne tak, jako svého pána, Pantaleona — a když mu Emil poroučel, aby „mluvil“ nebo „kýchal“, jen zavrtěl ohonem a vyplazoval jazyk na způsob trubičky.

Mladí přátelé také spolu rozprávěli. Na počátku procházky Sanin, jako starší a tedy rozumnější, zavedl řeč o tom, co je fatum neboli předurčení osudu, a co jest i v čem záleží určení člověka; ale rozmluva přijala brzy směr méně vážný. Emil se počal vyptávati svého přítele a ochránce o Rusku, jak tam se potýkají v soubojích, a jsou-li tam ženy krásny, a brzo-li možno naučiti se ruskému jazyku, a co pocítil, když důstojník zamířil na něho? Sanin opět se své strany vyptával se Emila o jeho otci, o matce, vůbec o jeho rodinných záležitostech, snaže se všemožně nepřipomínati jména Gemmina, ač myslil jen o ní. Vlastně nepřemýšlel ani o ní, nýbrž o zejtřejším dni, o tom tajemném zejtřejším dni, jenž mu přinese neznámé, nebývalé štěstí! Jako opona, tenká, lehká, slabounce vlající opona visí před jeho duševním zrakem — a za tou oponou tuší... tuší přítomnost mladého, nehybného, božského obličeje s laskavým úsměvem na rtech, a přísně, líčeně přísně spuštěnými řasami. A obličej ten není obličej Gemmy, nýbrž obličej samého štěstí! A hle, nastala konečně jeho chvíle, opona se zdvihla, otvírají se ústa, řasy se zdvíhají, bohyně ho spatří a tu zazáří světlo, jako od slunce a radost a nadšení neskonalé! Přemýšlí o zítřejším dni a duše jeho opět se radostně zachvívá v sladké touze neustále znova se rodícího očekávání!

A ničemu nepřekáží toto očekávání, tato touha. Provází každý jeho pohyb a ničemu nepřekáží. Nepřekáží mu, aby výborně poobědval s Emilem ve třetím hostinci, a jen zřídka, jako krafounký blesk, vzplane v něm myšlenka, kdyby tak někdo na světě věděl?! Nepřekáží mu ona touha, aby se po obědě s Emilem dali do tělocvika a přeskakovali jeden přes druhého. Přeskakovali se na pří-

větivém, zeleném palouce, a jaké bylo překvapení, jaké rozpaky Sanina, když za lítého štěkotu Tartaglii, roztáhnuv svižně nohy a přeletuje jako pták přes skrčeného Emila, spatřil nenadále před sebou na samém konci zeleného paloučku dva důstojníky, v nichž okamžitě poznal svého včerejšího soupeře a jeho sekundanta, pány von Dönhofa a von Richtera! Každý z nich vstavil si do oka sklíčko a hleděli s úsměvem na něho... Sanin dopadl na nohy, obrátil se honem, oblékl shozený svrchník, promluvil úsečně k Emilovi, ten také oblékl kabát, a oba se ihned vzdálili.

Pozdě se vrátili do Frankfurtu. „Budu hubován," řekl Emil Saninovi, louče se s ním; „ale nechť! Za to jaký krásný, krásný den jsem strávil!"

Když přišel Sanin do svého hostince, nalezl tam lístek od Gemmy. Dávala mu dostaveníčko na příští den v sedm hodin ráno, v jednom z veřejných sadův, jež se všech stran obkličujou Frankfurt.

Jak sebou trhlo jeho srdce! Jak rád byl tomu, že splnil beze vší námitky její přání! I Bože můj! co sliboval... co jen mu sliboval ten nebývalý, jediný, nemožný a přec nepochybný zítřejší den!

Vpil se očima do lístku Gemmina. Dlouhý, ušlechtilý, dolní záhyb písmene G, prvního písmene jejího jména, podepsaného na konci lístku, připomenul mu její ušlechtilé prsty, její ruku... Vzpomněl si, že se ještě ani nedotknul této ruky svými rty... „Vlašky" — rozvažoval dále, „jsou cudny a přísny, přese všechny pověsti o nich... A Gemma, rozumí se, teprv! Královna... bohyně... mramor panenský a neposkvrněný..."

„Ale nadejde chvíle... a ona nedaleko..."

Byl v tu noc ve Frankfurtě jeden šťastný člověk... On spal; ale mohl říci o sobě slovy básníkovými:

„Já spím, však ostražité nespí srdce..."

To bilo v jeho prsou tak lehce, jak motýlek pohybuje křídly, když v paprscích letního slunce přilnul ku květince.

XXVII.

V pět hodin Sanin procitl, v šest už byl oblečen a o půl sedmé procházel se po parku v okolí nevelké besídky, kterou mu Gemma naznačila ve svém lístku.

Jitro bylo tiché, teplé, pošmourné. Chvílemi se zdálo, že co nevidět spustí déšť; ale vztažená ruka nepocifovala ničeho, jen pohlédl-li na rukáv kabátu, mohl pozorovati stopy drobounkých kapek, jako nejjemnější skleněné korálky; však i ty brzy zmizely. Vítr jako by nikdy na světě nebýval. Zvuk neletěl, nýbrž rozplýval se po okolí; v dáli jedva houstla bělavá pára, vzduch voněl resedou a květy bílých akácií.

Obchodní sklady na ulicích se ještě neotvíraly, ale tu a tam ukazovali se již pěší chodci; zřídka zarachotil osamělý vůz... v parku neprocházel se nikdo. Zahradník zvolna rovnal lopatou cestičku a sešlá stařena v černém soukenném plášti belhala v dáli po aleji. Ani na okamžik Sanin nemohl míti toto ubohé stvoření za Gemmu — a přece v něm srdce poskočilo a pozorně sledoval očima vzdalující se černou postavu.

Sedm! odbily hodiny na věži.

Sanin se zastavil. — „Což jestli že nepřijde?“ Mráz přeběhl náhle po jeho údech. Týž chladný záchvěv opakoval se okamžik na to — avšak z jiného již důvodu. Sanin zaslechl za sebou lehké kroky, lehký šelest ženských šatův... Obrátil se: ona!

Gemma kráčela za ním po cestičce. Měla na sobě šedý pláštík a nevelký tmavý klobouk. Vzhlédla na Sanina, obrátila hlavu stranou; došla k němu — a hbitě prošla mimo.

„Gemmo,“ promluvil Sanin jedva slyšným hlasem.

Ona mu lehounce pokynula a kráčela dále. Sanin šel za ní.

Jeho dech se krátil. Nohy špatně ho poslouchaly.

Gemma minula besídku, vzala na pravo, minula nevelký, plochý bassén, v němž se přičinlivě koupal vrabec, zašla za skupinu vysokého španělského bezu a sedla na lavičku. Místečko bylo útulné a skryté; Sanin sedl vedle ní.

Prošla minuta — ani on, ani ona nepromluvila slova. Gemma ani na něho nevzhlédla, a on jí pohlížel ne do tváře, nýbrž na složené ruce, v nichž držela malý slunečník. Co měl mluviti? Co mohl říci takového, aby se významem svým mohlo srovnati třeba jen s tím, že jsou zde pohromadě, samojediní, tak záhy, tak blízko druh od druha?

„Gemmo — nehněváte se na mne?“ oslovil ji konečně Sanin.

Těžko bylo Saninu říci něco hloupějšího než ona slova... sám to seznával... Ale mlčení aspoň bylo přerušeno.

„Já?“ odvětila Gemma. „Proč? Ne.“

„A věříte mne?“ pokračoval Sanin.

„Tomu, co jste napsal?“

„Ano.“

Gemma sklonila hlavu a neodpověděla. Slunečník jí vyklouznul z ruky. Hbitě jej zachytila prve, než dopadl na cestičku.

„Ach, věřte mně, věřte tomu, co jsem vám psal,“ zvolal Sanin; veškerá ostýchavost jeho náhle zmizela i promluvil s nadšením: „Jest-li na zemi pravda, svatá, nepochybná pravda — pak jest to to, že vás miluju, že vás vášnivě miluju, Gemmo!“

Vrhla na něho se strany pohled, trvající jediný okamžik, a zase div neupustila slunečník.

„Věřte mně, věřte mně,“ ubezpečoval ji Sanin. Prosebně k ní vztahoval ruce, ale neodvažil se dotknouti se jí. „Co chcete, abych učinil, abych vás přesvědčil?“

Gemma opět na něho pohlédla.

„Řekněte, monsieur Dimitri,“ promluvila konečně; „předevčírem, když jste přišel mne přemlouvat — ještě jste tedy nevěděl... necítil jste...“

„Cítil jsem," převzal jí slovo Sanin, „ale nevěděl jsem. Miluju vás od onoho okamžiku, jak jsem vás spatřil — ale nepochopil jsem ihned, čím jste se mně stala! A mimo to, slyšel jsem, že jste zasnoubenou nevěstou... Co pak se týče poselství vaší paní matky, tu předně: jak bych jí mohl odříci? a za druhé vyřídil jsem vám ono poselství tuším t a k, že jste se mohla domysliti..."

Ozvaly se těžké kroky a dosti silný pán s cestovním vakem přes rameno, patrně tedy cizinec, ukázal se za keři a s bezohledností nahodilého cestovatele přeletěl očima páreček, sedící na lávce, hlasitě si odkašlal a šel dále.

„Vaše paní matka," promluvil Sanin, jakmile utichl dupot těžkých nohou, „pravila mně, že vaše odřeknutí způsobí skandál (Gemma se nepatrně zamračila); že jsem sám z části zavdal příčinu k nepříjemným řečem, a že tedy na mně do jisté míry spočívá povinnost přemluviti vás, abyste neodříkala svému ženichu, panu Klüberovi..."

„Monsieur Dimitri," ozvala se Gemma a přejela si rukou vlasy po straně, obrácené k Saninu; „nejmenujte, prosím vás, pana Klübera mým ženichem. Nebudu jeho ženou nikdy. Odřekla jsem mu."

„Vy jste mu odřekla? Kdy?"

„Včera."

„Jemu samému?"

„Jemu samému. U nás doma. Přišel k nám."

„Gemmo! Vy tedy — mne milujete?"

Gemma se k němu obrátila.

„Jinak... což bych sem byla přišla?" zašeptala a obě její ruce sklesly na lavičku.

Sanin se chopil oněch bezvládných, dlaněmi vzhůru ležících rukou a přitiskl je ke svým rtům... Ejhle, kdy se odhrnula záclona, o které se mu zdálo včera! Ejhle, štěstí, hle jeho zářící obličej!"

Sanin zdvihl hlavu a pohlédl na Gemmu přímo a směle. I ona hleděla na něho — a sice trochu s hora dolů. Vzhled jejích polozavřených očí jedva se třpytil, jsa zarosen hebkými, blaženými slzami. Ale obličej se ne-

usmíval... nikoli! smál se též blaženým, ač nezvučným smíchem.

Chtěl ji přivinouti k sobě na prsa, ale Gemma se odklonila a nepřestávajíc se smáti oním nezvučným smíchem, záporně zavrtěla hlavou. „Sečkej," zdálo se, že mluvily její šťastné oči.

„Ó, Gemmo!" zvolal Sanin; „mohl-liž jsem se nadáti, že ty — (srdce se v něm zachvělo jako struna, když ústa jeho po prvé pronesla ono „ty"), že ty mne budeš milovati?"

„Sama jsem toho neočekávala," pravila tiše Gemma.

„Mohl-liž jsem si pomysliti," pokračoval Sanin, „mohl-liž jsem si pomysliti, když jsem přijížděl k Frankfurtu, kde jsem se hodlal zdržeti pouze několik hodin, že zde naleznu štěstí celého svého života?"

„Celého života? Opravdu?" otázala se Gemma.

„Celého života, na věky, navždy!" zvolal Sanin s novým nadšením.

Lopata zahradníkova zaskřípla znenadání dva kroky od lavičky, na níž seděli.

„Pojďme domů," pošeptala mu Gemma; „pojďme spolu — chceš?"

Kdyby mu řekla v tom okamžiku: „Vrz se do moře — chceš?" — nedomluvila by posledního slova, a již by letěl střemhlav do propasti.

Vyšli spolu z parku a zaměřili domů ne městskými ulicemi, nýbrž předměstím.

XXVIII.

Sanin kráčel chvílemi vedle Gemmy, chvílemi trochu opodál za ní, nepouštěl s ní oči a nepřestával se usmívati. A ona jako by spěchala... a zas jako by se zdržovala. Máme-li říci pravdu — on celý bledý, ona všechna zardělá od vnitřního rozechvění — brali se ku předu jako v mrákotách. To, co právě vykonali před několika oka-

mžiky — to odevzdání své duše druhé duši — bylo tak mocno, tak novo a tak strachuplno; tak neočekávaně změnilo a zjinačilo se všechno v jejich životě, že se oba nemohli vzpamatovati, a jen cítili, jak je uchvátil vichr, podobný onomu nočnímu vichru, jenž div že je neuvrhl jednoho druhému do náruče. Sanin šel a cítil, že i jinak pohlíží na Gemmu: zpozoroval náhle několik zvláštností v její chůzi, v jejích pohybech, a můj Bože! jak mu byly neskonale drahy a mily! A ona cítila, že on t a k na ni hledí.

Sanin i ona milovali po prvé: všechny divy první lásky děly se nad nimi. První láska jest také revoluce: jednotvárně pravidelný stroj dosavadního života jest rozbit a rozrušen v jediný okamžik, mladost stojí na barrikádě, vysoko vlaje její stkvělý prapor, a nechať ji v budoucnosti očekává cokoli — smrt aneb nový život — všemu posílá svůj nadšený pozdrav.

„Kdo je to? Snad ne náš stařeček?“ ozval se Sanin, ukazuje prstem na zahalenou postavu, jež se chvatně ubírala stranou, jako by se snažila, aby zůstala nepozorována. V nadbytku blaha pocítil potřebu, mluviti s Gemmou ne o lásce — ta věc byla rozhodnuta, svata — nýbrž o něčem jiném.

„Ano, je to Pantaleone,“ vesele a šťastně odpověděla Gemma. „Šel z domu patrně v zápětí za mnou; on už včera celý den sledoval každý můj krok... On tuší!“

„On tuší!“ s nadšením opětoval Sanin. — Ať vyslovila Gemma cokoliv, Sanina každé její slovo uvádělo v nadšení.

Pak ji požádal, aby mu vypravovala podrobně vše, co se přihodilo včerejšího dne.

Gemma počala ihned vypravovati, spěchala, pletla se, usmívala se, vzdychala krafoučkými vzdechy a vyměňovala si se Saninem krafoučké, jasné pohledy. Pověděla mu, jak matka po předvčerejší rozmluvě stále se snažila, aby obdržela od ní nějakou určitou odpověď; jak uchlácholila paní Lenoru slibem, že s ní sdělí své rozhodnutí za

den; jak si vyprosila onu lhůtu, a jak to bylo obtížno; jak zcela neočekávaně přišel pan Klüber, titěrnější a škrobenější, než kdy jindy; jak vyjádřil svou rozhořčenost nad chlapecky neodpustitelným a pro něho, pana Klübera, hluboce urážlivým (to byla jeho vlastní slova) jednáním neznámého Rusa — tím mínil t v ů j souboj, — a jak vyžadoval, aby t i byl ihned zakázán přístup do našeho domu. „Protože" — dodal — a tu Gemma napodobila zlehka jeho hlas a způsoby — „to vrhá stín na mou čest; jako bych se já neuměl ujati své nevěsty, kdybych to pokládal za nezbytné a prospěšné!" Celý Frankfurt se zejtra doví, že cizí člověk se bil s důstojníkem za mou nevěstu — co je to? To poskvrňuje mou čest!" Maminka s ním souhlasila — představ si! Ale tu jsem já mu náhle oznámila, že se zbytečně strachuje o svou čest a o svou osobu, zbytečně se uráží pověstmi o své n e v ě s t ě, protože nejsem už jeho nevěstou a nikdy jeho ženou nebudu! Abych se přiznala, chtěla jsem nejdříve promluviti s vámi... s tebou, prve než mu zcela odřeknu; ale on přišel a já se nemohla zdržeti. Maminka až vzkřikla zděšením, a já jsem odešla do druhé světnice a přinesla jsem mu jeho prsten — ty's nepozoroval, že jsem už před dvěma dny sňala onen prsten — a vrátila jej. On se hrozně urazil! Ale protože jest strašně samolibý a vychloubavý, nepustil se do dlouhých řečí a odešel. Rozumí se, že jsem musila vystáti mnoho od maminky, a bylo mně velice bolestno, když jsem viděla, jak se rmoutí; pomyslila jsem si, že jsem se trochu ukvapila; ale vždyť jsem měla tvůj lístek — a pak jsem beztoho už věděla..."

„Že tě miluju," vpadl jí do řeči Sanin.

„Ano... že ty mne miluješ."

Tak vypravovala Gemma, zajíkajíc se a usmívajíc se, při čemž pokaždé mírnila hlas aneb docela se zamlčovala, když jim někdo přicházel vstříc, anebo šel mimo ně. A Sanin poslouchal jako u vytržení, naslouchaje s rozkoší zvukům jejího hlasu, jako včera s radostí pozoroval její rukopis.

„Maminka je neobyčejně zarmoucena," počala opět Gemma a slova její bystře plynula jedno za druhým; „nikterak nechce pochopiti, že se mně pan Klüber zprotivil, že jsem se chtěla provdati za něho ne z lásky, nýbrž následkem jejích úsilných proseb... Má v podezření vás — tebe; to jest, abych mluvila přímo, jest přesvědčena, že jsem si tebe zamilovala, a to jest pro ni tím bolestnější, že jí ještě předevčírem nic podobného na mysl nepřišlo, a dokonce svěřila tobě, abys mne přemluvil... A bylo to podivné poselství, viď? Nyní tebe... vás nazývá chytrákem, potměšilým člověkem, tvrdí, že jste zklamal její důvěru, a předpovídá mně, že mne také zklamete..."

„Ale Gemmo," zvolal Sanin, „což pak jsi jí neřekla..."

„Neřekla jsem nic! Jaké pak jsem měla právo, dokud jsem nepromluvila s vámi?"

Sanin spráskl ruce. „Gemmo, doufám, že aspoň nyní se jí vyznáš ze všeho a přivedeš mne k ní... Chci dokázati tvé paní matce, že nejsem podvodník!"

Prsa Sanina jen se dmula návalem velkomyslných a nadšených citův.

Gemma pohlédla na něho otevřenýma dokořán očima. „Chcete vskutku jíti se mnou nyní k mamince? k mamince, která tvrdí, že... že vše to je mezi námi věcí nemožnou — a nikdy se nemůže splniti?" Bylo jedno slovo, které se Gemma nemohla odhodlati vysloviti... Pálilo jí rty... ale tím ochotněji vyslovil je Sanin.

„Vstoupiti s tebou v manželství, Gemmo, býti tvým mužem, je štěstí, nad něž neznám vyššího!"

Neznal již nijakých mezí ani lásky své, ani své velkomyslnosti, ani odhodlanosti.

Když Gemma, jež stanula na okamžik, zaslechla tato slova, vykročila ještě hbitěji... jako by byla chtěla prchnouti od tohoto příliš velikého a neočekávaného štěstí!

*

Ale náhle pod ní nohy podklesly. Za rohem příční ulice, několik krokův od ní objevil se v novém klobouce a novém svrchníku, přímý jako střela, nakadeřený, jako pudlík, pan Klüber. Spatřil Gemmu, spatřil Sanina a jaksi vniterně si frknuv a ohnuv nazpět svou pružnou postavu, kráčel jim švihácky vstříc. Sanin byl na rozpacích; ale vzhlédnuv na Klüberovu tvář, jíž majetník její, na kolik připouštěly jeho schopnosti, snažil se dodati výrazu pohrdavého údivu, ano i politování, vzhlédnuv na tu rumělnou, sprostou tvář, náhle pocítil nával hněvu a vykročil vpřed.

Gemma se chopila jeho ruky a s klidnou rozhodností položivši svou ruku pod jeho rámě, vzhlédla přímo do tváře svému bývalému ženichu... Ten přimhouřil oči, svraštil tvář, zahnul stranou a zabručev skrze zuby: „obvyklý konec písničky!“ vzdálil se týmž švihákým, zlehka se vyhupujícím krokem.

„Co řekl, darebák?“ optal se Sanin, a chtěl se vrhnouti za Klüberem; ale Gemma ho udržela a kráčela s ním dále, nesnímajíc už ruky s jeho paže.

Cukrárna Roselliových ukázala se před nimi. Gemma se ještě jednou zastavila.

„Dimitri, monsieur Dimitri,“ obrátila se k Saninu; „ještě jsme tam nevstoupili, ještě jsme neviděli maminku... Jestliže se chcete ještě rozmysliti, jestliže... jste ještě svoboden, Dimitriji!“

Za odpověď Sanin přitiskl pevně její ruku k svým prsům a vedl ji vpřed.

„Maminko,“ promluvila Gemma, vcházejíc se Saninem do pokoje, kde seděla paní Lenora; „přivedla jsem pravého!“

XXIX.

Kdyby byla Gemma oznámila, že přivedla s sebou choleru, nebo samu smrt, nebyla by paní Lenora, jak sluší za to míti, přijala zprávu tu s větším zoufalstvím. Usedla si ihned do koutka, obličejem k stěně, a zaplakala, skoro zaúpěla, nejinak než jako ruská selka nad rakví mužovou nebo synovou. V první chvíli Gemma tak se zarazila, že ani nepřistoupila k matce, a stanula jako socha uprostřed komnaty. Sanin úplně pozbyl rozvahy; nescházelo mnoho a byl by se dal do pláče. Celou hodinu trval tento pláč, jejž nebylo lze uchlácholiti, celou hodinu! Pantaleone shledal za nejlepší zavříti zevnější dvéře cukrárny, aby náhodou nepřišel nikdo cizí; na štěstí bylo to záhy z rána. Stařec sám byl na rozpacích a na všechen způsob neschvaloval, že Gemma a Sanin jednali s takovým chvatem; jinak však se neodvážil jim čeho vytýkati a pro případ potřeby byl odhodlán, vzíti je pod svou ochranu: velmi se mu nelíbil Klüber! Emil pokládal se za prostředníka mezi svým přítelem a sestrou, a div se nevychloubal tím, že se všechno tak znamenitě zdařilo! Nikterak nemohl pochopiti, proč si paní Lenora tak naříká, a v duchu ihned rozhodl, že ženy, i nejlepší ženy, trpívají nedostatkem chápavosti! Saninu se vedlo nejhůř: Paní Lenora se dávala do nářku a mávala rukama, jakmile se k ní jenom přibližoval, a marně se pokoušel, stoje v jisté vzdálenosti, několikrát hlasitě zvolati: „Prosím za ruku vaší dcery!“ Paní Lenora zlobila se na sebe zejména proto, že „jak jen mohla být tak slepou, že nic nepozorovala!“ — „Kdyby byl můj Giovanni Battista živ,“ tvrdila plačtivým hlasem, „nic takového by se nestalo!“ „Bože můj, co je to?“ uvažoval Sanin; „vždyť je to skoro hloupé!“ Ani sám si netroufal vzhlédnouti na Gemmu, ani ona se neodvažovala zdvihnouti k němu očí. Přestávala na tom, že trpělivě obsluhovala matku, jež s počátku i ji odpuzovala . . .

Konečně bouře ponenáhlu utichla. Paní Lenora přestala plakati, dovolila Gemmě, aby ji vyvedla z koutka, do kterého se utekla, dala se posaditi do křesla podle okna a napojiti vodou s fleures d'orange; dovolila Saninu — ne přiblížiti se, ó ne! — ale zůstati aspoň v pokoji — (zprvu žádala neustále, aby odešel) — a neskákala mu do řeči, když mluvil. Sanin použil ihned nastalého utišení a osvědčil se jako podivuhodný řečník; sotva by s takým ohněm a s takou přesvědčivostí dovedl vyložiti svoje záměry a své city před samou Gemmou. Jeho city byly co nejupřímnější, jeho záměry tak čisté, jako Almavivy v „Sevilském lazebníku". — Netajil ani před paní Lenorou ani před samým sebou nevýhodných stránek oněch záměrův; ale nevýhody ony byly pouze zdánlivé! Pravda, on jest cizinec, s ním se nedávno seznámili, nevědí nic určitého o jeho osobě, o jeho poměrech; ale jest hotov opatřiti si všechny potřebné důkazy, že jest řádný a při tom ne chudý člověk; odvolá se k nanejvýš nepochybným svědectvím svých krajanův! — Doufá, že Gemma bude s ním šťastna a že on dovede osladiti její rozluku s příbuznými!...

Vzpomínka o rozluce — ba samo slovo „rozluka" div nepokazilo všechno... Paní Lenora sebou zatřásla a celá se rozkývala... Sanin honem dodal, že rozluka bude pouze na čas — a ostatně, dost možná, že jí vůbec nebude!

Výmluvnost Saninova nebyla bezvýsledná. Paní Lenora počala na něho pohlížeti, ač stále ještě s hořkostí a výčitkou, ale ne již s nedávným rozhořčením a hněvem; potom mu dovolila, aby se k ní přiblížil, ba i přisednouti mu dovolila (Gemma sedla s druhé strany); potom ho počala kárati — ne pouze pohledy, nýbrž slovy, což znamenalo jisté zmírnění hněvu; počala si stýskati a stesky její stávaly se pořád tišími a měkčími; střídaly se s otázkami, obracenými tu k dceři, tu k Saninu; potom mu dovolila vzíti ji za ruku a nestáhla ji hned zpět; pak opět zaplakala — ale již docela jinými slzami... Potom se truchlivě usmála a politovala nepřítomnosti Giovan'

Battista, ale z docela jiné příčiny, než prve... Minul ještě okamžik, a oba provinilci — Sanin i Gemma — klečeli už na kolenou u jejích nohou, a ona jim kladla jednomu po druhém své ruce na hlavy; minul druhý okamžik, a už ji objímali a líbali, a Emil s obličejem, zářícím radostí, vběhl do světnice a také se připojil k tulící se k sobě skupině.

Pantaleone nahlédl do světnice, ušklíb' se i zamračil se zároveň a odebrav se do cukrárny, otevřel zevnější dveře.

XXX.

Přechod od zoufalství k zármutku, a od něho k „tiché resignaci" odbyl se u paní Lenory dosti rychle; však i tato tichá resignace brzy změnila se v tajenou radost, kterou však ze slušnosti všemožně tajila a zdržovala. Sanin od prvního dne, jak se s ním seznámila, zalíbil se paní Lenoře; jakmile se spřátelila s myšlenkou, že bude jejím zetěm, nenacházela v ní už nic zvláště nepříjemného, ačkoli pokládala za povinnost zachovati na tváři své trochu uražený, či spíše starostlivý výraz. Kromě toho, všechno, co se událo za posledních dnů, bylo tak neobyčejné... A sice jedno za druhým! Jako praktická ženština a jako matka pokládala Lenora taktéž za svou povinnost podrobiti Sanina rozličným otázkám: a Sanin, jemuž, když se ubíral ráno k dostaveníčku s Gemmou, ani na mysl nenapadlo, že se s ní ožení — je ovšem pravda, že tenkrát vůbec o ničem nemyslil a oddával se výhradně puzení své vášně — Sanin s plnou ochotou, ba, možno říci, směle zaujal svou úlohu, úlohu ženicha, a na všechny dotazy odpovídal věcně, podrobně, ochotně. Když se paní Lenora přesvědčila, že jest skutečně rodilý šlechtic, při čemž se až trochu podivila, že není dokonce knížetem, přijala vážné vzezření a „upozornila ho předem", že s ním bude mluviti zcela bezohledně, otevřeně, protože ji k tomu

nutí její svatá povinnost mateřská! — načež Sanin odvětil, že jiného od ní neočekával a sám jí upřímně prosí, aby mluvila beze všech ohledův na něho!

Tu paní Lenora podotkla, že pan Klüber (při vyslovení jména toho trochu si povzdychla, stiskla rty a zamlčela se) — pan Klüber, bývalý Gemmin ženich, má už nyní osm tisíc zlatých důchodův, a s každým rokem suma ta se bude rychle zvyšovati — a jaké důchody má on, pan Sanin?

„Osm tisíc zlatých," opětoval táhlým hlasem Sanin.. „To je na naše peníze okolo patnácti tisíc rublův assignačních... Můj důchod jest mnohem menší. Mám neveliký statek v Tulské gubernii... Za dobře zřízené správy může dáti — a sice musí dáti pět nebo šest tisíc... Mimo to, vstoupím-li do státní služby, snadno mohu obdržeti dva tisíce služného."

„Do služby v Rusku?" vzkřikla paní Lenora. „Já se tedy mám rozzloučiti s Gemmou?"

„Možno bude vstoupiti do služby diplomatické," opravil se honem Sanin; „mám jisté přátelské spojení... Pak bych mohl sloužiti za hranicemi. Anebo bude možno zaříditi se takhle — a to bude daleko lepší, než všechno ostatní: prodati statek, a užiti stržených peněz na nějaký výhodný podnik, na př. na povznešení vaší cukrárny." — Sanin seznával, že mluví cosi nesmyslného, ale jeho se zmocnila nepochopitelná odvaha! Jen pohlédne na Gemmu, jež od té doby, co se počala „praktická" rozmluva, každou chvíli vstávala, chodila po světnici, opět sedala — jen na ni pohlédne a už nezná nijakých překážek, a jest hotov zaříditi všechno, ihned, a to nejlepším způsobem, jen aby se ona nelekala!

„Pan Klüber také mně chtěl poskytnouti nevelkou částku peněz na oživení obchodu," podotkla po nedlouhém váhání paní Lenora.

„Maminko, pro Boha, maminko!" zvolala Gemma po vlašsku.

„O těchto věcech musí se promluviti, pokud je čas, milá dceruško," odvětila jí paní Lenora týmž jazykem.

Obrátila se znova k Saninu, a počala se ho vyptávati, jaké jsou v Rusku zákony o manželství, a nečiní-li se nějakých překážek při vstupování do stavu manželského s katoličkami, jako v Prusku? — (V ty doby, totiž roku čtyřicátého, vzpomínali ještě po celém Německu na spor pruské vlády s kolínským arcibiskupem pro smíšená manželství.) Když však paní Lenora zvěděla, že její dcera, jakmile se provdá za ruského šlechtice, sama také se stane šlechtičnou, projevila nad tím jistou spokojenost. — „Ale vždyť musíte nejdříve odejeti do Ruska?"

„Nač?"

„Inu ovšem. Vyžádati si dovolení od vašeho panovníka!"

Sanin jí vysvětlil, že toho vůbec není zapotřebí... ale, že, dost možná, přece bude muset před svatbou na krátký čas odejeti do Ruska — (když ta slova promluvil, srdce se v něm bolestně sevřelo, a Gemma, jež hleděla na něho, věděla, že se mu srdce sevřelo, i zarděla se a zamyslila se) — a že se bude snažiti užiti svého pobytu ve vlasti k tomu, aby prodal svůj statek... na každý způsob však přiveze odtud potřebné peníze.

„Prosila bych vás též, abyste mně přivezl odtud pěkných astrachanských beránků na pláštík," prohodila paní Lenora. „Jak se proslýchá, jsou tam ku podivu krásné a neobyčejně laciné!"

„Zcela jistě, s největší radostí přivezu i vám i Gemmě!" zvolal Sanin.

„A mně stříbrem vyšívanou safianovou čapku," ozval se Emil, vystrčiv hlavu ze sousedního pokojíku.

„Dobře, přivezu i tobě... a Pantaleonovi pantofle."

„Ale nač to, nač to?" namítla paní Lenora. „Rozprávíme nyní o vážných věcech. Ale ještě něco," dodala praktická dáma. „Pravíte: prodám statek. Ale kterak to učiníte? Vy tedy i sedláky budete prodávat?"

Sanina jako by něco bodlo do boku. Vzpomněl si, že když vypravoval kdysi paní Roselliové a její dceři o ruském právu nevolnickém, kteréž, jak se vyjádřil, budilo v něm nejhlubší opovržení, ubezpečoval jich nejednou, že nikdy a za nic na světě nebude prodávati svých nevolníkův, poněvadž podobný prodej pokládá se za věc nemravnou.

„Budu hledět prodati svůj statek člověku, jehož poznám s dobré stránky," odpověděl Sanin trochu rozpačitě; „aneb může být, že nevolníci sami si budou přáti vykoupiti se na svobodu."

„To je nejlepší," souhlasila paní Lenora... „neboť prodávati živé lidi..."

„Barbaři!" zamumlal Pantaleone, jenž se ukázal ve dveřích hned po Emilovi, nyní však zatřásl hlavou a zmizel.

„Ostuda!" pomyslil si Sanin a tajně pohlédl na Gemmu. Zdálo se, že nezaslechla jeho posledních slov. „Nu, dobře!" pomyslil si opět.

Takovým způsobem vedla se praktická rozmluva skoro až do samého oběda. Paní Lenora úplně se na konec uspokojila, nazývala už Sanina Dmitrijem, laskavě mu hrozila prstem a slibovala, že se pomstí za jeho lest. Mnoho a podobně se vyptávala o jeho příbuzných, protože „i to jest velmi důležito"; vyžádala si též, aby jí popsal svatební obřad, jak se koná dle ritu ruské církve, a již předem byla u vytržení nad Gemmou v bílém šatě a se zlatou korunou na hlavě.

„Vždyť ona je krásna, jako královna," promluvila s mateřskou hrdostí; „ba není ani na světě královny tak hezké!"

„Druhé Gemmy není na světě!" dodal Sanin.

„Ano; proto právě jest — Gemma!" (Známo, že „Gemma v jazyku vlašském značí „drahokam".)

Gemma přiskočila a zlíbala matku... Zdálo se, že teprve nyní si oddechla svobodně a svírající ji tíže spadla s její duše.

Sanin pak pocítil se najednou tak šťastným, takovou

dětinskou radostí naplnilo se jeho srdce, když si pomyslil, že se přece uskutečnily ony sny, jimž se nedávno ještě oddával právě v týchž místnostech; celá bytost jeho tak se rozehrála, že se hned odebral do cukrárny; chtělo se mu za každou cenu prodávati zboží, jako před několika dny, a zdálo se, jako by chtěl říci: „Mám na to nyní úplné právo! Vždyť jsem nyní členem rodiny!“

I vstoupil vskutku za stolici a vskutku prodával, to jest prodal dvěma děvčátkům, jež zašly do cukrárny, libru cukrovinek, místo níž jim navážil celé dvě libry, a požádal za ně o polovic méně, než zač se prodávaly.

Při obědě jako ženich seděl officiálně vedle Gemmy. Paní Lenora pokračovala ve svých praktických úvahách. Emil se dával každou chvíli do smíchu a žádal Sanina, aby ho vzal s sebou do Ruska. Bylo rozhodnuto, že Sanin pojede za dvě neděle. Pouze Pantaleone se tvářil jaksi zasmušile, až ho paní Lenora za to pokárala: „A přece byl sekundantem!“ — Pantaleone pohlédl na ni z pod obrví.

Gemma mlčela skoro po celou tu dobu, ale nikdy tvář její nebyla krásnější a jasnější. Po obědě pozvala Sanina na minutku do zahrady, a stanuvši u téže lavičky, kde předevčírem přebírala višně, pravila mu: „Dmitriji, nehněvej se na mne; ale chci ti ještě jednou připomenouti, že se nemáš pokládati za spoutaného...“

On jí nedal domluviti...

Gemma odklonila svůj obličej. „A co se týče toho, o čem se zmínila maminka, pamatuješ se? — o různosti naší víry, tedy hleď!...“

I chopila se granátového křížku, jenž jí visel na šíji na tenounké šňůrce, silně škubla, přetrhla šňůrku a podala mu křížek.

„Jsem-li já tvoje, jest i víra tvá — mou věrou!“

Oči Sanina byly ještě zrosené, když se spolu s Gemmou vrátil do domu.

K večeru přišlo vše na obvyklé koleje. I v tresette sehráli.

XXXI.

Sanin procitl druhého dne velmi záhy. Nacházel se na nejvyšším stupni lidského blaha; to však nerušilo jeho spánku; otázka, životní osudná otázka, jak prodati svůj statek co možná nejrychleji a nejvýhodněji, znepokojovala jeho klid. V jeho hlavě křížily se nejrozmanitější plány, ale nic se mu dosud nevyjasnilo. Vyšel z domu, aby se osvěžil na čerstvém vzduchu. Chtěl s hotovým návrhem a nejinak předstoupiti před Gemmu.

Co to za postavu dosti těžkou a tlustonohou, jinak však slušně oblečenou, jde před ním? Převaluje se s nohy na nohu a trochu pokulhává. Kde pak to viděl tento zátylek, porostlý jasně plavými vlasy, tuto hlavu, jako by nasazenou zrovna na ramena, ta měkká, tučná záda, ty plné svislé ruce? Je-li možná, aby to byl Polozov, jeho dávný spolužák z ústavu, jehož už více než pět let ztratil s obzoru? Sanin předhonil postavu, kráčející před ním, obrátil se... Široký, nažloutlý obličej, malé kančí oči s bílými řasami a brvami, krátký, ploský nos, silné, jako by sklížené pysky, kulatá, holá brada — a kyselý, lenivý, nedůvěřivý výraz celého obličeje — inu ovšem: tof on, tof Hippolyt Polozov!

„Snad nevychází opět moje hvězda?“ napadlo Sanina.

„Polozove! Hippolyte Sidoroviči! Jsi to ty?“

Postava stanula, zdvihla své malinké oči, postála chvilku, otevřela konečně rty a promluvila sípavou fistulou:

„Dmitrij Sanin?“

„Ba právě!“ zvolal Sanin a stiskl Polozovu jednu z obou rukou, jež v těsných, hlazených rukavičkách šedě popelavé barvy visely mrtvě jako dříve podle jeho vypuklých kyčlí. — „Jsi dávno zde? Odkud jsi přijel? Kde ostáváš?“

„Přijel jsem včera z Wiesbadenu," odpovídal zvolna Polozov — „kupovat ledaco pro ženu, a dnes se opět vracím do Wiesbadenu."

„Ach, pravda, ty jsi ženat! A povídá se, jaká krasavice jest tvá žena!"

Polozov pohnul očima stranou. „Ano, povídá se."

Sanin se dal do smíchu. „Vidím, jsi pořád týž — flegmatik, jakým jsi býval v ústavě."

„V koho pak se mám proměnit?"

„A povídá se," dodal Sanin, pronášeje se zvláštním důrazem slovo „povídá se" — „že tvá žena je velmi bohatá."

„I to se povídá."

„A ty sám, Hippolyte Sidoroviči, o tom nevíš?"

„Já, brachu Dmitriji... Pavloviči — ano... Pavloviči! do záležitostí ženiných se nepletu."

„Nepleteš se? v žádné záležitosti?"

Polozov opět pohnul očima. „V žádné, brachu. Ona si žije, jak jí jest libo... nu, a já také, jak mně je libo."

„Kam pak jdeš nyní?" otázal se ho Sanin.

„Teď nejdu nikam; stojím na ulici — a rozmlouvám s tebou; ale jakmile budeme spolu hotovi, půjdu do hostince a budu snídati."

„A já s tebou, chceš?"

„Myslíš: snídati?"

„Ano!"

„S radostí; jísti ve společnosti mnohem příjemněji. Vždyť nejsi mluvka?"

„Nemyslím."

„Nu, dobře."

Polozov pokročil vpřed. Sanin se ubíral vedle něho. I napadlo Sanina — pysky Polozova se opět sklížily a on funěl a mlčky se převaloval s nohy na nohu — napadlo Sanina: jakým způsobem se podařilo tomuto pařezu uloviti krásnou a bohatou ženu? Sám není ani bohat, ani ze slavného rodu, ani chytrý; v ústavě platil za mdlého

a tupého chlapce, za ospalce a žrouta a přezývali ho „slinta“. Ku podivu.

„Ale jest-li žena jeho velmi bohata — povídá se, že jest dcerou jakéhosi nájemce lihového monopolu — snad by koupila můj statek? Říká, že se neplete do nijakých záležitostí ženiných, ale to mu netřeba věřiti! A mimo to požádám za cenu ucházející, výhodnou pro ni! Proč bych toho nezkusil? Dost možná, že má hvězda opět vzešla... Rozhodnuto! Pokusím se!“

Polozov dovedl Sanina do jednoho z nejlepších hostinců ve Frankfurtě, v němž obýval ovšem nejlepší pokoj. Na stolech a sedadlech byly hromady škatulí, bedniček a balíků... „To je všechno, brachu, pro Marii Nikolajevnu!“ (Tak zvali ženu Hippolyta Sidoroviče.) Polozov sklesl na křeslo a zastenal: „To je parno!“ a rozvázal si nákrčník. Potom zazvonil na vrchního sklepníka, a důkladně objednal bohatou snídani. „A v jednu hodinu ať je kočár připraven! Slyšíte, přesně v jednu hodinu!“

Vrchní sklepník se uctivě poklonil — a otrocky zmizel.

Polozov rozepial vestu. Již podle toho, jak zdvihal brvy, odfukoval si a krčil nos, bylo možno souditi, že mluviti bude mu velikou obtíží, a že nikoliv bez jistého strachu očekával, bude-li ho Sanin nutiti, aby pohnul jazykem, či sám převezme povinnost mluvčího.

Sanin pochopil náladu svého přítele, a proto ho neobtěžoval otázkami; omezil se nejnutnějšími věcmi; zvěděl, že byl dvě léta na vojně (hulánem! vypadal asi pěkně v kraťoučkém hulánském kabátku), před třemi lety se oženil a již na druhý rok je v cizině se ženou, „která se nyní léčí od jakési nemoci ve Wiesbadenu,“ a potom pojede do Paříže. Se své strany Sanin také mnoho nenapovídal o svém minulém životě a svých záměrech; přistoupil přímo k hlavní věci — t. j. promluvil a svém úmyslu, prodati statek.

Polozov ho poslouchal mlčky, a jen chvílemi obracel oči ke dveřím, ve kterých se měla objeviti snídaně. Sní-

daně konečně přišla. Vrchní sklepník v průvodu dvou sluhův přinesl několik mis pod stříbrnými puklicemi.

„Statek leží v Tulské gubernii?“ promluvil Polozov, sedaje ke stolu, a zastrkávaje si ubrousek za límec košile.

„V Tulské.“

„V Jefremovském újezdě... Vím.“

„Ty znáš mou Alexějevku?“ otázal se Sanin, sedaje také ke stolu.

„Znám, ovšem.“ Při těch slovech si Polozov nacpal do úst kus vaječné omletky s lanýži. „Marja Nikolajevna, má žena má v sousedství statek... Otevřete tuhle láhev, sklepníku! Půda je tam dobrá — ale sedláci ti vysekali les. A proč prodáváš?“

„Peníze potřebuju, brachu! Prodal bych lacino. Takhle ty kdybys chtěl koupiti. Hodilo by se ti.“

Polozov vypil sklenku vína, otřel se ubrouskem a zase počal žvýkati — zvolna a hlučně.

„Víš“ — prohodil konečně... „Já statku nekupuju; nemám peněz. Pošoupni ke mně máslo. Leda žena nekoupí-li. Promluv s ní. Nebudeš-li ceniti příliš vysoko — ona by nebyla od toho... Ale jsou ti Němci oslové! Neumějí ani rybu uvařiti. Může-li býti co prostšího? A ještě klábosí: „Vlast musíme sjednotiti.“ Sklepníku, odneste ten hnus.“

„Co pak tvá žena opravdu sama řídí hospodářství?“ optal se Sanin.

„Sama. Vida, kotlety jsou dobré. Doporučuju ti. Já jsem ti řekl, Dmitriji Pavloviči, že se nepletu do nijakých ženiných záležitostí — a nyní ti to opakuju.“

A Polozov mlaskal dále.

„Hm... Ale kde pak bych s ní mohl promluviti, Hippolyte Sidoroviči?“

„Ale velice prostě, Dmitriji Pavloviči. Vyprav se do Wiesbadenu. Odtud je tam nedaleko. Sklepníku, nemáte anglické hořčice? Ne? Dobytek! Ale času netrať. Pozejtří

odjíždíme. Dovol, naliju ti sklenku, to víno má bouquet, to není ocet.“

Obličej Polozova oživnul a zčervenal; oživoval vůbec jen tehda, když jedl... nebo pil.

„Opravdu nevím, jak bych to udělal?“ zabručel Sanin.

„A co to tak najednou na tebe sedlo?“

„V tom to vězí, brachu, že sedlo.“

„A mnoho potřebuješ?“

„Mnoho. Já... kterak bych to řekl? Napadlo mne oženiti se.“

Polozov postavil na stůl sklenku, kterou již zdvihal k ústům.

„Oženiti se!“ promluvil chřaplavým, od podivení chřaplavým hlasem a sepial své plné ruce na břiše. — „Tak náhle?“

„Ano — náhle.“

„Nevěsta — v Rusku, rozumí se?“

„Ne, nikoli v Rusku.“

„Kde tedy?“

„Zde, ve Frankfurtě.“

„A kdo?“

„Němka; to jest ne Němka, nýbrž Vlaška. Zdejší obyvatelka.“

„Má peníze?“

„Nemá.“

„Tedy láska už příliš mocná?“

„Jaký jsi směšný! Ovšem mocná.“

„A na to potřebuješ peněz?“

„Nu ano — ano, ano.“

Polozov spolknul víno, vypláchl si ústa, i ruce si umyl, pečlivě si je otřel o ubrousek, vytáhl a zapálil si doutník. Sanin mlčky pohlížel na něho.

„Jediný prostředek,“ zabručel na konec Polozov, ohnuv nazpět hlavu a vypouštěje dým tenounkým praménkem. „Jeď k ženě. Bude-li chtíti, hravě ti pomůže z bídy.“

„Ale kde pak se s ní shledám, s tvou ženou! Vždyť pravíš, že pozejtří odjíždíte?“

Polozov zavřel oči.

„Poslechni, co ti řeknu,“ promluvil po chvilce, kroutě v ústech doutníkem a vzdychaje. „Běž domů, připrav se honem a přijď sem. V jednu hodinu odjíždím, kočár mám prostorný — vezmu tě s sebou. Tak bude nejlépe. A nyní si zdřímnu. Víš, brachu, jakmile se najím, musím si nezbytně pospati. Příroda si toho žádá a já se jí neprotivím. A ty mně nepřekážej.“

Sanin uvažoval, uvažoval — a náhle zdvihl hlavu: rozhodl se!

„Nu dobře, souhlasím a děkuju ti. O půl jedné jsem zde — a pojedeme spolu do Wiesbadenu. Doufám, že se tvá žena nebude horšiti...“

Ale Polozov už funěl. Zažvatlal: nepřekážej! zavrtěl nohama a usnul jako děcko.

Sanin ještě jednou přeběhl očima jeho těžkou postavu, jeho hlavu, šíji, jeho vysoko zdviženou, jako jablko kulatou bradu, a vybrav se z hostince, obrátil se hbitými kroky k cukrárně Roselliových. Musil uvědomiti Gemmu.

XXXII.

Zastal ji v cukrárně spolu s matkou. Paní Lenora stála shrbená u zdi a měřila nevelkým skládacím loktem prostranství mezi dvěma okny. Když spatřila Sanina, vzpřímila se a vesele ho přivítala, ovšem ne bez maličkých rozpaků.

„V mé hlavě,“ počala paní Lenora, „následkem včerejších vašich slov neustále se vrtí myšlenka, jak by se dal zlepšiti náš obchod. Vidíte, zde bych ráda postavila dvě skříňky se zrcadlovými poličkami. Nyní, víte, jest to v módě. A pak ještě...“

„Dobře, dobře," vpadl jí do řeči Sanin, „vše to bude třeba uvážiti... Ale pojďte sem, hleďte, co vám řeknu." S těmi slovy vzal paní Lenoru a Gemmu pod ruce a odvedl je do druhého pokoje. Paní Lenora se polekala a upustila míru z ruky. Gemma se také trochu lekla, ale pohlédla Saninu ostřeji do očí a uspokojila se. Jeho tvář, ač starostlivá, vyjadřovala nicméně živou čilost a odhodlanost.

Požádal obě dámy, aby sedly, sám zůstal před nimi státi a pohybuje rukama a čechraje si vlasy, sdělil s nimi všechno: jak se setkal s Polozovem, že hodlá jeti do Wiesbadenu, že se naskytla příležitost prodati statek. „Představte si mé štěstí," zvolal na konci vypravování. „V mé záležitosti stal se takový obrat, že snad ani nebudu muset jezditi do Ruska! A svatbu můžeme odbyti mnohem dříve, než jsem se nadál!"

„Kdy máte jeti?" optala se Gemma.

„Ještě dnes — za hodinu; můj přítel vzal kočár — vezme mne s sebou."

„Budete nám psáti?"

„Ihned! jak jen promluvím s onou dámou, hned budu psáti."

„Ta dáma, jak pravíte, jest velmi bohatá?" ptala se praktická paní Lenora.

„Neobyčejně! Její otec byl milionář, a všechno jí odkázal."

„Všechno, jí jediné? Nu — to je vaše štěstí. Jen hleďte, abyste neprodal svého statku příliš lacino! Buďte opatrný a pevný! Nedejte se podvésti! Chápu vaše přání, abyste byl co možno brzy mužem Gemminým... ale opatrnost přede vším! Nezapomeňte: čím dráže prodáte statek, tím více zbude vám oběma — i vašim dětem."

Gemma se obrátila a Sanin opět zamával rukama. „Na mou obezřetnost můžete se spolehnouti, paní Lenoro! Nebudu ani smlouvati. Povím jí pravou cenu: dá — dobře; nedá — ať jede s pánem Bohem!"

„Jste s ní znám — s onou dámou?" optala se Gemma.

„Nikdy jsem jí neviděl.“

„A kdy se vrátíte?“

„Nebude-li moje záležitost míti výsledku, tedy pozejtří; zdaří-li se však — možná, že budu muset ostati tam o den nebo dva déle. Na každý způsob nepromeškám ani minuty. Vždyť svou duši zanechám zde! Avšak my tu mluvíme, a já musím před odjezdem zběhnouti ještě domů... Dejte mně ruku na štěstí, paní Lenoro; u nás v Rusku vždycky se tak činí.“

„Pravou nebo levou?“

„Levou — je blíže k srdci. Vrátím se pozejtří — se štítem, nebo na štítě! Něco jako by mně šeptalo: vrátíš se vítězem! S Bohem, moji dobří, moji milí...“

Objal a poceloval paní Lenoru, Gemmu pak poprosil, aby šla s ním na minutku do jejího pokojíku, neboť má s ní něco sděliti, něco velice vážného. Chtělo se mu rozloučiti se s ní soukromě. Paní Lenora to pochopila a nebyla zvědava, co je to za vážnou záležitost...

Sanin nikdy ještě nebyl v pokojíku Gemmině. Veškero kouzlo lásky, všechen její žár, její nadšení a sladký strach vzňaly se v něm, vtrhly zrovna v jeho duši, jakmile přestoupil zapovězený práh. Vrhl kolkolem zanícený pohled, upadl k nohám milované dívky a přilnul obličejem k její postavě....

„Jsi můj?“ zašeptala Gemma — „vrátíš se brzy?“

„Jsem tvůj... vrátím se,“ ubezpečoval ji, sotva dechu popadaje.

„Budu tě čekati, můj drahý!“

Několik okamžikův na to běžel už Sanin po ulici k svému obydlí. Ani nepozoroval, že hned za ním vyskočil ze dveří cukrárny Pantaleone, celý rozčechraný, a cosi za ním volal; třásl vysoko zdviženou rukou, jako by mu hrozil.

Zrovna ve tři čtvrti na jednu Sanin se představil Polozovu. U vrat jeho hostince stál už kočár, zapřažený čtyřmi koňmi. Polozov spatřiv Sanina, jen zvolal: „A! rozhodl jsi se?“ a vzav klobouk, plášť a přezuvky, a zacpav si uši bavlnkou, ač to bylo v létě, vyšel před dům. Sklepníci rozložili dle jeho příkazu uvnitř kočáru všechny jeho zakoupené věci, obložili místo, kde on seděl, hedvábnými poduškami, váčky, uzlíky; v nohách postavili koš s potravinami a ke kozlíku přivázali cestovní vak. Polozov štědře zaplatil, a podporován — byť jen ze zadu, ale uctivě, úslužným vrátným, vlezl hekaje do kočáru, sedl si, upravil pohodlně všechno kolem sebe, vybral si a zapálil doutník a potom teprv pokynul prstem Saninu, jako že nyní může vlézti do kočáru též on. Sanin se umístil podle něho. Polozov poručil po vrátném kočímu, aby jel jak se patří, chce-li dostati na pivo; stupátka zarachotila, dvéře bouchly, kočár se rozejel.

XXXIII.

Z Frankfurtu do Wiesbadenu je nyní po železnici necelá hodina cesty; tehda však pošta jezdila tři hodiny. Koně přepřahali pětkrát. Polozov napolo dřímal, napolo jen tak sebou kýval, drže v zubech doutník a rozmlouval velmi málo; do okénka nepodíval se ani jednou. Malebné pohledy ho nevábily, ba vyjádřil se, že „příroda je jeho smrt!“ Sanin také mlčel a také se nedíval na krajinu: nebyl k tomu naladěn. Celý se pohroužil ve vzpomínky a rozjímání. Na stanicích Polozov platil, co se slušelo, dle hodinek posuzoval, jak se dlouho jelo a odměňoval vozky — méně či více dle toho, jak se který vynasnažil. V polovině cesty vytáhl z koše s potravinami dva pomeranče, sám si vybral lepší a druhý nabídl Saninu. Sanin upřel oči na svého soudruha a náhle se rozesmál.

„Co se ti zdá?“ optal se tento, olupuje pečlivě svými krátkými, bílými nehty kůrku s pomeranče.

„Co?“ opětoval Sanin jeho otázku. „Je mi směšným naše cestování.“

„Proč pak?“ ptal se ho Polozov, strkaje do úst jeden z klínovitých úsekův, ve které se rozpadává maso pomeranče.

„Je mně příliš podivné. Včera, abych se ti přiznal, myslil jsem o tobě právě tak málo, jako o kitajském císaři — a dnes jedu s tebou prodávat statek tvé ženě, o níž nemám sebe menšího ponětí.“

„Všechno se může přihoditi,“ odvětil Polozov. „Až déle požiješ, všelicos uvidíš. Na příklad, můžeš si mne představiti, jak přijíždím na denní službu k velkokníženi? A já jel; a velkokníže Michail Pavlovič povelel: „Klusem, klusem toho tlustého korneta! Klusej rychleji!“

Sanin se počesal za uchem.

„Pověz mně, prosím tě, Hippolyte Sidoroviči, jaká jest tvá žena? Jaké jest povahy? Jest mně třeba, abych to věděl.“

„Jemu bylo lehko veleti: klusem!“ — pokračoval s náhlou rozjařeností Polozov — „ale mně — mně jak při tom bylo? I pomyslil jsem si: Vezměte si vaše hodnosti a epauletty — s pánem Bohem! Ach ano... ty's se ptal na ženu? Nu co, žena! Člověk, jako všichni. Prstu jí do úst nestrkej — nemá to ráda. Hlavní věc — mluv hodně mnoho... aby bylo čemu se zasmáti. O své lásce třebas jí vypravuj... ale rozmarně nějak, víš.“

„Jak to rozmarně?“

„Nu tak. Vždyť jsi mně povídal, že's zamilován, že se chceš oženiti. Nu, tedy jí to vyličl!“

Sanin se rozmrzel. „Co v tom vlastně shledáváš směšného?“

Polozov jen očima pohnul. Šťáva z pomeranče tekla mu po bradě.

„To tě žena poslala do Frankfurtu nakupovat?“ optal se Sanin po několika minutách.

„Ano!“

„A cos to kupoval?“

„To víš: hračky.“

„Hračky? Což máš děti?“

Polozov se uhnul od Sanina. „Nu! Z jaké příčiny mám míti děti? Ženské límečky... ozdoby. Toilettní předměty.“

„Což tomu rozumíš?“

„Rozumím.“

„Ale vždyť jsi mně sám pravil, že se do nijakých ženiných záležitostí nepleteš?“

„Do jiného se nepletu. A tuhle to... to nic neznamená. Z dlouhé chvíle možno. A pak žena mému vkusu věří. Mimo to umím se náležitě smlouvati.“

Polozov počal mluviti trhaně; unavil se již.

„A velmi bohata jest tvá žena?“

„Bohata, ovšem bohata. Ale víc jen pro sebe.“

„Avšak, zdá se, že ani ty si nemůžeš stýskati?“

„Na to jsem muž. Abych neužíval! Vždyť jsem jí člověk užitečný! A pak se mnou je jí hej! Já jsem pro ni pohodlný!“

Polozov si utřel obličej foulardovým šátkem a těžce si oddychnul. „Měj slitování,“ — zdálo se, že prosí — „nenuť mne už pronésti ani slova. Vidíš, jak je mně těžko.“

Sanin ho nechal na pokoji a znova se pohroužil v rozjímání.

Hostinec ve Wiesbadenu, před kterým zastavil kočár, podobal se přímo paláci. Ihned se ozvaly zvonky v jeho nitru, nastal poplach a chvat; před hlavní vchod vyběhli slušně oblečení lidé v černém fraku; zlatem se třpytící vrátný jedním rázem otevřel dvířka kočáru.

Z něho jako triumfator vystoupil Polozov a kráčel k libě páchnoucímu schodišti, postlanému koberci. K němu

přiběhl člověk také výborně oblečený, ale s ruskou tváří — jeho komorník. Polozov mu oznámil, že příště vždycky ho bude bráti s sebou, protože včera ve Frankfurtu zapomněli jemu — Polozovu — přichystati na noc teplou vodu! Komorník vyjádřil na své tváři úžas a hbitě se sehnuv, zul s pánových nohou přezuvky.

„Marja Nikolajevna jest doma?“ optal se ho Polozov.

„Doma. Ráčí se oblékati. U hraběnky Lasunské ráčí dnes obědvati.“

„Á, u té... Stoj! V kočáře jsou různé věci; sám všechno vyndej a přines. A ty, Dmitriji Pavloviči,“ dodal Polozov, „vezmi si pokoj a za tři čtvrti hodiny přijď. Poobědváme spolu.“

Polozov plul dále a Sanin požádal za pokoj, co možná prostý. Uvedl svůj oblek do náležitého pořádku, trochu si odpočinul a vypravil se do rozsáhlého obydlí, jež zaujímal „jeho jasnost kníže Polozov“.

Zastal tohoto „knížete“, an sedí na nejnádhernějším aksamitovém křesle uprostřed salonu co nejrozkošněji zařízeného. Flegmatický přítel Saninův se už vykoupal a oblékl bohatý atlasový župan; na hlavě měl fez malinové barvy. Sanin k němu přistoupil a chvilku si ho prohlížel. Polozov seděl nehybně, jako modla; ba ani tváře neobrátil v jeho stranu, ani brvou nepohnul, ani hlásku nepronesl. Pohled na něho byl v pravdě velebný! Když se na něho nadíval asi po dvě minuty, chtěl promluviti a tím přerušiti svaté ticho, když se dvéře ze sousední komnaty náhle otevřely a na prahu se objevila mladá, krásná dáma, v bílých, hedvábných šatech s černými krajkami, s brillanty na rukou a šíji — sama Marja Nikolajevna Polozova. Její husté, rusé vlasy padaly po obou stranách hlavy v zapletených, ale posud nesepiatých vrkočích.

XXXIV.

„Ach, odpusťte!“ zvolala s polo rozpačitým, polo vyzývavým úsměvem, mžikem se chopila rukou konce jednoho vrkoče a vbodla do Sanina své veliké, šedé, jasné oči. „Myslila jsem, že jste ještě nepřišel.“

„Sanin, Dmitrij Pavlovič, přítel můj z dětských let,“ promluvil Polozov, neobraceje se k němu, jako až doposud, a nevstávaje, nýbrž ukazuje na něho prstem.

„Ano... vím... Už jsi mně vypravoval. Těší mne, že jsme se seznámili. Ale chtěla jsem tě poprositi, Hippolyte Sidoroviči . . . Moje komorná nemá dnes kusa smyslu . . .“

„Vlasy ti upravit?“

„Ano, ano, buď tak laskav. Odpusťte,“ omlouvala se znova Marja Nikolajevna s týmž úsměvem, pokynula hlavou Saninu, bystře se obrátila a zmizela za dveřmi, zanechavši po sobě okamžitý, ale půvabný dojem překrásné šíje, ku podivu překrásných ramenou, a ku podivu krásné postavy.

Polozov vstal, a těžce se převaluje s nohy na nohu, odešel do týchž dveří.

Sanin nepochyboval ani na okamžik, že o příchodu jeho do salonu „knížete“ Polozova hospodyňka byla co nejlépe zpravena; šlo jí pouze o to, aby ukázala své vlasy, jež byly vskutku krásny. Sanin se v duchu zaradoval tomuto kousku paní Polozové; jestliže se jí zachtělo mne překvapiti, blýsknouti se přede mnou — snad, kdož ví? ukáže se poddajnou i při ocenění statku. Duše jeho byla tou měrou naplněna Gemmou, že všechny ostatní ženy neměly pro něho už nějakého významu: sotva že si jich povšimnul; i tentokrát omezil se pouze tím, že si pomyslil: „ano, pravdu mně mluvili, tato panička ujde!“

Ale kdyby byl v jiné, a ne tak výminečné duševní náladě, byl by se věrojatně vyjádřil jinak. Marie Nikola-

jevna Polozová, rozená Kolyškina, byla velmi pozoruhodná osoba. Ne, že by byla rozhodnou krasavicí; bylo na ní dosti patrně znáti dokonce i stopy jejího plebejského původu. Čelo měla nízké, nos trochu masitý a zdvihnutý; ani jemností pleti, ani půvabností rukou a nohou nemohla se vychloubati — ale což to všechno znamenalo? Ne před „svatyní krásy“, abych mluvil slovy Puškina, stanul by každý, kdo by se s ní setkal, nýbrž před kouzlem mocného, jako by ruského a zas jako by cikánského, kvetoucího, ženského těla... a nestanul by před ním nevolky!

Ale obraz Gemmin chránil Sanina, jako ono trojnásobné brnění, o němž pějí básníci.

Deset minut na to Marja Nikolajevna opět se objevila v průvodu svého manžela. Přistoupila k Saninovi — a chůze její byla taková, že někteří podivíni za oněch, bohužel, už dávných časů, jen z té její chůze se pobláznili. „Tahle ženská, když kráčí k tobě, jako by ti nesla vstříc veškero štěstí tvého života,“ říkával jeden z nich. Přistoupila k Saninu a podávajíc mu ruku, promluvila svým laskavým a jako by tlumeným hlasem po rusky: „Počkáte, až se vrátím, je-li pravda? Vrátím se brzy.“

Sanin uctivě se uklonil, a Marja Nikolajevna už mizela za portierou vnějších dveří, ale odcházejíc, opět obrátila hlavu a opět se usmála přes rameno, i opět zůstavila po sobě předešlý půvabný dojem.

Když se usmívala, ne jedna, nebo dvě, nýbrž celé tři jamky se objevovaly na každé její tváři, při čemž oči její se usmívaly více, než její rty, než její jasně červené dlouhé, chutné rty s dvěma malounkými, černými znamínky po levé jich straně.

Polozov se přivalil do salonu a opět se uvelebil v křesle. Mlčel jako dříve; ale nápadný úsměšek nadouval čas ob čas jeho bezbarevné a už svraštělé tváře.

Vypadal staře, ač mu bylo všeho jen o tři léta více než Saninu.

Oběd, jímž uctíval svého hosta, vyhověl by ovšem nejvyběračnějšímu labužníku, ale Saninovi se zdál ne-

konečným, nesnesitelným! Polozov jedl zvolna, „s citem, znalecky, s přestávkami“, opatrně se shýbal k talíři, očichával div ne každé sousto; napřed si vínem propláchne ústa, a teprv potom je pohltí a zamlaská pysky... Při pečeni dal se najednou do řeči — ale o čem? O merinových ovcích, jichž měl v úmyslu objednati celé stádo; a mluvil tak podrobně, s takou něžností, slov užíval jen zmenšených. Vypiv číšku jako vřelá voda horké kávy — (několikrát slzavě pohnutlivým hlasem připomínal sklepníkovi, že mu včera podali kávu studenou, studenou jako led!) — a odkousnuv svými žlutými, křivými zuby špičku havanského doutníku, zdřímnul si podle zvyku k veliké radosti Sanina, jenž se počal nehlučnými kroky procházeti po pokoji po měkkém koberci, a blouznil o tom, jak bude žíti s Gemmou a s jakou zprávou se vrátí k ní. Avšak Polozov se probudil — jak sám podotknul — dříve než obyčejně — pospalť si jen půldruhé hodinky, vypil sklenici Selterské vody s ledem, požil asi osm lžiček zavařeniny, ruské zavařeniny, kterou mu komorník přinesl v tmavozelené, pravé „kijevské“ sklenici, a bez níž, jak pravil, nemohl býti živ, načež upřel připuchlé oči na Sanina a otázal se ho, nechce-li si s ním zahráti v zamrzlíka? Sanin ochotně svolil; bál se, aby se Polozov nedal opět do řeči o beráncích a ovečkách a kurďučkách,*) plných tuku. Hospodář i host se odebrali za tím účelem do salonu, sklepník přinesl karty a započala hra — ovšem ne o peníze.

Při tomto nevinném zaměstnání zastala je Marja Nikolajevna, vracejíc se od hraběnky Lasunské.

Hlasitě se rozesmála, jakmile vešla do pokoje a spatřila karty a rozevřený hrací stolek. Sanin vyskočil se sedadla, ale Marja Nikolajevna zvolala: „Seďte, hrajte.

*) Kurďuky, jsou krátké, široké, tukem naplněné ohony stepních ovcí východního Ruska.

— Já se hned převléknu a vrátím se k vám," a opět zmizela, šelestíc šatem a strhujíc cestou rukavičky.

Vrátila se opravdu velmi brzy. Na místě nádherných šatů oblékla širokou hedvábnou blůzu lilové barvy s otevřenými, širokými rukávy; tlustá, spletená šňůrka spínala její pás. Přisedla k muži a vyčkavši, až „zamrzne", pravila k němu: „Nu, buchtičko, dost už! (při slově „buchtičko" Sanin pohlédl na ni s podivením, ona však se vesele usmála, odpovídajíc vzhledem na jeho pohled a ukazujíc všechny své jamky na tvářích) — dost už; vidím, že se ti chce spáti; poceluj ruku a jdi; a my si s panem Saninem pohovoříme mezi čtyřma očima."

„Spáti se mi sice nechce," promluvil Polozov, těžce vstávaje s křesla, „ale co se toho týče, abych šel, půjdu, a ruku také poceluju." Marja Nikolajevna mu nastavila svou dlaň, nepřestávajíc se usmívati a hleděti na Sanina.

Polozov také na něho vzhlédl a odešel, nerozloučiv se s ním.

„Nu, vypravujte, vypravujte," promluvila živě Marja Nikolajevna, opřevši rázem oba obnažené lokte o stůl a netrpělivě poklepávajíc nehty jedné ruky o nehty druhé. „Pravda, vy prý se ženíte?"

Prohodivši tato slova, nahnula Marja Nikolajevna hlavu trochu stranou, aby mohla upřeněji a pronikavěji vzhlédnouti Saninu do očí.

XXXV.

Smělé chování se paní Polozové přivedlo by v první chvíli Sanina věrojatně do rozpaků — ač nebyl nováčkem a potloukal se už trochu mezi lidmi — kdyby v této smělosti a familiárnosti nebyl pozoroval dobrého znamení pro svůj podnik. „Budu přizvukovati nápadům této bohaté paničky," rozhodl se v duchu Sanin, a tak-

též nenuceně, jak ona se ho otázala, odpověděl: „Ano, žením se.“

„S kým? S cizinkou?“

„Ano.“

„Vy jste se nedávno s ní seznámil? Ve Frankfurtě?“

„Ovšem.“

„A kdo je to? Smím zvěděti?“

„Smíte. Je to dcera cukrářova.“

Marja Nikolajevna otevřela široce oči a zdvihla brvy.

„Ale to je zajímavé,“ promluvila váhavým hlasem, „to je rozkoš! Měla jsem už za to, že se tací lidé, jako vy, na světě více nenacházejí. Dcera cukrářova!“

„Vás to, jak vidím, překvapuje,“ poznamenal nikoli bez vážnosti Sanin; „ale, předně, já jsem prost oněch předsudků...“

„Předně, mne to pranic nepřekvapuje,“ vpadla mu do řeči Marja Nikolajevna; „i já jsem prosta předsudků. Já sama jsem dcerou sedlákovou. Nu? Jak jste pochodil? Mne překvapuje a těší to, že vidím člověka, jenž se nebojí milovati. Vždyť vy ji milujete?“

„Ano.“

„A ona je velmi hezká?“

Sanin se trochu zarazil při této poslední otázce... Ale couvnouti bylo už nemožno.

„Vy víte, Marjo Nikolajevno,“ počal Sanin, „že každému muži tvář jeho milé zdá se nejkrásnější ze všech; ale moje nevěsta jest opravdu krasavice.“

„Opravdu? Jakého druhu? Italského? Antického?“

„Ano, má velmi pravidelné rysy obličeje.“

„Nemáte u sebe její podobiznu?“

„Ne.“ (V ty doby nebylo ještě ani zdání o fotografii. Daguerrotypy počaly teprve přicházeti do módy.)

„Jak se jmenuje?“

„Její jméno: Gemma.“

„A vaše?“

„Dimitrij."

„A po otci?"

„Pavlovič."

„Víte co," promluvila Marja Nikolajevna stále týmž vábavým hlasem; „vy se mně velice líbíte, Dmitriji Pavloviči. Jste, jak vidím, hodný člověk. Podejte mně ruku. Buďme přátely."

Pevně stiskla jeho ruku svými krásnými, bílými, silnými prsty. Její ruka byla o málo menší než jeho, ale mnohem teplejší a hladší, i měkčí a plnější života.

„Ale, víte, co mne napadá?"

„Co?"

„Nebudete se hněvati? Ne? Ona — jak pravíte — je vaše nevěsta. Což... což to bylo vskutku nutné?"

Sanin se zasmušil. „Nerozumím vám, Marje Nikolajevno."

Marja Nikolajevna se tichounce zasmála a pohodivši hlavou, odstranila nazpět vlasy, jež jí padaly na tváře „Vskutku, on je k pomilování," prohodila polo zádumčivě, polo roztržitě. „Rytíř! Jděte tedy a věřte lidem, kteří tvrdí, že idealisté zmizeli se světa!"

Marja Nikolajevna mluvila stále rusky ku podivu čistým, přímo moskevským jazykem a sice lidovým, nikoli šlechtickým nářečím.

„Byl jste zajisté vychován doma, v patriarchální, bohabojné rodině?" otázala se Sanina. „Ze které jste gubernie?"

„Z tulské!"

„Nu! tedy jsme krajané. Můj otec... Vždyť víte, kdo byl můj otec?"

„Ano, vím."

„Narodil se v Tule... tulský byl. Nu, dobře... přistupme tedy k věci."

„To jest... jak to máme přistoupiti k věci. Co tím chcete říci?"

Marja Nikolajevna přimhouřila oči. — „Proč pak jste sem vlastně přijel? (Když mhouřila oči, jich vý-

raz stával se velice laskavým a trochu posměšným; když však je otvírala do celé šířky, v jich jasném, skoro chladném lesku kmitalo se cosi nedobrého . . . cosi hrozivého. Zvláštní krásy dodávaly jejím očím brvy, husté, trochu navislé, pravé sobolí brvy.) Vždyť si přejete, abych u vás koupila statek. Potřebujete peněz ke svatbě? Je tomu tak?"

„Ano, potřebuju."

„A mnoho jich potřebujete?"

„Na první dobu spokojil bych se několika tisíci franků. Váš manžel zná můj statek. Můžete se s ním poraditi, a já bych jej vysoko necenil."

Marja Nikolajevna pohnula hlavou v pravo a v levo. „P ř e d n ě," počala Marja Nikolajevna, roztahujíc slovo a dotýkajíc se konci prstů obruby rukávu Saninova kabátu — „nemám ve zvyku raditi se s mužem, leda v záležitostech, týkajících se toiletty — tomu on výborně rozumí; a z a d r u h é, proč pak říkáte, že nebudete vysoko ceniti? Nechci užiti příležitosti, že jste nyní zamilován a hotov ke každé oběti... Nijakých obětí od vás nepřijmu. Kterak? Na místě, abych ve vás povzbudila... nu, jak bych se lépe vyjádřila?... šlechetné snahy, či kterak? myslíte, že vás oberu jako lipku? To není mým zvykem. Hodí-li se mně, nelituju lidí — ale ne takovýmto způsobem."

Sanin nikterak nemohl pochopiti, vysmívá-li se mu, anebo mluví vážně, a jen si myslil: „Ó, s tebou se musí člověk míti na pozoru!"

Přišel sluha s ruským samovarem, čajovým příborem, smetanou, suchary a t. p. na velikém podnose, rozestavil všechno to blaho na stole mezi Saninem a paní Polozovou a odešel.

Marja Nikolajevna nalila mu číšku čaje. „Neštítíte se?" optala se ho, dávajíc mu cukr do číšky prsty, ačkoli kleštky ležely hned vedle ní.

„Prosím vás!... Z takové půvabné ruky..."

Nedomluvil věty a div se nezakuckal douškem čaje, ona však pozorně a jasně pohlížela na něho.

„Zmínil jsem se proto o nevysoké ceně za svůj statek," pokračoval Sanin, „poněvadž vzhledem k tomu, že se nacházíte nyní v cizině, nemohu se domnívati, že máte s sebou mnoho svobodných peněz, a konečně, sám to uznávám, že prodej... nebo koupě statku za podobných okolností — jest něco abnormálního, a proto s tím musíme počítati."

Sanin se pletl a mátl, a Marja Nikolajevna se pomalounku nachýlila k opěradlu křesla, složila ruce na prsou a pohlížela na něho týmž pozorným a jasným okem. Konečně umlkl.

„Ne, jen mluvte, mluvte," prohodila Marja Nikolajevna, jako by mu chtěla pomoci; „poslouchám vás; mně jest příjemno vás poslouchati. Mluvte!"

Sanin počal popisovati svůj statek, kolik má desjatin půdy, kde se nachází, jakého druhu jsou pozemky, a jaký užitek mohou poskytovati... zmínil se též o malebné poloze panského sídla; a Marja Nikolajevna jen hleděla na něho, čím dále, tím jasněji a upřeněji, a rty její lehounce se pohybovaly, ale bez úsměvu; kousala se do nich. Bylo mu konečně nevolno a zamlčel se po druhé.

„Dmitriji Pavloviči," počala Marja Nikolajevna a zamyslila se. „Dmitriji Pavloviči," počala znova... „Víte co: jsem přesvědčena, že koupě vašeho statku jest pro mne velmi výhodna a že se dohodneme; ale musíte mně dáti... dva dni, ano, dva dni na rozmyšlenou. Vždyť budete s to, abyste dva dni neviděl své nevěsty? Déle vás nezdržím proti vaší vůli — dávám vám čestné slovo. Ale potřebujete-li hned nyní pět nebo šest tisíc frankův, s největší radostí vám je nabídnu jako půjčku — a potom se vyrovnáme."

Sanin vstal. „Mám za svou povinnost poděkovati vám, Marjo Nikolajevno, za vaši přívětivou a laskavou ochotu pomoci člověku, vám skoro úplně neznámému...

Ale přejete-li si toho nezbytně, dočkám se raději vašeho rozhodnutí o mém statku — a zůstanu zde dva dni."

„Ano; já si toho vskutku přeju, Dmitriji Pavloviči. Ale vám bude velmi za těžko? Velmi? Přiznejte se."

„Miluju svou nevěstu, Marje Nikolajevno — a rozluka s ní není mně lehká."

„Ach, vy jste zlatý člověk!" s povzdechem prohodila Marja Nikolajevna. „Slibuju, že vás nebudu příliš mučiti. Vy odcházíte?"

„Jest už pozdě," upozornil ji Sanin.

„A vy si chcete odpočinouti po cestě — a po hře v zamrzlíka s mým mužem. Povězte mně, jste velkým přítelem Hippolyta Sidoroviče, mého muže?"

„Byli jsme vychováni v jednom ústavě."

„A býval už tehdá takový?"

„Jaký „takový"?" ptal se Sanin.

Marja Nikolajevna se náhle rozesmála, rozesmála, až jí ruměnec zbarvil celou tvář, přiložila šátek k ústům, vstala s křesla a kolébajíc se, jako unavená, přistoupila k Saninu a podala mu ruku.

On se uklonil a zaměřil ke dveřím.

„Račte přijíti zítra ráno hezky záhy, slyšíte?" zvolala za ním Marja Nikolajevna. Ohlédl se, vycházeje z pokoje a spatřil, že sedla opět do křesla a sepiala obě ruce za hlavou. Široké rukávy blůzy spadly jí skoro k samým ramenům, a nebylo možno popříti, že pósa těchto rukou, že celá její postava byla čarovně krásná.

XXXVI.

Dlouho přes půlnoc hořela lampa v pokojíku Sanina. Seděl u stolu a psal „své Gemmě". Všechno jí pověděl; popsal jí Polozovy — muže i ženu — vlastně se více šířil o vlastních svých citech a zakončil tím, že jí slíbil shledání za tři dni!!! (s třemi vykřičníky).

Záhy ráno odnesl toto psaní na poštu a šel se projít po lázeňském sadu, kde již hrála hudba. Obecenstva bylo ještě málo; postál chvíli před besídkou, kde byl umístěn orchestr, vyslechl potpourri z „Roberta ďábla“ a vypiv kávu, odebral se do postranní osamělé aleje, kde usedl na lavičku a zamyslil se.

Držátko od slunečníku hbitě a dosti silně zaklepalo na jeho rámě... Před ním stála Marja Nikolajevna v lehkých, šedozelených baréžových šatech, v bílém tylovém kloboučku, v švédských rukavičkách, svěží a růžová, jako letní jitro, ale s kouzlem klidného spánku, jenž nezmizel ještě úplně z jejích pohybův a jejích očí.

„Dobrý den!“ oslovila ho Marja Nikolajevna. „Poslala jsem pro vás, ale vy jste byl už pryč. Právě jsem vypila svou druhou sklenku — víte, mne zde nutí píti vodu — Bůh ví, proč?... nejsem-li já zdráva, tedy kdo? A nyní, vidíte, musím se procházeti celou hodinu. Chcete býti mým průvodčím? Potom půjdeme pít kávu.“

„Já už pil,“ odvětil Sanin, vstávaje; „ale s radostí půjdu s vámi procházkou.“

„Nu, tedy mně podejte ruku... Nebojte se: vaše nevěsta zde není, neuvidí vás.“

Sanin se nuceně pousmál. Zakoušel pokaždé nepříjemný pocit, kdykoli se Marja Nikolajevna zmiňovala o Gemmě. Avšak hned se poslušně naklonil... Ruka Marje Nikolajevny spočinula zvolna a měkce na jeho ruce, posklouzla po ní a jako by k ní přilnula.

„Pojďme — semhle,“ pravila, kladouc otevřený slunečník na rámě. Jsem v zdejším parku jako doma; provedu vás po hezkých místech. A víte co: (užívala často těchto slov) — nebudeme nyní spolu mluviti o své koupi; promluvíme si o ní důkladně po snídani; musíte mně nyní vypravovati o sobě... abych věděla, s kým jest mně činiti. A potom, chcete-li, budu vám vypravovati o sobě. Souhlasíte?“

„Ale, Marje Nikolajevno, co může býti pro vás zajímavého...“

„Počkejte, počkejte. Vy jste mne špatně pochopil. Nechci s vámi koketovati“ — Marja Nikolajevna pokrčila rameny. — „Máte nevěstu, jako antická bohyně, a já budu s vámi koketovati?! Ale vy nabízíte ke koupi tovar a já jsem kupec. Chci tedy věděti, jaký jest váš tovar. Nuže, ukazujte, jaký jest? Chci nejen vědčti, co kupuju, nýbrž též u koho kupuju. To bývalo pravidlem mého otce. Tedy začněte... Nu, třebas ne od dětských let, ale na příklad, dávno-li jste už v cizině? A kde jste pobýval až doposud? Jen jděte pomaleji — nemáme kam chvátati.“

„Sem jsem přijel z Italie, kde jsem strávil několik měsíců.“

„Ach, zdá se, že jste zvláště náchylen ke všemu vlašskému? Podivno, že jste nenalezl t a m svůj předmět. Jste milovníkem umění? Obrazů? či spíše hudby?“

„Miluju umění... Miluju všechno krásné.“

„I hudbu?“

„I hudbu též.“

„A já jí dokonce nemám ráda. Líbí se mně pouze ruské písně, a to na vsi, z jara — s tanci, víte?... Červené košile, zástěrky, na výhoně mladounká travka, vzduch páchne trochu dýmem... rozkoš! Ale není na mně řada vypravovati. Mluvte tedy, vypravujte.“

Marja Nikolajevna kráčela, ale neustále pohlížela na Sanina. Byla vysoké postavy a její obličej byl skoro zároveň s jeho obličejem.

Sanin počal vypravovati, s počátku nuceně, nesouvisle, ale pak přišel do proudu, ano, rozpovídal se. Marja Nikolajevna poslouchala velmi bedlivě; sama zdála se při tom tak upřímnou, že i druhé mimoděk vybízela k upřímnosti. Vládlať oním velikým darem prostoty v obcování — le terrible don de la familiarité — o němž se zmiňoval kardinál Retz. Sanin vypravoval o svých cestách, o svém životě v Petrohradě,

o své mladosti. Kdyby Marja Nikolajevna byla ženou vznešeného světa s rafinovanými způsoby, nikdy by se nebyl tak rozmluvil; ale sama si říkala, že jest veselá, prostosrdečná osoba, jež vystáti nemůže nijakých okolků; tak se sama charakterisovala Saninovi. Ale při tom kráčela ona „veselá, prostosrdečná osoba“ vedle něho kočičím krokem, lehounce se na něho opírajíc a vzhlížejíc mu do tváře; — a kráčela v podobě mladé ženské bytosti, z níž jen jen vanula ona uchvacující a svírající, tichá a rozplameňující svůdnost, kterouž umějí ovládnouti našince — hříšného a slabého člověka — jen povahy slovanské, a i to jen některé, ne zcela čisté, nýbrž s náležitou příměsí!

Procházka Sanina s Marjí Nikolajevnou, rozmluva Sanina s Marjí Nikolajevnou trvala více než hodinu. A ani jednou se nezastavili, stále kráčeli po nekonečných alejích parku, tu stoupali na horu, a cestou si všímali rozkošných pohledů, tu sestupovali v údolí a mizeli v neproniknutelném stínu, a stále ruka v ruce. Chvílemi se Sanin až mrzel: s Gemmou, se svou milou Gemmou nikdy se tak dlouho neprocházel... a zde tato panička jím ovládla a basta! „Nejste unavena?“ optal se jí nejednou. „Nikdy se neunavím,“ odpovídala mu Marja Nikolajevna. Čas občas potkávali je procházející se; skoro všichni se jí uklaněli, někteří uctivě, jiní až poníženě. Na jednoho z nich, velmi hezkého, švihácky oděného bruneta zvolala z daleka nejčistší pařížskou výslovností: „Comte, vous savez, il ne faut pas venir me voir — ni aujourd'hui ni demain.“*)

Pán sňal mlčky klobouk a hluboce se poklonil.

„Kdo je to?“ ptal se Sanin z nehezkého zvyku ‚býti zvědavým‘, vlastního všem Rusům.

„Ten? Jeden Francouz — vrtí se jich tu plno... Také se mně dvoří. Ale jest na čase píti kávu. Pojďme

*) Hrabě, poslechněte, nesmíte mne navštíviti ani dnes ani zejtra.

domů; myslím, že jste už asi vyhladověl. Má sedmá svátost bezpochyby nyní už rozemnula oči."

„Sedmá svátost! Rozemnula oči!!" opakoval v duchu Sanin... „A mluví přec tak výtečně francouzsky... Podivín ženská!"

Marja Nikolajevna se nemýlila. Když se spolu se Saninem vrátila do hostince, „sedmá svátost", neboli „buchtička" seděla už s nezbytným fezem na hlavě u prostřeného stolu.

„A já na tebe čekám!" zvolal, kysele se tváře. „Už jsem chtěl sám píti kávu."

„Nic nevadí," vesele namítala Marja Nikolajevna. „Ty's se zlobil? To je ti zdravé: sic bys úplně zamrz'. A já ti vedu hosta. Pozvoň honem! Budeme píti kávu, kávu — nejlepší kávu — v míšenských číškách na sněhobílém ubruse!"

Shodila klobouk, rukavičky a zatleskala dlaněmi.

Polozov vzhlédl na ni z pod obrví.

„Co jste se to dnes tak rozskákala, Marje Nikolajevno?" promluvil polohlasem.

„Do toho vám nic není, Hyppolite Sidoroviči! Zvoň! Dmitriji Pavloviči, sedněte si a budete píti kávu podruhé! Ach, jak příjemno jest rozkazovati! Jiné radosti není na světě!"

„Když druzí poslouchají," zabručel opět manžel.

„Právě, když poslouchají! Proto je mně veselo. Zvláště s tebou, není-liž pravda, buchtičko? Ah, tu je káva."

Na obrovském podnose, se kterým se objevil sklepník, nacházelo se též divadelní návěští. Marja Nikolajevna ihned se ho chopila.

„Drama!" zvolala mrzutě; „německé drama. Ale to je jedno; přece lepší, než německá veselohra. Poručte, aby vzali pro mne loži — přízemí — anebo ne... raději loži pro cizince," obrátila se k sklepníkovi. „Rozumíte mně... loži pro cizince!"

„Ale bude-li lože pro cizince už zadána jeho excellenci panu městskému purkrabímu?“ dovolil si namítnouti sklepník.

„Dejte jeho excellenci deset tolarů — a lože ať zůstane mně! Rozumíte?“

Sklepník pokorně a smutně sklonil hlavu.

„Dmitriji Pavloviči, pojedete se mnou do divadla? Němečtí herci jsou hrozní — ale vy pojedete... Ano? Ano! Jak jste laskav! Buchtičko, což ty nepojedeš?“

„Jak poroučíš,“ promluvil Polozov do číšky, kterou zdvihl k ústům.

„Víš co: zůstaň doma. Ty v divadle jen spíš — a pak německy rozumíš špatně. Víš, co raději uděláš? Napiš odpověď správci — pamatuješ se, o našem mlýně... o mletí pro sedláky. Napiš mu, že nechci, nechci a nechci! Budeš míti zaměstnání na celý večer.“

„Rozumím,“ odvětil Polozov.

„Nu, výborně. Vždyť tys hlava! A nyní, pánové, když už jsme se zmínili o správci, promluvme o naší hlavní záležitosti. Jak jen sklepník uklidí se stolu, povíte nám, Dmitriji Pavloviči, všechno o svém statku — jak a co, a za jakou cenu prodáte, mnoho-li žádáte závdavku — slovem, všechno! (Konečně, pomyslil si Sanin — chvála Bohu!) Něco jste mně už vypravoval, pamatuju se, jak jste mně krásně vylíčil vaši zahradu — ale „buchtička“ při tom nebyl... Ať poslechne... přece tu a tam vyhrkne slovíčko! Myšlenka, že vám mohu dopomoci ke svatbě, jest mně velmi příjemna — a pak jsem vám slíbila, že po snídani se dáme do jednání. A já své slovo držím vždycky; je-li pravda, Hippolyte Sidoroviči?“

Polozov si přejel obličej dlaní. „Co je pravda, to je pravda; neklamete nikoho.“

„Nikdy a nikoho neklamu. Nu, Dmitriji Pavloviči — vykládejte svou věc, jak se vyjadřujeme v senátě.“

XXXVII.

Sanin se jal vykládati svoji věc, t. j. popisoval podruhé svůj statek, ale o přírodních krásách se už nezmiňoval, čas ob čas pak se dovolával Polozova na potvrzení fakt a čísel, jež uváděl. Ale Polozov jen mumlal a kýval hlavou, zdali na znamení souhlasu či nesouhlasu, v tom by se, tuším, ani čert nevyznal. Ostatně Marja Nikolajevna obešla se bez jeho účastenství. Dávala na jevo takové obchodní a administrační schopnosti, že se bylo čemu podiviti. Vedení hospodářství bylo jí do nejmenších podrobností výborně známo; správně se na všechno vyptávala, všeho si všímala; každé její slovo padalo přímo v cíl, dělalo tečku přímo na i. Sanin se nenadál takové zkoušky; nebyl na ni připraven. A zkouška ta trvala celé půldruhé hodiny. Sanin zakoušel všechny pocity obžalovaného, sedícího na úzké lavičce před přísným a pronikavým soudcem. „Vždyť tohle jest výslech!“ zašeptal úzkostlivě sám pro sebe. Marja Nikolajevna se po celou dobu usmívala, jako by žertovala; ale Saninu nebylo od toho volněji; a když se mezi „výslechem“ ukázalo, že nerozumí dosti jasně významu slov „dělba“ a „osev“ *) — až pot na něm vyrazil.

„Nu, dobře!“ rozhodla konečně Marja Nikolajevna. „Váš statek znám nyní... ne hůře než vy. Jak vysoko si ceníte duši?“ (V ty doby, jak známo, cena statkův se určovala dle počtu duší čili nevolníkův.)

„Nu... myslím... méně pěti set rublů vzíti nesmím,“ s namáháním promluvil Sanin. (Ó, Pantaleone, Pantaleone, kde jsi? Tu bys asi opět zvolal: Barbaři!)

*) „Dělbou“ rozumí se dělení orné půdy mezi sedláky dle počtu mužských hlav v každé rodině; „osevem“ množství oseté půdy obilím ozimým a jeřemi.

Marja Nikolajevna zdvihla oči vzhůru, jako by rozvažovala.

„Což," prohodila po chvilce, „ta cena se mně nezdá přílišnou. Ale vymínila jsem si dva dni lhůty, a musíte tedy počkati do zejtřka. Myslím, že se dohodneme — a pak mně povíte, mnoho-li si budete přáti závdavku. A nyní konec řeči!" zvolala, pozorujíc, že Sanin se chystá něco namítnouti. „Dosti dlouho jsme se zabývali potupným kovem... à demain les affaires! Víte co: propouštím vás nyní... (při tom pohlédla na smaltové hodinky, jež měla zastrčené za pasem) . . . do tří hodin... Musíte si také odpočinouti. Jděte, zahrajte si v ruletku."

„Nehraju nikdy v hazardní hry," namítl Sanin.

„Opravdu? Toť jste vrcholem dokonalosti. Ostatně, já též nehraju. Bylo by hloupé, házeti dobrovolně peníze do větru. Ale zajděte do herny, všimněte si jednotlivých tváří. Bývají tam velmi zajímavé osobnosti. Jest tam jedna stařena s vousy — ku podivu! Pak jeden kníže, náš krajan — také pěkný. Postava vznešená, nos orlí; ale vsadí-li tolar — znamená se křížem tajně pod vestou. Čtěte časopisy, procházejte se, slovem, dělejte, co chcete... Ale ve tři hodiny vás očekávám... de pied ferme. Bude třeba dříve pooběd-vati. Divadlo počíná u těch směšných Němcův o půl sedmé." Podala mu ruku. „Sans rancune, n'est-ce pas?"

„Prosím vás, Marje Nikolajevno, zač bych se na vás horšil?"

„Nu, za to, že jsem vás trápila. Počkejte, já si vás ještě jinak půjčím" — dodala, přimhouřivši oči, „a všechny její jamky najednou se ukázaly na zardělých tvářích. „Na shledanou!"

Sanin se poklonil a odešel. Veselý smích ozval se mu v zápětí, a v zrcadle, kolem kterého se právě ubíral, zobrazil se následující výjev: Marja Nikolajevna stáhla svému manželovi fez na oči a on bezvládně mával oběma rukama.

XXXVIII.

Ó, jak si Sanin z hluboka a radostně oddechnul, když se octnul ve svém pokoji! Marja Nikolajevna měla pravdu — měl zapotřebí odpočinku, odpočinku po všech těch nových známostech, příhodách a rozmluvách, po tom opojení, jež mu vstoupilo do hlavy, do duše — po tom neočekávaném, neprošeném sblížení s ženou, jemu zcela cizí! A kdy se to všechno odehrává? Div ne druhého dne na to, co zvěděl, že ho Gemma miluje, co se stal jejím ženichem! Vždyť je to zrovna svatokrádež! Tisíckrát prosil v duchu za odpuštění své čisté, bezúhonné holubičky, ačkoli si vlastně nebyl vědom nijaké viny; tisíckrát políbil křížek, jejž mu ona dala. Kdyby neměl naděje, že brzy a šťastně ukončí záležitost, pro kterou přijel do Wiesbadena, střemhlav by se pustil odsud do milého Frunkfurta, do onoho drahého, nyní už jeho rodného domu, k ní, k milovaným její nohám... Ale nic platno! Nutno vypíti kalich do dna, nutno se obléci, jíti k obědu — a odtud do divadla... Kéž by ho aspoň zejtra honem propustila!

Ještě jedna věc ho zarážela a zlobila: s láskou, se slzami radosti, se šlechetným nadšením myslil o Gemmě, o životě, jejž spolu povedou, o štěstí, jež ho očekávalo v budoucnosti — a zatím ona podivná žena, ona paní Polozová vznášela se bez přestání... nikoli, nevznášela se, trčela... tak právě se vyjádřil Sanin se zvláštní škodolibostí... trčela před jeho očima — nemohl se zbýti jejího obrazu, nemohl neslyšeti jejího hlasu, nevzpomínati jejích řečí... nemohl dokonce ani nepociťovati oné zvláštní vůně, jemné, svěží a pronikavé, jako vůně žlutých lilií, jež vanula z jejích šatův. Ta panička si dělá patrně z něho blázna, a vtírá se k němu tak i onak... Proč to? Čeho jest jí třeba? Aby to byl pouhý rozmar rozhýčkané, bohaté a jedva ne nemravné paničky? A ten její muž?! Co je to za

člověka? A jeho poměr k ní? A nač lezou tyto otázky do hlavy jemu, Saninu, jemuž vlastně není pranic ani do pana Polozova, ani do jeho ženy? Proč nemůže zapuditi onen neodstupný obraz, ani tehdy ne, když se obrací celou duší svou k jinému, světlému a jasnému jako boží den? Jak smějí skrze ony skoro nebeské obrysy prosvítati tyto. A ony nejen prosvítají, ony se drze usmívají. Ty šedé dravé oči, ty jamky na tvářích, ty hadovité vrkoče — což to všechno přilnulo k němu tak, že ani setřásti, ani odmítnouti to nemůže od sebe?

„Hlouposti! hlouposti! Už zejtra to vše zmizí beze stopy... Jen propustí-li mne zejtra?“

Ano... Všechny tyto otázky kladl si Sanin a zatím se čas blížil k třetí hodině. — Sanin oblékl černý frak, prošel se trochu v parku a odebral se k Polozovým.

Zastal u nich v saloně sekretáře od vyslanectva, Němce, dlouhého, předlouhého, bělovlasého, s koňským obličejem a cestičkou až do týla — (tehdá to bylo ještě něco nového) a... hrůza! koho ještě? Von Dönhofa, téhož důstojníka, se kterým se bil v souboji před několika dny! Nikterak se nenadál, že se s ním setká právě zde a mimovolky se zarazil, nicméně učinil mu poklonu.

„Vy se znáte?“ otázala se Marja Nikolajevna, jíž neušla okamžitá rozpačitost Sanina.

„Ano... měl jsem už čest,“ promluvil Dönhof — a nahnuv se lehce stranou k Marji Nikolajevně, dodal polohlasitě a s úsměvem: „Právě týž... váš krajan... Rus...“

„Není možná!“ zvolala ona také polohlasem, pohrozila mu prstem, a hned se počala poroučeti jemu i dlouhému sekretáři, který podle všech příznaků byl na smrt do ní zamilován, neboť i ústa otvíral pokaždé, když na ni vzhlížel. Dönhof odešel ihned s přívětivou

pokorností, jako přítel domu, jenž z půl slovíčka chápe, co se na něm žádá; sekretář se sice trochu zavrtěl, ale Marja Nikolajevna ho vyprovodila beze všech okolků.

„Jděte k vaší panovnické osobě," pravila mu (tehdá bydlela ve Wiesbadeně jakási principessa di Monaco, jež činila ku podivu dojem špatné loretky) — „co budete sedět u takové plebejky, jako já?"

„Odpusťte, milostivá paní," tvrdil nešťastný sekretář, „všechny principessy celého světa..."

Ale Marja Nikolajevna neznala slitování — a sekretář zmizel i se svou cestičkou ve vlasech.

Marja Nikolajevna se oblékla toho dne velmi šťastně, „avantážně", jak říkaly naše babičky. Měla hedvábné, růžové šaty „glacé" s rukávy à la Fontanges, a v každém uchu hrubý diamant. Oči její třpytily se o nic hůře, než ony brillanty: zdála se v dobré míře a v dobré náladě.

Posadila Sanina vedle sebe a jala se s ním rozmlouvati o Paříži, kam chtěla odejeti za několik dní, o tom, jak ji Němci omrzeli, že jsou hloupí, když chtějí býti vtipnými, a nevčas moudří, když dělají hloupé; — náhle však beze všech okolků — à brule pourpoint — optala se ho, je-li pravda, že se s oním důstojníkem, jenž tu právě seděl, bil před několika dny v souboji pro jistou dámu?"

„Jak to víte?" zamumlal překvapený Sanin.

„Pověst kráčí mílovými kroky, Dmitriji Pavloviči; avšak — ostatně já vím, že jste byl práv, tisíkrát práv — a zachoval jste se jako rytíř. Povězte mně — ta dáma — byla vaše nevěsta?"

Sanin trochu svraštil brvy...

„Nu, já přestanu, přestanu," promluvila s chvatem Marja Nikolajevna. „Je vám to nepříjemno, odpusťte, já přestanu! Nezlobte se!" Přišel Polozov ze sousední komnaty s listem novin v ruce. „Co pak? Což je oběd hotov?"

„Hned přinesou na stůl; ale podívej se, co jsem vyčetl ze „Severní Včely“? Kníže Gromoboj umřel.“

Marja Nikolajevna zdvihla hlavu.

„A! Dej mu pán Bůh nebeské království! On mně každý rok,“ pokračovala, obrácena k Saninu, „v únoru, k mým narozeninám všechny komnaty vyzdoboval kameliemi. Ale to ještě nestojí za to, aby člověk trávil zimu v Petrohradě. Kolik mu bylo let? Tuším, přes sedmdesát?“ zeptala se muže.

„Bylo. Pohřeb jeho je popsán v novinách. Celý dvůr byl přítomen. Tady jsou i verše, jež kníže Kovrižkin složil za tou příležitostí.“

„Nu, dobře, dobře.“

„Chceš, přečtu ti je? Kníže ho nazývá mužem rady.“

„Ne, nechci. Jaký on byl ‚muž rady‘! On byl prostě muž Tatjany Jurjevny. Pojďme obědvat. Živý pomýšlí o tom, co ho živí. Dmitriji Pavloviči, vaši ruku.“

Oběd byl jako včera podivuhodný a odbyl se velmi vesele. Marja Nikolajevna uměla vypravovati... řídká to schopnost u ženy, zvláště u Rusky! Nebyla vybíravá při volbě výrazů; zvláště od ní dostávaly její krajanky. Sanina nejednou rozesmálo jediné smělé a trefné slovíčko. Zvláště se Marji Nikolajevně protivilo pokrytectví, fráze a lež. Nacházela je skoro všude. Sama se přímo honosila a vychloubala oním nízkým stavem společenským, v němž započal její život; vypravovala dosti podivné anekdoty o svých příbuzných z dob svého dětství; pravila, že chodívala v láptích, podobně jako Natalja Kirilovna Naryškina.*) Sanin se přesvědčil, že zkusila za svého života mnohem více, než veliké množství jejích vrstevnic.

---

*) Rozumí se tu druhá žena Moskevského cařе Alexěje Michajloviče.

Polozov jedl s rozvahou, pil s pozorností a zřídka obracel tu na ženu, tu na Sanina své bledé, na pohled slepé, ve skutečnosti však velmi ostré oči. „Jak jsi dovedný!“ zvolala Marja Nikolajevna, obrácena k muži. „Jak dobře jsi vyřídil všechny mé objednávky ve Frankfurtě! Zlíbala bych ti čílko — ale ty o to nestojíš.“

„Nestojím,“ odvětil Polozov a rozřízl ananas stříbrným nožem.

Marja Nikolajevna pohlédla na něho a zaklepala prsty po stolu.

„Tedy naše sázka platí?“ promluvila významně.

„Platí.“

„Dobře. Prohraješ.“

Polozov vypial bradu do předu. „Nu, pro tentokrát, Marje Nikolajevno, spolehej na sebe, jak chceš, ale myslím, že prohraješ ty.“

„Oč je sázka? Smím zvěděti,“ zeptal se Sanin.

„Ne... nyní nesmíte,“ odvětila Marja Nikolajevna a dala se do smíchu.

Odbilo sedm hodin. Sklepník oznámil, že kočár je hotov. Polozov provodil ženu a hned se vrátil ke svému křeslu.

„Poslechni! Nezapomeň na psaní k správci!“ zvolala k němu Marja Nikolajevna z předsíně.

„Napíšu, neměj starosti. Jsem člověk spolehlivý.“

XXXIX.

Roku 1840 bylo divadlo Wiesbadenské i zevně špatné, divadelní společnost pak svou frazérskou a mizernou prostředností, svou úzkostlivou a bezmyšlenkovou rutinou nevznášela se ani na vlas nad onou úrovní, kterou až doposud možno pokládati za normální pro všechna divadla německá v Karlsruhe pod „proslulým“ ředitelstvím pana Devrienta. V pozadí lože, zadané „její svět-

losti paní von Polozové" (Bůh ví, jak se podařilo sklepníkovi ji zakoupiti, vždyť snad přece nepodplatil městského hejtmana!) tedy v pozadí této lože nacházela se neveliká komnatka s pohovkami podél stěn. Marja Nikolajevna, prve než vstoupila do lože, požádala Sanina, aby spustil záclonu, jež dělila loži od hlediště.

„Nechci, aby mne viděli," pravila, „sice hned sem polezou. Usadila i Sanina podle sebe zády ke hledišti, aby se zdálo, že lože je prázdna.

Orchestr sehrál předehru z „Figarovy svatby"... Opona se zdvihla, hra započala.

Byl to jeden z nesčetných domácích plodův, v nichž nečetlí, ale neschopní spisovatelé, vybraným, ale mrtvým jazykem pilně, ale nemotorně předváděli nějakou „hlubokou" nebo „úchvatnou" ideu, představovali tak zvaný tragický konflikt a naháněli posluchačům dlouhou chvíli... asiatskou, jako bývá asiatská cholera. Marja Nikolajevna poslouchala trpělivě půl jednání, ale když první milovník, zvěděv o nevěrnosti své milé (na sobě měl hřebíčkový kabát s vycpanými rameny a sametovým límcem, pruhovanou vestu s perleťovými knoflíčky, zelené kalhoty na poutkách z lakované kůže, a bílé jirchové rukavice), když tento milovník, opřev obě pěsti o prsa, a vypiav oba lokte pod ostrým úhlem do předu, zavyl zrovna jako pes — tu přešla Marji Nikolajevně trpělivost.

„Poslední francouzský herec v posledním venkovském městečku hraje přirozeněji a lépe, než první německá znamenitost," zvolala s rozhorlením a přesedla si do zadní komnatky. „Pojďte sem," zvala Sanina, klepajíc rukou na divan vedle sebe. „Budeme si povídat."

Sanin uposlechl.

Marja Nikolajevna pohlédla na něho. „Vy jste, jak vidím, měkký jako hedvábí! Vaší ženě bude s vámi lehko. Tento šašek," pokračovala, ukazujíc koncem vějíře na vztekajícího se herce (hrál úlohu domácího

učitele) připomíná mně moje mládí: také jsem byla zamilována do učitele. To byla moje první... ne, druhá láska. Po prvé jsem se zamilovala do frátera z Donského kláštera. Bylo mně dvanáct let. Vídala jsem ho jen v neděli. Nosil aksamitovou kutnu, napouštěl se levandulovou voňavkou, a když se s kaditelnicí protlačoval zástupem, omlouval se dámám po francouzsku: „pardon escusez", nikdy nezdvihl očí a řasy měl tokovéhle!" Tu Marja Nikolajevna položila nehet palce do poloviny malíčku, a ukázala Saninu. — „Učitel můj se jmenoval monsieur Gaston! Musíte věděti, že byl hrozně učený a neobyčejně přísný člověk, rodem Švýcar, s obličejem nadmíru energickým! Licousy černé jako smola, řecký profil a pysky jako ze železa ulité! Bála jsem se ho! Za celý svůj život bála jsem se jedině tohoto člověka. Byl vychovatelem mého bratra, který potom umřel, utonul. Jedna cikánka předpověděla i mně násilnou smrt, ale to jsou hlouposti. Já v to nevěřím. Představte si Hippolyta Sidoroviče s kinžalem!"

„Možno umříti nejen od kinžalu," prohodil Sanin.

„To jsou samé hlouposti! Jste pověrečný? Já — ne. Co se má státi, to nás nemine. Monsieur Gaston bydlel v našem domě nad mou komnatou. Stávalo se, že když jsem se probudila v noci, slyšela jsem nad sebou jeho kroky — chodil spat velmi pozdě — a srdce se mi svíralo úctou k němu, nebo od jiného citu. Můj otec jedva uměl čísti, ale dal nám dobré vychování. Věříte-li, že rozumím latinsky?"

„Vy? Latinsky?"

„Ano, já. Monsieur Gaston mne naučil. Přečetla jsem s ním Aeneidu. Zdlouhavá věc, ale jsou v ní pěkná místa. Pamatujete se, když je Dido s Aeneem v lese..."

„Ano, ano, pamatuju," vyřkl honem Sanin. Zapomněl už dávno trochu své latiny a o Aeneidě měl dosti slabý pojem.

Marja Nikolajevna vzhlédla na něho ze zvyku trochu se strany a z dola. „Ale nemyslete si, že jsem velmi učená. Ach, můj Bože, dokonce ne — nejsem učená a nemám nijakých schopností. Psáti jedva že umím; hlasitě čísti nemohu; ani na fortepiano, ani kresliti, ani vyšívati — pranic! Tu mne vidíte, jaká jsem!“

Při těch slovech rozepiala ruce. „Vypravuju vám to všechno,“ pokračovala pak, „předně proto, abych nemusila poslouchati oněch hlupákův (tu ukázala na jeviště, kde se v tu chvíli místo herce činila herečka, jež také vypínala do předu lokte), a za druhé proto, že jsem vaší dlužnicí; vy jste mně vypravoval včera o sobě.“

„Jenže vy jste mne ráčila za to požádati,“ namítl Sanin.

Marja Nikolajevna se náhle obrátila k němu. „A vy si nepřejete zvěděti, co jsem vlastně za osobu? Ostatně, nedivím se,“ dodala, opírajíc se opět o podušky divanu. „Člověk se chystá ke svatbě, a sice z lásky, a k tomu po souboji... Kdež pak může míti pomyšlení na něco jiného?“

Marja Nikolajevna se zamyslila a počala kousati držátko vějíře svými velkými, ale stejnými a jako mléko bílými zuby.

A Saninu se zdálo, že mu opětně stoupá do hlavy ono opojení, jehož se nemohl zbaviti už druhý den.

Rozmluva mezi ním a Marjí Nikolajevnou vedla se polohlasem, skoro šeptem — a to ho dráždilo a rozčilovalo ještě více...

Kdy tomu bude konec?

Slabí lidé nekončí nikdy sami — vždy jen čekají konce.

Na jevišti kdosi kýchal; — kýchání bylo autorem vloženo do kusu jako „komický moment“ čili „element“;

jiného komického elementu v ní ovšem nebylo; diváci však se spokojili tímto momentem a smáli se.

Smích ten také dráždil Sanina.

Byly okamžiky, kdy opravdu nevěděl, co dělá: zlobí-li se nebo je rád, nudí se nebo se baví? Ó, kdyby ho spatřila Gemma!

„Vskutku, je to divné," promluvila najednou Marja Nikolajevna. „Přijde člověk a oznamuje zcela klidným hlasem: ‚Já se hodlám ženiti,' ale nikdo neřekne klidně: ‚Já hodlám skočiti do vody.' A přec jakýž tu rozdíl? Opravdu, je to divné."

Sanin se rozmrzel. „Rozdíl je tu veliký, Marje Nikolajevno! Někomu se vůbec nezdá hrozným vskočiti do vody; umí plavat; a mimo to, co se týče podivínství při ženění... přijde-li na to..."

Ale náhle umlk' a kousnul se do jazyka.

Marja Nikolajevna udeřila vějířem o dlaň své ruky.

„Dopovězte, Dmitriji Pavloviči, dopovězte — že vím, co chcete říci? ‚Přijde-li na to, milostivá paní, Marje Nikolajevno Polozová,' chtěl jsem říci, ‚podivnějšího manželství, než je v a š e, nelze si představiti... vždyť já vašeho muže znám dobře, od dětinství!' To jste mně chtěl říci, vy, jenž umíte plavati!"

„Dovolte," chopil se slova Sanin...

„Či to není pravda? Není to pravda?" promluvila důtklivě Marja Nikolajevna. „Nu, pohleďte mně do očí, a řekněte, že jsem nemluvila pravdu!"

Sanin nevěděl, kam očí podíti. „Nuže, dobře: je to pravda, jestliže si toho nezbytně přejete," promluvil konečně.

Marja Nikolajevna pokývala hlavou. „Tak... tak. Nu, a dal jste si otázku, vy, jenž umíte plavat, jaká mohla býti příčina takového podivného... kroku se strany ženštiny, která není chudá... ani hloupá... ani ošklivá? Vás to snad nezajímá, dost možná; ale to

je jedno. Povím vám příčinu, ne hned, ale jakmile se skončí meziaktí. Bojím se neustále, že sem někdo zajde . . .“

Ještě Marja Nikolajevna nedomluvila poslední slova, když se vnější dvéře vskutku pootevřely a do lože vnikla červená, zpocená, ještě mladá, ale už bezzubá hlava s přiléhajícími, dlouhými vlasy, svislým nosem, ohromnýma ušima, jako netopýr, se zlatými brejlemi na zvědavých a tupých očkách a se skřipcem před brejlemi. Hlava se rozhlédla, spatřila Marji Nikolajevnu, ošklivě se ušklíbla, zakývala . . . Žilnatý krk protáhl se za ní . . .

Marja Nikolajevna zamávala na ni šátkem. „Nejsem doma! Ich bin nicht zu Hause, Herr P . . .! Ich bin nicht zu Hause . . . Vššavššša!“

Hlava se zarazila, nuceně se usmála, promluvila jako vzlykajíc, čímž napodobila Liszta, k jehož nohám se kdysi lísala: „Sehr gut! sehr gut!“ a zmizela.

„Co je to za subjekta?“ zeptal se Sanin.

„Tohle? To je kritik wiesbadenský. Literát nebo veřejný posluha, jak chcete. Je najat zdejším nájemcem, a proto jest povinen všechno chváliti, ode všeho býti ve vytržení, ačkoli jest sám plný mizerné žluči, kterou nesmí ani vypustiti. Bojím se: je to hrozný klepna. Hned poběhne vypravovat, že jsem v divadle. Ale co na tom záleží.“

Orchestr sehrál valčík, opona se opět zdvihla . . . na jevišti se počali opět kroutiti a fňukati.

„Tak tedy,“ počala Marja Nikolajevna, sedajíc opět na pohovku; „poněvadž vás stihlo neštěstí, že musíte seděti se mnou, místo abyste se dal okouzlovati blízkostí své nevěsty . . . nekrufte očima a nezlobte se — já vám rozumím a už jsem vám slíbila, že vás propustím, kam vám bude libo — ale nyní poslouchejte moji zpověď. Chcete zvěděti, co miluju nade vše?“

„Svobodu,“ napověděl Sanin.

Marja Nikolajevna položila ruku na jeho ruku.

„Ano, Dmitriji Pavloviči," přisvědčila mu, a hlas její zazvučel jaksi zvláštně, jakousi nepochybnou upřímností a vážností; „svobodu nade všechno a především. A nemyslete si, že se tím chci honositi — není to nic takového, čím by se mohl člověk honositi — ale jest tomu tak a vždy bylo a bude tak pro mne, až do mé smrti. Snad jsem se za svého dětství příliš mnoho nadívala na otroctví, mnoho jsem ho zakusila. Nu a monsieur Gaston, můj učitel, mně otevřel oči. Nyní snad chápete, proč jsem se vdala za Hippolyta Sidoroviče. S ním jsem svobodna, úplně svobodna, jako vzduch, jako vítr... A to jsem předvídala před svatbou, věděla jsem, že při něm budu volným kozákem!"

Marja Nikolajevna se zamlčela — a vějíř odhodila stranou.

„Řeknu vám ještě něco: není mně proti mysli přemýšleti... je to příjemné a pak — na to máme rozum. Ale o následcích toho, co já sama činím, nikdy nepřemýšlím, a když na to přijde, nelituju sebe ani t o l i k h l e: nestojí to za to. Mám své přísloví: „cela ne tire pas à conséquence"*) — nevím, jak bych to řekla po rusky. A opravdu, co tire à consequence? — Vždyť účtův z mého jednání nepožádají z d e — na tomto světě; a tam — (tu zdvihla prst vzhůru) nu tam, ať učiní opatření, jaké uznají za dobré. Až mne budou t a m souditi, pak už nebudu j á! Posloucháte mne? Není vám nudno?"

Sanin seděl skloněný. Zdvihl hlavu. „Já se dokonce nenudím, Marje Nikolajevno, a poslouchám vás se zvědavostí. Avšak... přiznám se vám... ptám se sama sebe, proč to všechno povídáte mně?"

Marja Nikolajevna se lehounce pohnula na pohovce. „Vy se ptáte... Jste tak nedůvtipný? Či tak skromný?"

*) To nenutí k důslednosti.

Sanin zdvihl hlavu ještě výše.

„Povídám vám to všechno," pokračovala Marja Nikolajevna klidným hlasem, jenž však ne zcela souhlasil s výrazem její tváře — „proto, že se mně velmi líbíte; jen se nedivte, nežertuju; protože po mém setkání se s vámi, bylo by mně nepříjemno, kdybych si měla pomysliti, že zachováte o mně nepěknou vzpomínku... či lépe řečeno ne pěknou — na tom by mně nezáleželo — ale nepravou. Proto jsem vás přiloudila sem, a zůstávám s vámi samotna a mluvím s vámi tak otevřeně... Ano, právě otevřeně. Já nelhu. A nezapomeňte, Dmitriji Pavloviči: vím, že jste zamilován do jiné, že se hodláte s ní oženiti... Uznejte přece mou nezištnost! A ostatně, tu máte příležitost, abyste řekl vy: Cela ne tire pas à conséquence!"

Marja Nikolajevna se zasmála, ale smích její se náhle zarazil a zůstala sedět nehybně, jako kdyby ji vlastní její slova byla porazila, a v očích jejích, obyčejně tak veselých a smělých, mihlo se cosi podobného k strachu, ano, podobného k zármutku.

„Zmije! och, ona je zmije!" pomyslil si mezi tím Sanin; „ale jak krásná zmije!"

„Podejte mně můj lornět," prohodila náhle Marja Nikolajevna. „Chci se podívat: je ta jeune première vskutku tak ošklivá? Člověk by se mohl opravdu domnívati, že ji vláda najala z mravných důvodův, aby se mladí pánové příliš nebláznili."

Sanin jí podal lornět a Marja Nikolajevna, berouc jej od něho, bystře, že sotva spozoroval, objala oběma rukama jeho ruku.

„Neračte býti tak vážným," zašeptala, usmívajíc se. „Vidíte, já na sebe řetěz vložiti nedám, avšak vždyť já také na nikoho nekladu řetězů. Miluju svobodu a neuznávám povinností — nejen pro sebe. A teď se trochu uhněte a budeme poslouchati hru."

*

Marja Nikolajevna zaměřila lornětem na jeviště, a Sanin upřel oči tamtéž, sedě podle ní v soumraku lože, a dýchaje, nevolky do sebe dýchaje teplo a vůni jejího rozkošného těla a taktéž nevolky přemítaje ve své hlavě vše, co mu napovídala v prodlení večera, zvláště v prodlení posledních minut.

XL.

Hra trvala ještě více než hodinu: ale Marja Nikolajevna a Sanin brzy přestali hleděti na jeviště. Rozpředl se mezi nimi znova rozhovor a kradl se tento rozhovor po téže pěšině jako dříve; jenže Sanin tentokrát méně mlčel. V duchu zlobil se na sebe i na Marji Nikolajevnu; snažil se jí dokázati veškeru bezdůvodnost její „theorie“, jako by ji zajímaly theorie! Počal se s ní příti, čemuž se v duchu radovala: jestliže se pře, tedy ustupuje, nebo ustoupí. Dal se navnaditi, vzdává se, přestal se vzpouzeti! Namítala mu, smála se, souhlasila s jeho náhledem, zamýšlela se, útočila... a mezi tím jeho tvář a její tvář se sbližovaly, jeho oči se už nevyhýbaly jejím očím... Její oči zrovna bloudily, zrovna kroužily po jeho obličeji a on se usmíval jí za odpověď — uctivě, ale usmíval se. Bylo jí na ruku už to, že se pouštěl do abstraktních věcí, rozumoval o čestnosti vzájemného poměru, o povinnosti, o svatosti lásky a manželství... Známá věc: ty abstraktní pojmy hodí se výborně za úvod... za východiště...

Lidé, kteří dobře znali Marji Nikolajevnu, tvrdili, že kdykoli z celé její silné a mocné bytosti vystupovalo náhle cosi něžného a skromného, cosi skoro panensky stydlivého — ačkoli, když si člověk pomyslí, odkud se to bralo?... tehda, ano, tehda nastával nebezpečný obrat.

Tento nebezpečný obrat nastával patrně i pro Sanina. Kdyby se mu poštěstilo aspoň na okamžik se

sebrati, pocítil by opovržení k sobě samému; ale neměl času ani, aby se sebral, ani aby sebou opovrhnul.

Ona však netratila času. A všeho toho příčinou bylo to, že byl hezký člověk! Mimoděk přijde na mysl pořekadlo: „Kdo ví, kde najdeš, kde ztratíš?“

Divadlo se skončilo. Marja Nikolajevna požádala Sanina, aby jí oblekl šál, a nepohnula sebou, pokud zahaloval měkkou tkaninou její v pravdě královská ramena. Pak ho vzala pod ruku, vyšla na chodbu — a div nevzkřikla: u samých dveří lože, jako nějaký přízrak, trčel Dönhof, a za jeho zády vykukovala ošklivá postava wiesbadenského kritika. Tukem se lesknoucí tvář „literátova“ zářila škodolibostí.

„Neračte poroučeti, milostivá paní, abych vyhledal váš kočár?“ obrátil se k Marji Nikolajevně mladý důstojník se záchvěvy špatně tajené zběsilosti ve hlase.

„Ne, děkuju,“ odvětila ona... „můj lokaj jej vyhledá. Zůstaňte!“ dodala velitelským šeptem, a rychle se vzdálila, unášejíc s sebou Sanina.

„Táhněte k čertu! Co se mne držíte?“ vyhrknul najednou Dönhof na literáta. Musilt si na někom schladiti žluč!

„Sehr gut! sehr gut!“ zabručel literát a zmizel.

Lokaj Marje Nikolajevny, jenž ji očekával v předsíni, v okamžiku vyhledal její kočár, ona hbitě sedla a za ní vskočil do kočáru Sanin. Dvířka bouchnula a — Marja Nikolajevna vypukla v smích.

„Čemu se smějete?“ optal se zvědavě Sanin.

„Ach, odpusťte mně, prosím vás... ale přišlo mně na mysl: což pak, nebude-li se Dönhof opět s vámi stříleti... tentokrát pro mne... Není-liž to ku podivu?“

„A vy jste s ním velmi blízko známa?“ ptal se Sanin.

„S ním? S tím chlapcem? On je mým poslíčkem. Nemějte starostí!“

„Vždyť mně to nedělá starosti.“

Marja Nikolajevna si vzdychla. „Ach, já vím, že vám to nedělá starostí. Ale poslechněte — víte co: jste tak hodný, nesmíte mně odepříti ještě jednu poslední prosbu. Nezapomeňte: za tři dni odjíždím do Paříže a vy se vrátíte do Frankfurtu... kdy se uvidíme!“

„Jaká to prosba?“

„Koňmo ovšem jezdíte?“

„Jezdím.“

„Tedy hleďte. Zejtra z rána vezmu vás s sebou a pojedeme spolu za město. Budeme míti výborné koně. Pak se vrátíme, ukončíme naši záležitost — a amen! Nedivte se, nenamítejte mně, že je to umíněnost, že jsem bláhová — vše to jest možno — ale řekněte jen: svoluju!“

Marja Nikolajevna obrátila k němu svůj obličej. V kočáře bylo tma, ale její oči zableskly se v samé té tmě.

„Je-li libo, svoluju!“ promluvil Sanin s povzdechem.

„Ach, vy jste si vzdychnul!“ posmívala se mu Marja Nikolajevna. „Tu vidíte, jak se nevyplácí pozdě bycha honit. Ale ne, ne... Vy jste roztomilý, vy jste hodný — a já svůj slib zdržím. Tu máte moji ruku, bez rukavičky, pravou ruku obchodní. Přijměte ji a věřte jejímu stisknutí. Jaká jsem žena, nevím, ale člověk jsem poctivý — a možno se mnou jednati.“

Sanin, aniž by si byl náležitě vědom, co činí, pozdvihl onu ruku ke svým rtům. Marja Nikolajevna ji pomalounku stáhla a náhle umlkla, i mlčela, dokud se kočár nezastavil.

Počala se zdvihati... Co to? Zdálo se to jen Saninu, či opravdu pocítil na své tváři jakési bystré a ohnivé dotknutí?

„Na shledanou zejtra!“ pošeptala mu Marja Nikolajevna na schodech, celá ozářena čtyřmi slvícemi v kandelábru, jehož se chopil zlatem premovaný vrátný, jak-

mile se objevila. Oči měla spuštěné. „Zejtra na shledanou!“

Vrátiv se do svého pokoje, Sanin nalezl tu na stole psaní od Gemmy. V prvním okamžiku se lekl, ale ihned se zaradoval, aby honem zastřel před samým sebou své leknutí. Psaní záleželo jen z několika řádkův. Gemma se radovala šťastnému počátku vyjednávání o prodej, radila mu, aby byl trpěliv a dodala, že doma jsou všichni zdrávi a již nyní se těší na jeho návrat. Sanin shledal, že psaní jest dosti suché, nicméně vzal péro, papír... a vše odhodil. — „Co psáti?! Zejtra se sám vrátím. Však je nejvyšší čas!“

Lehl ihned do postele a snažil se usnouti co nejdříve. Kdyby zůstal na nohou, počal ba dojista přemýšleti o Gemmě — a on se — Bůh ví proč — styděl přemýšleti o ní. Svědomí se v něm hýbalo. Ale chlácholil se tím, že zejtra vše to skončí navždy, a že se navždy rozloučí s onou ztřeštělou paničkou — a zapomene na všechny ty hlouposti!...

Slabí lidé, mluvíce sami s sebou, rádi užívají energických výrazův.

Et puis... cela ne tire pas à conséquence!

XLI.

Ta slova napadla Sanina, když lehal; ale co si pomyslil druhého dne, když Marja Nikolajevna netrpělivě zaklepala korálovým držátkem bičíka na jeho dvéře, když ji spatřil na prahu svého pokoje s vlečkou tmavomodré amazonky, přehozenou přes ruku, s maličkým mužským kloboučkem na volně zapletených kadeřích, se závojem, odhrnutým na rámě, s vyzývavým úsměvem na rtech, v očích, po celém obličeji — co si pomyslil tehda, o tom mlčí historie.

„Nu? Jste hotov?“ zazvučel veselý hlas.

Sanin zapial kabát a mlčky vzal klobouk. Marje Nikolajevna vrhla na něho světlý pohled, pokynula hlavou a hbitě seběhla se schodův. A Sanin chvátal za ní.

Koně stáli už na ulici před vchodem. Byli tři: zlatistě ryzá, čistokrevná kobyla se suchou, šklebící se tlamou, černýma vypoulenýma očima, s jeleními nohami, trochu vyhublá, ale krásná a prudká jako oheň — pro Marji Nikolajevnu; — statný, široký, trochu těžký kůň, vraný, beze skvrny — pro Sanina; třetí kůň byl určen pro grooma. Marja Nikolajevna vskočila obratně na svou kobylu... Ta zadupala nohami, zatočila se, zdvihajíc chvost a krčíc zadek, ale Marja Nikolajevna (výtečná jezdkyně!) udržela ji na místě. Chtěl-lať dáti s Bohem Polozovu, jenž se ve svém nezbytném feze a rozhaleném županě ukázal na balkoně a mával odtud batistovým šátečkem, aniž by se ostatně při tom usmíval; spíš se mračil. Vsedl i Sanin na svého koně; Marja Nikolajevna vzdala Polozovu čest bičíkem, pak jím švihla svého koně přes ohnutou, ploskou síji; kůň se vzepial, skočil vpřed a rozešel se drobným, ztišeným krokem, zachvívaje se všemi žilkami, žvýkaje uzdu, lapaje vzduch a úsečně frkaje. Sanin jel pozadu a pohlížel na Marji Nikolajevnu; sebevědomě, obratně a půvabně kolébala se její tenká, švižná postava, těsně a přec volně sepiatá korsetem. Obrátila hlavu a zavolala ho pouze očima. Popojel k ní.

„Nu, vidíte, jak je příjemno," pravila mu. „Povídám vám naposled, před rozlukou: jste roztomilý — a želeti toho nebudete."

Když vyřkla tato poslední slova, pohnula několikrát hlavou shora dolů, jako by je chtěla potvrditi, a dáti mu pocítiti jich význam.

Zdála se natolik šťastnou, že se Sanin až podivil; na její tváři ukázal se dokonce i onen vážně slušný výraz, jenž se pozoruje u dětí, když jsou velmi . . . velmi spokojeny.

Krokem dojeli do nedalekého mýta a pak se pustili hrubým klusem po silnici. Pohoda byla překrásná, zrovna letní; vítr jim proudil vstříc a příjemně šuměl a hvízdal jim v uších. Bylo jim příjemně; vědomí mladého, zdravého života, volného, prudkého pohybu vpřed, uchvátilo je oba; vědomí to vzrůstalo každým okamžikem.

Marja Nikolajevna zarazila svého koně a jela opět krokem; Sanin následoval jejího příkladu.

„Hleďte," počala s hlubokým, blaženým povzdechem, „již to stojí za to, aby byl člověk živ. Podařilo se mu provésti, čeho si přál, co se mu zdálo nemožným — nechat se duše těší až po samý kraj!" Při tom projela si rukou napříč přes hrdlo. „A jak dobrým cítí se pak člověk! Hle, já nyní... jak jsem dobrá! Zdá se mi, celý svět bych objímala. Totiž ne celý svět!... Tamhle toho bych neobjala." I ukázala bičíkem na žebrácky oděného starce, jenž kráčel po straně. „Ale učiniti ho šťastným, na to jsem hotova. Nate, vezměte," vzkřikla hlasitě po německy a hodila k jeho nohám váček. Těžký váček (o peněženkách nebylo tehdá ještě potuchy) cvaknul o silnici. Cestující se zarazil, stanul, a Marja Nikolajevna se dala do smíchu a pustila koně cvalem.

„Jest vám tak příjemno jezditi na koni?" optal se Sanin, když jí dohonil.

Marja Nikolajevna rázem opět zastavila koně: jinak jej nezastavovala. „Chtěla jsem pouze ujeti děkování. Kdo mně děkuje — kazí mi radost. Vždyť já to neučinila pro něho, nýbrž pro sebe. Jak mně smí děkovati? Nerozuměla jsem, nač jste se mne ptal."

„Ptal jsem se... chtěl jsem zvěděti, proč jste dnes tak veselá?"

„Víte co," promluvila Marja Nikolajevna; buď opět nerozuměla Saninu, anebo nepokládala za nutné odpověděti na jeho otázku, „Strašně mne omrzel tento groom,

jenž trčí za námi a který bezpochyby nemá jiné myšlenky, než kdy už se panstvo obrátí nazpět domů. Jak bychom se ho zbavili?“ — Vytáhla obratně zápisenku z kapsy. „Abych ho poslala do města s psaním? Ne... to se nehodí. Ale! už to mám! Co je to tam před námi? Hospoda?“

Sanin vzhlédl, kam ukazovala. „Ano, zdá se, hospoda.“

„Nu, výborně. Poručím mu, aby zůstal v té hospodě a pil pivo, dokud se nevrátíme.“

„Ale co si pomyslí?“

„A co je nám do toho! Ostatně on ani nebude mysliti; bude píti pivo a dost. Nu — Sanine (po prvé ho tu nazvala příjmením) — vpřed, klusem!“

Když přijeli k hospodě, Marja Nikolajevna zavolala štolbu a sdělila mu, čeho si od něho přeje. Štolba, člověk anglického původu a anglické povahy, mlčky zdvihl ruku ke štítku své čapky, seskočil s koně, a vzal jej za uzdu.

„A nyní jsme volní ptáci!“ zvolala Marja Nikolajevna. „Kam pojedeme — na sever, na jih, na východ, na západ? Pohleďte, já jako uherský král o korunovaci (— tu ukázala koncem bičíka na všechny čtyři strany) — všechno je naše! Ale ne, pohleďte: jaké jsou to krásné hory tamto, a jaký les! Jeďme tam, do hor, do hor!

In die Berge, wo die Freiheit tront!“

Sjela se silnice, a dala se cvalem po úzké, neujeté cestě, která vskutku jako by vedla do hor. Sanin cválal za ní.

XLII.

Cesta ona se brzy změnila v pěšinku a u jakéhosi příkopu zmizela úplně. Sanin radil, aby se vrátili, ale Marja Nikolajevna zvolala: „Ne! Chci do hor! Pojedeme přímo, jako létají ptáci;“ i pobídla svého koně ke skoku přes příkop. Sanin také přeskočil. Za příkopem byla louka, zpočátku suchá, potom vlhká, a potom už zcela bařinatá: všude prosakovala voda, stály louže. Marja Nikolajevna řídila koně schválně přes ony louže, smála se a volala: „Chci být dětsky rozpustilou!“

„Víte-li pak,“ obrátila se k Saninu, „co znamená vyjeti si na hon po střiku?“

„Vím,“ odpověděl Sanin.

„Měla jsem strýce, jenž vyjížděl na lov se psy,“ pokračovala Marja Nikolajevna. „Jezdívala jsem s ním záhy z jara. Rozkoš! A nyní, vidíte, také jedeme „po střiku“. Ale jedno se mně nelíbí: jste Rus a chcete se ženiti s Vlaškou. Ale... to je vaše starost. Co je to? Opět příkop? Hop!“

Kůň přeskočil, ale klobouk sletěl s hlavy Marje Nikolajevny, a její kadeře se rozsypaly po ramenou. Sanin chtěl seskočiti s koně a zdvihnouti klobouk, ale Marja Nikolajevna zvolala: „Nechte, sama si jej zdvihnu,“ i nahnula se hluboko se sedla, zachytila rukojatkou bičíka závoj a vskutku zdvihla klobouk, posadila si jej na hlavu, vlasů však neurovnala a hned se pustila cvalem, ba i výsknula si při tom. Sanin cválal podle ní, zároveň s ní přeskakoval příkopy, ploty, potůčky, bořil se do bahna a vybíral z něho, letěl s návrší, letěl na horu a stále jí pohlížel do obličeje. Co to za obličej! Všecek jako by otevřený: otevřeny oči lačné, světlé, divoké; ústa, nozdry též otevřeny a dýchají s dychtivostí; hledí přímo před sebe a zdá se, že vše, co vidí, zemi, nebe, slunce i sám vzduch chce

ovládnouti její duše, a jen jediné věci lituje: překážek jest málo — všem by odolal! „Sanine!“ volá na něho; „vždyť to je jízda jako v Bürgerově Lenoře! Jen že vy nejste mrtvý — co? Nejste mrtvý?... Já jsem živa!“ Rozehrály se bujné síly. To už nepouští amazonka koně úprkem, to letí mladý ženský Kentaurus — polou zvíře, polou bůh — a v úžase trne vážný, slušně vychovaný kraj, zdupaný jejím bujným hýřením!

Marja Nikolajevna zastavila konečně svého zpoceného, zabláceného koně; kolísal už pod ní, a mocný těžký hřebec Saninův pozbýval dechu.

„Co? Líbí se vám?“ optala se Marja Nikolajevna jakýmsi okouzlujícím šepotem.

„Líbí!“ ozval se s nadšením Sanin. I v něm se krev rozpálila.

„Počkejte, ještě přijdou jinší věci!“ I vztáhla ruku. Rukavička na ní byla protržena.

„Řekla jsem, že vás přivedu k lesu, k horám... Hle, hory!“ A vskutku dvě stě krokův od místa, na které vyletěli smělí jezdci, začínaly se hory, porostlé vysokým lesem. — „Hleďte, tam je cesta. Jedme tam — a vpřed! Ale krokem. Musíme dáti koním oddechnouti si.“

Vyjeli. Jediným energickým vzmachem ruky odhodila Marja Nikolajevna nazpět své vlasy. Pak vzhlédla na své rukavičky a sňala je. „Ruce budou zapáchati koží,“ prohodila; „ale vždyť vám to nebude vaditi? Co?“ Marja Nikolajevna se usmívala a Sanin se usmíval též. Ta šílená jízda jako by je byla úplně sblížila a spřátelila.

„Kolik je vám let?“ optala se znenadání.

„Dvacet dvě.“

„Není možná. I mně dvacet dvě. Hezká léta. Kdyby se složila dohromady, ještě bude daleko do stáří. Ale je horko. Jsem červená, co?“

„Jako máku květ!“

Marja Nikolajevna utřela si tvář šátkem. „Jen až se dostaneme do lesa, tam bude chládek. Takový starý les jest jako starý přítel. Máte přátely?“

Sanin se trochu zamyslil. — „Mám... ale málo. A pravých přátel vlastně nemám.“

„A já mám, pravé — ale ne staré. Tuhle to jest také přítel — kůň. Jak opatrně nese člověka! Ach, ano, zde je krásně! Pojedu-li pak vskutku pozejtří do Paříže?“

„Opravdu?“ vpadl jí do řeči Sanin.

„A vy do Frankfurta?“

„Já nezbytně do Frankfurta.“

„Nu, což; s Bohem! Za to dnešek jest náš... náš... náš!“

Koně se odebrali k lesu a vkročili do něho. Stín lesní spustil se na ně široce a měkce, se všech stran.

„Ó, zde jest jako v nebi!“ zvolala Marja Nikolajevna. „Hlouběji, dále do stínu, Sanine!“

Koně se zvolna pohybovali „hlouběji do stínu“, lehce se kolébajíce a pofrkujíce. Cestička, po které stoupali, obrátila se náhle stranou a zabočila v dosti těsnou rokli. Vůně vřesu, kapradí, smoly sosnové, setlelého lonského listí, jako by se byla v ní shlukla — tak hustá byla a nehybná. Z rozsedlin tmavohnědých, obrovských balvanů proudila sílící svěžest. S obou stran cestičky zdvihaly se zaokrouhlené pahrbky, porostlé zeleným mechem.

„Stůjte!“ vzkřikla Marja Nikolajevna. „Chci si sednouti a odpočinouti na tomto aksamitě. Pomozte mně sestoupiti.“

Sanin seskočil s koně a přiběhl k ní. Ona se opřela o jeho ramena, mžiknutím oka seskočila na zem a sedla na jeden z omšených pahrbků. Sanin stanul před ní, drže v ruce oprati obou koní.

Marja Nikolajevna zdvihla k němu oči... „Sanine, umíte zapomenout?“

Sanin si vzpomněl na včerejšek... v kočáře. „Co to — otázka... či výtka?“

„Jak živa jsem nikomu ničeho nevytýkala. A v udělání věříte?“

„Jak to?“

„V udělání — víte, jak lid o tom vypravuje a zpívá — v prostonárodních ruských písních?“

„Ach! o tom mluvíte...“ promluvil táhlým hlasem Sanin.

„Ano, o tom. Já věřím... i vy uvěříte.“

„Udělání..., čáry...“ mluvil Sanin. „Všechno jest na světě možno. Druhdy jsem nevěřil — a nyní věřím. Sám sebe nepoznávám.“

Marja Nikolajevna se zamyslila a ohlédla se. „Mně se zdá, jako by mně toto místo bylo povědomo. Podívejte se, Sanine, tam za tím širokým dubem stojí dřevěný, červený kříž? či ne?“

Sanin poodešel několik kroků stranou. „Stojí!“

Marja Nikolajevna se usmála. „Tak? dobře! Už vím, kde jsme. Doposud jsme nezbloudili. Co to buší? Dřevorubec?“

Sanin upřel oči do houštiny. — „Ano... tamhle seká jakýsi člověk suché větve.“

„Musím si upraviti vlasy,“ pravila Marja Nikolajevna. „Kdyby mne uviděl, kdo ví, co by si pomyslil.“ Sňala klobouk a počala si splétati dlouhé vlasy — mlčky a vážně. Sanin stál před ní... Její půvabné údy zřejmě vystupovaly pod tmavými skladkami sukna, k němuž tu a tam přilnula vlákna mechu.

Jeden kůň se náhle otřásl za zády Sanina; i on sám se nevolky zachvěl od hlavy do paty. Všechno v něm bylo spleteno — nervy se napialy jako struny. Nepravil darmo, že sám sebe nepoznává... Byl vskutku okouzlen. Celá bytost jeho byla naplněna jedinou myšlenkou, jedinou žádostí. Marja Nikolajevna vrhla na něho pronikavý pohled.

„Nu, nyní je všechno v pořádku," promluvila, dávajíc na hlavu klobouk. „Nesednete si? Semhle! Nebo ne, počkejte... nesedejte! Co je to?"

Po vrcholech stromův, lesním vzduchem proneslo se hluché zadunění.

„Není to hrom?"

„Zdá se — vskutku, hrom," odvětil Sanin.

„Ach, tof svátek! Zrovna svátek! Jen toho se nedostávalo!" Hluché zadunění ozvalo se podruhé, zdvihlo se a upadlo s rachotem. „Bravo! Bis! Pamatujete se, včera jsem vám vypravovala o Aenеidě? Vždyť je také zastihla bouře v lese. Ale musíme se schovat." Hbitě se zdvihla. „Přiveďte mně koně... Podstavte mně ruku. Takhle. Já nejsem těžká."

Jako pták vyšvihla se do sedla. Sanin také sedl na koně.

„Chcete — domů?" optal se jí nejistým hlasem.

„Domů!!" prohodila táhlým hlasem a vzala do ruky oprati. „Jeďte za mnou!" rozkázala skoro hrubě.

Vyjela na cestu, minula červený kříž, spustila se do úžlabiny, přijela ke křižovatce, zabočila v pravo, opět na horu... Věděla patrně dobře, kam jede — a cesta vedla stále hloub a hlouběji do lesa. Ničeho nemluvila, neobracela se; velitelsky jela vpřed a on poslušně a pokorně sledoval za ní, nemaje jiskřičky vůle ve ztrnulém srdci. Počalo poprchávati. Marja Nikolajevna pobídla svého koně a Sanin zůstával jí v zápětí. Konečně skrze tmavou zeleň jedlového mlází vyhlédla pod převislou šedou skalou chudičká budka s nízkými dveřmi v pletené stěně... Marja Nikolajevna přinutila koně, aby se protlačil skrze mlází, seskočila s něho, octnula se náhle u vchodu do hlídačské budky a obrátivši se k Saninu, zašeptala: „Aenee!"

Po čtyřech hodinách Marja Nikolajevna a Sanin vrátili se v průvodu dřímajícího na sedle štolby do Wiesbadenu, do hostince. Pan Polozov přivítal svoji ženu, drže v rukou psaní pro správce. Pohlédnuv však na ni pozorněji, vyjádřil v obličeji svém jistou mrzutost, až i zamumlal: „Snad jsem neprohrál sázku?“

Marja Nikolajevna pouze pokrčila rameny.

A téhož dne, o dvě hodiny později stál Sanin ve své komnatě před ní, jako ztracený, jako zničený člověk...

„Kam tedy pojedeš?“ ptala se ho. „Do Paříže — nebo do Frankfurta?“

„Pojedu tam, kde budeš ty — a budu s tebou, dokud mne nezaženeš,“ odpověděl zoufalým hlasem a přilnul k rukám své velitelky. Ona stáhla zpět své ruce, položila mu je na hlavu a všemi deseti prsty ponořila se do jeho vlasů. Pomalounku probírala a kroutila ty poslušné vlasy, všechna se vzepiala, na rtech jí pohrávala vítězosláva — a oči, široké a světlé až do běla vyjadřovaly jen nelítostnou tupost a sytost vítězství. Jestřáb, když drásá ulovené ptáče, mívá takové oči.

XLIII.

Ile, jaké vzpomínky zrodily se v hlavě Dmitrije Sanina, když, přebíraje v zátiší kabinetu své staré papíry, nalezl mezi nimi granátový křížek. Sdělené námi události vystoupily jasně jedna za druhou před jeho duševním okem... Ale když došel do onoho okamžiku, kdy se s tak ponižující prosbou obrátil k paní Polozové, kdy se dobrovolně vrhl pod její nohy, kdy počalo jeho rabství, odvrátil se s ošklivostí od vyvolaných z paměti obrazův a nepřál si více vzpomínati. Ne snad,

že by mu byla paměť selhala — ó, ne! věděl, příliš dobře věděl, co následovalo za oním okamžikem, ale stud ho dusil — i nyní ještě, po tolika letech; bál se onoho citu neodolatelného opovržení k sobě samému, kterýž — o čemž nemohl pochybovati — zcela jistě se přivalí na něho a zatopí, jako vlnou, všechny ostatní pocity, jestliže nepřikáže své paměti, aby ihned umlkla. Ale jakkoli se odvracel od vznikajících vzpomínek, zcela zahlušiti jich nemohl. Vzpomněl si na bídný, plačtivý, lživý, politování hodný dopis, jejž poslal Gemmě, dopis, jenž zůstal bez odpovědi... Předstoupiti před ni, vrátiti se k ní po takovém oklamání, po takové zradě — ne, ne! tolik svědomí a cti zůstalo mu ještě v těle. Mimo to pozbyl vší důvěry v sebe, vší vážnosti: nesměl už za nic ručiti. Také si vzpomněl, jak potom — ó, hanba! — poslal Polozovského sluhu pro své věci do Frankfurtu, jaký měl strach, jak přemýšlel pouze o jediné věci: honem ujeti do Paříže, do Paříže; jak se na rozkaz Marje Nikolajevny hleděl spřáteliti a sblížiti s Hippolytem Sidorovičem, snažil se býti laskavým k Dönhofovi, na jehož prstě spozoroval právě takový železný prsten, jaký mu darovala Marja Nikolajevna!!! Pak vznikaly vzpomínky ještě horší, ještě více zahanbující... Sklepník mu podává vizitku, a na ní stojí jméno Pantaleona Cippatola, dvorního pěvce jeho královské výsosti vévody Modenského. Schovává se před starcem, ale nemůže se vyhnouti setkání s ním na chodbě — a před ním vyvstává podrážděná tvář pod načechraným vzhůru šedým chocholem; jako uhle hoří kmetovy oči a ozývají se hrozné výkřiky a kletby: Maledizione! Ozývají se dokonce i strašná slova: Codardo! Infame traditore! Sanin mhouří oči, otřásá hlavou, odvrací se opět a opět — a přece vidí v duchu sebe, jak sedí v cestovním spacím kočáře na úzkém předním sedátku... Na zadních pohodlných místech sedí Marja Nikolajevna a Hippolyt Sidorovič, čtyřspřež běží čilým klusem po dlažbě Wiesbadenu — do Paříže! do

Paříže! Hippolyt Sidorovič jí hrušku, kterou mu on, Sanin, oloupal, a Marja Nikolajevna pohlíží na něho a usmívá se úsměvem, jemu, člověku zotročilému, již dobře známým, úsměvem vlastníka, velitele...

Avšak, můj Bože! hle, tam na rohu ulice, nedaleko od východu z města — nestojí to opět Pantaleone? A kdo to s ním? Byl by to Emilio? Ano, toť on, ten nadšený, jemu oddaný hoch! Dávno-li tomu, co jeho mladé srdce kořilo se svému heroovi, svému ideálu — a nyní jeho bledá, krásná tvář, na tolik krásná, že si jí Marja Nikolajevna povšimla a vysunula hlavu z okna kočáru — ta šlechetná tvář sálá nyní hněvem a opovržením; oči, tak podobné o n ě m očím, upírají se na Sanina a rty se svírají... a náhle se otvírají, aby pronesly urážku...

A Pantaleone vztahuje ruku a ukazuje na Sanina — komu? stojícímu vedle něho Tartaglii, a Tartaglia štěká na Sanina, a sám ten štěkot poctivého psa zní jako nesnesitelná urážka... Ostuda!

A potom život v Paříži — a všeliká ponížení, všeliké hanebné strázně otroka, jemuž není dovoleno ani žárliti, ani si postesknouti a jehož odhazují konečně, jako obnošený hadr...

Potom návrat do vlasti, otrávený, zpustošený život, starosti a pachtění se po nepatrných věcech, pokání hořké a bezplodné — a taktéž bezplodné a hořké zapomnění — trest ne zjevný, ale stále se opakující a neustálý, jako nevelká, ale nezhojitelná bolest, splátka po kopějce dluhu, který se nedá ani spočítati...

Pohár se přeplnil — dosti!

Jak se zachoval křížek, jejž byla Saninu darovala Gemma, proč ho nevrátil, jak se stalo, že až podnes ani jednou na něj nepadl? Dlouho, dlouho seděl pohroužen v myšlenky — a ač byl poučen zkušeností, po tolika letech přece nebyl s to, aby pochopil, jak

mohl opustiti Gemmu, kterou tak něžně a vášnivě miloval, k vůli ženštině, jíž vůbec nemiloval?... Následujícího dne překvapil všechny své přátely a známé: oznámil jim, že jede do ciziny.

Ve společnosti vznikly pochybnosti. Sanin opouštěl Petrohrad uprostřed bílé zimy, sotva že byl nedávno najal a nábytkem opatřil překrásný byt, ano, předplativ se i ve vlašské opeře, v níž vystupovala tenkrát sama Patti — sama, sama, sama Patti! Přátelé a známí byli v pochybnostech; ale lidé vůbec nejsou nadáni schopností zajímati se dlouho o cizí záležitosti, a když Sanin odjížděl do ciziny, přišel ho na nádraží doprovodit jeden francouzský krejčí, a to jen v té naději, že mu Sanin zaplatí zbytek účtu — „pour un sauteen-barque en velours noir, tout à fait chic."*)

XLIV.

Sanin oznámil svým přátelům, že odjíždí do ciziny, ale neřekl kam? Čtenáři se snadno dovtípí, že zaměřil přímo do Frankfurtu. Díky rozšíření železnic byl tam už čtvrtého dne po výjezdě z Petrohradu. Frankfurt nenavštívil od osudného roku 1840. Hostinec u „Bílé labuti" stál na starém místě a těšil se dobré pověsti, ač nebyl už hostincem první třídy. Zeil, hlavní ulice Frankfurtská, málo se změnila, ale nejen po domě paní Roselliové, nýbrž ani po ulici, kde se nacházívala její cukrárna, nezůstalo stopy. Sanin bloudil jako pitomý po místech, druhdy tak známých a ničeho nepoznával. Bývalé domy zmizely; na jich místě vyrostly nové ulice, zastavené ohromnými, těsně k sobě přiléhajícími domy, půvabnými vilami; i městský park, kde měl poslední rozmluvu s Gemmou, vyrostl a změnil se tak, že byl Sa-

*) Za černý aksamítový lehký kabátek, vkusně zhotovený dle nejnovější mody.

nin v pochybnostech, je-li to vskutku týž sad? Co si měl počíti? Jak a kde pátrati? Třicet let uplynulo od té doby... Lehko se řekne! Ať se obracel ke komukoliv, nikdo ani neslýchal jména Roselli. Hostinský mu poradil, aby se poptal ve veřejné knihovně; tam prý najde všechny staré noviny, ale co mu to může býti platno, sám hostinský neuměl vysvětliti. Nevěda si jinak rady, Sanin se poptal na pana Klübera. Jeho jméno bylo hostinskému dobře povědomo — ale i tu ho očekával nezdar. Šviháckým obchodní příručí, nadělav hodně hluku a povznes se až za kapitalistu, přišel o jmění, ohlásil úpadek a umřel ve vězení... Tato zpráva nezpůsobila však Saninu ani sebe menšího zármutku. Počal už shledávati, že cesta jeho nebyla náležitě promyšlena... Avšak jednoho dne, když prohlížel Frankfurtský adresář, padl náhodou na jméno von Dönhofa, majora ve výslužbě. Najal okamžitě kočár a jel k němu, ač nebylo nijakého důvodu pro domněnku, že t e n t o Dönhof musí býti nezbytně o n í m Dönhofem, a že i o n e n Dönhof může s ním sděliti nějakou zprávičku o rodině Roselliových. Ale to mu bylo lhostejno: tonoucí chytá se stébla.

Sanin zastal vysloužilého majora von Dönhofa doma, a v sešedivělém pánovi, jenž ho přivítal, poznal okamžitě svého bývalého soupeře. I tento ho poznal, ba zaradoval se z jeho příchodu; připomenulť mu mladá léta a mladistvé kousky. Sanin zvěděl od něho, že rodina Rosseliových dávno už se přestěhovala do Ameriky, do Nového Yorku; Gemma že se provdala za obchodníka; a že on, Dönhof, má známého, též obchodníka, který bezpochyby zná adresu jejího muže, poněvadž jest v čilém obchodním spojení s Amerikou. Sanin uprosil Dönhofa, aby došel k onomu známému —a — ó, radost! — Dönhof mu přinesl adresu Gemminina muže, pana Jeremiáše Slocuma v Novém Yorce, na Brodwayi, č. 501. — Jen že adresa ta byla už z roku 1863.

„Nadějme se," zvolal Dönhof, „že naše bývalá Frankfurtská krasavice jest ještě živa a neodjela z Nového Yorku! A když tak o tom mluvíme," dodal hlubším hlasem, „což ona ruská dáma, jež, pamatujete se, hostila tehdáž ve Wiesbadenu — paní von-Bo... von-Bolozov — jest ještě živa?"

„Ne," odvětil Sanin, „už dávno je mrtva."

Dönhof zdvihl oči, ale zpozorovav, že se Sanin odvrátil a zamračil, nepromluvil více ani slova a vzdálil se.

Téhož dne poslal Sanin psaní paní Gemmě Slocumové do Nového Yorku. V onom psaní jí oznamoval, že píše k ní z Frankfurtu, kamž přijel jedině za tou příčinou, aby vyhledal její stopu, že si je velmi dobře vědom, kterak nemá ani sebe menšího práva na její odpověď; že si ničím nezasloužil jejího odpuštění — a naděje se pouze na to, že za šťastných okolností, v nichž se nachází, dávno už zapomněla, že on, Sanin, jest na světě. Pak dodal, že se odhodlal přihlásiti se k ní následkem nahodilé okolnosti, kteráž velmi živě probudila v jeho paměti obraz minulosti; vypravoval jí svůj život, osamělý, bezrodinný, bezradostný; zapřísáhal ji, aby pochopila příčinu, jež ho přiměla, aby se k ní obrátil, aby ho nenechala odnésti až do hrobu trpké vědomí spáchané viny, za kterou dávno vytrpěl, ale která mu nebyla dosud odpuštěna, a aby ho potěšila sebe kratší zprávičkou o tom, jak se jí daří na tom novém světě, kam se uchýlila. „Napíšete-li mně třebas jen jediné slovíčko" — tak končil Sanin svůj dopis — „vykonáte dobrý skutek, hodný vaší krásné duše, a já vám budu blahořečiti do posledního svého vzdechu. Bydlím zde v hostinci u „Bílé labuti" (ta slova podtrhl) a budu čekati — čekati do jara na vaši odpověď."

Odeslal psaní a — počal čekati. Celých šest neděl strávil v hostinci, nevycházeje skoro ani z pokoje a s nikým se neseznámiv. Psáti mu nemohl nikdo ani z Ruska, ani odjinud, a to mu bylo právě vhod. Přijde-li psaní na jeho jméno, bude už věděti, že jest to o n o, jehož očekává. Četl od rána do večera, a sice ne časopisy, nýbrž knihy vážného obsahu, hlavně spisy historické. Toto celodenní čtení, nemluvnost, zatajený život jako ve skořápce hlemýždí — vše to právě souhlasilo s jeho duševní náladou: a již za to díky Gemmě! Jen je-li dosud živa? Odpoví-li mu?

Konečně přišlo psaní s americkou poštovní známkou — z Nového Yorku — na jeho jméno. Tahy nápisu na obálce byly anglické... Nepoznal jich a srdce se mu sevřelo. Ne hned se odhodlal otevříti list. Vzhlédl na podpis: Gemma! Slzy mu vyhrkly z očí; již to, že se podepsala svým jménem bez příjmení — sloužilo mu za záruku smíru, odpuštění! Rozvinul jemný list modrého dopisního papíru, a z něho vyklouzla fotografie. Kvapně ji zdvihl — a mžitky se mu udělaly před očima: Gemma, živá Gemma, mladá, jak ji znával před třiceti lety! Tytéž oči, tatáž ústa, týž ráz celého obličeje! Na zadní straně fotografie stálo: „dcera má, Marianna.“ Celé psaní bylo velmi laskavé a prosté. Gemma děkovala Saninu za to, že měl v ni tolik důvěry, a nedal se zastrašiti pochybnostmi, aby se k ní obrátil; nezatajila před ním, že po jeho útěku z Frankfurtu vskutku prožila těžké minuty, ale ihned dodala, že přece pokládá a vždycky pokládala své setkání s ním za štěstí, poněvadž setkání to zmařilo její svatbu s panem Klüberem, a takovým způsobem, byť i nepřímo, bylo příčinou jejího sňatku s nynějším jejím mužem, s nímž tráví nyní už dvacátý osmý rok zcela šťastně, v dostatku a hojnosti; dům jejich jest známý celému Novému Yorku. Gemma sdělila Saninu, že má patero dětí, čtyři syny a jednu osmnáctiletou dceru, nevěstu, jejíž fotografii mu posílá, poněvadž dle všeobecného

úsudku jest velice podobna k matce. Truchlivé zprávy ponechala si Gemma na konec listu. Paní Lenora umřela v Novém Yorce, kamž následovala za dcerou a zetěm — bylo jí však přáno radovati se ze štěstí svých dětí a pohýčkati vnoučata; Pantaleone chystal se také do Ameriky, ale umřel před samým odjezdem z Frankfurtu. „A Emilio, náš milý, nedostižný Emilio — zhynul slavnou smrtí za svobodu vlasti v Sicilii, kam se vypravil v počtu oněch „Tisíci", jež vedl veliký Garibaldi; všichni jsme hořce oplakávali smrt našeho drahocenného bratra, ale roníce slzy, byli jsme zároveň hrdi na něho, a věčně se jím budeme honositi a svatě ctíti jeho památku! Jeho vznešená, nezištná duše byla důstojna mučednického věnce!" Potom projevila Gemma své politování nad tím, že se život Sanina ustrojil, jak pozoruje, nepěkně, přála mu především uspokojení a duševního klidu a dodala, že by se s ním ráda shledala — ačkoli seznává, jak málo věrojatné jest podobné shledání...

Neodvažujeme se popisovati city, jichž zakoušel Sanin při čtení tohoto dopisu. Pro podobné city není patřičného výrazu: jsou hlubší a mocnější a zároveň neurčitější, než jakékoli slovo. Jedině hudba by je mohla stlumočiti.

Sanin odpověděl ihned a jako dárek nevěstě poslal „Marianně Slocumově od neznámého přítele" granátový křížek, vpravený do drahocenné perlové hřivny. Dárek ten, ač velice nákladný, mu neublížil; v prodlení třiceti let, jež uplynuly od doby jeho prvního pobytu ve Frankfurtě, získal si značného jmění. Počátkem května vrátil se do Petrohradu, ale jedva asi na dlouho. Proslýchá se, že prodává všechny své statky a chystá se do Ameriky.

V Bádenském Bádeně, 1871.

OBSAH.

Strana

Rudin, román. (Přel. dr. Pavel Durdík.) 1

Mumu, povídka. (Přel. K. Štěpánek.) 139

Zájezdní hospoda, povídka. (Přel. K. Štěpánek.) . 171

Faust, povídka. (Přel. J. K. Pravda.) 223

Jarní vody, novella. (Přel. J. Hrubý.) 273

SPISY RUSKÝCH AUTORŮ

vydané

NÁKLADEM J. OTTY V PRAZE.

Andrejev, Povídky. K 2·40, skv. váz. K 4·20.

Andrejev, Tři povídky. Za 20 hal., váz. 52 hal.

Andrejev, Rozum. Povídka. Za 20 h, váz. 52 hal.

Baškircevové Denník. K 3·20.

Bělinskij, Kritické články. Za 40 hal., váz. 80 hal.

Bělinskij, Puškin. Za 20 h, váz. 52 h.

Čechov, Souboj. Román. Za K 1·20, skv. váz. K 3·—.

Čechov, Mužíci. Povídky. Za 20 hal., váz. 52 hal.

Čechov, Povídky. Za 20 hal., váz. 52 hal.

Čechov, Na šestce. Povídka. Za 20 hal., váz. 52 hal.

Čechov, Humoresky. Za 20 hal., váz. 52 hal.

Čechov, Nudná historie. Za 20 hal., váz. 52 hal.

Čechov, Smutné povídky. Za 60 hal., váz. K 1·08.

Čirikov, Tuláček a j. povídky. Za 40 hal. váz. 80 h.

Danilevskij, Devátá vlna. Román. K 1·40, váz. K 2·80.

Danilevskij, Na svobodě. Román. K 2·—, váz. 3 K.

Gogol, Revizor. Veselohra. Za 40 hal., váz. 80 hal.

Gorkij, Povídky a kresby. Skv. váz. K 2·—.

Gorkij, Čtyři povídky. Za 40 hal., váz. 80 hal.

Gorkij, Kresby a povídky. Za 40 hal., váz. 80 hal.

Gorkij, Povídky. Za 60 hal., váz. K 1·08.

Grigorovič, Rybáři. Román. Za K 3·60, skv. váz. K 5·40.

Karějev, Úvod do sociologie. Za 20 h, váz. 52 hal.

Krestovská, Syn. Novella. Za K 1·20, skv. váz. K 3·—.

Kolcov, Básně. K 1·80, skv. váz. K 2·80.

Kovalevská, Nihilistka. Román. Za 40 h, váz. 80 hal.

Kurilov, Popul. úvod do studia přír. věd. Za 20 hal., váz. 52 hal.

Lejkin, Pod jižním nebem. Humor. román. Za K 2·40, váz. K 2·80.

Leontěv, Pembe. Povídka Za 20 hal., váz. 52 hal.

Lermontov, Hrdina naší doby. Román. Za 60 hal.

Lermontov, Básně. I. K 2·40, vázané K 3·—. II. Za K 1·60, vázané K 2·60.

Leskov, Nesmrtelný Golovan. Povídka. Za 20 hal., váz. 52 hal.

Mamin-Sibirjak, Legendy. Za K 1·60, skv. váz. K 3·40.

Mamin-Sibirjak, Sibiřské povídky. Za 40 h, váz 80 h.

Merežkovskij, Florencké novelly. Za 60 hal., váz. K 1·08.

Michajlov, Cizí hříchy. Román. Za K 2·—, váz. K 2·40.

Naživin, V blázinci. Črty a pov. Za 60 h, váz. K 1·08.

Někrasov, Komu na Rusi blaze. Za 60 h, váz. K 1·08

Němirovič-Dančenko, Vlčí kořist. Román. Za K 2·60, váz. 3 K.

Němirovič-Dančenko, Tři vánoční povídky. Za 40 hal., váz. 80 hal.

Pisemskij, Hořký osud. Za 40 hal., váz. 80 hal.

Potapenko, Slovo a skutek. Román. Za K 2·40, skvost. váz. K 4·20.

Potapenko, Šestero. Povídka. Za 60 hal., skvost. váz. K 2·40.

Potapenko, Smrtelný zápas. Román. Za K 3·20, skv. váz. K 5·—.

Potapenko, Síla slabého. Román. Za 2 K, váz. K 2·40.

Puškin, Evžén Oněgin. Veršov. román. Za K 3·—, skvostně váz. K 4·—.

Puškin, Některé básně rozpravné. K 1·20, skv. váz. K 2·20.

Puškin, Výbor menších básní. Za 80 hal., skvost. váz. K 1·80.

Puškin, Dubrovský. Povídka. Za 20 h., váz. 52 h.

Staňukovič, Mořské povídky. Za 40 hal., vázané 80 hal.

de Vogüé, Lid a páni na Rusi. Povídky. Za 20 hal., váz. 52 hal.

Tolstoj, O smysle života. Za 20 hal., váz. 52 hal.

Tolstoj, Sonata Kreutzerova. Za 40 h., váz. 80 h.

Tolstoj, Statkářovo jitro. Povídka. Za 20 hal., váz. 52 hal.

Tolstoj, Vláda tmy. Drama. Za 40 hal., váz. 80 hal.

Vereščagin, Navojně v Asii a v Evropě. Za 80 hal., váz. K 1·28.

Veškera tato díla jsou na skladě v každém knihkupectví.

Illustrované vydání

slavného románu

hrab. Lva Nikol. Tolstého

VZKŘÍŠENÍ.

Se 33 illustracemi **L. O. Pasternaka.**

Zvláštní vydání na jemném papíře!

Brož. za 6 kor., skv. váz. 8 kor.

Vydání **neillustrované** 3 K 60 hal., vázané 4 K 20 hal., vydání velínové skvostně **vázané** 5 K 60 hal.

♠ ♠ ♠

Dodatky k románu, obsahující partie ruskou censurou škrtnuté, za **60 hal.**

Na skladě v každém knihkupectví.

Nakladatelství J. OTTY v Praze,

Karlovo nám. 34. — Filiálka ve Vídni I., Gluckg. 3.

Ruska knihovna

PG
3219
C9
R88
v.10

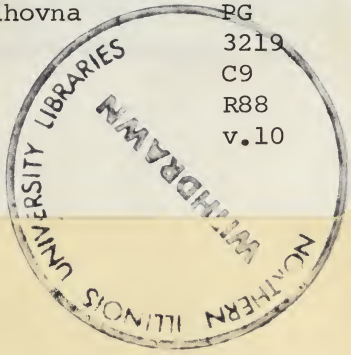

LIBRARY
Northern Illinois University
DeKalb, Illinois 60115

DEMCO

REDAKTOR VINC. ČERVINKA. — ČÁST OBRAZ. REDIG. VIKT. OLIVA.

ZLATÁ PRAHA

volá ke všem, kdož dovedou se potěšiti z dobré, zdravé četby a z krásného obrazu, nevtíravě, ale s oprávněným důrazem:

Odebírejte! Čtěte!

„ZLATÁ PRAHA" vychází každého pátku v číslech a každých 14 dní v sešitech o 2 číslech. Přináší ve svých sloupcích obsah nejvybranější, a to: básně, novelly, romány, povídky, humoresky, dále vše, co ku vzdělání a rozšíření obzoru po nejnovějších oborech vědy slouží. Kritikami a úvahami sleduje pečlivě rozvoj uměleckého domácího tvoření, hojnou pak směsí zajímavých časových i společenských zpráv podává čtenáři jasný obraz společenského života. Každé číslo ZLATÉ PRAHY obsahuje řadu obrazů, z nichž mnohý samotea by stačil vzbuditi nadšení všeobecné uměleckou cenou svou.

Na „Zlatou Prahu" předplácí se čtvrtletně

pouze 5 korun, s poštovní zásilkou K 5·75. - 14denní sešity jsou po 80 haléřích.

PŘÍLOHY: Knihovna „Zlaté Prahy". Hudební příloha „Zlaté Prahy". Sborník českých hádankářů. Samostatné rubriky: Šachy, Grafologie.

PRÉMIE: 22 obrazů českých umělců. Patero prémií literárních.

Číslo 1. nového ročníku obdrží každý, kdo o ně požádá, na ukázku!

Zlatou Prahu lze odbírati v každém knihkupectví, zejména v

NAKLADATELSTVÍ J. OTTY V PRAZE,

Karlovo nám. 34. — Filiálka ve Vídni I., Gluckg. 3.

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
891.73 T84JP19 C001 v.2
Spisy Ivana Sergeĭevicĭe Turgeneĭva
3 0112 093401013